

Fondacija za mir i rešavanje kriza

Peace and Crises Management Foundation

Boris Vukobrat

**PISMA
PREDSIEDNIKA**

BORIS VUKOBRAT

Pisma predsednika

Beograd, 2012. godine

PISMA PREDSEDNIKA

AUTOR

Boris Vukobrat

RECENZENT

Philippe Douste-Blazy

LEKTURA I KOREKTURA

Marina Đorđević

DIZAJN I PRIPREMA ZA ŠTAMPU

Marko Zakovski

ŠTAMPA

Čigoja štampa

TIRAŽ

1000 komada

Beograd 2012.

Fondacija za mir i rešavanje kriza

www.fondmir.com

PREDGOVOR

Započeta septembra 1992. godine sa osnovnom idejom da određeni broj ljudi upozna sa stavovima Fondacije za mir i rešavanje kriza, „Pisma predsednika“ pojavljivala su se najpre jednom mesečno, a onda nešto ređe. U njima je izloženo viđenje jugoslovenske krize, ali i globalnih problema zemalja bivšeg evropskog istoka. Nije bilo važnijeg događaja na koji nismo reagovali, dosledno predlažući mirno rešenje i integraciju celokupnog prostora bivše Jugoslavije u evropske i svetske tokove.

Naše ideje nailazile su na odobravanje onih koji su težili konstruktivnom rešenju ratne i „postdejtonske“ situacije, često inspirišući izvesne diskusije i planove.

Zbog svega toga činilo mi se logičnim da Pisma sada budu integralno objavljena, i da se na taj način najbolje sagleda delovanje Fondacije za mir i rešavanje kriza. U iskušenjima koja su veliki broj aktera jugoslovenskog konflikta često vodila od jednog do drugog ekstrema, Fondacija se trudila da sačuva trezvenost i da svojim predlozima i inicijativama osnaži upravo one koji su nasilno gurnuti na marginu. O beznađu nam je skoro sve poznato, a nadi je ostavljeno veoma malo prostora. Na tome je zasnovan naš rad i mislim da se to jasno vidi u ovoj knjizi.

Istovremeno, još jedno podsećanje na prelomne datume i događaje nalazi svoj duboki smisao u činjenici da je reč o idejama koje su za saveznike imale razum, a za cilj mir, ekonomski razvoj i nove oblike saradnje. To ih stalno čini aktuelnim, a vreme iz dana u dan samo potvrđuje valjanost naših osnovnih načela.

Pariz, septembar 2012. godine
Boris Vukobrat

PREDGOVOR FILIPA DUST-BLAZIJA (PHILIPPE DOUSTE-BLAZY)

Zamenik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, bivši ministar inostranih poslova,
kulture i zdravstva, Predsednik UNITAID-a*

Kad sam, avgusta 1992, ušao u Sarajevo putem s Pala, otkrio sam, prvi put u životu, šta znači reč „užas“.

Kao lekar, pripadnik prve generacije koja nije doživela rat, suočio sam se s užasom građanskog rata i ludilom etničkog čišćenja, na dva sata avionom od Pariza. Bio je to sudbinski trenutak, onaj koji me je uverio da nikad ništa nije konačno osvojeno, da su evropske vrednosti koje omogućavaju da se u istoj ulici nađu džamija, hram i crkva, dovedene u pitanje.

U svojim Pismima predsednika napisanim od 1992. do 1998, Boris Vukobrat je imao gotovo proročansko viđenje svega onoga što će se kasnije dogoditi. Kad sada, 2012. godine, ponovo čitamo to delo, zaključujemo da se sve ono čega se autor pribojavao nažalost i ostvarilo.

Bilo da je reč o iskušenju korišćenja sile, o ratu kao bezizlazu, o zaštiti manjina, o problematici Kosova, o slučaju Makedonije, o međureligijskom dijalogu, predlozi Borisa Vukobrata i njegove Fondacije za mir i rešavanja kriza i dalje su u žiži aktuelnosti. On je u martu 1993. pisao: „Najgore tek predstoji.“

Prizor koji je danas pred našim očima nameće nam jednu veoma jaku obavezu.

Parafrazirajući Vukobrata, Žan Mateoli, predsednik Ekonomskog i socijalnog saveta, pisao je te godine u dnevniku Le Monde: „Zamisao o podeli bivše Jugoslavije po etničkim kriterijumima ne samo da je kriminalna već je i apsurdna“.

Već tada su mir putem solidarnosti i izgradnja budućnosti bili ideje vodilje njegove Fondacije. Ko ih ne bi prihvatio? Pisao je još i: „Pripremati mir i ne prihvatati neprihvatljivo“.

Svi putevi rešenja koje je preporučivao najvišim rukovodstvima prijateljskih sila i saveznika bivše Jugoslavije: vreme za razmišljanje, upozorenja na strahote koje proističu iz podele, ponovno upoznavanje s regionima, opasnost od širenja

* Organizacija ujedinjenih nacija gde mu kao potpredsednici pomažu Džimi Karter, Bil Klinton, Bil Gejts i Da Lula.

nasilja na druge regione, borba protiv nepravde, opasnost od izbijanja četvrtog balkanskog rata, znaci su koje više nego ikada ranije moramo imati na umu.

Dopada mi se kad, u ime odbijanja rata i vrlina utopije, citira kardinala Žan-Mari Listižea, kao i kad ističe ulogu koju može i mora da odigra Francuska.

Uči nas da budemo lucidni pred egoizmom velikih sila.

Još 1994. je uočio da je podela Bosne zabluda i zločin.

Upozoravao nas je na opasne mitove, već tada je preporučivao jedan pakt stabilnosti u Evropi koji bi omogućio da „se ponovo pronađe mir“ i da se izbegnu nove drame, ono što on još 1998. naziva „urušavanje iznutra“.

Pokazuje nam put koji nad sukobima prednost daje saradnji.

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*I*ako bi bilo logično pretpostaviti da će propast komunizma u Istočnoj Evropi i slom SSSR-a koji je sledio učvrstiti mir na Starom kontinentu, to nije bio slučaj. Prošlo je dve godine od pada Berlinskog zida, dve godine od kako su zbačeni marksistički režimi u Rumuniji, Bugarskoj, Čehoslovačkoj, Mađarskoj i Jugoslaviji, godinu dana od neuspešnog državnog udara u Kremlju, a rat još besni u Centralnoj Evropi.

Takav rat napravljen od nekoliko lokalnih niko nije prorekao, i izgleda da niko nije u mogućnosti da ga proverí. Dok stari narodi Evrope već pola veka žive u dobrim odnosima, uistinu pod suprotnim političkim režimima, ali u miru, nastaju sporovi koje su svi smatrali zaboravljenima, i pojavili su se jači i svirepiji nego ikada. U Jugoslaviji, Moldaviji ili na Kavkazu, nacionalistička osećanja izazvale su Vlade koje su u potrazi za legitimitetom proizvele užasne ratove koji se mogu proširiti na ceo kontinent.

Sila je u pravu

Veće sile iznenada su uhvaćene vatrom koja se širi i bespomoćne u njenom gašenju. Nemoćne da izađu iz scenarija Hladnog rata, i dalje se dvoume između intervencije i nemešanja. Ishitrene odluke koje donose podstiču krizu umesto da je smiruju. U stvari, pretekli su ih tokovi događaja i ne uspevaju da se njihov glas čuje usred kakofonije koncerta nacionalne države koji preti svetskom miru.

Zaista postoji veliko iskušenje da se pribegne sili kako bi se red vratio u Centralnu Evropu, da se iskoristi ubedljiva vojna akcija, vazdušne ili morske blokade, politički i diplomatski pritisak; metoda koja se uspešno pokazala u Iraku za vreme Golfskog rata i koja se mnogima činila kao jedina metoda kojom se mogu zaustaviti sukobi koji se šire Evropom i koji uprkos neetničkom poreklu mogu postati autentični etnički sukobi. Međutim, možemo sumnjati u trajnu efikasnost metoda zato što su konflikti koje sila može da reši tako duboko usađeni u samu prirodu našeg kontinenta.

Zaista je izvodljivo uništiti artiljeriju koja danonoćno obasipa Sarajevo smrću, ali neće biti lako učutkati Srbe, Hrvate i Muslimane koji se bore širom Bosne

i Hercegovine, dok na drugoj strani od totalitarnih vlasti u Zagrebu i Beogradu ne može se očekivati da budu primorane na pomirenje dok sam njihov opstanak zavisi od najgoreg scenarija.

Hajde da govorimo smelo i primenimo isto rezonovanje na druge oblasti Evrope: teško je zamisliti kako bi strana vojna intervencija mogla da vrati mir u Moldaviji; još je teže predočiti kako bi se upućivanjem vojnih snaga mogla zaustaviti borba između Azera i Jermena, Oseta i Gruzina, i ne smemo ni da pomislimo šta bi se desilo ako bi Krim postao bojno polje između Rusa i Ukrajinaca.

Mir pomoću upravljanja kriznim situacijama

Zapadne demokratije dremaju u svom bogatstvu i ne usuđuju se da se suoče sa istinom, ne vide da rat koji besni pred njihovim pragom može sutra preći u njihove kuće. Oslobođene posle četrdeset pet godina življenja pod pretnjom zajedničkog neprijatelja, ne shvataju očiglednu činjenicu da je Evropa 1992. godine izložena istim sukobima kao što je to bila i 1914. i 1939. godine. Zavedeni njihovim takozvanim zajedničkim gledištima potcenjuju posledice istočnoevropskih konfrontacija.

Njihove trenutne nesposobnosti da nametnu svoja gledišta uprkos sredstvima koja su im dostupna očigledno nisu samo zbog pukih okolnosti. One jasno ispoljavaju činjenicu da se primenom sile nikako ne mogu rešiti sukobi koji su počeli na ruševinama kolektivizma u Evropi.

Treba, dakle, naći drugi način osim vojne akcije za suzbijanje rata. Verujemo da ispravan način leži u postavljanju veoma fleksibilnog procesa sprečavanja i rešavanja kriza, metodologija koja tek treba da bude osmišljena. Treba definisati njen obim i odrediti granice, ali trebalo bi da bude moguće rešavati postojeće sukobe u Evropi ili one koji će se tek pojaviti bez pribegavanja oružju, i verovatno bi svuda na svetu mogla da se primeni kada su etničke zajednice u sporu.

Treba da preciziramo da je takav pokušaj daleko od utopije? Prvi korak je jasno definisanje uzroka konflikta koji podrazumeva iznošenje otvorenih stavova bez prethodno spremnog optuživanja. Zatim se predlažu praktična rešenja, bilo teritorijalna, institucionalna, kulturna ili ekonomska, koja bi mogla da stišaju političke, etničke ili verske antagonizme koji naglašavaju sadašnje sukobe. Poslednji korak je definisanje pravnih i diplomatskih instrumenata koji bi lokalno sprovedili rešenja koja su usvojena i definisana međunarodnim garancijama koje mogu biti potrebne.

Ukoliko prihvatamo ideju da nova Evropa može samo biti izgrađena kao rezultat ratova za koje bez sumnje znamo da bi bili još užasniji i nemilosrdniji od prethodnih, definitivno moramo krenuti putem mira do koga se stiže uz pomoć upravljanja krizama.

Uloga Fondacije

Podrazumeva se da ni Vlade ni međunarodne organizacije danas nisu u poziciji da preduzmu nešto u vezi sa takvim razmišljanjima; njihove strukture i pozicije mogu da se menjaju jako sporo i to kao posledica promene međunarodnog okruženja. Ako im prepustimo da koriste svoju maštu kako bi našli rešenje koje će okončati tragediju koja se odigrava u mnogim delovima Evrope, mi ćemo onda prihvatiti da se istorija odvija bez pokušaja da se izmeni njen tok.

Ove misli navele su nas da osnujemo Fondaciju za mir i rešavanje kriza. Kao privatna institucija regulisana švajcarskim pravom, potpuno nezavisna, ima za cilj predlaganje rešenja koja omogućavaju da se na miran način reše sukobi koji trenutno razdiru Evropu, posebno oni u slovenskim zemljama. Fondacija je mesto za sastanka i debate, neka vrsta „think thank“ organizacije, gde će politički lideri, diplomate i međunarodni stručnjaci moći slobodno da dobiju nove ideje.

Pismo, slično ovome koje Vam danas upućujem, biće Vam dostavljano svakih petnaest dana. Informisaće Vas o našem radu i susretima koje organizujemo. Iskreno se nadam da će privući Vašu pažnju.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Ženeva će tokom narednih nekoliko meseci biti ključna tačka pažnje, kako centar pregovaranja ima za cilj da zaustavi nastavak rata i tragediju u Jugoslaviji. U Ženevi, Komitet od sedamnaest zemalja, pod okriljem Ujedinjenih nacija i Evropske zajednice, nastaviće razgovore započete krajem avgusta u Londonu. Njihova svrha je da ubede zaraćene strane da postignu pomirenje i konačno vrate mir.

Težina ovog zadatka je tolika da je Sajrus R. Vens, američki kopredsednik, izrazio svoje sumnje koje se odnose na mogućnost zaustavljanja borbe u skorijoj budućnosti u Bosni i Hercegovini. Po mom mišljenju, rešenje krize nije toliko nedostižno uprkos borbama koje se nastavljaju.

Rat kao zastoј

Gledište da je rat zastoј zasnovano je na činjenici da kriza nije rešena ni nasilnim ratovanjem niti podelom zemlje na nekoliko nezavisnih republika. Zašto je ovo tako? Delom se može pripisati činjenici da razni jugoslovenski narodi vekovima žive pomešano i koegzistiraju, i da bilo koja odluka zasnovana na osnovu proizvoljne etničke podele teritorije neće biti prihvaćena i iniciraće dalje nasilje. Balkan je mesto ukrštanja severnih i južnih civilizovanih svetova i nametanje proizvoljnih etničkih zona izazvaće beskrajno ratovanje.

Posle godinu dana ratovanja, brutalnih masakra i razaranja, jasno je svima koji vode rat da nasilje nije odgovor. Manjine zahtevaju slobodu i previše su brojne da bi se mogle učutkati silom.

Prema tome, treba pronaći drugi način za rešavanje krize: onaj koji uzima u obzir istorijsku činjenicu (koju, uprkos svemu, zaraćene strane pokušavaju da negiraju) da je Jugoslavija bila i ostala zajednica različitih ljudi, zajednica zavarena vremenom, koja ne može biti veštački razdvojena. Imajući u vidu da su gradovi, sela, pa čak i porodice multietničke, od ključne je važnosti doći do rešenja koje poštuje ovu društvenu složenost.

Pored republika koje su tvorevine novijeg datuma, postoje regioni u Jugoslaviji koji su od pamtiveka postojali kao politički i geografski entiteti. U suštini, ovi

homogeni regioni kao što su Dalmacija, Istra i Krajna, postojali su kao oblasti gde su njihovi stanovnici uživali slobodu veroispovesti – pravoslavne, katoličke i muslimanske vere. Pored toga, govorili su isti jezik i delili zajednički osećaj pripadanja istoj zajednici. Ovde su muškarci, žene i deca, koji nikada nisu ni želeli ovaj rat, pokazali svoju duboku solidarnost.

Jugoslovenski regioni nisu uništeni ratom, njihovi koreni sežu duboko u istoriju i stoga su postali dom različite populacije. Mišljenja sam da kada bi im bila data politička i ekonomska mogućnost, mir bi bio uspostavljen. S obzirom da su užasni zločini počinjeni od strane ekstremista sa svih strana, izgleda da bi bilo teško primeniti tako isplaniranu instituciju. To bi se postiglo samo postepenim i konzervativnim uspostavljanjem koje bi dozvolilo narodima da konačno kontrolišu svoju sudbinu i još jednom uspostave mir.

Velika očekivanja

Ideja o izgradnji mira oživljavanjem regiona je naš plan za Jugoslaviju i Balkan; ona bi se mogla primeniti i na druge evropske zemlje gde je nacionalizam istisnuo pepeo komunizma i gde je sukob pretnja. Bez dovođenja u pitanje integritete država, kao preduslov za mir u Evropi, decentralizovani politički sistemi mogu biti podeljeni što bi garantovalo individualne slobode narodima koji žude da budu slobodni. Posle poluvekovne dominacije moćnih jednopartijskih država, pojaviće se demokratski režimi slični onima koji postoje u zemljama Zapadne Evrope.

To je bila naša ideja kada smo osnovali Fondaciju za mir i rešavanje kriza. Pokrenuli smo program istraživanja čiji je cilj da se ispita plan regionalizacije kao put ka miru. Uzimajući Jugoslaviju kao prvi predmet proučavanja, naša namera je da izgradimo model koji će omogućiti rešavanje etničkih sukoba kombinacijom liberalne ekonomije i političke decentralizacije.

Prvi rezultati ovog istraživanja koje su sproveli uvaženi univerzitetski stručnjaci, pokazali su da je moguće uspostaviti zajednicu regiona koja bi zamenila nekadašnju jugoslovensku federaciju. Regioni bi bili organizovani unutar postojećih republika i zajednica bi garantovala slobodu etničkim i verskim manjinama. Ova zajednica bi se zasnivala (kao u Švajcarskoj) na autonomnim entitetima koje bi kontrolisale njihove odgovarajuće uprave.

Od konvencionalnih metoda se ne može očekivati da će doprineti bilo kakvom ublažavanju potpune nemaštine i patnje koje Jugosloveni trenutno doživljavaju, kao i mnoge druge etničke grupe u Evropi. Moramo koristiti imaginaciju i inovacije

koje su zasnovane na istorijskim saznanjima kako bi našli realna rešenja za sukobe koji prete da ugroze mir u Evropi.

Dozvolite mi da insistiram, daleko od toga da zvučim utopijski, takav projekat izgleda da je jedini koji će staviti tačku na ove užasne sukobe i sprečiti lančanu reakciju koja bi zapalila prvo Balkan a onda ostatak Evrope.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*V*eoma je primamljivo za Evropljane da poveruju da ono što se trenutno dešava u Jugoslaviji jeste neobično i da se to jedino može dogoditi na Balkanu. Kako bilo, isti uzroci daju iste posledice, i nažalost predvidivo je da će kolaps komunizma svuda prouzrokovati nasilan izliv nacionalista i dovesti do povećanja konflikata u samom srcu budućnosti.

Trenutna pažnja sveta fokusira se na Bosnu i Hercegovinu, ali u suštini, postoje znakovi jednako groznih konflikata na mnogim mestima, koji će naš kontinent baciti u vatru i mač ukoliko se ništa ne uradi kako bi se oni rešili.

- U Čehoslovačkoj, gde podela zemlje izgleda da protiče mirno, mađarske, nemačke, poljske i ukrajinske manjine počinju da se bune i Slovačka bi lako mogla da se suoči sa zahtevima etničkih grupa jednom kada postane nezavisna.
- U Rumuniji, svi su svesni da mađarske manjine, koje su nastanjene u zapadnim delovima države, pozivaju na ujedinjenje sa svojom domovinom. Svi su, takođe, svesni nemira Mađara u Vojvodini, u Jugoslaviji.
- U Poljskoj, populacija nemačkog porekla koja nastanjuje Gornju Šleziju, veoma je blizu zahteva za integracijom sa ujedinjenom Nemačkom.
- U Baltičkim zemljama, ruska manjina je – 28% populacije Estonije, 33% populacije Latvije - i isključeni su iz politika, ističu svoja prava na različitost i insistiraju na poštovanju tih prava.
- Situacija je ista i u Moldaviji i Ukrajini, gde je raspad SSSR-a uticao na izolaciju mnogih ruskih manjina i oživeo stare etničke tenzije.

Ukratko, iako ostavimo po strani ono šta se događa u regionu Kavkaza ili u muslimanskim republikama Zajednice nezavisnih država, postoji jasna etnička groznica koja hara Evropom, preti unutrašnjoj stabilnosti zemalja, poziva na krajnja pitanja koja postoje od početka veka i doprinose, od severa do juga i od istoka do zapada, opasnoj nesigurnosti evolucije međuevropskih odnosa.

Zapadna Evropa je takođe zaražena

Velike nacije Zapadne Evrope izgleda da veruju da njihov trenutni napredak može da ih zaštititi od opasnosti nacionalista. Postoje, međutim, dve činjenice koje bi trebalo da ih podstaknu da budu izuzetno pažljive.

Prvo, nesrećni presedan stavljanja njihovih ljudi pred etničke probleme koji su se javljali na istoku. U Belgiji, na primer, jezičke nesuglasice bi lako mogle da se razviju do te mere da dovedu do raspada države. Čak i u Francuskoj, malo je potrebno da se problemi Korzike pretvore u sveopštu krizu. I Irska je primer ekscesa do koga suočavanje između manjina može da dovede. Svedočeći tome da nacije Evrope nisu oklevale da priznaju zemlje kao što su Slovenija, Hrvatska ili Bosna i Hercegovina kao suverene države, ove manjine će pre ili kasnije biti u iskušenju da zahtevaju isti tretman. I teško je razumeti po kojoj logici će im biti odbijeno njihovo pravo na nezavisnost, koje je već priznato u ostalim slučajevima.

Druga činjenica je nagli porast nacionalizma u zemljama kao što je Nemačka, koja je izgledala kao da je zauvek izlečena od ovog starog demona. Napadi na manjine u nekadašnjoj Nemačkoj Demokratskoj Republici u poslednje dve nedelje dokazuju da danas niko nije bezbedan od ksenofobičnih osećanja. Ovakvo osećanje se širi svakoga dana i moglo bi se naglo degenerisati ukoliko Vlade ne uspeju da stave tačku na sve to.

Treba da smo svesni da kombinacija nereda među manjinama i povećanje ksenofobije može da stvori uslove za jednu nekontrolisanu eksploziju u okviru same Evropske zajednice, koja je tako opravdano ponosna na svoj socijalni i ekonomski progres. Nešto se, naime, mora preduzeti dok još ima vremena. To znači da bi iznalaženje institucionalizovanih, legalnih i političkih rešenja, koja bi u budućnosti dozvolila izmirenje neophodnog jedinstva država sa nužnom zaštitom manjina, i koja bi garantovala osnovne slobode svake individue dok štiti integritet nacija.

O regionalizaciji

U prethodnom pismu objasnio sam svoje uverenje da je jedini način donošenja mira na Balkanu formiranje, na mestu jugoslovenske federacije, zajednice sastavljene od regiona koji bi bili slobodni da samostalno upravljaju. Danas bih želeo da izrazim svoje ubeđenje da bi ovakva solucija mogla u stvari biti primenjena na sve države Evrope gde koegzistira mnogo različitih ljudi, često bezuspešno.

Ukratko posle premeštanja granica unutar Evrope, što bi dovelo do nezaustavne serije sukoba, etnički problemi moraju biti rešeni unutar granica postojećih država. Dok ne bi trebalo da se meša u njihove spoljašnje granice, njihova unutrašnja kompozicija bi trebalo da se modifikuje tako da prikazuje istorijske i kulturne realnosti. Švajcarska, sa svojim kantonima i opštinama, gde su ljudi različitih rasa i religija decenijama živeli u harmoniji, živi je dokaz održivosti takvog rešenja.

Regionalizacija je, mora se reći, osnovna organizacija moderne države i nije samo moguća već je i poželjna na svim mestima gde su istorijski, migracioni i geografski faktori doveli ljude zajedno. Ovo možda nije čudesno isceljenje ali bez sumnje je najefikasniji način da pomešane nacije žive u miru.

Posao koji naša Fondacija sprovodi po ovom pitanju jeste napredovanje krupnim koracima i ja ću Vam dati detaljan izveštaj o ovome za nekoliko dana. U međuvremenu, pozivam sve vas koji imate ideje vezane za ovu oblast, da ih podelite sa nama što je brže moguće. Evropa se konačno oslobodila komunizma, ali opkoljeni smo mnogim opasnostima i potrebna nam je pomoć svih u teškoj potrazi za nekim oblikom demokratije koji je prilagođen složenostima situacija unutar svake zemlje.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*Z*ima koja se bliži biće teška za stanovništvo pogođeno ratom na Balkanu. Ako se borbe u Bosni i Hercegovini brzo ne prekinu, žrtve i izbeglice se neće više brojati u hiljadama već u stotinama hiljada, ne samo u ovom regionu već i u Srbiji, Hrvatskoj i celoj bivšoj Jugoslaviji. Jedna od najstrašnijih tragedija u evropskoj dugoj istoriji desiće se u njenom dvorištu, u neposrednoj blizini nekih od najbogatijih gradova sveta.

Ovakva perspektiva poziva na mobilizaciju celog sveta radi pronalaženja rešenja za jugoslovenski problem dok još ima vremena, pre nego što surovost prirode okonča ono što je ljudsko ludilo započelo.

Dakle, pošto niko do sada nije mogao da zaustavi nasilja, pošto ni ubeđivanje ni sila nisu uspeali da razoružaju zaraćene strane, vreme je da se okrenemo jedinom preostalom rešenju: politici.

Tri faktora

Činioci za rešavanje jednačine, u Bosni i Hercegovini kao i svuda drugde u nekadašnjoj Jugoslaviji, do sada su poznati. Želeo bih da ih ovde ukratko pomenem:

1. Međunarodna zajednica je priznala države koje su nastale iz jugoslovenske dezintegracije; one su neodbaciva stvarnost.
2. Međunarodna zajednica je potvrdila granice ovih država koje je postavio komunistički režim posle Drugog svetskog rata; ne smeju biti ispravljane uz primenu sile.
3. Preplitanje različitih naroda unutar ovih država je toliko kompleksno da isključuje bilo kakvo rešenje zasnovano na etničkim kriterijumima.

Ako je sticanje nezavisnosti novih država imalo za posledicu uvlačenje zemlje u rat, to je samo zato što su njihovi lideri, koji su bili više zaokupljeni učvršćivanjem sopstvene vlasti nego obezbeđivanjem blagostanja svojim narodima, odbili da razmotre ovu trostruku realnost. Nametnuli su zakone i institucije koje su mogle samo da odvedu u rat, zato što nisu uspele da prepoznaju multietnički karakter svoje nacije.

Rezultat ove namerne greške bio je masakr nedužnih ljudi koji su većinom samo želeli da žive zajedno, jedni pored drugih, kao što su oduvek živeli uprkos burnoj istoriji. Jedini način da se dramatične posledice isprave je vraćanje logici, koja je vekovima i pod raznim vlastima, oblikovala balkanski prostor: logika regiona koja je pratila istorija gde ljudi različitog porekla, kultura i religija žive zajedno.

U više navrata sam pisao da se mir neće vratiti na Balkan ukoliko ne priznamo nepovrediv karakter ovih istorijski utvrđenih istina; pre nego da nastojimo da razdvojimo ono što je Bog ujedinio, moramo da stvorimo institucije koje će garantovati nezavisnost svakoj zajednici, u skladu sa drugim željama.

Ovo neće biti lako postići zbog rana nanesenih ratom, ali je moguće ako smo spremni da prihvatimo lekcije iz prošlosti.

Plan za Bosnu i Hercegovinu

U okviru pregovora koji se odvijaju u Ženevi pod rukovodstvom g. Sajrusa Vensa i lord Ovena, Fondacija za mir i rešavanje kriza iznela je plan za političko rešavanje situacije u Bosni i Hercegovini. Prošle nedelje Fondacija je predala pregled radova koje je tokom poslednjih šest meseci obavio tim jugoslovenskih, švajcarskih, francuskih i austrijskih stručnjaka. Želeo bih da podsetim na glavne tačke.

Polazeći od misli da je isprepletanost naroda, rasa i religija u Bosni i Hercegovini nezaobilazna realnost, predlažemo da buduća politička, ekonomska i socijalna organizacija zemlje bude zasnovana na regionima koje je stvorila istorija. Glavni regioni su Bosna (Sarajevo), Hercegovina (Mostar), Bosanska krajina (Banjaluka) i oblast Tuzle (Tuzla); mogla bi da se doda, ukoliko bi to bilo neophodno, Istočna Hercegovina i Cazinska krajina, i njihov broj uvećati na šest.

Svaki od ovih regiona bi bio izgrađen, unutar Bosne i Hercegovine, kao autonomni entitet koji ima sopstvene parlamentarne i izvršne institucije, raspolaže svojim geografskim i ekonomskim prostorom, propisuje sopstvene poreske i društvene zakone, jednom rečju, zadržava veliku nezavisnost u odnosu na centar. Regioni bi, kao i švajcarski kantoni koji u mnogo čemu služe kao model, prenosili centru zadatke od zajedničkog interesa koje sami ne mogu da izvrše: spoljnu bezbednost, finansije, diplomatiju, pravosuđe. Kao i švajcarski kantoni, bili bi višestruki. Svi njihovi građani bi, dakle, uživali dvostruku zaštitu: svog regiona i svoje države. Njihova prava, individualna i kolektivna, bila bi zagwarantovana serijom fundamentalnih tekstova koji bi naročito štitili manjine od progona.

Demokratski okvir

Uprkos svemu sudeći, uspostavljanje ovakvog sistema ostaje ipak moguće. Ono najpre pretpostavlja definisanje detaljno institucionalnog plana koji se može ostvariti u okviru Ženevske konferencije. Zatim bi se podnelo na opšte glasanje pod kontrolom OUN i EEZ; i najzad, zahtevalo bi se imenovanje muškaraca i žena koji bi upravljali regionima, na osnovu opšteg glasanja i pod kontrolom međunarodnih vlasti.

Biće bez sumnje prigovora da je vraćanje mira neophodni preduslov za svako rešenje ove vrste. Međutim, odgovorio bih da bi početak jednog ovakvog projekta izazvao neodoljivu dinamiku kojoj zaraćene strane - koje ne predstavljaju većinu naroda - ne bi mogle da se suprotstave. I dodao bih, za one koji ostaju skeptični, da bi se posle ovako teških iskušenja, svi oni koji nisu učestvovali u ratu zauzeli za implementaciju plana koji odgovara njihovim željama u svakom smislu.

Kombinacija demokratije i regionalizacije danas svakako predstavlja našu poslednju šansu da vratimo ognjišta muškarcima, ženama i deci koje je rat oterao sa zemlje na kojoj su do sada u miru živeli zajedno. Moramo pokušati bez daljeg odlaganja, pre nego što sneg, hladnoća i teškoće pretvore Bosnu i Hercegovinu u ogromno groblje.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*ada je jugoslovenska kriza izbila pre dve godine, to je pripisano specifičnim okolnostima svojstvenim Jugoslaviji, i stoga se verovalo da je ona izolovan slučaj. Međutim, vremenom vidimo da isti uzroci koji su izazvali rat na Balkanu izgleda da se nalaze po celoj Evropi gde prete da proizvedu iste efekte. Može biti da je rat koji pustoši Jugoslaviju samo uvod u veću dramu, kao što je Španski rat tridesetih godina prethodio i anticipirao Drugi svetski rat.

Stoga je važno ne potcenjivati opasnost ovog sukoba, ne napraviti grešku smatrajući ga atipičnom pojavom, istorijski nesrećnim slučajem izazvanim kombinacijom faktora koji se na „Starom kontinentu“ nigde ne mogu naći.

U stvari, svirepost jugoslovenske krize je jako banalna. Ne postoji ništa izuzetno u činjenicama koje su do nje dovele; one su, kao što svi znamo, posledica tri događaja:

- prvo, propast komunizma u Centralnoj Evropi sa svojom posledicom, ekonomski neuspeh kolektivističkog sistema;
- drugo, porast nacionalizma kao rezultat nepravde, poniženja, bede, ugnjetavanja koje je proizveo komunizam koji sada beskrupulozno koriste lideri;
- konačno, kratkovidost demokratija Zapadne Evrope koje su, prihvatajući podelu Jugoslavije, ugrozile delikatnu političku ravnotežu na Balkanu.

Na osnovu iskustva, nadamo se da je Evropa naučila da ne pravi istu katastrofalnu grešku prema ostalim zemljama Centralne Evrope kao što je to učinila sa Jugoslavijom. Dva glavna uzroka tragedije su i dalje prisutna u većini bivših zemalja Istočnog bloka, i ona predstavljaju realnu, zastrašujuću pretnju po mir u svetu.

Zbog toga danas mi ne treba da tražimo rešenje samo za jugoslovensku situaciju, naprotiv, moramo da smislimo formule za mirno rešavanje problema koji su zajednički svim ljudima koji su se nedavno oslobodili iz jarma komunizma.

Zaštita manjina

U prethodnim pismima sam rekao da davanje prave autonomije regionima koje je stvorila istorija nesumnjivo predstavlja put koji najviše obećava, i izložio sam u glavnim crtama kako se ovo može primeniti na Bosnu i Hercegovinu. Sada bih insistirao na jednoj od suštinskih tačaka u ovom predlogu koja se tiče zaštite manjina.

Sve formule koje su predložili eksperti kako bi se obezbedila individualna i kolektivna prava etničkim ili verskim manjinama ukorenjene su u ideji da se zaštita može postići samo putem zakona ili Ustava. Međutim, pokazalo se da uvođenje ovih odredaba u osnovne zakone jedne zemlje ništa ne garantuje: kao što to svakodnevno vidimo u onim državama nastalim iz dezintegracije Jugoslavije, ništa nije lakše nego povrediti prava manjina okrećući zakone od njihovih prvobitnih ciljeva.

Nemojte me pogrešno shvatiti, ovim što govorim ne mislim da nagovestim da je beskorisno usvajati zakone sa odredbama koje štite manjine od eventualne represije većine, već samo da ove odredbe nisu dovoljne da izgrade čvrst temelj demokratije.

Sloboda je, u stvari, plod suptilne alhemije čiji su glavni sastojci zakoni i institucije, ali koja podrazumeva kulturu, ekonomiju i, kao opšte pravilo, slobodno organizovanje društva. Opasna je iluzija misliti da će proslavljenim bivšim komunističkim zemljama, sa korpusom zakona i institucija prekopiranim od zapadnog modela, biti dovoljno da postanu prave demokratije.

Istinska demokratija može biti uspostavljena na ruševinama komunizma samo ako društveno i političko telo u celini prihvati osnovni princip da se sloboda jednog završava tamo gde počinje sloboda drugog. To znači da, uz ulaganje napora da se novim demokratijama obezbede institucije adekvatne njihovim težnjama, neophodno je stvoriti ekonomsko i društveno okruženje koje podržava slobodu. To je posebno tako iz razloga da demokratska ekonomija mora biti organizovana u bliskoj saradnji sa svojim građanima.

Starije demokratske nacije Evrope, tokom vekova, bile su u mogućnosti da pomire demokratsku organizaciju sa centralizacijom moći; one na taj način kombinuju prednosti slobode u velikoj meri sa jakom vladom. One nisu modeli koji se odmah mogu preneti na nacije u razvoju koje posle pola veka izlaze iscrpljene iz komunizma. Njihovi lideri moraju shvatiti da se demokratija brže i lakše razvija na lokalnom ili regionalnom nivou nego na nacionalnom.

Upotrebite maštu

Švajcarci su, maksimizujući svoj ukus za individualnu i kolektivnu nezavisnost, osmislili sebi politički sistem koji se temelji na lokalnoj ekonomskoj demokratiji. To je upravo princip koji nove republike u Centralnoj Evropi treba da prate, i u isto vreme da uvažavaju svoje specifičnosti. Preplitanje različite društvene decentralizacije može rešiti neizbežne probleme koji nastaju iz etničke i verske koegzistencije.

Da je ovo toliko istinito pokazuje činjenica da svuda gde je komunizam nametnuo svoj nemilosrdni zakon, kojim se autoritativno brišu razlike nastale kroz istoriju, pojavile su se ozbiljne nevolje. U Jugoslaviji je to dovelo do rata jer je zemlja postala ključna tačka antagonizama koje centralizovana država više nije mogla da kontroliše. Slične nevolje drugde stvaraju tenzije koje se svakoga trenutka mogu izroditi u krvave sukobe. Prema tome, neophodno je dati veću vlast narodima i dozvoliti im da, kao i tokom prošlih vekova, organizuju svoj zajednički život.

Vlade zemalja Zapadne Evrope nisu mnogo sklone uspostavljanju takvog sistema zato što je suprotan njihovom razvoju i nesvesno se plaše „bumerang“ efekta reorganizacije država Centralne Evrope na ovim osnovama. Ali oni imaju izbor ili da favorizuju pojavljivanje veoma decentralizovanih demokratija na istoku ili umnožavanje haosa koji je svakako izazvan sukobavljanjem nacionalizma u strogo kontrolisanim prostorima u kojima sloboda u stvari ne postoji.

Ne možemo, čini mi se, priuštiti sebi da sumnjamo u to.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*D*a bi se rešili problemi u Centralnoj Evropi koji su nastali usled sukobljavanja između različitih etničkih grupa, sa različitim jezicima, kulturama i religijama, prvo moramo ustanoviti zašto se odjednom prirodna koegzistencija ovih naroda pretvorila u oružane sukobe.

Građanski rat u ovom delu sveta, u stvari, nije neizbežnost. Različiti narodi su tu vekovima uživali harmoničnu koegzistenciju i bili povezani na mnogo načina; i ako bi ponekada i došlo do sukoba, mir je uvek preovladavao nad ratom. To nije bilo sve do pred kraj devetnaestog veka, kada je uvučen u prepirke između velikih evropskih sila, Balkan postao pozornica krvavih etničkih sukoba i beskonačnih političkih borbi.

Ono što se trenutno događaji u Jugoslaviji, u mnogo čemu, dalja je ilustracija ovoga. Da određene zemlje Evropske zajednice nisu vršile pritisak na svoje partnere kako bi izazvali raspad zemlje, rat nikada ne bi dostigao svoju trenutnu fazu. Svi su, uključujući i one koji su bili za ovu opasnu opciju, sada uvereni da je ishitreno priznavanje jugoslovenskih republika u stvari bila ozbiljna greška koju danas civilno stanovništvo plaća.

Slučaj Albanije i Kosova

Teško je, ili zaista nemoguće, preokrenuti trenutnu situaciju, ali možemo makar pokušati kako bi ubuduće izbegli iste greške, naročito na Kosovu, gde su rasprostranjeni žamori nezadovoljstva dali razloga za brigu poslednjih nedelja.

Zapadne kancelarije su svesne da nacionalističke snage snažno deluju u Albaniji, preteći autoritetima lidera koji su demokratski izabrani pre nekoliko meseci. Ovi agitatori su bivši komunisti i zbog toga su iskusni u tehnikama masovne manipulacije. Uz siromašnu ekonomsku situaciju, promovišu ideju da Albanija treba da interveniše na Kosovu kako bi odbranila svoju braću iste rase. Oni žestoko osuđuju umerenost pokazanu od strane Albanije i zagovaraju nasilnu akciju kao najbolju politiku.

Ovakav stav ide pravo na ruke onim ljudima u Beogradu koji žele da prošire rat na Kosovo, pa čak i na Makedoniju, samo da bi ostali na vlasti, i koji koriste iste

nacionalističke argumente da ubede svoj narod da ih podrži. Novija istorija nam je pokazala, sa sukobima između Hrvatske i Srbije, neizbežne posledice takvog pristupa.

Situacija je, prema tome, sasvim jasna. Ukoliko albanski lideri ne dobiju diplomatsku i političku podršku koja im je potrebna da bi se zaštitili od napada koji su usmereni protiv njih i, ukoliko se ništa ne preduzme da se stabilizuje situacija na Kosovu, ova oblast biće svedok sledećeg krvoprolića. Ovog puta, biće stotine hiljada mrtvih.

Regionalizacija Kosova

Naša Fondacija je, kao što je poznato, predstavila mirovni plan za Bosnu i Hercegovinu početkom oktobra. Ovaj plan, koji je deo paketa predloga za rešavanje problema bivše Jugoslavije, temelji se na ideji organizovanja zemlje na autonomne regione, koji bi imali efikasna ovlašćenja u širokom spektru oblasti. Sudeći po načinu na koji je naš plan dočekan u Ženevi, to nas vodi do zaključka da je i realističan i razuman.

Pre kraja godine prikazaćemo seriju tekstova koji definišu sadržaj ovog programa i na kojima trenutno rad tim stručnjaka.

Ne iznoseći sada detalje mera sadržanih u ovom dokumentu, želim da kažem da se naš projekat regionalizacije može savršeno primeniti na Kosovo i da bi sigurno ublažio tenzije koje se stvaraju u ovom regionu, uključujući i sa Albanijom. Kosovo se, u stvari, sastoji iz dva istorijska regiona, Metohije i Kosova, koji bi mogli biti uspostavljeni kao multietnički, autonomno regionalni entiteti, i koji bi, jednom opremljeni adekvatnim institucijama, mogli da održavaju bliske veze sa Albanijom, dok ostaju deo Srbije i nove zajednice.

Ništa ne stoji na putu organizaciji ove vrste osim želje nekoliko ljudi da prošire rat na Kosovo kako bi odvratili pažnju svojih naroda i sačuvali nestabilan ostanak na vlasti. Zbog toga verujem da bi međunarodne vlasti, koje pokušavaju da nađu mirno rešenje za sukob koji razara Jugoslaviju, mogle da iskoriste ovaj koncept kao osnovu, kao što već uzimaju u obzir ideju regionalizacije kao sredstva da se zaustavi rat u Bosni i Hercegovini. Ako preduhitre događaje koji se spremaju, verovatno bi mogle da promene tok istorije.

Dodajem da Srbi, bar oni koji su zabrinuti da se povrati mir, odobravaju plan regionalizacije. Pre nekoliko nedelja u Beogradu, univerzitetski profesori, politikolozi, ekonomisti i ugledni novinari jasno su izrazili svoju podršku ovom obliku organizacije, ocenjujući ga kao najbolji način za ekonomski razvoj zemlje i uspostavljanje prave demokratije.

Ideja regionalizacije Kosova, kao i ideja regionalizacije Bosne, nije u potpunosti utopistička. Ona odražava neospornu prirodnu realnost i može sigurno izgraditi osnovu za rešenje jugoslovenskog sukoba. Sami Jugosloveni, međutim, suviše su upleteni u svoje bratoubilačke bitke da bi sami mogli da izmire svoje razlike.

Ako velike evropske sile prestanu da projektuju svoja neslaganja na Balkan i pokušaju da što snažnije utiču da regionalizacija postane osnova političke, ekonomske i društvene organizacije novih jugoslovenskih država, mir će sigurno veoma brzo proisteći iz Ženevske konferencije.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Problemi sa kojima se suočava Hrvatska, kao i oni sa kojima se suočavaju Bosna i Hercegovina i Srbija, najverovatnije bi mogli biti rešeni usvajanjem regionalne strukture koju iznosimo kao osnovu za rešenje jugoslovenskog pitanja. Hrvatska je u većoj meri nego ostale balkanske zemlje sačinjena od originalnih i posebnih entiteta, koji su tokom vekova stekli sopstveni identitet i koji traže priznavanje svoje specifičnosti.

Hrvatska nije, i ne može biti, centralizovani nacionalni entitet koji njeni lideri zahtevaju. Prisustvo velikih manjina u Hrvatskoj, veoma različitih religija, mnogih kultura i tradicija znači da jedino decentralizovan politički sistem koji omogućava hrvatskim građanima da direktno, bez posredovanja rešavaju svoje stvari, može napraviti pravu demokratiju od ove zemlje. Ako se regionima koji obrazuju Hrvatsku, na jedan ili drugi način ne prizna pravo na slobodno samoupravljanje, nemiri koji uzrokuju krvoproliće u Bosni i Hercegovini na kraju će se proširiti i na Hrvatsku i rat će se vratiti sa povećanom svirepošću.

Dalmacija, Istra

Istorijski događaji doveli su do toga da regioni koji trenutno čine Hrvatsku imaju karakteristike koje su posebne kao i bilo gde drugde u bivšoj Jugoslaviji. Tokom istorije, ovi regioni su bili, češće nego da nisu, svesni svoje originalnosti, bilo da su autonomni ili obrazovani kao deo većeg entiteta.

Bilo da je reči o Dalmaciji, Istri, Dubrovniku ili Rijeci, ovaj regionalni identitet postoji u nekom obliku. To je deo nasleđa svakog regiona tako da se neki ljudi smatraju, prvo i pre svega, građanima svog regiona a onda Hrvatima. Štaviše, bitno je da se ovaj stav sreće kod svih etničkih grupa, bilo da su većinske ili manjinske.

Rat koji se nastavlja u nekim delovima Hrvatske imao bi više izgleda da se okonča kad bi zagrebačke vlasti dale narodu da glasa za jasan i jednostavan politički projekat, zasnovan na ideji organizacije zemlje na multietničke entitete. Ove vlasti trenutno imaju velikih teškoća da održe zajedno delove slagalice koju su sastavile. Regionalizacijom njihove zemlje povratila bi se kohezija koja se izgubila centralizacijom.

Da bude sasvim jasno, ja ovde ne predlažem da Hrvatska treba da prestane da postoji kao suverena država. Priznata od strane međunarodne zajednice, kao član Ujedinjenih nacija, Hrvatska je danas neosporna realnost i njena egzistencija ne može se dovesti u pitanje. Međutim, postoji mnogo zemalja u svetu gde su regionalna i kantonalna različitost prepoznate u okviru unitarne države. Uzmimo na primer SAD ili Italiju, Nemačku ili Švajcarsku, dugačak je spisak država u kojima narodi već vekovima žive u slozi.

U stvari, verujem da Hrvatska već pokazuje karakteristike neophodne da uđe u ovu grupu demokratija. Njeno stanovništvo obuhvata nekoliko etničkih grupa koje imaju sopstvene tradicije i različite religije. Njenu teritoriju čine prirodno obrazovani geografski regioni koji imaju posebne fizičke karakteristike i koji se izdvajaju svojom istorijom. Njeni stanovnici su oduvek živeli u slozi, iako bi se po njihovom izgledu moglo reći da treba da budu podeljeni u svakom smislu. Prema tome, Hrvatska izgleda kao prototip zemlje gde mir i blagostanje mogu da postoje samo u demokratiji zasnovanoj na regionalnim institucijama.

Struktura na četiri nivoa

Ljudi bi mi govorili da dalje uspostavljanje takvih principa nije dovoljno da bi se mir vratio u ovu zemlju i izbrisala pustošenja izazvana ratom.

Naravno da nije! Cilj je, međutim, pokazati da je moguće za muškarce i žene različitih veroispovesti, etničkih grupa i kultura da žive u harmoniji, ovde, kao uostalom i u svim drugim nesrećnim oblastima Istočne Evrope gde je nacionalizam išao po tragu komunizma, na veliku štetu njihovih naroda. Kad bi samo jedna od država nastalih iz raspada Jugoslavije preduzela inicijativu, mir bi se brzo vratio na Balkan.

Za nekoliko dana objavićemo radove koje je za Fondaciju, u poslednjih šest meseci, vodio tim uglednih evropskih pravnika i ekonomista. Ljudi će tada shvatiti da je moguće pomiriti težnje svih u okviru političke strukture na četiri nivoa - opštine, regioni, države i zajednica - i to ne kršeći prava novih balkanskih zemalja. Takođe, ljudi će shvatiti da je Hrvatska jedna od država gde bi takva struktura mogla, na najprirodniji način, naći svoje mesto.

Da bi se jugoslovenske države izdigle iz brazde u koju su ih njihovi lideri odveli, treba razmotriti lekcije koje nam je dala istorija. Narodi ovog regiona su manje spremni. Dakle, treba ih ubediti da konačno oslušnu svoj narod.

Ogorčeni nacionalizam, zasnovan na etničkim kriterijumima bez humanih ili istorijskih korena, neće doneti unutrašnji mir Hrvatskoj, Srbiji, Sloveniji, Kosovu

ili Makedoniji. Ovo će se desiti samo ako centralne vlasti prepoznaju specifičnost svakoga regiona koji čini svoju zemlju. Ova činjenica više ne može biti osporavana, mora biti prepoznata kako bi učili iz lekcija koje pruža.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Suočeni sa ozbiljnim nevoljama koje nanose bol brojnim narodima Centralne Evrope, nije dovoljno rešavati krize, pa makar to bilo i mirnim putem. Važnije je znati kako da ih sprečimo, i, u tom cilju, kako da analiziramo, razumemo i zamislimo načine pomoću kojih mi u savremenom svetu možemo preduhitriti događaje kako bi sprečili da se pretvore u tragedije.

Kako smo došli do kraja 1992. godine, godine koja je označena sa toliko krvoprolića u srcu Balkana, Makedonija zahteva naše razmatranje: ne samo zato što je jako pogođena tragedijom koja razdire Jugoslaviju, što može postati buduća pozornica novog građanskog rata, već zato što zapadnim silama pruža priliku da se iskupe za greške koje su napravile u toku poslednje dve godine.

Slučaj: Makedonija

Upravo sam se vratio iz ove zemlje koja je imala hrabrosti da odbaci nacionalizam kao politički alat i koja je, uprkos pritiscima kojima je bila izložena, odbila da se zatvori. U razgovoru sa predsednikom Kiro Gligorovim, iznenadilo me je do koje mere Makedonija danas nastoji da izbegne greške koje su vodile u rat ostale jugoslovenske republike.

Tamo, kao i drugde, različiti narodi - Makedonci, Srbi, Albanci, Bugari – vekovima žive zajedno i imaju različite religije – pravoslavnu, katoličku, muslimansku. Tamo, kao i drugde, granice države ne podudaraju se sa geografskim položajima različitih naroda koji su, zbog hira istorije, rasuti na teritorijama nekoliko država: u Makedoniji, naravno, ali i u Albaniji i Bugarskoj. Tamo, kao i drugde, glupost nekolicine ljudi koja danas sa isto toliko žara služi ultranacionalizmu kao što je u prošlosti služila komunizmu, ugrožava mir ovih ljudi koji veruju u slobodu i pravdu.

Danas nije tako teško uvideti odakle može doći sledeća kriza koja će zapaliti region, koja ovoga puta pretila da se pretvori u Balkanski rat, treći po redu za manje od jednog veka. U hodnicima velikih sila već je napisan njegov scenario, čak i štampa igra opasnu igru političke fikcije.

Umesto da zamišljamo najgore, kao što to čine oni koji se unapred predaju, smatram da je neophodno tražiti dok još ima vremena, ekonomska, politička i diplomatska rešenja koja će nam omogućiti da sprečimo bilo koji sukob.

Takva rešenja postoje. Istorija, geografija i razum ih diktiraju. Dozvolite mi da ih ovde ukratko ponovim na način na koji ih je naša Fondacija svrstala:

1. Pre svega, neophodno je priznati republiku Makedoniju kao suverenu nezavisnu državu sa istim ovlašćenjima koje imaju ostale republike proistekle iz bivše Jugoslavije. Ovo je neophodno kako bi se izbegao dolazak nerešivog problema ujedinjenja naroda preko granica, ali i kako bi se zemlji dozvolilo pristupanje evropskim i međunarodnim finansijskim institucijama bez čije pomoći ima malo šanse da preživi sledeće mesece. U ovom smislu, treba da se podsetimo da je Makedonija bila jedina zemlja čije je priznavanje Badinterova komisija preporučila zbog demokratskih kvaliteta njenog Ustava i institucija.
2. Podjednako je bitno da granice nove države garantuju da će štitići od potresa koji besne na severu Balkana. Takva zaštita ne može da zavisi od šake „Plavih beretki“ čiji je cilj da se osigura poštovanje suvereniteta Makedonije; međunarodna zajednica je mora organizovati tako da niko ne može pokušati da povredi nezavisnost nove države.
3. Makedonija mora osnovati zakonodavno „telo“ koje će garantovati svakom njenom građaninu slobodu mišljenja, veroispovesti, govora. Zaštita prava manjina i priznavanje kulturnog identiteta svake osobe suštinski su preduslovi koji prethodno moraju biti ponovo potvrđeni od strane najviših vlasti u zemlji i predstavljeni kao sam temelj makedonske demokratije.
4. Regionalna ekonomska saradnja treba da bude veza koja ujedinjuje narode. Između visoravni Vardara - u severnoj Makedoniji - i nizije - u južnoj Makedoniji - između oblasti istočno od Makedonije i oblasti zapadno od Bugarske, između Kosova i Makedonije, između Albanije i Makedonije, vekovima postoje veze: one mogu i treba da budu osnažene. Eksploatacija makedonskih hidrauličnih bogatstava može biti jako korisna za severnu Grčku, kao što je i luka u Solunu prirodno tržište makedonskih proizvoda. Dobro nam je poznato da tamo gde postoji kretanje ljudi, dobara i novca niko ne razmišlja o ratovanju.
5. Najzad, neophodno je - ovo važi za sve države, stare ili nove, koje čine Balkan - uspostaviti demokratiju baziranu na prirodnim i istorijskim regionima. Zajednički harmoničan život može biti postignut ako administrativna i politička organizacija ostane dovoljno bliska pojedincu da obezbedi da etnička pitanja ne prevagnu nad opštim interesom. Makedonci, više nego ostali, imaju osećaj za umerenost, imaju prirodne predispozicije za ovaj oblik vlasti koji se nameće u razvijenom svetu.

Ključna uloga Grčke

Makedonija je, zajedno sa Slovenijom, jedina država bivše Jugoslavije koja je postala prava demokratska republika; njen predsednik je jedini državnik koji je odabrao težak put umerenosti i humanizma. Paradoksalno, Makedonija je jedina zemlja na svetu koju, iz nepoznatih razloga, međunarodna zajednica odbija da prizna. Ovo je velika nepravda i vreme je da se ispravi. Grčka, koja se iz sve snage protivi ovom priznavanju izgleda da se plaši da se Velika Bugarska nazire na njenom pragu, a treba da shvati da je priznavanje Makedonije u stvari suštinsko za zaštitu njenih bitnih interesa. Kao glavna sila u regionu, Grčka bi, naravno, igrala važnu ulogu u organizaciji ovog ogromnog ekonomskog prostora čiji razvoj ometa samo uzak način razmišljanja političkih lidera. Iznad svega, stabilizacijom granica, Grčka bi efikasno doprinela eliminisanju pretnje koja se konstantno stavlja pred Balkan zbog nerazrešive mešavine naroda, regiona i kultura.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*D*a li rat koji pustoši Bosnu i Hercegovinu treba zaustaviti upotrebom sile, ili se treba uzdržavati od bilo koje vojne akcije i dalje tražiti političko rešenje za sukob nadajući se da će razum prevladati? Kompetentni državnici, koji iskreno žele da nađu rešenje za ovu tragediju, imaju suprotna mišljenja, što samo dokazuje da ne postoji čudotvorna formula za zaustavljanje borbe i pogubljenja.

Ovo je teška debata, koja je isto toliko materijalna koliko i moralna, ali pravo pitanje nije da li treba da pribegnemo ratu da bi pobedili rat, već kako da uspostavimo mir i na kojim osnovama? Kako će, jednom kada neprijateljstva prestanu, republike nastale iz bivše Jugoslavije postati prave demokratije, sposobne da svojim narodima garantuju slobodu? Kako će naučiti da žive zajedno? Kako će ući u svet tržišne ekonomije? I najzad, kako će se integrisati u Evropsku zajednicu?

Usred nasilja koje je obeležilo početak ove godine, kada je ceo svet okrenuo pogled na Sarajevo i kada se zapadne sile pripremaju na vojnu intervenciju, čini mi se da treba da razmotrimo budućnost Jugoslavije.

Neko bi rekao da je beskorisno razmišljati o miru dok se rat pooštrava, da nemamo više vremena za sanjarenja dok se hiljade muškaraca, žene i dece nalazi na ivici smrti. Jednostavno bih odgovorio da se trajni mir uvek sastavlja usred krize, i naveo bih primer Žan Monea koji je, na vrhuncu Drugog svetskog rata, dok je Evropa bila u vatri i oružju, postavio temelje onoga što je petnaest godina kasnije postalo zajedničko tržište i Evropska zajednica. Ko bi pomislio da će Nemci, Englezi, Francuzi i Italijani jednoga dana, svi zajedno predstavljati drugu silu na svetu? A zašto ono što je bilo moguće tada, u još dramatičnijim okolnostima, ne bi bilo moguće i danas? Zar se čovek ne razlikuje od životinje po tome što može sebe projektovati u budućnost, drugim rečima, što može da se nada?

Predlozi za Jugoslaviju

Fondacija za mir i rešavanje kriza, kojoj mi je čast da predsedavam, smatra da je došlo vreme da se formulišu predlozi koji mire ono što se danas čini nepomirljivim: želju jugoslovenskih naroda da budu slobodni i žive zajedno u harmoniji i organizacioni okvir koji će im garantovati njihova individualna prava.

Ovaj projekat nije nastao iz uma nekog neumoljivog sanjara. On je plod metodičnih radova grupe međunarodnih stručnjaka sprovedenih na osnovu serije „predloga“ koje smo im dostavili. Ovim projektom pokušavamo da damo praktične odgovore na tri velika pitanja koja uslovljavaju povratak mira na Balkan i, uopšte, svuda u Evropi gde sukobljavanje narodnosti podstiče, ili može podsticati mržnju i strah: prvo, pitanje prava na koje svaki jugoslovenski građanin ima prava, bez obzira kojoj republici pripada; drugo, pitanje političke i administrativne organizacije republika koje su nastale raspadom Jugoslavije i postale nezavisne države; treće, pitanje institucionalne strukture koja bi nadgledala odnose između republika koje bi, dok nezavisno postoje, sarađivale zajedno u onim oblastima koje su neophodne za njihovo funkcionisanje na međunarodnom nivou.

Čini nam se da bi buduća organizacija jugoslovenskog prostora trebalo da se organizuje na tri velike strukture: regione, republike i zajednicu.

- Pre svega, regioni. Imajući u vidu činjenicu da oni postoje od pamtiveka, smatramo da bi unutrašnja organizacija svake jugoslovenske republike trebalo da bude zasnovana na njenim regionima. To znači da autonomija regiona mora da bude ustavno priznata, gde će svaki kreirati svoj pravni i zakonodavni okvir koji će obezbediti njihovim građanima da žive slobodno, bez obzira na njihovu rasu ili religiju. Naravno, nije na nama da navodimo broj niti geografska razgraničenja ovih entiteta jer smatramo da je na građanima da se izjasne o ovim suštinskim pitanjima; ali predlažemo da regioni imaju puna ovlašćenja nad njihovom administracijom i razvojem.
- Republike bi trebalo da, iako zadržavaju određenu slobodu, budu u obavezi da dopuste regionima da slobodno upravljaju svojim posebno ekonomskim i društvenim prostorima. Suverenitet republika, koji je međunarodna zajednica priznala ostaje netaknut, ali republike bi poštovala specifičnosti onih regiona koji su postojali mnogo pre i koji su uvek oblikovali živote jugoslovenskih naroda.
- Najzad, odnosi između republika mogli bi biti organizovani unutar jedne zajednice sa veoma fleksibilnom strukturom, kreiranom da nadgleda one funkcije koje se tiču zajedničkog interesa koje republike ne mogu da preuzmu na sebe zbog nedostatka sredstava ili veličine. Prema tome, u izvesnoj meri, buduća Jugoslavija bi dosta ličila na današnju EEZ. I, upravo bi uspostavljanje demokratije oko ove tri strukture na jugoslovenskom prostoru omogućilo uključivanje zajednice republika nastalih iz bivše Jugoslavije u Evropsku zajednicu.

Čin vere

Dokument koji ćemo ovih dana objaviti ne nudi rešavanje svih problema, niti mogućnost da se na čudotvoran način prizove mir iz sadašnjeg haosa. On je samo plod iskustva koje su Evropljani stekli tokom druge polovine ovog veka; on je, pre svega, čin vere za budućnost.

Kao raskrsnica različitih naroda, kultura i religija, moja zemlja nije, kako se to često primećuje, osuđena na večiti rat. Njeno bogatstvo leži u raznolikosti naroda koji je čine i moramo joj pomoći da uspostavi demokratske strukture koje će joj pružiti mir i stabilnost. Ona je danas pocepana zemlja samo zato što su ljudi na njenom čelu, umesto da je vode napred, izneverili očekivanja i odabrali put nasilja kako bi učvrstili svoju vlast.

Svi znamo da rat neće trajati zauvek. Pre ili kasnije mir će se vratiti na jugoslovenski prostor, iz sveg srca se nadam da nećemo morati još dugo da čekamo, i ljudi će ponovo otkriti solidarnost koja leži duboko u njima.

Kada taj dan dođe, moraće imati na raspolaganju projekat koji će u političkom smislu odlikovati njihova nadanja. Iz tog razloga ćemo objaviti „Predloge“.

Rešenje koje predlažemo nesumnjivo nije jedino zamislivo. Međutim, bar postoji i može poslužiti kao osnova za dijalog koji, uveren sam, nije mnogo daleko.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Evropa sigurno nije odgovorna za tragediju u Jugoslaviji, iako je, iz neznanja, suviše ishitreno priznala Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, provocirajući na taj način razne ekstremiste da se upuste u rat. Ključ za mir, međutim, leži u Evropi. Evropa ima kapacitet, iako možda nije svesna toga, da reši sukobe na Balkanu pre nego što se pretvore u evropski rat, obezbeđujući svoje akcije bez daljeg odlaganja.

Sve je to potrebno uraditi da se u Zajednicu prime republike koje su nastale iz fragmentacije Jugoslavije – a koje su sada suverene države. Ne modifikujući u bilo čemu njihove unutrašnje političke strukture, Evropa ovim novim državama može dozvoliti da imaju koristi od njihovih pravila ekonomske i carinske unije i statut udruženih država, kao što je to već odobrila Poljskoj, Čehoslovačkoj i Mađarskoj.

Još jednom, ovo će mnogima izgledati kao besmislena ideja. Ipak, kao što naši Predlozi za organizaciju Bosne i Hercegovine po regionima (videti naše pismo od 1. oktobra 1992. godine) sada obrazuju osnovu za sadašnji projekat Ujedinjenih nacija, tako će i ovaj predlog koji nastoji da stvori mir povezivanjem jugoslovenskih republika sa Evropskom zajednicom uskoro postati savršeno opravdan.

Brojne prednosti

Sve, u stvari, ukazuje na ovakvo rešenje.

1. Integrisanje jugoslovenskih republika, uključujući i Makedoniju, u Evropsku zajednicu je najsigurniji način za dvanaest država da garantuju da će granice na Starom kontinentu ostati nepovredive. Evropski lideri su shvatili da je njihovo ishitreno priznavanje republika bivše Jugoslavije otvorilo Pandorinu kutiju nacionalističkih osećanja; takođe, shvatili su kako ovo sada ugrožava mir na celom kontinentu. Prihvatanje novih jugoslovenskih država u Zajednicu bi odmah zaustavilo inicijative onih čiji je cilj ponovna podela Evrope, što bi za nju predstavljaju smrtnu opasnost.
2. Integrisanje jugoslovenskih republika u Evropsku zajednicu bi primoralo njihove Vlade da poštuju ista demokratska pravila kao ona koja upravljaju ostalim evropskim državama. Ne samo da bi njihovi lideri bili obavezni da se

strogo pridržavaju zakona koji štite građane i etničke grupe, već bi, takođe, morali da konsultuju svoj narod o odlukama koje se tiču njihove budućnosti ne pokušavajući da ih prevare kao što su to dosad činili. Predloženi institucionalni proces za ponovno vraćanje mira na Balkan, koji je naša Fondacija sačinila, bi umnogome bio olakšan.

3. Integrisanje jugoslovenskih republika u Evropsku zajednicu bi proširilo zonu evropske bezbednosti na Balkan. Kao rezultat, demilitarizacija regiona bila bi moguća s obzirom da bi postojeće strukture, kao što su Komisija za evropsku bezbednost i saradnju (CSCE), Zajednica nezavisnih država (CIS), Zapadnoevropska unija (WEU), pa čak i NATO, novim državama omogućili čvrstu garanciju protiv spoljne agresije. Ovim se, naravno, ne bi rešili problemi vezani za unutrašnju bezbednost republika, ali kako su zapadne demokratije stekle dovoljnu kontrolu za takve tehnike, mogle bi novim državama poslužiti kao modeli.
4. Integrisanje jugoslovenskih republika u Evropsku zajednicu bi uklonilo, na geografskom i ekonomskom planu, pukotinu koja razdvaja Grčku od ostatka Evrope. Jugoslovenski prostor je, u stvari, prirodna veza između Zapadne i Jugoistočne Evrope, i njihovo spajanje sa drugih dvanaest država Zajednice bi učvrstilo evropski prostor popunjavajući ga, i tako dajući Evropskoj zajednici oblast kontinuiteta koji joj trenutno nedostaje.

Prednost ove operacije bi, naravno, uglavnom imala Jugoslavija koja bi imala koristi od brzog ekonomskog oporavka. Evropljani bi, međutim, takođe imali koristi od toga, nasuprot široko rasprostranjenom mišljenju Jugoslavija nije siromašna zemlja: ima mnogo prirodnih bogatstava; njeno stanovništvo je spretno i vredno; jako je dinamična.

Veoma ograničen izbor

Svima onima koji nisu uvereni ovim argumentima dodaću da bi cena integracije jugoslovenskih republika u Evropsku zajednicu bila znatno niža od cene mogućeg rata na Balkanu. Stručnjaci su procenili da bi čak i ograničena vojna intervencija na prostoru bivše Jugoslavije najmanje dostigla vrednost rata u Zalivu. Štaviše, svesni su da čak i po toj ceni mir nije zagarantovan; postojao bi i dalje rizik širenja opšteg sukoba u Južnoj Evropi, sa posledicama koje možemo samo da zamislimo.

Izbori sa kojim sa suočava Evropska zajednica, čini mi se, jako su ograničeni: Zajednica može ili da dopusti da se stvari pogoršaju na Balkanu do tačke bez povratka, ali onda će jednog dana vojna intervencija na njenoj teritoriji biti

neophodna, a eskalacija rata koja bi iz toga nastala bila bi izvan njene kontrole; ili može da izabere da bude otvorena i primi jugoslovenske republike na taj način okončavajući sukob koji, do sada, direktno ugrožava njene vitalne interese. Dodaću da bi ovaj čin pokazao ostatku sveta da je Evropa postala prava politička sila, sposobna da preuzima odlučujuće akcije u korist mira. Evropa, suočena sa najgorom tragedijom koja se desila na njenom kontinentu od Drugog svetskog rata, pokazala bi da je počela da preuzima odgovornost, čak iako njen ekonomski prosperitet obavezno ne garantuje sigurnost koju njeni narodi žele. Ako se Evropa pokaže sposobnom da reši jugoslovensku krizu bez pribegavanja ratu, dokazala bi svetu da je postala velika sila.

Dozvolite mi da kažem u zaključku da integrisanje jugoslovenskih republika u Evropsku zajednicu ne be predstavljalo ozbiljne probleme. Date države nisu jako velike: njihova veličina približno odgovara veličini Belgije, Holandije ili Portugalije; njihovo sveukupno stanovništvo je manje od polovine stanovništva Francuske. Drugim rečima, zaista ne postoje prepreke za proceduru koju sam iznad predložio.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

U nekoliko navrata smo rekli da za jugoslovenski događaj najgore tek dolazi, da će rat eskalirati do te mere da će mir u Evropi biti direktno ugrožen. Dakle, ovde smo! Čvrsto se držeći politike ultranacionalizma, lideri u Zagrebu, kao i oni u Beogradu, izazvali su dalji porast destruktivnog nasilja. Svet najzad počinje da shvata da ceo Balkan može eksplodirati, kao što je i bilo na početku ovog veka.

Ni pod kakvim okolnostima rat nije sredstvo da se postigne mir. Da bi se primenila politička rešenja, ovaj rat, koji nosi određenu sličnost sa najužasnijim ratovima ovoga veka po svojoj brutalnosti, treba odmah zaustaviti.

Plan u tri faze

Verujem da postoje tri pravca akcije koje treba preduzeti bez odlaganja.

1. Pre nego što terorizam nacionalističkih režima koji se prepiru oko jugoslovenskog prostora izazove širenje rata na ceo Balkan, i izvan njegovih granica, predložimo da Bil Klinton, ili Boris Jeljcin organizuju sastanak kojem bi prisustvovali Helmut Kol, Fransoa Miteran, Džon Mejđzor, Turgul Ozal (u svojstvu predsednika Konferencije islamske organizacije) i Butros Butros-Gali (generalni sekretar OUN). Na ovom sastanku bi se dogovorili o jedinom načinu koji bi zaustavio ovaj rat bez vojne intervencije. Ovim, mislim da bi odlučili o efikasnom embargu koji bi izolovao zaraćene jugoslovenske republike od ostatka sveta i sprečio njihove lidere da dobavljaju oružje i municiju. Za razliku od postojećeg embarga, ovaj ne bi pogodio civilno stanovništvo već bi zaustavio krijumčarenje koje obogaćuje nekoliko ljudi dok izaziva propast većine. Bez zaliha, vojske i narodne vojske koje pustoše zemlju najzad bi bile primorane da zaustave nasilje i teror. Videći ih oslabljene, civilno stanovništvo bi nesumnjivo imalo hrabrosti najzad da progovori. Na ovom sastanku, naravno, bilo bi suštinsko za državnike da se slože oko odgovarajućeg predloga kako bi se stavio na Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija.
2. Drugi deo plana odnosi se na organizovanje konferencije verskih vlasti čija bi saglasnost bila glavni doprinos miru. Naša Fondacija je napravila ovaj korak pre dva meseca, nažalost bez efikasnog rezultata. Ona ponavlja svoj predlog da se organizuje sastanak između Patrijarha Pravoslavne Crkve u Beogradu,

Kardinala-Archiepiskopa iz Zagreba i Reisu-l-uleme iz Sarajeva. Verski poglavari očigledno nemaju moć da spreče borbe, ali bi zvanično obećanje da će ujediniti napore kako bi povratili mir u bivšoj Jugoslaviji, svečano dato pred svetom, nesumnjivo imalo odlučujući uticaj na tok događaja. Zašto „Božje primirje“ ne bi uspelo tamo gde napori diplomata nisu? U poslednjim fazama ovog veka, u kojima smo videli da materijalizam ne može da pruži ljudima sreću kojoj se nadaju, religija bi mogla da se pokaže kao ključna snaga, možda jedina koja može da učutka oružja.

3. Treći pravac akcije tiče se uključenja jugoslovenskih republika u Evropsku zajednicu. Već sam izneo svoje uverenje (videti pismo br. 10) da bi takvo udruživanje primoralo sve republike bivše Jugoslavije da usvoje ista demokratska pravila koja postoje među narodima Zapadne Evrope. Želim da dodam da bi uključivanjem Albanije u ovo udruženje Evropska zajednica smirivala potencijalne sukobe. Živeći u jarmu komunizma skoro pola veka, narodi Centralne Evrope i dalje ne mogu da vide kraj njihovoj patnji. Formiranjem udruženja Evropska zajednica bi im pružila nadu da njihova sadašnja teškoća neće trajati zauvek.

Nova uloga za OUN

Ova tri pravca akcije stvorila bi uslove za povratak mira u bivšu Jugoslaviju. Ne bi, naravno, rešila problem demokratizacije jugoslovenskih republika, niti problem njihovih budućih međusobnih odnosa. Jedino OUN, u tesnoj saradnji sa Evropskom zajednicom je sposobna da uspešno reši ovaj zadatak s obzirom da je reč o dugotrajnom i složenom procesu.

Neću se vraćati na ponavljanje predloga koje u tom smislu formulišemo jer će čitaoci ovog pisma ubrzo primiti detaljan projekat za republike bivše Jugoslavije koji je naša Fondacija izradila. Želeo bih ovde da dodam, međutim, dok su se vodili mirovni pregovori, OUN mogla je da igra odlučujuću ulogu u zaustavljanju neprijateljstva; prvo, postavljajući svoje snage na nivo koji bi zahtevao održavanje reda, zatim dajući ovim snagama precizniju misiju kojom se više ne bi „čuvao“ već „stvarao“ mir, razoružavajući zaraćene strane i štiteći ugroženo civilno stanovništvo. Ovo bi moglo da se izvede samo primenom nove rezolucije Ujedinjenih nacija kojom bi se modifikovao mandat ovih snaga.

Ova nova uloga OUN je suštinska za zaključenje jugoslovenskog sukoba, ali i za rešavanje budućih sukoba u svetu. Ništa ne bi bilo opasnije za mir u svetu od demonstriranja nemoći Ujedinjenih nacija u bivšoj Jugoslaviji. Time što nije

uspela da zadobije poštovanje, Liga naroda se zauvek diskreditovala i nije bila u mogućnosti da spreči Drugi svetski rat.

Ne bi trebalo da zaboravimo ovaj presedan.

Treba da zapamtimo da jugoslovenski problem nije, kao što su ljudi od početka govorili, problem koegzistencije različitih etničkih grupa, već nacionalistički problem koji su potpalili ekstremistički režimi. Hrvati, Srbi i Muslimani govore isti jezik, pripadaju istom narodu, Južnim Slovenima. Prema tome, neće biti rešenja za ovu krizu sve dok ljudi pokušavaju i razdvajaju ono što je Bog spojio.

Boris Vukobrat

Predsednik

PISMO BROJ 12
15. februar 1993. godine

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Opasnost širenja jugoslovenskog sukoba na ostatak Balkana, i odatle na celu Evropu sada je toliko velika da je zaustavljanje rata u ovoj oblasti postalo kategorički imperativ. Istina je da su Sjedinjene Američke Države i Rusija izrazile svoju nameru da zajedno rade na političkom rešenju, ali iako je sigurno ovo korak u pravom smeru, mogućnost konfrontacije između ove dve sile ne bi trebalo potcenjivati u slučaju diplomatskog neuspeha u rešavanju jugoslovenske krize.

Svi smo svesni da su u korenu ovog rata srpski, hrvatski i bosanski politički sistemi čiji opstanak zavisi od rata, prema tome, kao posledica, političko preterivanje i vojna eskalacija su njihova jedina sredstva momentalnog sprečavanja osude koju će im njihov sopstveni narod pre ili kasnije uputiti. Takođe, dobro smo svesni da bi unutrašnji problemi i u Sjedinjenim Američkim Državama i u Rusiji mogli sasvim dobro ići protiv mirovnog procesa ako se sukob pogorša ili pojača.

Prema tome, rat mora biti zaustavljen. Odmah. Svim sredstvima.

Jedan samit, tri mere

Predložili smo (videti prethodno pismo) da Sjedinjene Američke Države i Rusija preuzmu stvari u svoje ruke i blisko sarađuju sa Evropom. Sada je to realnost jer su se Rusi i Amerikanci složili da deluju zajedno. Dakle, kako bi se sukob brzo priveo kraju, predlažemo da se predsednik Sjedinjenih Američkih Država i predsednik Rusije sastanu bilo gde, i zašto ne u gradu simboličnom za mnoge mirovne sporazume o kojima se tu pregovaralo i koji su tu potpisani u prošlosti; ovde govorim, naravno, o Parizu.

Ovaj samit, prvi koji bi bio organizovan između g. Bila Klintona i g. Borisa Jeljcina, odnosio bi se samo na Jugoslaviju. Potpuno bi bio posvećen utvrđivanju načina i sredstava za nametanje mira onim Vladama koje žive od rata i uništavaju svoj narod. Pokazao bi da ove dve „velike sile“ nameravaju da okončaju sukob i to bi bilo zvanično upozorenje svima onima koji zadržavaju svoju vlast oružjem, mržnjom i nasiljem. Za one narode koji toliko meseci pate od tako jakih oružanih taktika, to bi bio prvi konkretan znak da je mir konačno na horizontu.

Ovaj samit, čini mi se, trebalo bi da usvoji tri mere čija bi se primena sprovela pod nadzorom Ujedinjenih nacija.

1. Proširenje embarga na sve zaraćene strane kako bi se konačno prekinuo dotok oružja, municije i novca koji omogućavaju Vladama da nekažnjeno ubijaju civilno stanovništvo. Ovaj embargo ne bi uticao na proizvode neophodne za opstanak, kao što su hrana, lekovi, itd, ali bi bio prepreka između zaraćenih strana i njihovih dobavljača, neprobojan zid koji krijumčari ne bi mogli da probiju.
2. Postavljanje Rusa i Amerikanaca da budu zaduženi za vođenje pregovora između Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije tako da ni Sarajevo, Zagreb ili Beograd ne bi bili u iskušenju da igraju postojeća ili navodna rivalstva između dve „velike sile“. Stvaranje takvog diplomatskog „fronta“ više bi unapredilo povod mira nego besplodni međunarodni razgovori koji, sada, omogućavaju različitim učesnicima u ovom rata da slede svoje manevre na terenu čak i dok igraju zajedno u procesu pregovaranja.
3. Slanje međunarodnih snaga od 45.000 do 50.000 ljudi u Jugoslaviju, pod okriljem Ujedinjenih nacija, radi zaustavljanja borbe i zaštite naroda od obmana njihovih lidera. Ove snage bi podjednako bile sačinjene od Rusa, Amerikanaca i Evropljana. Predvodio bi ih Evropljanin kako bi se naglasila činjenica da je rešenje jugoslovenske krize suštinsko za budući mir u Evropi.

Ove tri mere možda ne bi odmah povratile mir na Balkan ali bi doprinele stvaranju nove klime i pokazale liderima jugoslovenskih republika da su svetske sile čvrsto rešene da okončaju ovaj rat.

Uloga Evrope

Da li će Evropa, možemo se zapitati, biti zadovoljna sporednom ulogom u procesu mirovnih pregovora? Zar bi bila tu samo radi upravljanja vojnim operacijama na terenu u izuzetno opasnim uslovima?

Naravno da ne!

Jednom uverena da će neprijateljstva uskoro prestati, Evropa bi mogla da nastavi kreiranje gesta koji će zaista pokrenuti dinamiku mira. Ovo bi se sastojalo od ponude da se jugoslovenske republike odmah pridruže Evropi, pri čemu bi jedini uslov bio da njihove Vlade tamo poštuju važeće demokratske zakone. Da bi bila sigurna, Evropa bi utvrdila da se njeno otvaranje granica ne odnosi na radnu snagu, jer bi to još više pogoršalo njen problem nezaposlenosti; ali slobodno

kretanje dobara i ljudi, otklanjanje trgovinskih barijera i nestanak granica okončali bi izolaciju Balkana, koja je jedan od uzroka koji se nalaze iza tragične situacije u Jugoslaviji danas.

Nije na Evropi da okonča rat koji pustoši Jugoslaviju, kako je to često posmatrano u toku nekoliko poslednjih meseci. Međutim, Evropa ima kapacitet da organizuje mir na veoma konkretnim osnovama ekonomije i trgovine. Oni sami su imali koristi od pomoći Sjedinjenih Američkih Država koja im je pomogla da se podignu iz svojih ruševina i nauče kako ponovo da žive zajedno posle Drugog svetskog rata, tako da niko nije u boljoj poziciji nego Evropa da pruži jugoslovenskim narodima podršku koja im je potrebna. Nema sumnje da bi otvaranje Evropske zajednice republikama bivše Jugoslavije, od Slovenije do Makedonije, od Srbije i Hrvatske do Bosne i Hercegovine i Crne Gore dalo početni korak koji im je potreban za mir. A Evropa sigurno to duguje ovim narodima koji su joj i geografski i istorijski bliski. Suviše ishitrenim priznavanjem republika, njihovi lideri još nisu bili preduzeli mere potrebne za procvat demokratije, niti su pregovarali u vezi njihove budućnosti, Evropljani su doprineli dezintegraciji Jugoslavije i, samim tim, izbijanju rata. Ako, međutim, Evropa napravi gest i primi ove iste republike u svoju sredinu, garantujući uspostavljanje zaista aktivne ekonomske razmene, odlučno će doprineti izmirenju sukoba. Mir, uveren sam, ne može se vratiti na Balkan ukoliko se ne preduzmu snažne mere na vojnom planu i ukoliko se, istovremeno, u srcu Evrope ne stvori povoljan ekonomski okvir. Ove dve „velike sile“ sigurno imaju ključeve prvog smera akcije; Evropa ima ključ drugog.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

P prvi put od izbijanja rata u Jugoslaviji, svetovni i verski intelektualci, iz svih jugoslovenskih republika, sastali su se da bi razgovarali o budućnosti. Ovaj sastanak, koji je veliki događaj ako se uzme u obzir jaz koji razdvaja ove ljude u svakodnevnom životu, održan je 23. februara na jednom od retkih mesta gde se različite rase i narodi sastaju da bi raspravljali o zajedničkim problemima. Mislim, naravno, na UNESCO u Parizu. Ovaj susret organizovao je generalni direktor UNESCO-a, Frederiko Major, i rezultirao je daljem iznenađenju, izradom zajedničke deklaracije koja predstavlja poziv na mir i antantuu.

Bio sam pozvan na sastanak i učestvovao sam, i moram priznati da mi je to pružilo veliku nadu.

Ljudi bi se protivili da intelektualci ne drže vlast i teško da su u poziciji da promene tok događaja. Bilo kako bilo, pojavljivanje ovih ljudi na sceni, makar i na jedan dan, bez prisustva javnosti, jako je značajno. Zaista, ovo svedoči o činjenici da su pisci, umetnici, akademici i novinari shvatili da rat nije rešenje nijednog problema i da je blizu trenutak kada će ideje trijumfovati nad brutalnom silom. Prema tome, susret predstavlja korak napred u rešavanju sukoba koji uništava Jugoslaviju jer omogućava da se, osim glasova huligana i demagoga, čuju i drugi glasovi.

Nismo prestali da ponavljamo da će se rat završiti onoga dana kada bude pronađen način da se započne dijalog između braće po oružju. Ono što se desilo prošle nedelje u UNESCO-u prvi je oipljivi znak da će ovaj san možda postati realnost.

Zaista, bilo je krajnje vreme jer, uprkos činjenici da su pregovori u Njujorku ponovo počeli i da su američka spuštanja padobranom bila u odsečenim delovima Bosne, situacija u bivšoj Jugoslaviji nastavlja da se pogoršava.

Sveopšti rat

Rat su napravili beskrupulozni politički lideri čije je jedino sredstvo za spasenje eskalacija nacionalizma i nasilja. Civilno stanovništvo pogođeno ratom trpi glad, strah, hladnoću i siromaštvo što ga čini otvorenim za sve vrste ekscesa. I, nažalost, rat izgleda da se intenzivira. Čak su i velike svetske sile na gubitku jer više ni same ne znaju kako da se nose sa situacijom koja se pogoršava i izbegnu najgore.

Sjedinjene Američke Države snabdevaju humanitarnu pomoć kako bi dobile na vremenu i pripremile svoje javno mnjenje na direktniju intervenciju. Rusija ojačava svoju poziciju jer se plaši da jugoslovenski virus može biti zarazan. A Evropa nije u mogućnosti da se složi oko politike koju treba usvojiti.

Iako je ovo zastrašujuća pomisao moramo da priznamo da su svi elementi balkanske krize, kao i one na početku ovoga veka, prisutni i da samo momentalne i drastične mere mogu sprečiti da se ta tragedija ne ponovi.

Ovde se neću vraćati na naše Predloge koje smo napravili kako bi kreirali prave uslove za povratak mira, naročito ne na Predloge za ponovnu izgradnju bivše Jugoslavije na tri politička nivoa: regione, republike i zajednicu, ali bih želeo da istaknem dve bitne tačke koje su bile lajtmotiv na okruglom stolu UNESCO-a.

1. Prva od ovih tačaka je važnost ideja, jednom kada nasilje dostigne apsurdne proporcije i kada rat pretvori zemlju u pustoš. Čak iako nisu svesni činjenice, jugoslovenski intelektualci mogu igrati suštinsku ulogu u mirovnom procesu. Zato što znaju kako da iskažu opšte ideje i emocije ili osećanja na način koji mnogi ljudi razumeju, jer imaju dar da komuniciraju, oni su danas jedini ljudi koji mogu da progovore i jasno kažu šta žrtve ovog užasnog rata osećaju - da rat suviše dugo traje i da ljudi teže zajedničkom životu u harmoniji. Skeptici treba da se sete velikih intelektualaca kao što su Tomas Man, Ajnštajn, Verkor, Bens, Kami, Brant, Malaparte, Gramši, Malro, Popović, Nazor, za vreme Drugog svetskog rata ili, nama bližih, Solženjicina i Saharova u Sovjetskom Savezu. U sukobu uvek dođe vreme kada pisci i drugi intelektualci mobilišu energije oko sebe pravom snagom svoje misli. Verujem da je za jugoslovenske intelektualce ovaj trenutak došao.
2. Druga tačka je uloga koju informacije i mediji igraju u jugoslovenskoj tragediji. Svi su svesni da nijedna strana ne poštuje embargo OUN-a na isporuku oružja i da „gospodari rata“ mogu dobiti bilo koje instrumente smrti koje požele kako bi postigli svoje ciljeve. Svi su, takođe, svesni da je medijski rat jedan od glavnih uzroka drame koju bivša Jugoslavija doživljava i da neprijateljstva nikada ne bi dostigla ovaj stadijum da su informacije i ideje slobodno cirkulisale u ovoj oblasti. Dakle, prvi prioritet, ako želimo da se mir vrati na Balkan, je ponovno uspostavljanje komunikacije među ljudima i omogućavanje da saznaju istinu. Ovo se samo može postići slobodnim kretanjem novina i knjiga, i slobodnim prenosom zvuka i slika.

Prema tome, dok se embargo na isporuku oružja pojačava i podiže embargo na hranu i lekove, suštinski je podignut drugi embargo na informisanje i kulturu. Nije dovoljno ponuditi političku podršku nezavisnim medijima koji još uvek postoje u

bivšoj Jugoslaviji, zvanične medije, takođe, treba osloboditi primenjujući odluke CSCE o slobodi informisanja. UNESCO, koji je uključio u svoju Povelju princip slobodnog pristupa informacijama, trebalo bi snažno da se posveti ovom zadatku koji je neophodan za mir.

Nezavisna radio stanica

Lideri u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini svesni su da je njihova moć jako krha i zbog toga su jednostavno preuzeli kontrolu nad medijima. Ne samo da svojim narodima nameću jednostrane poglede koji falsifikuju njihovu percepciju i stvaraju otrovnu atmosferu, oni su, takođe, vešti i u odnosima sa stranim medijima kojima dostavljaju nepotpune i deformisane poruke koje zatim obilaze ceo svet. Rezultat je da je glas onih koji govore, kao mi, o sporazumu, miru i pomirenju, prigušen glasom onih koji stvaraju rat i propovedaju nasilje.

Zbog toga sam predložio da UNESCO osnuje slobodnu radio stanicu u Parizu koja bi emitovala objektivne informacije i komentare na bivšem jugoslovenskom prostoru i u Evropi. Politička represija i rat su uzrokovali da desetine jako talentovanih novinara pobegne iz Zagreba, Beograda, Sarajeva i mnogih drugih jugoslovenskih gradova. Prema tome, bilo bi lako oformiti tim medijskih stručnjaka koji bi mogli na radio talasima da prenose stvari onakve kakve jesu.

Zapadne Vlade imaju neophodna sredstva na raspolaganju za takav medij. I mi znamo, s obzirom da smo detaljno proučili ovo pitanje, da je u kratkom roku moguće osnovati radio stanicu po uzoru na velike nezavisne radio stanice u Evropi. Jednom kada ljudi krenu u takvu avanturu neće biti nepremostivih tehničkih prepreka.

Oružje nikada neće učutkati oružje u onome što je nekada bila Jugoslavija. Ali ako njeni narodi, žrtve ovoga rata, najzad vide istinu, sami će uzeti na sebe da svrgnu nedostojne lidere koji ih vode sve bliže propasti.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*F*orum za budućnost, kojim predsedava Žak Baumel, francuski član Parlamenta, bivši ministar i predsednik Međunarodne diplomatske akademije, organizovao je 15. marta u Parizu razgovor na temu „Opasnost balkanskog rata“ koji je imao veliki odjek. Govoreći pred oko dve stotine ljudi, uključujući diplomate, vojne zvaničnike, novinare, industrijalce i akademike, pet francuskih eksperata za probleme Centralne Evrope iznelo je svoja viđenja o razvoju sukoba koji razdire bivšu Jugoslaviju. Učinili su to sa jasnoćom i umerenošću koje zaslužuju pohvalu.

Najgore tek dolazi

Želeo bih ovde ukratko da rezimiram ova izlaganja zato što pokazuju izvanrednu svesnost ozbiljnosti ovog sukoba.

- Najpre je Žak Bomel objasnio uloge u sukobu. On je odbacio zaraćene strane i izrazio verovanje da jedino zajednička intervencija Rusa, Amerikanaca i Evropljana može zaustaviti ovaj pokolj. Ako se ovaj usaglašen napor ne desi i ako se rat proširi izvan Bosne i Hercegovine na Kosovo, postoji realan rizik još jednog Balkanskog rata. Niko ne zna šta se onda može desiti i međunarodna zajednica će se naći pred teškim nepoznatim faktorima.
- General le Bornije izrazio je sumnje da li će se sukob proširiti, ali to ga nije sprečilo da istakne apsurd misije vojnika OUN u Bosni i Hercegovini. Ukazao je da je opasno primoravati vojnike na posao koji nije njihov i da trpe poniženje za poniženjem. U svakom slučaju, bilo bi nemoguće okončati rat postavljanjem nekoliko hiljada vojnika u zemlju sa tako teškim terenom.
- Žak Rupnik, istraživač u Centru za međunarodne studije i istraživanja, bio je još više pesimističan. Analizirao je situaciju na Kosovu i Metohiji i porast tenzije u mađarskoj zajednici Vojvodine i zaključio da je cela Centralna Evropa progresivno destabilizovana, što bi moglo da vodi do konfrontacije velikih razmera tačno u sredini kontinenta.
- Pjer Hasner, profesor u Fondaciji za političke nauke, jedva da je bio veći optimista kada su u pitanju izgledi ovog sukoba. Rekao je da je rat u Jugoslaviji možda, kao i Španski rat, preteča mnogo opasnijeg sukoba, kao što su oni koji

bi mogli da unište bivši SSSR. „Čini mi se“, rekao je, „da smo u ovoj stvari ponovili sve greške iz tridesetih godina“.

- Fransoa Žere, istraživač u Fondaciji za studije o narodnoj odbrani i stručnjak za Sjedinjene Američke Države, analizirao je američku poziciju i objasnio opiranje predsednika Klintona da se vojno interveniše u bivšoj Jugoslaviji. Bela kuća, kao i američko javno mnjenje i zvaničnici Pentagona i Stejt departmenta, jugoslovensku stvar smatraju evropskim problemom koji Evropljani sami moraju da reše.

Dijagnoza

Sve ove činjenice koje su izneli ugledni stručnjaci jednostavno potvrđuju ono o čemu smo neprekidno ovde govorili - najgore nije iza nas već tek dolazi. Žak Bomel je želeo da jedna osoba koje se ovaj sukob direktno tiče uzme reč u ovoj debati, tako da sam na njegov zahtev prezentovao dijagnozu sukoba koju bih ovde hteo ukratko da izložim.

1. Jedini ljudi koji su želeli rat su nekolicina političara, svi bivši komunisti preobraćeni u ultranacionaliste i koji po svaku cenu nastoje da se održe na vlasti. Narodi nisu želeli ovaj sukob, ali moraju da ga trpe i nemaju alternativu osim da pobjegnu kada im se za to ukaže prilika. Dokaz su milioni ljudi koji su pobjegli od borbi ne učestvujući u njima, i možda još više, odbijanje mlade generacije da stupi u hrvatsku, srpsku ili bosansku vojsku.
2. Oni koji su odgovorni za rat u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini koriste medije kao oružje, ponašajući se kao i svaki totalitarni režim i primenjuju klasične metode ideološke propagande. Pomažu im, prilično nevoljno, zapadne zemlje, gde štampa nastavlja da produkuje njihove izjave dok ignoriše glasove njihovih protivnika i gde političari održavaju embargo na knjige i novine koji sprečava jugoslovenske narode da shvate da se njima manipuliše.
3. Jugoslovenski narodi dobro i uistinu postoje kao takvi. 85% ovih naroda su Sloveni i 70% njih govori isti jezik: srpsko-hrvatski. Vekovima su živeli zajedno i sa drugim narodima. Različitih su veroispovesti, upravo kao i protestanti, Jevreji i katolici u Francuskoj, Nemačkoj ili Švajcarskoj. Pored toga, s obzirom na mešovite brakove veliki broj jugoslovenskih porodica su kombinacija Srba i Muslimana, tako da bi podela teritorije na osnovu tzv. etničkih kriterijuma značila razdvajanje većine porodica.
4. Opasno je koristiti termin „etnička manjina“. Sadašnji rat je direktna posledica toga. Narodi bivše Jugoslavije su neodvojivo isprepleteni tako da etnička grupa može formirati većinu u jednom regionu i manjinu u drugom. Dakle, ljudi treba

da izbegavaju rasuđivanje u terminima manjine i većine zato što to može da dovede do zamke „etničkog čišćenja“. Upravo iz tog razloga ja ne odobravam Vens-Ovenovo rešenje u svojoj sadašnjoj formi.

5. Rat se neprekidno nastavlja u velikoj meri zato što ljudi nisu u stanju da komuniciraju. Ljudi u bivšoj Jugoslaviji nemaju pristup nezavisnim medijima, ne mogu da se kreću okolo, izolovani su ekonomskim teškoćama i stoga žive u tvrđavama i nisu u mogućnosti da žive normalno kao drugi civilizovani narodi u Evropi. U isto vreme pate zbog proizvoljnih akcija malih grupa koje koriste nasilje i mržnju da bi nametnule svoju volju. Upravo ovaj sistem treba slomiti ukoliko želimo da okončamo sukob.
6. Sukob koji pustoši moju zemlju obezbeđuje pokriće za neke od najnižih oblika krijumčarenja: krijumčarenje oružja naravno, ali i krijumčarenje droge i pranje novca koji su se razmnožili na ruševinama Jugoslavije. I velike zapadne finansijske institucije izgleda da nemaju sumnji oko prihvatanja ogromnih količina kapitala iz bivše Jugoslavije. Postoje snažne sile koje žele nastavak rata zato što je on prilika da se ostvare ogromni profiti. Ali treba naglasiti da je opasnost za Evropu jako velika jer je rat u Jugoslaviji kao kancerозна izraslina u centru Starog kontinenta i neizmerna pretnja za demokratiju.

Jedini zaključak koji se može izvući iz svega ovoga, kao što su to govorili stručnjaci u toku celog ovog razgovora i kao što ja već mesecima ovde neprekidno ponavljam, je da sva moguća sredstva moraju biti upotrebljena da se zaustavi rat. Ovo je danas najhitnija briga civilizovanih nacija.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*P*olako ali sigurno situacija se pogoršava u onome što je nekada bila Jugoslavija.

U Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj nasilje stalno raste a zverstva se množe. Uprkos hrabrosti koju su pokazali određeni komandanti OUN, njihove snage imaju ogromne teškoće u izvršavanju svoje misije, i šire se uznemiravajuće glasine o mogućem proširenju sukoba na Kosovo i Makedoniju.

Pregovori u Njujorku, gde diplomate pokušavaju da nađu mirno rešenje, izgleda da su stalno prestignuti razvojem na terenu. Vojna situacija se tako brzo pogoršava da taman kada nam se čini da je sporazum pred zaključenjem, posle uložениh velikih napora, tekstovi su već zastareli zbog intenziviranih borbi.

Drugim rečima, svedoci smo najgoreg. Pod ovim mislim na eskalaciju sukoba, dijalog između ljudi koji ne slušaju jedni druge, masakr civilnog stanovništva, generalno razaranje infrastrukture zemlje i proširenje sukoba na nove oblasti. Evropske sile, Nemačka, Francuska, Italija i Velika Britanija, koje su mislile da će vreme umanjiti zanos boraca i koje su se nadale da će strpljenjem naći mirno rešenje, počinju da shvataju da bi jugoslovenski sukob mogao da podstakne Treći balkanski rat.

Lideri Amerike i Rusije, koji su do sada preduzeli veliki oprez da ostanu po strani u debati, konačno shvataju da radeći to ohrabruju ekstremiste na obe strane koji profitiraju od jugoslovenske tragedije. Nažalost, Sjedinjene Američke Države nisu uspele da razjasne svoju poziciju u odnosu na bivšu Jugoslaviju. Oklevanje stranih kreatora politike u Vašingtonu ostavlja utisak da nijedna zvanična smernica nije usvojena i da timovi odgovorni za primenu politike nisu još određeni. U Moskvi, izgleda da lidere očigledno više zabrinjava unutrašnja situacija nego jugoslovenski problem, za razliku od Sjedinjenih Američkih Država, Rusija već ima utvrđenu politiku.

Supersile moraju da intervenišu

Rekao sam ovde više puta da bi jedino zajednička intervencija dve supersile zaustavila proces koji celu Evropu vodi u ponavljanje tragičnih događaja s početka

ovog veka. Hteo bih da dodam, ako želimo da izbegnemo najgori scenario, od suštinskog značaja za njih je da ubrzo interвениšu. Dozvoljavanjem najgoreg da se desi, kresivo na Balkanu će se zapaliti i ceo kontinent će biti zahvaćen.

Verujem da bi ova akcija trebalo da bude dvostruka:

- Prvo je vojna akcija. U nekom trenutku će biti neophodno direktno intervenisati kako bi se razdvojile zaraćene strane i istovremeno nametnuo strogi embargo na oružje i municiju. Svi su svesni da, uprkos preduzetim merama OUN, snabdevanje teške artiljerije, bombi, metaka, granata nije prekinuto i da zaraćene strane mogu nesmetano nastaviti sa svojim ubijanjima. Obaveštajne službe supersila savršeno dobro znaju ko kontroliše ova krijumčarenja, kako je dobijen pristup i ko su primaoci. Prema tome, moguće je preduzeti efikasnu akciju i blokirati protok prekidanjem kopnenih, vodenih i vazdušnih puteva bivše Jugoslavije. Sjedinjene Američke Države, Evropa i Rusija imaju sva neophodna sredstva na raspolaganju da sprovedu obe ove stvari, bez rizika da same budu uhvaćene u pakao.
- Drugo je politička akcija. Nema svrhe pokušavati da se organizuje dogovor između ljudi kojima je jedino sredstvo opstanka rat. Ljudi na vlasti u Zagrebu, Beogradu i Sarajevu spremni su da je svim sredstvima zadrže. To je samo zato što raspiruju nacionalistička osećanja pomoću kojih su uzdigli svoju moć i drže je se, i sada će dati sve od sebe da nastave istom stazom, iako to znači nametanje terora i siromaštvo naroda. Međutim, njihova vlast nije od onih što će im omogućiti da se opiru Sjedinjenim Američkim Državama i Rusiji, ako ove dve zemlje jasno daju do znanja svoju odlučnost da se ovaj sukob okonča. One se samo drže po strani u ovom trenutku zato što stavovi Vašingtona i Moskve nisu dovoljno jasni. Kada ove dve zemlje zauzmu definitivan stav sadašnji lideri u bivšoj Jugoslaviji će videti kako se njihova vlast raspada.

Ruski i američki predsednik će nesumnjivo imati dosta briga kada se budu sastali kroz nekoliko dana, ali situacija na Balkanu postaje toliko opasna da bi trebalo da iskoriste ovaj „samit“ za dogovor oko zajedničke politike i da je primene. Zaustavljanje rata u Jugoslaviji sada je apsolutna neophodnost, i, od svih trenutnih problema, najozbiljniji je mir na Balkanu. Ako supersile ne donesu ovu bitnu odluku, za nekoliko meseci mogu da se suoče sa još većim opasnostima.

Uloga Francuske

Evropska zajednica, takođe, može imati ulogu u kreiranju kolektivne svesti rizika koji je situacija u bivšoj Jugoslaviji nametnula. Pošto je napravila mnogo grešaka

u procenjivanju situacije, ona je sada u potpunosti shvatila šta je u pitanju u ovom konfliktu, koji je sada od neposrednog interesa za nju, i neke zemlje članice mogu da imaju veliku ulogu u rešavanju ovog problema. To je posebno slučaj Francuske čija je posvećenost miru porasla od kada su izbile borbe i koja, prema tome, ima određeni stepen uticaja u tom regionu.

S obzirom da Francuska sada izlazi iz dugog perioda u kojem su izborne neizvesnosti ograničavale njenu akciju, i novi političari dolaze na vlast, ona je sada u poziciji da još više doprinese rešavanju krize. U stvari, sudbina Jugoslavije je oduvek zauzimala specijalno mesto u francuskoj diplomatiji i to je jedna stvar oko koje se francuski predsednik i nova većina slažu.

Mojoj zemlji koja je praktično razorena, sada više nego ikada, potrebna je pomoć njenih prijatelja. Ne treba da bude napuštena u vreme kada je u potpunom neredu. Francuska je, takođe, imala mnogo tamnih trenutaka u svojoj istoriji, ali je uvek uspevala da nađe ponovno jedinstvo pomoću zdravog razuma i odlučnosti. Sada sigurno može da pomogne da se ubede Rusija i Sjedinjene Američke Države da je vreme da se nametne mir na Balkanu.

Nadajmo se da će Francuska uspeti dok još ima vremena!

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*S*pecijalna promocija ruske verzije „Predloga za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije“, nedavno izdata od strane naše Fondacije, održana je 30. marta 1993. godine u Moskvi. Među sto pedeset ljudi koji su se okupili ovom prilikom, na ovom događaju koji je organizovao Institut za ekonomske i međunarodne odnose Ruske akademije nauka, bilo je puno važnih ličnosti i akademika iz cele Rusije. Posebno šestorica visokih ruskih velikodostojnika imali su priliku da komentarišu i javno izraze svoju podršku našem projektu: Vitalij V. Žurkin, akademik i direktor Instituta za međunarodne odnose pri Akademiji nauka; Gavril K. Popov, bivši gradonačelnik Moskve i član Predsedničke savetodavne komisije Ruske Federacije; Aleksandar N. Jakovljevič, akademik i potpredsednik Fondacije Gorbačov; Anatolij A. Sobčak, gradonačelnik Sankt Peterburga i član Predsedničke savetodavne komisije Ruske Federacije; Jurij M. Lujkov, gradonačelnik Moskve; Gregorij A. Javljinski, ekonomista i član administrativnog saveta regiona Nižnji-Novgorod, autor „Petsto dana“.¹

Od većeg značaja je, možda, i izjava koju je ovom prilikom dao Anatolij Sobčak a koja se tiče knjige Predloga za Zajednicu nezavisnih država (ZND) koja u narednom periodu izlazi u Parizu, Moskvi i Beogradu. Izdata u okviru studija o transformaciji zemalja Centralne i Istočne Evrope koje je sprovedla naša Fondacija, kao koautori biće potpisani Gavril Popov, Aleksandar Jakovljevič, Anatolij Sobčak, Gregorij Javljinski i Aleksis A. Aleksejev. Biće izdata od strane švajcarskog urednika - CopArt.

Regioni i republike

Skrećem Vašu pažnju na ova dva događaja zato što ideja o izgradnji demokratije zasnovane na regionima na prostoru onoga što je dugo vremena bilo zatvoreno od ostatka sveta, i što je bilo podvrgnuto diktaturi jednopartijskog sistema i kolektivističkog režima, izgleda da polako ali sigurno sustiže. Naš predlog, koji je pošao od obične zdravorazumske ideje zasnovane na pažljivom posmatranju postojećih realnosti na Balkanu je, prema tome, za manje od godinu dana postao – kao rezultat našeg rada u saradnji sa najboljim svetskim stručnjacima

¹ Fondacija za mir i rešavanje kriza uskoro će objaviti razgovore sa ove konferencije; ovaj dokument biće poslat primaocima našeg Pisma.

u toj oblasti - politički projekat od potencijalne koristi ne samo za rekonstrukciju jugoslovenskog prostora, već i za veliku Rusku Federaciju.

Ovo je utoliko više značajno kada se ima u vidu da su dugotrajne zapadne demokratije ovoj ideji pridavale malo više od ljubaznog interesa. Jedva zadovoljni da priznaju naše Predloge, nisu ih uzeli u razmatranje prilikom traženja rešenja krize koja razdire Balkan. Suviše sigurne u sebe da bi predložile druge političke programe koji odudaraju od njihovih, ili, suprotno, suviše nesigurne da bi skrenule sa utabanog puta koji su uzduž i popreko prešle u toku svoje istorije, ove nacije su izabrale niti da odobre niti da osude naše Predloge.

Njihovi lideri privatno podržavaju ove Predloge ali se uzdržavaju da ih javno komentarišu, kao da bi ove ideje, kada bi se upotrebile, mogle da ispadnu opasne; slično, ovaj stav se odražava u medijima u obliku istrajnog ćutanja, zaista, prilično besramne cenzure.

Iako osuđujem odsustvo reakcije od strane zapada, zapanjuje me interes koji naši Predlozi izazivaju na istoku. Ovo je dokaz, za mene, da uprkos nadmoćnim teškoćama sa kojima se suočavaju njihovi lideri, ova društva koja nastaju već poseduju kvalitete kao što su mašta i sposobnost da gledaju u budućnost i da je alternativno zamisle. Mada je njihov glas bio ućutkan više od pola veka, oni će ponovo izbiti na svetskoj sceni sa novim snagama i punom voljom da nadoknade izgubljeno vreme na putu ka demokratiji, slobodnoj trgovini, novoj tržišnoj ekonomiji.

Graditi demokratiju zasnovanu na istorijskim, geografskim i kulturnim realnostima koje definišu različite regione u okviru moderne republike može uopšte da ne zanima zapad; na istoku, međutim, ovo je osnova na kojoj se grade velike nade.

Prirodna ispravka

U slovenskom svetu gde su države često bile veštački demarkirane, uglavnom silom ili nasiljem, nije slučajnost da su regioni ostali prirodni entiteti osiguravajući svakodnevni život i koegzistenciju njegovih raznih naroda. Iako su bile primorane da prihvate proizvoljne granice i da se prilagode apstraktnim političkim obrascima, različite zajednice su bile u stanju da zadrže svoj identitet u okviru regionalne konfiguracije.

Ovo je realnost koja mora da se uspostavi u ZND i na Balkanu zato što je ona jedina koja može da uključi i princip nepovredivosti granica - bez koga nema stabilnog

međunarodnog reda - i demokratske organizacije društva. Zbog toga smo izabrali Balkan kao naš privilegovan eksperimentalan teren.

Činjenica da nas vodeći članovi ruske zajednice podržavaju u ovom naporu, i da su izabrali da krenu istim putem, veoma nas ohrabruje da istrajemo u ovom teškom zadatku koji smo preduzeli. S obzirom na situaciju na istoku danas, jedino nova revolucija, ovog puta zasnovana na realnostima a ne na mitovima, je u stanju da reši bezbrojne protivrečnosti koje su ostale iz prošlosti.

Demokratija, kakva je vekovima bila ustanovljena na zapadu, nije lako dostižan ideal. Ona je, prema tome, iluzija - i to ona opasna koja mora biti ukinuta po svaku cenu – pomisliti da demokratija, i u političkim i u ekonomskim terminima, može biti ustanovljena u periodu od nekoliko meseci u zemljama koje nikada nisu poznavale takav sistem. Jedini način da se napreduje u pravcu cilja je da se kreira okruženje koje će postepeno omogućiti da se ukoreni; otuda, treba produžiti u okviru prirodne konfiguracije.

Ne postoji zamena za regione čije je konture pratila istorija jer su oduvek postojali, i njihovi stanovnici, kao i njihovi različiti narodi, uvek su se tamo osećali kao kod kuće. Koja bi druga konfiguracija ovako mogla biti pogodnija?

Boris Vukobrat

Predsednik

Le Monde

petak 16. april 1993. godine

BIVŠA JUGOSLAVIJA PREDLOG

autor *Žan Mateoli**

U neujednačenom horu predloga za okončanje rata u Jugoslaviji, ovde onde izrečenih, jedan je, nedavno, na mene ostavio utisak. To je ideja koja prožima jednu originalnu i isto toliko iznenađujuću malu knjigu čiji je naslov sam po sebi program: *Predlozi za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije*.²

Autor, koga dobro poznajem, je Jugosloven; niti Srbin, niti Hrvat, niti Bosanac, već jednostavno Jugosloven koji nema nameru da stekne drugo državljanstvo, čak iako bi, po poreklu, porodici i prošlosti, mogao isto tako dobro biti Srbin, Hrvat ili Bosanac. Što se tiče knjige, ona izlaže jednu ideju, koja je, ako je pažljivo razmotrimo, jednostavna i bogata posledicama; podseća nas da je Jugoslavija uvek bila sastavljena od geografskih entiteta koji su tokom istorije često bili nezavisni i unutar kojih su ljudi svih porekla, veroispovesti i kultura živeli u harmoniji. Ne dajući spisak ovih regiona, koji na neki način čine prirodnu strukturu Jugoslavije, daje primere koji, zaista, govore o sebi samima: Dalmacija, Istra, Hercegovina, Dubrovački region, itd.

Zamisli podelu bivše Jugoslavije na osnovu etničkih kriterijuma, objašnjava Boris Vukobrat, nije samo zločin već i apsurd, iz prostog razloga što bi tada trebalo podeliti mnoge porodice. Ono što treba vratiti, jeste upravo red koji je vladao trinaest vekova kada je svako živeo u slozi sa svojim susedom ne nameravajući da mu nametne svoj zakon jer je drugačiji. A ovaj red se može organizovati samo u okviru koji je oblikovala istorija.

Autor ovog predloga, revolucionaran u sadašnjoj klimi koja vlada na Balkanu, a ipak racionalan, ne ograničava se na iskazivanje jednog principa, ma koliko razuman on bio. Predlaže da istorijski regioni bivše Jugoslavije postanu osnovne ćelije svake republike priznate od strane međunarodne zajednice - Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore - ili koje će verovatno uskoro biti - Makedonije - i da imaju veliku autonomiju. Što bi politička, administrativna i ekonomska vlast bila bliža građanima to bi, piše on ukratko, zajednički život ljudi bio harmoničniji. Zamišljeni sistem je u stvari veoma blizak sistemu u Švajcarskoj i Sjedinjenim Američkim Državama; izgleda

² Od Borisa I. Vukobrata, u ediciji CapArt.

da je dobro prilagođen višetničkim i višereligijskim državama kakve su sve republike bivše Jugoslavije.

I, kako pomenute republike moraju ponovo naučiti da žive zajedno kao što su to u prošlosti oduvek radile njihove prethodnice, Boris Vukobrat zastupa ideju o uspostavljanju Zajednice sa veoma fleksibilnim vezama ali sposobne da preuzme odgovornosti koje države ne mogu. U mnogo čemu šema koju predlaže je šema koja je navela dvanaest zemalja zajedničkog tržišta da izgrade Evropsku uniju: osnovna razlika leži u tome što on predlaže da se preskoče etape da bi se omogućio brzi oporavak republika iz njihovih ruševina.

Boris Vukobrat je ne samo dobar ekonomista, već i mudar rukovodilac preduzeća koji je svoju grupu kompanija pretvorio u jednu od prvih u svom sektoru. Kada govori o ovim pitanjima, on zna o čemu govori, a njegovo dvostruko iskustvo u vođenju poslova u zapadnom i bivšem komunističkom svetu omogućava mu da daje veoma konkretne predloge; njegove reči su obeležene čvrstim, zdravim razumom koji zaslužuje da ga

čuju svi oni, koji, bona fide, traže rešenje za strahovitu jugoslovensku tragediju.

Priznajem da sam sa velikim interesovanjem pročitao ovu knjigu, čak iako ne prihvatam sve njegove zaključke. Ali ono što je na mene najviše ostavilo utisak, kod ovih Predloga jednog Jugoslovena na usluzi svojim sugrađanima, je izuzetan optimizam koji iz njih zrači. Priznajući u isto vreme da se njegove ideje mogu označiti kao utopijske, Boris Vukobrat nas ukratko podseća da je ideja o evropskoj izgradnji rođena u glavi Kudenov-Kalergija, Morisa Driona ili Žan Monea pre Drugog svetskog rata ili u njegovom punom jeku; i, da bi podelio svoj optimizam, piše: „Pošto su jučerašnje utopije danas postale realnost u Evropi, zašto današnje nade ne bi postale jugoslovenska realnost sutrašnjice?“

Dok se iz ove nesrećne Jugoslavije, ranjene i izmučene, čuju samo zvuci čizama i krici mržnje, smatram, sa svoje strane, da je utešno čuti glas jednog čoveka koji se nije odrekao svoje zemlje i koji govori o miru, pomirenju, nadi. Priznajmo da se to ne dešava često u ova vremena.

**Žan Mateoli je predsednik Ekonomskog i socijalnog saveta*

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*I*za kolebanja Evrope i Sjedinjenih Američkih Država da intervenišu u jugoslovenskoj krizi nalazi se mnogo različitih razloga i motiva. Ali jedan razlog koji je fundamentalan leži u činjenici da Evropljani i Amerikanci vide ovaj sukob kao još jednu epizodu jedne vrste drevnog plemenskog rata koji datira s početka vremena. Ova ideja je u osnovi svih analiza koje možemo pročitati na ovu temu i služi da se opravdava uzdržanost Vlada, njihova sporost da reaguju u hitnim okolnostima, njihova nespremnost da budu uhvaćene u ono što one smatraju fatalnim procesom.

Teza, grubo rečeno, može da se rezimira na sledeći način: različiti narodi koji žive na prostoru Jugoslavije nikada nisu prestali da se bore jedni protiv drugih tokom svoje istorije. Hrvati, Srbi, Slovenci, Bosanci, Crnogorci su po prirodi nasilni i puni predrasuda. Nesposobni da žive zajedno u miru, oni samo znaju kako da unište, da se ubijaju i iskorene jedni druge. Logičan zaključak iz ovih premisa je: dopustiti da se neizbežno dogodi. Kada se žrtve budu brojale u milionima, kada borbama više ne bude ostalo snage, tada će mir doći sam od sebe. Tako da nam ostaje samo da čekamo!

Trinaest vekova sloge

Čovek ili žena na ulici, u Parizu, Njujorku, Londonu, Bonu ili Madridu, ne mogu da imaju dovoljno istorijskih predznanja da prepoznaju tragičnu grešku - kao i veliku nepravdu - na kojoj je ovaj argument zasnovan. Ali političari, novinari, diplomate i akademici koji stalno ponavljaju ovaj refren, i na taj način doprinose propagiranju mita, nemaju ista opravdanja. Kada bi se potrudili da pročitaju njihove knjige iz istorije pre nego što počnu da govore o ratu, videli bi da su, suprotno njihovim navodima, Južni Sloveni živeli zajedno trinaest vekova u slozi; tačnije do početka dvadesetog veka, da budem precizan.

Kako su ovi Južni Sloveni naviknuti da žive u državama sa promenljivim granicama koje su se menjale da zadovolje dominantne imperije koje su ih okruživale, bili su tolerantni zbog neophodnosti - jer se njihova zemlja nalazila na raskršću tri velike religije: pravoslavne, katoličke, muslimanske - nikada im ne bi palo na pamet da započnu kampanju međusobnog uništavanja. Svakako, imali su reputaciju

strašnih boraca, i, kao i svaka evropska nacija u prošlosti, nekad bi se dešavalo da dignu oružje protiv svojih komšija u toku kratkog vremenskog perioda. Ali etnička sukobljavanja su bila nezamisliva iz jako dobrog razloga što su sami narodi bili međusobno pomešani. Savršen primer njihove harmonične i prirodne koegzistencije može se naći u Bosni i Hercegovini.

Mir je vladao Balkanom tokom ovih trinaest vekova zato što je život bio spontano organizovan u okviru regiona sa jasno određenim granicama. Ovi regioni, koje je istorija crtala i geografija oblikovala, predstavljaju pravu domovinu za muškarce, žene i decu koji ovde žive; pravila i institucije su uspostavljeni kako bi garantovali da će verovanja i ubeđenja svakog čoveka biti poštovana. Dalmacija, Istra, Hercegovina, dubrovački region i mnogi drugi regioni zadržali su svoja svojstvena obeležja. U njihovom odnosu sa vladajućim centrom moći, koji je uglavnom bio veoma udaljen, uživali su veliku autonomiju, i njihovim građanima nikada ne bi palo na pamet da počnu međusobno da se ubijaju.

Ovaj razuman, koherentno dobro izbalansiran politički sistem, koji je savršeno dobro prilagođen na Balkanu, raspao se u modernim vremenima. Velike sile nastale su pokušavajući da nametnu svoje centralizovane i autoritarne sisteme narodima koji su do tada živeli na malim teritorijalnim entitetima gde vlast nije bila daleko udaljena od pojedinaca. Pokrenut je pakleni proces koji je od tada pretvorio Jugoslaviju u ono što ona danas jeste: zemlja ruševina iz koje njeno civilno stanovništvo mora da beži u očaju kako bi pobjegli od krvavog zverstva malih naoružanih grupa. Komunizam, više od skoro pola veka, održavao je zajedno delove ove slagalice koristeći silu; ali pošto je Tito umro a njegovi naslednici se zaključali u opasnu borbu za njegovim nasleđem, mržnja, koju je nekolicina ljudi podsticala kako bi učvrstila svoju vlast, počela je da prevladava nad prirodnom ljubaznošću ovih naroda.

Ostaje činjenica, i ne može biti dovoljno naglašeno, da je ovo samo skoriji fenomen, jer netolerancija nije deo jugoslovenske tradicije. Ona je, pre, negacija tradicije.

Vraćanje izvorima

Ovo sam već rekao, ali ponoviću još jednom: nećemo zaustaviti ovaj besmisleni rat prihvatanjem neprihvatljivog, to jest, etnički zasnovane podele teritorije bivše Jugoslavije. Pre ćemo, ako proces dođe do krajnjih granica kako ekstremisti žele, krenuti na put Stogodišnjeg rata koji će se, zauzvrat, razviti u znatno širi sukob, kao što se već desilo u prošlosti.

Da bi se mir vratio na Balkan, trebalo bi da učimo iz istorije: pre svega, moramo prestati da verujemo - ili da se pretvaramo da verujemo - da jugoslovenski narodi vole da se ubijaju; da uklonimo one političke lidere koji, da bi zadržali vlast, suprotstavljaju jednu stranu drugoj; da odbijemo da prihvatimo ideju podele jugoslovenskog prostora prema etničkim kriterijumima; vratimo logici starih gde su se životi ljudi oblikovali prema istorijskim i geografskim realnostima; i, konačno, da vratimo regionima nekadašnju institucionalnu i političku ulogu organizovanja društva.

Usvajanjem mita o mržnji predaka koja duboko deli jugoslovenske narode, Evropa i Sjedinjene Američke Države mogu da zadrže svoju savest čistom, ali ono što moraju da urade je da otvore oči dok još nije kasno: mir se neće vratiti na Balkan sve dok Srbi, Hrvati i Bosanci, pravoslavni hrišćani, katolici i Muslimani ne budu uvereni u zajednički život kao što je to bilo u prošlosti. A ovo se može ostvariti samo vraćanjem neospornog entiteta regiona u okviru granica republika nastalih iz bivše Jugoslavije.

Dodao bih da ovo ne važi samo za moju zemlju nego i za druge u Evropi, na primer, mnogi otvoreni ili potencijalni sukobi mogu se u budućnosti izbeći ako, umesto da gledamo samo prema državi kao jedinom održivom entitetu, prihvatimo da uzmemo u razmatranje regionalne realnosti.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

U sredi 2. juna 1993. godine, u velikom amfiteatru Ekonomskog i socijalnog saveta u Parizu, desiće se jedan od onih događaja koje istorija voli da izdvaja jer obeležava veliko političko razvođe. Ovaj događaj je prezentacija „Predloga za Rusiju i Zajednicu nezavisnih država (ZND)“ koje su zajedno sastavili petorica Rusa, i biće objavljeni u tri verzije, ruskoj, francuskoj i engleskoj, od strane urednika CopArta.

Sadašnje pismo naše Fondacije posvećujem ovom jako specijalnom događaju zbog tri važne odlike na koje želim da ukažem:

Prvo je da su svi autori ove knjige politički lideri na najvišem nivou:

- Sergej S. Aleksejev, poznati pravnik, predsedavao je prvoj Ustavnoj komisiji za sovjetsku istoriju; on je dopisni član Akademije nauka Ruske Federacije;
- Aleksandar N. Jakovljević, član Akademije nauka, bio je jedan od najbližih saradnika Mihaila Gorbačova i trenutno je potpredsednik Fondacije koju je osnovao Gorbačov i predsednik rusko-američke fondacije u Moskvi;
- Gregorij A. Lavinski, jedan od uglednih reformatora, čuveni ekonomista i autor ekonomskog programa poznatog pod naslovom „Petsto dana“; on je ekonomski savetnik za region Nižnji-Novgorod;
- Gavril K. Popov, bivši gradonačelnik Moskve, takođe ekonomista i član Predsedničke savetodavne komisije Ruske Federacije; predsednik Međunarodnog univerziteta u Moskvi;
- Anatolij A. Sobčak je gradonačelnik Sankt Peterburga; doprineo je sadašnjem planu za ruski Ustav i, takođe, član je Predsedničke savetodavne komisije Ruske Federacije.

Nije moglo biti kompetentnijeg tima ljudi koji posvećuje svoju misao i energiju budućnosti ove ogromne Zajednice nacija, koja je nastala raspadom SSSR-a. Politički analitičari, naučnici, ekonomisti i pravnici, ovih petorica muškaraca su, takođe, upoznati sa moći, koja je neophodna za budući uspeh bilo kog demokratskog programa u Rusiji i ZND.

Priznanje Francuskoj

Druga odlika ovog sastanka koji organizujemo 2. juna je to što će biti održan u Parizu, sa učešćem ovih pet autora i u prisustvu dve ličnosti koje bih pomenuo: g. Žan Mateoli, predsednik Ekonomskog i socijalnog saveta, koji je treća Ustavna skupština Francuske i g. Moris Drion, stalni sekretar Francuske akademije.

Činjenica da su ruski politički lideri odabrali da predstavljaju rezime svog rada u francuskoj prestonici, i da će se ova prezentacija održati u Paviljonu Ljena, veoma je simbolična. Što se mene tiče, ovo tumačim kao dokaz da su veze prijateljstva između Rusije i Francuske jače nego ikada, i da se mogu produbiti samo ogromnim promenama koje se dešavaju u Moskvi.

„Predlozi za Rusiju i Zajednicu nezavisnih država“, koji će 2. juna biti predstavljeni u Parizu, verujem da su važan korak u procesu demokratizacije koji se dešava širom Istočne i Centralne Evrope. Ovi predlozi, koje su napisali pronicljivi ljudi koji svim srcem žele da pomognu svojoj zemlji tokom transformacije, imaju uzvišenost vizije koja podseća na one tekstove koje su pre dva veka napisali osnivači Sjedinjenih Američkih Država. I smatram znakom sudbine što će u Francuskoj ovi „Predlozi za Rusiju i Zajednicu nezavisnih država“ biti predstavljeni.

Uloga naše Fondacije

Treća odlika koju bih želeo da istaknem je činjenica da je iz naše Fondacije proistekla ideja za ovu knjigu.

Petorica muškaraca koji su potpisali ovaj rad u našim Predlozima za Jugoslaviju videli su potencijalni model za sve zemlje Centralne i Istočne Evrope, i udružili su snage da razmotre političku sudbinu svoje zemlje. Uzimajući kao polaznu tačku vezu između regiona, republika i zajednice država koju smo već izložili, odlučili su da podele zadatak između sebe kako bi došli do uopštenog plana za Rusiju i Zajednicu nezavisnih država. Njihov rad je tačno u skladu sa našim razmatranjima o slovenskom svetu uopšte, a posebno o Jugoslaviji.

Ovo je važno zato što je Fondacija za mir i rešavanje kriza osnovana upravo radi predlaganja razumnih i mirnodopskih rešenja za prelazak iz komunizma u demokratiju i iz kolektivismu u tržišnu ekonomiju. Zaista, ovaj dvostruki prelazak ima iste probleme za svaku Vladu, bez obzira na njihove nacionalne posebnosti. Ono što je najvažnije, prema tome, je da postoji fleksibilan osnovni plan koji će biti predložen bivšim komunističkim zemljama.

Ispunićemo našu ulogu ako našim razmatranjima i našim radom na ovu temu doprinesemo, makar i malo, stvaranju prelaza iz jednog političkog sistema u drugi mirniji. Zato je 2. juni za nas posebno značajan. Ako se, kao što verujemo, ovo ispostavi da bude početna tačka velike debate između Istočne i Zapadne Evrope, postigli smo prvi od naših ciljeva.

Ovo, međutim, neće značiti kraj naše potrage za srećnijom i mirnijom budućnošću. Naprotiv, poslužiće da nas ohrabri da nastavimo sa zadatkom koji smo sebi postavili.

Boris Vukobrat

Predsednik

PISMO BROJ 19
6. jun 1993. godine

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*M*ožda ćete se malo iznenaditi kada ovo pismo primite sa nekoliko dana zakašnjenja, ali smatrao sam da je važno da Vas odmah informišem o izuzetnom skupu koji je održan 2. juna 1993. godine u Parizu.

Tog dana, sigurno se sećate, pet eminentnih ličnosti iz Rusije došlo je u Pariz da predstave svoje Predloge za Rusiju i republike ZND. Ta petorica su: Sergej Aleksejev, Gavril Popov, Anatolij Sobčak, Grigorij Lavinski i Aleksandar Jakovljevič; sastali su se ispod kupole Paviljona Ljena, gde je sedište francuskog Ekonomskog i socijalnog saveta, treće Ustavne skupštine Republike Francuske, gde su jedan za drugim uzimali reč pred auditorijumom od dvesta ljudi.

Lične odlike svakog od petorice autora ove knjige¹ bile su jako impresivne, ali ni sam auditorijum nije bio ništa manje impresivan. Među brojnim ambasadorima, političkim zvaničnicima, rukovodiocima velikih kompanija i novinarima koji su mogli da se vide bili su g. Moris Drion, stalni sekretar Francuske akademije, gđa. Elen Karer d'Ankos, ser Ficroj Meklin i gđa. An Lovernjon, pomoćnica generalnog sekretara Predsedništva Republike.

To je bio, u stvari, sastanak nekih od najčuvenijih umova našeg vremena iz Francuske i Rusije. Stoga imam utisak da će 2. jun 1993. godine ući u značajne datume istorije ove dve zemlje.

Mirom do solidarnosti

Uvodno obraćanje načinio je predsednik Ekonomskog i socijalnog saveta, g. Žan Mateoli, koji je naglasio da je ovaj skup izuzetan događaj. Posle kraćeg podsećanja na istoriju Rusije, on je opisao izvanredan rad petorice autora Predloga, i izrazio svoju nadu da će taj rad dovesti do pravednog i trajnog sporazuma između zemalja ZND.

U upućivanju ovih gledišta, g. Moris Drion odao je priznanje radu naše Fondacije, u isto vreme dotičući se velikih teškoća sa kojima se susrećemo s obzirom na prevlađujuću situaciju u Centralnoj i Istočnoj Evropi.

¹ „Predlozi za Rusiju i Zajednicu nezavisnih država (ZND)“ objavljeni su na ruskom, francuskom i engleskom jeziku od strane urednika CopArta.

Nakon tog dvostrukog uvoda, svaki od autora došao je napred da govori o njihovom doprinosu „Predlozima za Rusiju i Zajednicu nezavisnih država“. Ovde se neću baviti pojedinostima onoga što su oni rekli jer ne bi bilo pravedno svoditi njihova izlaganja u nekoliko rečenica.² Samo ću reći da su sva petorica govornika insistirala na neposrednom imperativu da se ZND obezbedi praktičan sadržaj. Ako želimo da sprečimo da se ono što se desilo u Jugoslaviji desi i u bivšem SSSR-u, rekli su, potrebno je bez daljeg odlaganja uspostaviti pravne i institucionalne strukture koje će omogućiti različitim narodima da zajedno žive u miru. Samo demokratija može da reši problem koji nastaje iz naglog raspada Sovjetskog Saveza.

Oni koji čitaju naše pismo znaju do koje mere je naša Fondacija zabrinuta zbog ovog pitanja, koje je sigurno jedno od najozbiljnijih pitanja sa kojima se savremeni svet suočava. Međutim, naši čitaoci bi isto morali da znaju da mi nismo jedini koji rade na određivanju puteva i načina za prevazilaženje teškog prelaza sa totalitarizma na demokratiju kao uspešnog. U stvari, velika zasluga skupa od 2. juna je što je pokazala na zvaničan način da muškarci i žene različitih pogleda i iz različitih zemalja dele istu zabrinutost i pokazuju istu odlučnost.

Ovde bih želeo da ukažem da ideja o zasnivanju demokratije - u zemljama koje su se oslobodile komunističkog jarma - na jakim autonomnim regionalnim strukturama polako ali sigurno dobija na terenu. Ovo je ideja koja važi ne samo za zemlje kao što je bivša Jugoslavija, koja nudi rešenje za sukobe koji je razdiru, ali još više, možda, važi za ogromnu zemlju kao što je Rusija, kao i za zemlje stare Evrope. Jer iako one veruju da su imune na patnje nacionalizma, isto će morati da se suoče sa tim kada njihovo vreme dođe.

Graditi budućnost

Ne verujem da će skup od 2. juna za kratak rok dovesti do promena u Rusiji i ZND. Ali verujem da će imati značajne dugoročne efekte.

Dosta je značajno, kako je istakao g. Žan Mateoli, to što su ruske ličnosti visokog ranga pristale da zajedno rade u okviru iste knjige koja je posvećena njihovim idejama o budućnosti; bilo bi teško naći još jedan ovakav gest u skorije vreme. Činjenica da je ovih pet uglednih lidera, od kojih dvojica učestvuju u izradi novog ruskog Ustava, odlučilo da sednu jedan pored drugoga na tako simboličnom mestu kako bi izrekli njihovu zajedničku nadu da u Rusiji izgrade istinsku demokratiju je znak da se u njihovoj zemlji spremaju velike promene. A to što su izabrali Pariz da

² Uskoro ćemo izdati detaljan opis ovog skupa.

u njemu predaju svoju poruku, radije nego London, Ženevu ili Vašington, znači da su odnosi između Rusije i Francuske, i pored opterećenja iz prošlosti, jači nego ikada.

Naša Fondacije je, bez sumnje, u celoj toj stvari bila samo oruđe sudbine. Ali bih u zaključku rekao da smo ponosni što smo pripremili i organizovali ovaj događaj. Da je trebalo da nađemo neki razlog da istrajemo u toj prilično nezahvalnoj misiji koju smo preduzeli, potražili bi ga u izuzetnoj rundi govora koje smo čuli 2. juna u Paviljonu Ijena. Svuda u svetu institucije kao što je naša moraju da ohrabruju lidere da se sastaju i razgovaraju izvan zvaničnih krugova, ako želimo da dostignemo trajni mir.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*U*pravo protekli mesec jun bio je bogat događajima za našu Fondaciju i zato sam odlučio da sačekam 1. jul kako bih Vas informisao o njima.

Dok tenzije nastavljaju da rastu na Balkanu gde se politika etničke podele silom nesmetano primenjuje s obzirom da su velike sile odlučile da se uzdrže, naša Fondacija nastavila je da proširuje svoje polje delovanja.

Naše je uverenje, u ovom trenutku, daleko od rešavanja jugoslovenskog pitanja, da rešenje koje je nametnuto Bosni i Hercegovini od hrvatske i srpske Vlade vodiće većem haosu, ne samo na prostoru Balkana već širom Centralne Evrope. Takvo rešenje je pogrešno budući da su nametnute podele prestravljenom stanovništvu veštačke. Na kraju, dakle, ovo nikada neće dostići trajno rešenje; može samo poslužiti za dalje pogoršavanje postojećih problema.

Nevoljno ili u nemogućnosti da nateramo političke lidere – one koji koriste rat kako bi ostali u kancelariji – da vide bilo koji razlog, odlučili smo da odlučno nastavimo putem koji smo sebi postavili: putem, koji će pre ili kasnije, dovesti do formiranja jedne zajednice država koja će biti sastavljena od visoko autonomnih multietničkih regiona.

Mi smo, dakle, bili u mogućnosti da učestvujemo u različitim inicijativama za koje smatram da će biti korisne da Vam predstavim.

Konferencija u Biver Kriku

Prva od ovih inicijativa mi je pružila priliku, u vezi sa 12. godišnjom konferencijom Američkog instituta za preduzetništvo koja se održala u Biver Kriku, da se susretнем sa četvoricom nekadašnjih šefova država ili Vlada: predsednikom Džeraldом Fordом, predsednikom Valerijem Žiskar d'Estenom, lordом Kalahanom i kancelarom Helmutom Šmitom.

Inicirani od strane bivšeg predsednika Džeralda Forda, ovi godišnji skupovi održavaju se već više od deset godina. Četiri državника susreću se, sa drugim istaknutim američkim ličnostima, da razgovaraju o najvećim svetskim problemima, razmenjuju nove informacije i zauzimaju zajedničke stavove o pitanjima od

opšteg interesa. Drugi ljudi koji imaju iskustvo u nekoj specifičnoj oblasti mogu biti pozvani da dođu i učestvuju.

Sastanak na koji sam bio pozvan održan je 17. juna na jednom privatnom posedu. Tamo sam bio u mogućnosti da detaljno izložim Predloge naše Fondacije u vezi sa rešavanjem jugoslovenskog pitanja.

S obzirom na meru diskrecije koju sam siguran da razumete, ja ovde ne mogu da ulazim u sadržaj tog razgovora osim da kažem da se fokusirao na uslove za povratak mira u bivšu Jugoslaviju i, izvan tog primarnog cilja, na obrazovanje jedne nove Zajednice republika bivše Jugoslavije.

Pošto su primaoci ovog pisma već upoznati sa Predlozima naše Fondacije, ja ovde neću podsećati na detalje tog plana koji je prepoznat kao pametan i pragmatičan. Želim da kažem, međutim, da su me četvorica koje sam upoznao u Biver Kriku zamolili da sastavim jedan pisani plan koji bi potencijalno mogao da okonča rat na teritorijama bivše Jugoslavije, što je bila tema o kojoj smo dugo razgovarali na tom sastanku.

Od OUN do Bele kuće

Na programu tog putovanja u Sjedinjene Države bila su još dva važna susreta.

Prvi je bio sa pomoćnikom generalnog sekretara Ujedinjenih nacija koji je zadužen za politička pitanja, Mek Guldingom; drugi je bio sa Dženon Voker, specijalnom pomoćnicom predsednika Bila Klintona i direktorkom Saveta za nacionalnu bezbednost.

Dolazeći u okviru konteksta kampanje objašnjavanja koju je naša Fondacija pokrenula od početka godine, i dolazeći posle prezentacije naših Predloga u moskovskoj Akademiji nauka u martu, ovi sastanci pružili su mi priliku da insistiram na dve tačke:

Prva je da rat koji razara bivšu Jugoslaviju mora da se zaustavi po svaku cenu. Ne samo zato što je civilno stanovništvo žrtva najužasnije i najnepravednije agresije, već i zato što prisilna etnička podela teritorije će samo, na kraju, pogoršati sukob i prouzrokovati njegovo širenje na ostatak Balkana. Veštačkim odvajanjem zajednica koje su oduvek živele zajedno, oni koji su odgovorni za tu istorijsku nepravdu stvaraju uslove za jednu mnogo opasniju eksploziju koja će, pre ili kasnije, zapaliti ceo region i uvući Evropu u novi balkanski rat. Međunarodna zajednica, umesto da se podredi zakonu najjačeg - kao što izgleda želi da čini - treba da pojača pritisak protiv etničke podele koja bi bila samo uvertira za sve ekstremiste na svetu i služila bi da opravda svaku akciju.

Drugo jedino moguće rešenje za sukob koji razdire ono što je nekada bila Jugoslavija jeste formiranje zajednice republika sa jakim regionalnim strukturama: neka vrsta konfederacije zasnovane ne na etničkim entitetima, već na multietničkim regionima koje je istorija ocrtala i koji prirodno oblikuju politički, privredni i društveni život u tom delu sveta. Nećemo okončati rat tako što ćemo ljudima nametnuti neko rešenje koje nije u skladu sa njihovim nasleđenim navikama i najvišim težnjama, već pre što će im se dozvoliti da mirno žive jedni pored drugih kao što su to činili poslednjih vekova. Mnogo primera ovakvog tipa koegzistencije može da se nađe u savremenom svetu, što znači da bi trebalo da bude moguće rekonstruisati jednu takvu strukturu u regionu bivše Jugoslavije u razumnom roku i na miroljubiv način.

U svakom slučaju, oni koji su prognani sa svojih ognjišta imaju samo jednu želju: da se vrate kući. Ovo može ili izazvati beskrajne sukobe ili, ako se taj povratak izvede kako treba, da se položi temelj za trajan mir.

Glavni utisak koji sam stekao tokom razgovora sa svojim domaćinima s one strane Atlantika bio je osećaj bespomoćnosti pred tom političkom i ljudskom tragedijom.

Ne osuđujući nikoga posebno, moji različiti sagovornici su jasno istakli da je rešenje koje je prihvatila međunarodna zajednica - ishitreno i loše pripremljeno priznavanje nezavisnosti jugoslovenskih republika - bilo najgore moguće. I svi su izrazili veliku zabrinutost koju bi posledice ovog događaja mogle da imaju na mir u svetu.

Ne znam da li su ih Predlozi koje sam predstavio u ime Fondacije za mir i rešavanje kriza ubedili ili, da li će oni delovati na osnovu ovih Predloga, ali imam osećaj da ideja o regionalizaciji jugoslovenskog prostora u okviru postojećih republika postepeno stiče prednost. U svakom slučaju, reakcije na ovu ideju su jako pozitivne, što najmanje potvrđuje da su ti Predlozi realistični.

Simpozijum u Beogradu

Sve ove i još mnogo drugih tema bile su u centru rasprave koja se održala u Beogradu 16. i 17. juna, debata od velikog simboličkog značaja.

Ovaj skup, koji su organizovali naša Fondacija i Institut za međunarodnu ekonomiju i politiku, čiji je fokus bio na našim Predlozima za bivšu Jugoslaviju i knjizi Predloga za zemlje ZND koju smo upravo objavili u izdanju CopArta (uporediti sa mojim poslednjim pismom), okupio je sedamdeset čuvenih ličnosti ne samo iz Srbije, već iz raznovrsnih diplomatskih, medijskih, univerzitetskih, akademskih i naučnih krugova. On je pokazao koliko su se probile naše ideje o stvaranju nove zajednice republika bivše Jugoslavije.

Ovde neću iznositi pojedinosti sa različitih izlaganja tokom ta dva radna dana jer će ona uskoro biti u potpunosti objavljena. Ali želeo bih da naglasim činjenicu da su sve prisutne jugoslovenske ličnosti jednoglasno podržale naše Predloge kao osnovu za jedan „operativni“ projekat koji bi poslužio kao podloga za rešavanje krize na Balkanu.

Iako su ovi učesnici beogradskog skupa izjavili da su svesni da takav projekat verovatno još dugo neće moći da se implementira, imajući u vidu trenutnu situaciju, dali su svoju punu podršku. Važno je, naglasili su, da se ovi politički i ekonomski koncepti razrade za budućnost; čak iako sada izgledaju kao utopija, doći će dan kada će nam svima biti potrebni.

Imajući ovo u vidu, učesnici su došli do četiri predloga za širenje obima Predloga naše Fondacije:

1. Okupiti stručnjake iz republika bivše Jugoslavije koji su zainteresovani za projekat i uključiti ih u rad Fondacije kako bi oni integrisali konkretnije elemente u Predloge; među ovim ekspertima biće onih koji su učestvovali na beogradskom simpozijumu i takođe, naravno, i stručnjaka iz drugih republika. Znanje koje oni imaju o jugoslovenskom problemu bilo bi dodato u diskusiji i tako doprinelo da konačni projekat bude još realniji.
2. Približiti projekat javnosti čineći ga dostupnijim ljudima na celoj teritoriji bivše Jugoslavije. To bi se moglo obezbediti distribuiranjem izdanja Predloga na srpskom i hrvatskom jeziku, čije je „izdanje sa mekim koricama“ upravo izašlo kod urednika CopArt. To bi se, takođe, moglo postići putem medija: radio, televizija, štampa.
3. Organizovati simpozijum o projektu koji bi uključio predstavnike svih republika bivše Jugoslavije. Takav simpozijum bi se mogao organizovati uz pomoć jedne ili više međunarodnih organizacija. Mogao bi da se održi u nekoj od zemalja u susedstvu, na primer u Švajcarskoj, u prisustvu međunarodnih posmatrača.
4. Zatražiti podršku nezavisnih međunarodnih organizacija i institucija. Takva podrška je neophodna ako želimo da projekat dobije dovoljno široku dimenziju da ga sve prisutne strane mogu uzeti kao osnovu za valjanu diskusiju.

Priprema za mir

Da bi se razumelo koliko daleko smo stigli za godinu dana, treba da se setimo prvog simpozijum koji je održan u Beogradu, u septembru 1992. godine. U to vreme, iako su učesnici prepoznali vrednost Predloga, smatrali su da su oni utopija.

Istina je da je naš projekat produbljen uz pomoć brojnih međunarodnih stručnjaka; između ostalog, sada uključuje postojanje nezavisnih republika koje je priznala međunarodna zajednica.

Danas verujemo da naši Predlozi predstavljaju jedan od planova, ako ne i jedini, koji omogućava da se pomiri činjenica - podela Jugoslavije - i neophodnost - rekonstrukcije nove zajednice nacija na jugoslovenskom prostoru.

Nakon razgovora sa mnogim eminentnim ličnostima Zapadne Evrope, Centralne Evrope, Rusije i SAD, uvereni smo da je načelo osnivanja republika sa regionalnom strukturom jedino koje može da garantuje ljudima harmoničnu koegzistenciju u okviru istog geografskog prostora.

Ono što moramo da uradimo sada je da uverimo druge, sve one - u bivšoj Jugoslaviji ili drugde - koji mogu da igraju aktivnu ulogu u ponovnom uspostavljanju mira. Ovo je sledeće na čemu ćemo da radimo: bez potcenjivanja teškoća zadatka koji je pred nama, ali znajući da nema prepreke koja je nepremostiva kada je razlog pravedan.

Rat u bivšoj Jugoslaviji neće večno trajati, i mada moramo učiniti sve da bi se mir vratio što pre, moramo, takođe, učiniti sve da budemo sigurni da je političko rešenje koje prevlađuje najrealnije i najviše u skladu sa težnjama stanovništva. Jedino što je važno, u stvari, jeste način na koji će ljudi ponovo živeti zajedno jednom kada se ovaj neosnovani i besmisleni rat završi.

Ne može se osporiti sama ideja podele jugoslovenskog prostora prema etničkim kriterijumima kao nečuvena, kao što je neosporno da je potrebno da nestanu veštačke podele koje je sukob stvorio među ljudima. Ovo će zahtevati mnogo vremena, napora, pameti i razumevanja na strani žrtava ove tragedije.

Boris Vukobrat
Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*S*amit Grupe sedam u Tokiju mogao je da bude dobra prilika za vodeće svetske sile da se suprotstave etničkoj podeli Bosne i Hercegovine. One su umesto toga usvojile stav koji je jedva pogodan da odvrati one koji, sada već petnaest meseci, vode besmisleni rat protiv sopstvenog naroda. Skoro da je bilo kao da smo se vratili u vreme Društva naroda kada su velike sile, u stvari neutralizujući jedna drugu, pomogle u korist porasta ekstremističkih tendencija u Evropi.

Svestan sam, naravno, da problem Jugoslavije nije jedini sa kojim se svet danas suočava; da Somalija, Kambodža i Irak - da pomenem samo neke od najkritičnijih - takođe zahtevaju pažnju međunarodne zajednice.

Teško je ne zapitati se o načinu na koji se tretman razlikuje u odnosu na agresora?

Da bi se Irak vratio u red posle invazije na Kuvajt, saveznici nisu oklevali da pošalju 500.000 vojnika i impresivno opremljenu vojsku; ne premišljajući se ni trenutak odlučili su da se uklope u zločin kaznom tako što će silom napadati protiv nasilnog i proizvoljnog čina. Šta ih danas sprečava da deluju sa istom odlučnošću u bivšoj Jugoslaviji, gde su počinjena dela isto tako prekorna, jer traže ništa manje nego da raskomadaju živu zemlju čiji je suverenitet međunarodno priznat?

U svemu tome ima nečeg što ne možemo prihvatiti, čak iako velike sile imaju dobre razloge za opiranje da se ne petljaju u još jedan balkanski rat.

Ne prihvatiti neprihvatljivo

Bojim se, i to je moje duboko uverenje, da isti uzroci proizvode iste efekte: da će uzdržavanje velikih sila pred pitanjem etničke podele Bosne i Hercegovine najzad dovesti do tragičnih događaja sličnih onima koji su nastali kao posledica slabosti Društva naroda 1930. godine.

Prihvatanje neprihvatljivog, u stvari, može rezultirati samo beskonačnom ponavljanju preuzimanja silom, pogubljenjima, nepravdama. Ako neki gospodar rata bez legitimne narodne podrške, čiji jedini autoritet nastaje iz njegove sposobnosti za pakost, može se i dalje smatrati validnim pregovaračem od strane najviših međunarodnih vlasti, i njegova teritorijalna osvajanja i dalje ostaju

potvrđena posle pregovora u kojima su najosnovnija prava izgažena, put je otvoren za ekstremiste svake vrste. U budućnosti neće biti šireg suprotstavljanja ponavljanju politike spaljivanja zemlje koja je bila tako uspešna u bivšoj Jugoslaviji.

Ja razumem da odsustvo strateških ili ekonomskih podsticaja – prirodnog gasa, nafte ili dragocenih minerala – odvraća velike sile od angažovanja u tako rizičnom poduhvatu. Čini mi se da će ovo uzdržavanje samo uspostaviti nesrećan predsedan. Budući da Centralna Evropa predstavlja mozaik naroda koje je istorija neraskidivo povezala, bojim se da te granice koje izgledaju najsigurnije uskoro mogu biti sporne, bez drugog opravdanja do upotrebe sile.

Bosna i Hercegovina - gde su užasni zločini počinjeni nad miroljubivim narodom - postala je Pandorina kutija koja pretila da oslobodi domaćina nevolja. Isecanje zemlje po etničkim linijama - koje nemaju nikakvog smisla pošto je bosanski narod jednako sastavljen od Hrvata, Muslimana i Srba - samo ohrabruje one demagoge koji žele da zauzmu mesto za sebe u staroj Evropi podstičući nacionalističke tendencije naroda.

Iako je pad komunizma obećavao novo doba mirnog i napretka bez predsedana u Centralnoj Evropi, snažan porast nacionalizma vodio je iz krize u krizu, iz sukoba u sukob. Zar nismo već videli Grke koji odbacuju na hiljade Albanaca samo zato što su drugačiji, Rumune i Mađare koji napadaju jedni druge, Čehe i Slovake koji odbijaju da žive zajedno? Zar ovo nisu preteče događaja koji dolaze?

O demokratiji

Zlo koje tišti demokratije ne zove se kukavičluk koliko ravnodušnost i zaboravljanje lekcija iz prošlosti.

Hteo bih da dam primer ovoga koji je uzet iz skorašnjeg događaja. Pre više od godinu dana, Fondacija za mir i rešavanje kriza, koja je tada tek bila osnovana, pozvala je glavne lidere demokratskog pokreta DEPOS da dođu u Pariz. Naš cilj je bio da pokažemo francuskim političarima i medijima da u Beogradu postoji opozicioni pokret koji osporava Vladinu politiku nasilja. Prisustvo ove delegacije, u kojoj je naročito govorio Vuk Drašković, namerno je bilo ignorisano od francuske zajednice: ni jedan jedini član Vlade nije se udostojio da primi jednog ili drugog od njenih članova; štampa i televizijske stanice prešle su preko ovog događaja u tišini; ovim ljudima čak nije dozvoljeno da uzmu reč na jednoj konferenciji o Jugoslaviji koja se održavala u Narodnoj skupštini Francuske. Ove izaslanike jugoslovenske opozicije primilo je nekoliko dalekovidih i hrabrih zvaničnika, među kojima su bili g. Žan Mateoli i g. Moris Šuman.

Istina je da sve dok Vuk Drašković i njegova supruga nisu nasilno zlostavljani, i posle njihovog dugog boravka u zatvoru i štrajka glađu, Evropa i ostatak sveta najzad su pokazali interes za sudbinu te opozicije. I upravo ti, koji su koliko juče odbijali da prihvate postojanje jednog demokratskog pokreta u Beogradu, danas su najglasniji u korist potlačenih. Tu je, u svemu ovome, lekcija i pouka.

Lekcija se sastoji u tome što, suprotno onome što se obično misli, naše dugotrajne demokratije nisu automatski saosećajne sa borbom za prava i pravdu; ta borba je često suprotstavljena predrasudama, ishitrenim osudama i medijskim nepreciznostima.

Pouka je da, pre ili kasnije, istina ispliva iz tame u kojoj je bila zataškana. Svet je primoran da prepozna istinu, iako je bila odbijena pre devet meseci, danas stoji kao očigledan dokaz.

Ako bi trebalo pribaviti dokaze koji pokazuju da je u ovom trenutku od izuzetnog značaja neumorno braniti one ideje koje će omogućiti Jugoslaviji da leči svoje rane, sigurno se mogu pronaći u ovom incidentu.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*ao što sam Vas informisao u svom pismu od 1. jula 1993. godine, četvorici državnika koji su me primili 3. juna u Biver Kriku (Kolorado) poslao sam plan ponovnog uspostavljanja mira u bivšoj Jugoslaviji. U tom dokumentu, sastavljenom u ime naše Fondacije i poslatom prema dogovoru predsedniku Džeraldu Fordu, predsedniku Valeriju Žiskaru d' Estenu, lordu Kalahanu i kancelaru Helmutu Šmitu, postavio sam trinaest sledećih mera:

1. Potvrda o nepovredivosti granica između republika bivše Jugoslavije; bilo koje buduće podešavanje moglo bi se izvesti jedino na osnovu pregovora pod međunarodnom kontrolom.
2. Zvanično uspostavljanje prava manjina u svim republikama bivše Jugoslavije; ovo uključuje odbacivanje nasilnog preseljenja stanovništva kao i bilo kakve podele teritorije prema etničkim kriterijumima.
3. Pojačanje embarga na oružje i municiju svim republikama bivše Jugoslavije koje, neposredno ili posredno, učestvuju u sukobu. Taj embargo, potvrđen na osnovu Rezolucije 724 Saveta bezbednosti OUN, se ne primenjuje. Zahvaljujući ratu, bivša Jugoslavija je postala središte za sve vrste šverca oružja. Taj šverc omogućava zaraćenim stranama da se snabdevaju oružjem i da nastave neprijateljstva. To direktno ugrožava mir u Evropi. Cilj te mere, kao prvi korak, je da obezbedi da sve strane poštuju embargo na oružje, uključujući i Hrvatsku i Sloveniju.
4. Izolovanje Bosne i proširenje misije UNPROFOR-a kako bi sprečila Hrvate, Srbe i Bosance da silom nameću etničku podelu civilnom stanovništvu, koja bi predstavljala opasan presedan za celu Evropu. To pretpostavlja jačanje trupa OUN-a koje su već prisutne, kao i izolovanje teritorije Bosne tako da rat ne može da se održi iz spoljnih baza u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori.
5. Usvajanje jedne nove Rezolucije OUN-a sa odredbom kojom bi se proširile mere Rezolucije 836 na zaštitu civilnog stanovništva, što podrazumeva ovlašćenje za upotrebu sile kada je to stanovništvo ugroženo na teritoriji Bosne i Hrvatske.
6. Promena pasivnog stava OUN-a u Krajini u akciju usmerenu na ubrzanje pregovora i sprečavanja da civilno stanovništvo bude žrtva pravila samovolje

- i nasilja narodnih vojska; kao posledica, obezbediti slobodno kretanje ljudi i dobara u tom regionu kao i svuda u bivšoj Jugoslaviji.
7. Zaštita Makedonije kojom bi se sprečila bilo kakva spoljna intervencija koja bi rat mogla da proširi na njenu teritoriju. To bi značilo jačanje međunarodnih snaga koje su tamo već raspoređene.
 8. Apelovati direktno na političke lidere u Hrvatskoj (Franjo Tuđman), u Srbiji (Slobodan Milošević), i u Bosni kako bi okončali borbe. Francuska i Rusija bi mogle da nagovaraju Srbiju, Nemačka i Vatikan Hrvatsku, a Velika Britanija sve zaraćene strane. Jedna združena akcija pet velikih sila i Vatikana bi bez sumnje ubrzala kraj sukoba.
 9. Prestanak pregovora sa političkim liderima za koje je utvrđeno da su krivi za ratne zločine, koji su bez ikakvog mandata i koji su odgovorni za pogubljenja počinjena u Bosni. Ta mera je suštinska za ponovno uspostavljanje moralnog autoriteta Ujedinjenih nacija, optuženih za naklonost prema tim ljudima.
 10. Garantovanje slobode štampe u svim republikama bivše Jugoslavije. Do sada je sukob održavan medijskim ratom vođenim između srpske, hrvatske i bosanske Vlade. Nezavisnim medijima trebalo bi omogućiti da slobodno informišu i budu zaštićeni od mešanja vlasti. To bi se moglo obezbediti davanjem međunarodne finansijske i tehničke pomoći onim medijima koji su zadržali uredničku nezavisnost u republikama bivše Jugoslavije.
 11. Osnivanje i poslovanje jedne nezavisne radio-stanice negde u Evropi, gde bi njena sloboda bila u potpunosti zagarantovana, a koja bi emitovala prema Balkanu. Ta radio-stanica pružala bi objektivne informacije o situaciji u bivšoj Jugoslaviji. Pomoć bi dolazila od Evropske zajednice i Ujedinjenih nacija.
 12. Podrška međunarodne zajednice stvaranju i širenju, izvan prostora bivše Jugoslavije, međunarodnih izdanja slobodnih medija, namenjenih većim jugoslovenskim zajednicama koje žive u velikim evropskim gradovima.
 13. Odobrenje inicijativi Saveta za interakciju kojom se pozivaju Evropska zajednica, Rusija i SAD da sazovu jednu konferenciju na kojoj bi se okupile različite države iz regiona da zajedno sastave jedan sporazum koji bi različite strane obavezivao u pogledu bezbednosti, garantovanja granica, zaštite manjina i ekonomske saradnje.

Naglašavam da je Savet za interakciju privatna institucija posvećena stvaranju međukontinentalnih veza kroz udruženje četrdeset bivših šefova država i Vlada, uključujući i one kojima je naš dokument upućen, koji se redovno sastaju da razmene informacije i diskutuju o glavnim političkim i ekonomskim pitanjima našeg vremena.

Verujem da se mirovni plan naše Fondacije, koji sam upravo izložio, pridružuje zaključcima do kojih su došla četiri državnika kojima je plan upućen. A uveren sam da, uz njihovu pomoć, taj plan može da posluži kao osnova za jedan mirovni proces koji bi se nametnuo u bivšoj Jugoslaviji pre nego što se sukob proširi sa narodnog na međunarodni nivo.

Ovaj rat se neće okončati sve dok ne budemo odlučni da vidimo da se ljudska prava i prava manjina poštuju širom teritorije. Primena sile, iako danas izgleda kao da trijumfuje, nikada neće biti rešenje.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Želim da skrenem Vašu pažnju na jedan skup koji organizuje naša Fondacija a koji će se održati u Ohridu, u Makedoniji, 9. i 10. septembra 1993. godine.

Ovaj skup biće posvećen sadašnjim i budućim problemima republika bivše Jugoslavije. Taj skup je poslednji u nizu susreta koje organizujemo već dve godine kako bismo promovisali mir na Balkanu i pripremili proces obnove nakon prestanka neprijateljstava. U središtu tog poduhvata je plan koji smo sastavili kako bi se okončao rat i organizovali odnosi između država nastalih raspadom Jugoslavije.

Nije mi namera da ponavljam mere o kojima su čitaoci ovog pisma iz nedelje u nedelju bili informisani, i koje bi, po nama, rešile sukob i uspostavile osnovu za održivi mir. Ali ne smem da zanemarim priliku da naglasim važnost Ohrida kao mesta u kojem će se održati predstojeći skup.

Simbolizam Ohrida

Ohrid nije slučajno izabran. Smešten u veličanstvenoj oblasti južno od Skoplja, Ohrid je miran grad na obalama jezera koja se graniče sa Albanijom. On je tačka susreta različitih kultura u Makedoniji, zemlji koja u punoj meri trpi ekonomske posledice rata u kojem ne učestvuje.

To je stvar ozbiljne brige za sve, ako situacija u bivšoj Jugoslaviji nastavi da se pogoršava, Makedonija može da postane meta jedne još grublje agresije i brutalnosti koje je već pretrpela moja nesrećna zemlja. Svaki pokušaj je učinjen da se održi unutrašnja harmonija u Makedoniji, i da se sačuva mirna koegzistencija njenih raznolikih etničkih i verskih zajednica, dok svuda oko nje nasilje besni i bezakonje ima prevlast izvan njenih granica.

Makedonija je izabrana kao mesto sastanka političkih lidera, akademika i novinara iz svih republika bivše Jugoslavije upravo zato što je uspela da sačuva mir.

Polako ali sigurno, Makedonija napreduje na putu demokratije. Pošto je uspela da prevaziđe prepreke koje je neprijateljstvo nekih njenih suseda postavilo pred nju, Makedonija je zadobila divljenje i poštovanje najmoćnijih svetskih nacija koje su spremne da zaštite njenu teritoriju od eventualnih pretnji napada.

Izbor Ohrida kao teatra za razgovor o problemima buduće jugoslovenske zajednice znači pojačavanje našeg zalaganja za pluralističku demokratiju zasnovanu na strogom poštovanju prava etničkih grupa, bez obzira na njihovu brojnost, i na zaštitu ljudskih prava. Na ovaj način mi tvrdimo da je mir stvar ljudi a ne slučaja, i da su tolerancija i solidarnost preduslovi za ponovno uspostavljanje mira. Nasilje i bezakonje nikada ne mogu doprineti trajnom rešenju nacionalnih sporova.

Nemam nikakve sumnje da će nove ideje poteći upravo sa ovog magičnog mesta, jer je Ohrid bio prizor mirne koegzistencije još od najranijih vremena.

Vreme za diskusiju

Ohridska konferencija će se održati u trenutku kada se izgled pravednog i održivog mira u očima celog sveta čini da nestaje zauvek. Rešenje sukoba se očajnički traži. Ova konferencija će pokazati da podela republika po etničkim i verskim kriterijumima neće ništa rešiti. Jedina rešenja, kao što su ova koja mi predlažemo, će omogućiti jugoslovenskim narodima da ponovo žive zajedno u miru i harmoniji.

Već mesecima govorimo da se rat neće okončati sprečavanjem Bosanaca, Hrvata i Srba da žive jedni pored drugih. Danas je jasno da smo bili u pravu što smo ponavljali ovo gledište, iako događaji mogu izgledati kao da nismo u pravu.

Bilo koje političko rešenje koje teži da ponovo uspostavi mir namećući veštački skup podela civilnom stanovništvu neće ništa više uraditi nego stvoriti uslove za buduće konflikte, oštrije i teže nego što su oni koji su se već odigrali. Istorija, geografija, kulture i religije znače da je uspostavljanje oblika demokratije, zasnovanog na snažnim regionalnim strukturama, osnovno. A treba biti veoma naivan, i izuzetno ludo odvažan, pa verovati da će veštačka podela naroda omogućiti izgled trajnog mira.

Rešenja koja su trenutno predložena zasnovana su na međusobnom isključivanju etničkih ili verskih zajednica. Oni ne obraćaju pažnju na tradicije i težnje ovih zajednica služe samo da popločaju put još gorim konfliktima od onih o kojima mi danas bespomoćno svedočimo. Stoga je apsolutno važno, u vreme kada nasilje ima prednost, i kada međunarodna zajednica izgleda da se pomirila sa statusom quo, raspravljati o koracima koji će morati da se preduzmu jednom kada onima koji su želeli i vodili ovaj rat budu okrenuta leđa njihovog nesrećnog plena.

I najgori sukobi imaju kraj. Ni ovaj konflikt neće biti izuzetak. Pre ili kasnije pobiće želja za životom, i Vlade će da budu u obavezi da pronađu pravično i mirno rešenje. Stoga ne smemo odlagati pripremu struktura koje će omogućiti

da se mir uspostavi pre nego što njegovi stvarni temelji budu postavljeni. Ovo nije utopijska vizija. Moramo biti sigurni da gradimo ove temelje na kamenu, a ne na pesku.

Ovo su ciljevi konferencije u Ohridu, koja će, nakon dva beogradska skupa, 1992. i 1993. godine, pokušati da skicira političke, ekonomske i institucionalne strukture sposobne da obezbede dugoročni mir na jugoslovenskom prostoru kada oružje najzad utihne.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Pre tačno godinu dana uputio sam Vam prvo Pismo predsednika naše Fondacije, i tada sam Vam predložio da ih redovno šaljem kako biste bili informisani o našem radu.

Uznaku te prve godišnjice želim da iskoristim priliku kako bih Vas podsetio na akcije i pozicije koje smo preduzeli da bismo doprineli miroljubivom rešenju sukoba koji besni Balkanom, ili traženju novih načina olakšavanja procesa transformacije u bivšim narodnim demokratijama.

Opasnosti od podele

Prva od ovih istina jeste da se mir neće vratiti u bivšu Jugoslaviju sve dok budemo insistirali na njegovom zasnivanju na etničkoj podeli. Neprirodno odvajanje koje gnusni lideri nameću svom narodu kako bi zadovoljili lične ambicije ne može biti sprovedeno nasiljem, niti putem pregovora. A svako rešenje koje teži stvaranju veštačkih podela među ljudima neizbežno će izazvati nove nevolje.

Drugim rečima, uzaludno produžene diskusije koje se vode pod okriljem OUN-a i velikih sila osuđene su na propast. Mogu dovesti do privremene nagodbe, ali će posledice rezolucija ostati mrtvo slovo na papiru, tako neraskidivo su isprepleteni narodi, religije i kulture u ovom uglu Evrope gde su se sever i jug, istok i zapad uvek susretali.

Moguće je, čak i verovatno, da će velike sile istrajati neko vreme u svojoj iluziji da se jugoslovenski problem najzad može rešiti okupljanjem bratoubilačkih strana zajedno za pregovaračkim stolom. Ali ubrzo će postati očigledno da su prihvatanjem podele Bosne i Hercegovine po kriterijumima kojima se krše najelementarnija ljudska prava, pospešile pojavu tumora čije će širenje po svaku cenu morati da spreče.

Recimo jasno: rešenje koje se izgleda pojavljuje iz sadašnjeg sukoba najgore je koje se moglo zamisliti. Ne samo da ono neće vratiti mir na Balkan, već će biti uzrok još više antagonizama koji će biti još ozbiljniji nego ovi danas.

Dobro znam da reći tako nešto znači suprotstaviti se opštem mišljenju uz rizik odbacivanja. Međutim, ja isuviše dobro poznajem konkretnu stvarnost te zemlje da bih ćutao. Po cenu da ostanem usamljen u svojim tvrdnjama, i dalje smatram neophodnim da ponovim da se taj rat nikada neće zaustaviti sve dok ne prepoznamo i ne priznamo složenu prirodu svake od republika bivše Jugoslavije.

Učiti od regiona

Ovo opažanje me vodi drugoj istini koja je toliko očigledna kao i prva. Jedini izlaz iz sadašnjeg položaja je obnova svake od jugoslovenskih republika na njenim neospornim istorijskim entitetima koje predstavljaju regioni.

Da je to tako i pored ogromnog pritiska koje Vlade republika vrše u težnji da objedine svoje teritorije, želja za regionalnom autonomijom svakim danom sve više raste. Da uzmemo samo jedan primer, Slavonija, Istra, Dalmacija ne žele da se spoje sa hrvatskim pejzažom, baš kao što ni Hrvatska ne želi da se spoji sa jugoslovenskim; i ukoliko centralna vlast u Zagrebu pokuša da ih prisili da to urade, ovi regioni će se odupirati svim raspoloživim sredstvima.

Šta bi se drugo i moglo očekivati od njih; imajući u vidu da je njihovo stanovništvo živelo zajedno u homogenim, čvrsto građenim zajednicama koje su išle preko etničkih ili verskih razlika od pamtiveka, deleći iste vrednosti, iste tradicije, iste ciljeve? Treba biti naivan pa verovati da će jedna politička vlast, makar i autoritarna, uspeti da izbriše iz kolektivnog sećanja takvu realnost. Svakako je moguće negirati je tokom nekoliko meseci, ili nekoliko godina, ali nema sumnje da će se želja za regionalnom autonomijom pre ili kasnije ponovo vratiti na svetlost dana, moćna i dovoljno nesavladiva da prevlada nad centralizacijom moći koju žele politički režimi lišeni narodne podrške.

Istorija neće dozvoliti da se njome večno manipuliše. Jednog dana će se vratiti svom prirodnom toku, na Balkan, kao i drugde, i onda će se videti da su regioni tamo življi nego ikada ranije.

Greška velikih sila

Treća istina na koju bih želeo da podsetim je sledeća: velike sile nisu u pravu kada misle da će se jugoslovenski problem rešiti odobravanjem nepravednog rešenja. Prihvatanje etničke podele Bosne i Hercegovine, da bi se po svaku cenu okončao rat, užasna je greška. Osim što ona predstavlja opasan presedan, koji će u budućnosti poslužiti svakom ekstremističkom režimu, ona predstavlja i tešku

iluziju: ništa čvrsto ne može da se gradi na zločinu, nasilju, i kršenju osnovnih ljudskih prava.

Ja razumem da međunarodna zajednica želeći da, u pohvalu svog napora izbegne nove masakre, vrši pritisak na zaraćene strane mašući naizmenično šargarepom i štapom; ali ne razumem zašto je spremna da prihvati jedno takvo neprirodno rešenje za koje dobro zna da će prouzrokovati još veće nesreće.

Zaista, ne treba biti ekspert da bi predvideo nastavak događaja ukoliko sadašnji proces nastavi svojim kursom. Budući da se zakonu i pravdi bezočno rugaju bez ikakvog suprotstavljanja velikih demokratija, najnasilnije frakcije, trenutno priznate kao važeći pregovarači, neće oklevati da prekrše sklopljeni sporazum. Međunarodna zajednica će se još jednom naći u obavezi da stane na put njihovom delovanju koje će na kraju ugroziti mir i u ostatku Evrope.

Postoji samo jedan put vraćanja mira na Balkan: poštovanje osnovnih načela demokratije. Svako kršenje tih načela samo će produžiti mučenje onih koji već pate.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Prošle nedelje, dok nasilje u bivšoj Jugoslaviji sve više uzima maha, 21 muškarac i žena¹ rado su se okupili u Ohridu, u Makedoniji, da vide šta mogu da učine kako bi našli put koji će najzad dovesti do mira.

Došavši iz Hrvatske, sa Kosova, iz Makedonije, Crne Gore, Srbije, tokom dva dana su upoređivali svoja gledišta, razmenjivali ideje, razjašnjavali razlike, tražili zajedničke tačke.

Ključna tačka ovih razmena su, kao što znate (uporediti sa mojim pismom od 15. avgusta 1993. godine), „Predlozi za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije“, koje je naša Fondacija objavila pre skoro godinu dana. Ti predlozi su, kao osnova za diskusiju, detaljno ispitani, analizirani, i konačno prepoznati kao moguće polazište jednog istinskog mirovnog plana za Balkan.

Zvanična izjava

Hteo bih, dakle, da glavni deo ovog pisma posvetim integralnom preuzimanju ovog dokumenta u potpunosti, jer on označava jednu značajnu prekretnicu na dugom putu kojim smo krenuli.

„Učesnici okruglog stola „Mogućnosti i putevi saradnje i kreiranja veza na prostoru bivše Jugoslavije“, koji je sazvala Fondacija za mir i rešavanje kriza, a koji je održan u Ohridu 9. i 10. septembra 1993. godine, jednoglasno su se složili da je, i pored rastućih opasnosti od širenja i pojačavanja rata, mirovna alternativa moguća.

Procenjujući mogućnosti pogoršanja situacije na Balkanu, složili su se da dijalog, kojim se stvaraju uslovi za zajedničko približavanje putem kompromisa, predstavlja jedini način dostizanja miroljubivog rešenja postojećih problema.

Pokušaji sprovođenja isključivih, isprepletanih i sukobljenih nacionalnih programa, uključujući podele prema strogo etničkom principu, mogu samo da dovedu do novih ratova, tako da je jedino rešenje kompromis između različitih nacionalnosti, tako da ni jedna od strana ne bude do kraja ni zadovoljna ni nezadovoljna. To podrazumeva prihvatanje građanskog pre nego nacionalističkog koncepta.

¹ Uporediti sa priloženom listom učesnika.

Opšti okvir projekta o kojem je diskutovano za okruglim stolom („Predlozi za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije“), čiji je autor predsednik Fondacije za mir i rešavanje kriza, g. Boris Vukobrat, može poslužiti kao osnova u tom kontekstu. Izneseno je devet osnovnih načela: demokratija, vladavina prava, zaštita manjina, zabrana diskriminacija, decentralizacija i princip supsidijarnosti, lična i ekonomska sloboda, nepovredivost granica, integrisanje u Evropu i tržišna ekonomija. Učesnici okruglog stola u Ohridu smatraju da bi trebalo, imajući u vidu specifičnosti različitih republika i regiona, uneti izvesne izmene u proces sprovođenja konkretnih rešenja, naravno, uz poštovanje gore navedenih načela.

Učesnici su ukazali na neophodnost ulaganja daljih napora u smislu razrade i promovisanja ideja saradnje u ovom regionu i činjenja prvih koraka kako bi se uspostavile bliže veze između grupa i pojedinaca iz svih delova bivše Jugoslavije koji su spremni da se aktivno angažuju u promovisanju tih ideja, to jest, u otvaranju prvih puteva i stvaranju modela saradnje. Dobijanje političke podrške svih demokratskih snaga i struktura za takav koncept je, takođe, istaknuto na sastanku. Štaviše, predloženo je da se organizuje jedna konferencija velikih razmera o bezbednosti i saradnji u regionu, na osnovu načela koje KEBS saziva.² Neophodnost da se obezbede različiti oblici saradnje i veza, rekli su, diktirana je ne samo kao neophodnost mira, već i kao zajednički ekonomski, geografski, kulturni i ostali interesi; stoga je mogućnost ekonomskog integrisanja tog dela Evrope naglašena.

Formulisan je predlog da se, pre nego što se učini neki napredak ka integraciji na zvaničnom nivou, organizuju skupovi intelektualaca privrženih demokratskim ubeđenjima iz svih republika bivše Jugoslavije, Italije, Austrije, Mađarske, Rumunije, Bugarske, Grčke i Albanije, kao i skupovi na nižim nivoima povezivanja i saradnje, kao što su ekspertske razgovori o eventualnoj carinskoj uniji i o uspostavljanju zajedničkih energetske i saobraćajnih sistema.

Kosovo zaslužuje posebnu pažnju, prema učesnicima skupa, koji naglašavaju da se rešenje ovog problema može naći na osnovama načela demokratije i punog poštovanja nacionalnih interesa svih stanovnika tog regiona.

Sve mora biti učinjeno kako bi se okončale strahote rata u Bosni i Hercegovini i u drugim oblastima sukoba. Učesnici skupa su izrazili svoje duboko uverenje da stvaranje novih država potpuno na etničkim kriterijumima ne može voditi trajnom miru.

Samo se dijalogom i sporazumima pregovora, prema tome, može doći do miroljubivog rešenja krize u ovom regionu.“

² Ovaj predlog je već uključen kao trinaesta mera u Vukobratovom Mirovnom planu koji ste nedavno primili.

Prvi važan korak

Nema sumnje da muškarci i žene koji su odobrili ovaj tekst nisu izabrani predstavnici i ne mogu tvrditi da govore u ime svih naroda Balkana. Ipak, u dubokoj nesreći koja pogađa njihove zemlje, postoji izraz realnosti koji će jednog dana prevladati. U odbijanju da prihvate svaku podelu prema etničkim kriterijumima, oni su ti koji su u skladu sa istorijom; i istorija će, pre ili kasnije, dokazati da su bili u pravu.

Boris Vukobrat

Predsednik

LISTA UČESNIKA

Ljubo BABIĆ, predsednik, Asocijacija Bosanaca i Hercegovaca, Beograd
Danilo BURZAN, novinar i publicista, Beograd
Tomislav CORKEVSKI, kancelar, Univerzitet u Skoplju
Milan ĐURČINOV, član Makedonske akademije nauka i umetnosti, Skoplje
Baton HADŽIJU, novinar, Priština
Jokica HADŽIVASILEV, bivši direktor Instituta za međunarodni radnički pokret, Beograd
Srđan KERIM, Kopešim, Pariz
Risto LAZAROV, novinar i publicista, urednik i direktor Balkanskog foruma, Skoplje
Slavko MILOSAVLEVSKI, istoričar, profesor Univerziteta, Skoplje
Škeljzen MALIĆI, potpredsednik, Socijalna i demokratska stranka Kosova, Priština
Drita MERKULI, Institut za internu medicinu, Priština
Aleksandar NENADOVIĆ, novinar, Beograd
Dragoljub NAJMAN, izvršni sekretar, Interakcioni savet, Pariz
Branko PRIBIĆEVIĆ, Fakultet političkih nauka, Beograd
Davor RAJČIĆ, Univerzitet u Zagrebu
Predrag SIMIĆ, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
Nebojša SPAIĆ, predstavnik Fondacije za mir i rešavanje krize, Beograd
Ratomir TANIĆ, potpredsednik, Građanski savez Srbije, Beograd
Mirče TOMOVSKI, novinar, Skoplje
Azem VLASI, advokat, Priština
Boris VUKOB RAT, predsednik, Fondacija za mir i rešavanje krize, Pariz
Miladin ŽIVOTIĆ, Beogradski krug – Asocijacija nezavisnih intelektualaca, Beograd

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Oni koji su u poslednje vreme pažljivo pratili šta se događa u bivšoj Jugoslaviji primetili su da se tamo odvija fundamentalna promena. U državama koje su nastale dezintegracijom jugoslovenske federacije, želja za regionalnom autonomijom sada se ponovo pojavljuje.

Pošto su republike ustanovljene, na njihovu sopstvenu prednost, kao centralizovane strukture koje im omogućavaju apsolutnu vlast, kao rezultat su proistekli neefikasnost, autoritarizam, samovolja, rasipništvo, i ekonomska paraliza. Pošto je nestala euforija oko nezavisnosti, Hrvati, Slovenci, a da ne govorimo Bosanci, počeli su da shvataju da je problem samo premešten, a uopšte nije rešen. Njihova materijalna situacija se jako pogoršala zbog rata, dok njihova sloboda nužno nije obezbeđena. Na mnogo načina, u stvari, ona je čak smanjena.

Osporeni autoritet

Međutim, za razliku od onog što se desilo pre dve godine, danas skoro svuda preovlađuje osećaj da ni Ljubljana, ni Zagreb, ni Beograd, pa čak ni Sarajevo nisu u stanju da vode računa o specifičnim interesima svojih regiona. Iz tog razloga želja za unutrašnjom autonomijom sada se ponovo pojavljuje punom snagom.

Nepravедna podela

Zabrinjavajuće je to što je država u kojoj je taj preporod najneophodniji u ovom trenutku - drugim rečima, Bosna i Hercegovina - nažalost država u kojoj je učinjen veliki napor da se taj preporod uguši.

U stvari, regionalizacija koja se nameće Bosni i Hercegovini ide protiv ideje regionalne autonomije, jer je zasnovana na etničkim podelama koje nemaju veze sa bilo kojom kulturnom ili istorijskom stvarnošću. Na mestu jasno definisanih entiteta koji su negovali preplitanja etničkih i verskih zajednica, ovaj plan pretpostavlja da će zameniti nekonzistentne geografske zone koje će odvojiti zajednice jedne od drugih. U političkom smislu, to je aberacija; u ljudskom smislu, to je zločin.

Iluzorna nada da će mir proisteći iz tog monstruoznog aranžmana, navodi velike sile da ga vrate i proglase svoju nameru da primene njegovu implementaciju upotrebom oružja. One ne shvataju da, radeći to, podmeću tempiranu bombu u srce stare Evrope.

Mir se nikada neće vratiti na Balkan ako se različitim jugoslovenskim zajednicama ne dopusti da zajedno žive u dobrim odnosima, kao što su u prošlosti uvek živele. Bilo je previše etničkog i verskog preplitanja tokom vekova da bi se sada neki stabilniji politički sistem mogao graditi na isključivosti.

Oni koji, u Ženevi i drugde, dozvoljavaju gospodarima rata da dele između sebe ostatke Bosne i Hercegovine, ne tražeći od njih da poštuju ljudska prava ili dokažu svoj legitimitet, čine grešku koju će im istorija skupo naplatiti. Ne samo da pristaju na nepodnošljivu nepravdu, na kršenje najosnovnijih načela demokratije, već stvaraju preduslove za jednu opštu eksploziju na Balkanu. Ako ta logika bude izvedena do kraja, oni će biti odgovorni za još užasnije tragedije od ovih danas.

Njihova odgovornost će biti utoliko veća pošto je Bosna i Hercegovina sastavljena od regiona koji nemaju nikakve veze sa ljudskim smicalicama, već su građeni kamen po kamen, dan za danom, tokom vekova. Kao mesto susreta različitih naroda i religija, ti regioni su razvili jednu složenu civilizaciju zasnovanu na različitosti, toleranciji i solidarnosti. Etnički i religijski kriterijumi nikada nisu bili izgovor za isključivost; i čak kada su neki pojedinci pokušavali da nametnu te kriterijume, to nikad nije dugo trajalo.

Ako želimo da vratimo mir u tu ratom rastrzanu zemlju, moramo se vratiti starim mudrostima, ponovo stvoriti regione u kojima su Bosanci oduvek živeli, ponovo naučiti lekcije istorije. Imajući u vidu sadašnju situaciju, znam da ovo neće biti lako jer se međunarodna zajednica nalazi uhvaćena u blatu etničke podele. Međutim, bolje je priznati grešku nego dozvoliti da se učini nešto što se kasnije ne može ispraviti.

Rizik zaraze

Želeo bih da dodam, iznad i izvan posebnog jugoslovenskog slučaja, odluka velikih sila da preraspodele Bosnu i Hercegovinu po etničkim linijama nosi ozbiljnu pretnju po svetski mir. Ova odluka, ako se sprovede, postaviće presedan koji će samo podstaknuti ekstremiste svake vrste, širom sveta, da odrezuju delove zemlje za sebe od mesa njihove sopstvene nacije, koristeći najbeskompromisniji nacionalizam da vode rat protiv svojih ljudi.

Pretpostavimo za trenutak da je svršen čin u Bosni i Hercegovini ozakonjen Oven-Stoltenbergovim planom i da međunarodna zajednica prihvati podelu zemlje po etničkim linijama. Ko bi onda mogao da spreči lovce na bogatstva u nekom od osamdeset osam entiteta koji obuhvataju ogromnu Rusku Federaciju od nacionalnog vapaja da obrazuju svoju ličnu državu?

Zamislimo šta bi se moglo dogoditi pre dve nedelje u Rusiji da su neki ljudi pokušali da iskoriste nered koji je vladao u Moskvi kako bi podelili regione ili republike Ruske Federacije po etničkim kriterijumima. U mračnom ekonomskom i socijalnom okruženju koje je nastalo rušenjem kolektivismu, nije teško očajne ljude nahuškati jedne protiv drugih. Etnički sukob bi se proširio kao požar s jednog kraja na drugi kraj carstva, ugrožavajući mir širom sveta.

Oni koji su se pomirili sa svršenim činom, koji su spremni da odobre etničku podelu Bosne i Hercegovine, moraju da shvate, pre nego što bude prekasno, da time čine dvostruku grešku.

- Stvaraju uslove koji vode do „tribalizacije“ evropskog kontinenta, i ovo će biti razlog još jednog stogodišnjeg rata.
- Stiču status državnika nad ovim lovcima na bogatstvo i tako ih unapred razrešavaju njihovog zločina.

Na ovom mestu treba uočiti dve stvari.

Prvo, prihvatajući kao važeće predstavnike iste one pojedince, koji koristeći oružje, pokušavaju da nametnu etničku podelu bivše Jugoslavije, ženevski pregovarači onemogućavaju bilo koje rešenje koje bi bilo u skladu sa osnovnim načelima međunarodnog prava. Oni daju legitimitet najekstremnijim akcijama, najtežim povredama ljudskih prava. Oni time ozakonjavaju akcije svih ekstremista i najozbiljnija kršenja ljudskih prava. Prema tome, već opravdavaju zločine koji su počinjeni i koji se svaki dan dešavaju na Balkanu. Međutim, stanovništvo koje je bilo žrtva tog divljaštva nikada neće oprostiti svojim liderima za nanesene rane; kada napokon budu mogli slobodno da govore oteraće, jednom zauvek, te lidere i one koji su zajedno sa njima.

Drugo, jugoslovenski primer dokazuje da međunarodna zajednica primenjuje duple standarde. Ostavljajući po strani pojedinosti toga ko je kriv i u kom stepenu, čini mi se da ne možemo kažnjavati jednu stranu zbog bombardovanja Sarajeva – kap koja je, u očima međunarodne zajednice prelila čašu, što je dovelo do uvođenja sankcija – dok praktično branimo drugu stranu iako je uništila Mostar i druge gradove. Teško je verovati da će međunarodna zajednica reagovati na

takav način, jer ovo predstavlja ništa manje nego ohrabrivanje onih koji se osećaju zaštićenima da čine šta im je volja.

Nakon dve godine nepopustljivog rata vreme je da velike sile shvate da njihove akcije, budući da nisu zasnovane na pravu ili zakonu, samo služe da osiguraju agresore i tako prolongiraju neprijateljstva.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Danas je dan kada je Evropska ekonomska zajednica, prema Mاستrihtskom sporazumu, postala Evropska unija. Ona je, barem teoretski, učinila odlučujući korak na putu ka političkom ujedinjenju Starog kontinenta. Taj korak nije uspeo da ispravi grešku koja bi se mogla pokazati kao katastrofalna, i ugrozila napore Evropske unije da obezbedi trajan mir na kontinentu.

Tu mislim na njeno tvrdoglavo i neshvatljivo odbijanje da Republiku Makedoniju prizna kao slobodnu i nezavisnu državu.

Mnogo više od nepravde

Makedonija je demokratska zemlja koja je tražila i dobila nezavisnost miroljubivim sredstvima. Njene institucije su slobodno izabrane. Štaviše, primljena je u Organizaciju ujedinjenih nacija i priznata od strane četrdeset pet zemalja. A ipak Evropska unija i dalje odbija da prizna Makedoniju kao državu samu po sebi. Neprestani pokušaji Makedonije da uspostavi normalne diplomatske odnose sa Evropskom unijom ne uspevaju zato što jedna od njenih članica, makedonski moćni sused, Grčka, protivi se njenom priznavanju.

Kada bi formalno priznavanje Republike Makedonije bilo samo diplomatski čin bez posledica, samo gest koji treba u očima sveta da označi postojanje jedne zemlje, zlo i ne bi bilo tako veliko i povređeni ponos Makedonije bi bio brzo zalečen. Međutim, u stvarnosti, odbijanje da se Makedoncima prizna status pravedno tvrdi da postoje duboke političke i ekonomske posledice.

Prvenstveno, onemogućava Makedoniji, uprkos hitnim potrebama, da u potpunosti učestvuje u radu institucija kao što su Savet Evrope i KEBS, koje formiraju osnovu za saradnju između država na kontinentu. U trenutku kada ova država najviše zaslužuje nesebičnu podršku u svojoj hrabroj borbi za slobodu, ona trpi zbog međunarodnih sankcija izrečenih protiv Srbije. Njen bruto nacionalni proizvod je pao za skoro 50% za dve godine. Štaviše, zemlja je odsečena neprijateljstvima sa svih strana.

Pored unutrašnje nepravde koju predstavlja takav stav, Evropa čini trostruku grešku.

Lišavanje Makedonije njenih međunarodnih prava, zato što se jedan član Evropske unije tome suprotstavlja, bez realnog razloga, predstavlja prvi i pre svega potpuno proizvoljni i neodbranjivi čin. Čim neka država zadovolji neophodne uslove, njeno međunarodno priznanje bi moralo biti automatsko, i niko ne bi smeo to da sprečava. S obzirom da je Komisija, kojom predsedava Rober Badinter, donela presudu u korist Makedonije, skandalozno je da evropske Vlade nisu požurile da postupe po preporukama Komisije, posebno što su to učinile za druge zemlje bivše Jugoslavije.

S druge strane, odbijanje priznavanja Makedonije će na kraju ohrabriti one koji, na Balkanu i drugde, pribegavaju sili kako bi izmirili razlike. Ova nacija poštuje međunarodno pravo i prihvata zahteve demokratije bez pogovora, i ipak ne uspeva da se i njen glas čuje u horu evropskih nacija, iz razloga što sama međunarodna zajednica ne uspeva da igra po sopstvenim pravilima. Dovedeno do logičkog zaključka, više izgleda da bude saslušan i poštovan ima onaj ko pribegava nasilju nego onaj ko se povija međunarodnom pravu.

Nepriznavanje Makedonije na kraju znači namerno uranjanje jedne male zemlje u ozbiljne ekonomske i finansijske teškoće. Od svih balkanskih zemalja, ako izuzmemo Bosnu i Hercegovinu, Makedonija je ta koja najviše trpi od posledica rata u bivšoj Jugoslaviji. Ne samo da nije mogla da pristupi neophodnim ekonomskim reformama, već trpi najveći teret zatvorenosti granica sa svojim severnim susedima. Tokovi razmene koji su joj omogućavali da živi presušili su, dok joj se ekonomska pomoć udjeljuje jako oskudno, posebno kad dolazi iz Evropske unije. Rezultat je taj da makedonskoj ekonomiji pretili gušenje.

Sve ovo je besmisleno i gnusno.

Ka Trećem balkanskom ratu?

Štaviše, sve to može dovesti do Trećeg balkanskog rata koga se svi u Evropi pribojavaju.

Koji je drugi ishod nego širenje neprijateljstava na ceo region? Republika Makedonija je pod rukovodstvom jednog mudrog čoveka, predsednika Kiro Gligorova, zahvaljujući kome je, uprkos svemu, održala unutrašnju ravnotežu. Raskrsnica između različitih civilizacija i sastavljena od vrlo različitih etničkih i verskih zajednica, Makedonija je ipak pokazala izuzetnu uzdržanost, posebno imajući u vidu da je okružena rušilačkim borbama. Zaista, i pored dve godine nemilosrdnih borbi u bivšoj Jugoslaviji, Makedonija ostaje utočište mira i tolerancije.

Odbijanje priznavanja Makedonije znači njenu osudu na izolaciju, povlačenje u sebe, ostaviti je samu pred užasnim pritiskom prouzrokovanim neprijateljstvima svuda okolo. To možda znači i njenu osudu na istu sudbinu Bosne i Hercegovine, osim što ako rat izbije u Makedoniji, rezultiraće međunarodnom krizom, budući da se graniči sa Bugarskom, Srbijom, Kosovom, Albanijom i Grčkom.

Štaviše, teško je zamisliti da politička tenzija, neizbežni rezultat ekonomskog siromaštva, neće dovesti do socijalnog nemira. Primena inteligencije postaje još manje efikasna ako se političke institucije, koje zemlji garantuju relativni prosperitet, raspadaju jedna za drugom.

Odbijajući da pomogne Makedoniji u satu kada joj je potrebno, Evropska unija *de facto* prihvata tragedije koje bi se mogle izroditi iz krize koju ne uspeva da spreči. U naporu da udovolji nerazumnim zahtevima jedne od svojih članica, ona na kraju dozvoljava širenje jugoslovenskog sukoba. Zaista, posmatranjem onoga što se trenutno dešava u bivšoj Jugoslaviji kao nečega što se događa na nekom potpuno odvojenom kontinentu, Evropska unija stvara uslove za rasprostranjeni razdor.

Bez obzira na geopolitička razmatranja, jedna tako značajna institucija kao što je Evropska unija ne može sebi dozvoliti da bezobzirno gazi preko sopstvenih načela koja je ustanovila. Ako je spremna da se ogreši o pravdu samo zato što to zahteva jedna od njenih članica, ona očigledno ne može da bude bilo koja vrsta moralnog autoriteta svetlu koji je okružuje. Zaista, ona dovodi svoj kredibilitet u opasnost, efikasno unapred oslobađa bilo koja kršenja prava i sloboda na kontinentu kojim dominira.

Na samitu Evropske zajednice u Briselu, 29. oktobra, francuski predsednik, Fransoa Miteran, upozorio je svoje partnere na opasnost jednog sveopšteg rata u Evropi: „Postoji jako realan rizik od jednog evropskog sukoba početkom sledećeg veka“. Ova rečenica je posebno vredna razmatranja zato što predviđeni sukob može da potekne sa Balkana.

Zašto onda Francuska okleva da svoja uverenja pretvori u politiku? Ona mesecima podržava pokušaje Makedonije da dobije priznanje Evropske unije, da bi u datom trenutku popustila pred primedbama Grčke.

Moramo li da čekamo da rat bukne na jugu Balkana i da današnji politički sukob postane religijski - kao što to neki ljudi priželjkuju u Beogradu i Atini, potajno se nadaju da će pridobiti Rusiju na svojoj strani - pre nego što konačno otvorimo oči da vidimo šta se događa?

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Predstojeća zima obećava da će biti još oštija nego prethodna za nedužno stanovništvo Bosne i Hercegovine. Ipak, pregovori koji se vode pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija, u nadi da će se tamo okončati sukobi, ne napreduju. U Ženevi, posrednici potpuno tapkaju u mestu, dok borbe u bivšoj Jugoslaviji sve više dobijaju na žestini i cena koja se plaća postaje sve veća. Umesto da vremenom jenjava, rat nastavlja da se pogoršava.

Ono što je još alarmantnije, ako je to uopšte moguće, jeste da se rat širi ka jugu, gde nalazi nova sredstva i podsticaje. Makedoniji, na čiju sam sudbinu skrenuo Vašu pažnju u mom pismu od 1. novembra, sada direktno preti različita ali strahovito efikasna koalicija ljudi čiji je cilj unapređenje nasilja.

Zašto se ništa nije promenilo?

Ćorsokak u kome se nalazi međunarodna zajednica suočena sa bivšom Jugoslavijom koju razdiru sukobi, ima, po mom mišljenju, dva glavna uzroka:

1. Nakon neuspelih pokušaja da se nađe izlaz za situaciju koja preovladava u Bosni i Hercegovini, nastoji se naći „kišobran“ rešenje za sukob. Oni ljudi koji su, do juče, insistirali da se ide korak po korak i odvojeno postupa sa svakom oblašću sukoba, sada zagovaraju opšti pristup mnogim i raznovrsnim problemima. Ovakav stav je nesumnjivo za pohvalu. Ali kasno je stigao i dugo vremena će mu trebati da dovede do efikasnih pregovaranja. Istina je da smo se dosledno protivili ideji odvojenih pregovora sa ljudima lišenih demokratskog legitimiteta, koji su tako daleko od toga da deluju u ime opkoljenog stanovništva za koje tvrde da ga predstavljaju. Ovakva promena stava, prema tome, nailazi kao korak u pravom smeru. Ali neće dovesti do mira u kratkom vremenskom roku. Ono što je sada važno, nije da se nađe političko rešenje koje odgovara svima i uzima sve zahteve u obzir. Stvarno je hitno zaustaviti neprijateljstva tamo gde ona besne, u Bosni i Hercegovini, i sprečiti da se rat ne raširi na druge oblasti i dosegne jug Balkana. Sveobuhvatni pristup, koji predlažu međunarodni pregovarači, jasno je da ne daje odgovor na bilo koje od ovih pitanja. On, prema tome, nije realan, iako je u nekim tačkama primamljiv.

2. Drugi uzrok ćorsokaka u kome se međunarodna zajednica nalazi je fundamentalna greška koja je napravljena u odobravanju principa podele Bosne

i Hercegovine na osnovu etničkih kriterijuma. Iako sam već nebrojeno puta ovo rekao, ne mogu a da ne ponavljam da političko rešenje za bosanski problem ne može da se temelji na nasilnoj podeli zajednica republike. Veze koje ih spajaju suviše su kompleksne da bi ovakva podela uspeła. Kad bi se ovo sprovelo, došlo bi do nasilnih razdvajanja porodica: rođaci više ne bi mogli da se posećuju, žene bi bile odvojene od svojih muževa, roditelji bi bili odvojeni od svoje dece. Takva ideja je apsurdna, nemoralna, nehumana. Prema tome, osuđena je od početka. Ostavljajući utisak da prihvataju ove principe kao osnovu za mir, pregovarači iz Ženeve su nesumnjivo produžili rat i pogoršali nesreće samog stanovništva kojem su hteli da pomognu i da ga oslobode. Nenamerno su ohrabрили one koji su odgovorni za sva ubijanja, one koji su učvrstili svoju vlast na mržnji i isključivosti. Međutim, jasno je da etnička podela Bosne i Hercegovine neće ništa rešiti. Jedino će političko rešenje koje bivšim jugoslovenskim zajednicama omogućava da žive zajedno, izmešano kao što je oduvek bilo, okončati rat.

Krajnje je vreme da to shvatimo i postupamo u skladu sa tim.

Zaustavljanje rata

Dozvolite mi da ponovim kako bi, po našem mišljenju, bilo moguće prekinuti patnje ljudi u bivšoj Jugoslaviji. Naša Fondacija je, pre dva meseca, predstavila program od trinaest tačaka koji je u mnogim međunarodnim krugovima naišao na odobravanje. Ovaj program naglašava i nastavlja da naglašava nužnu potrebu da se borbe zaustave na terenu. Zaista, besmisleno je nalaziti politička rešenja za jugoslovenski problem ako prethodno ne utišamo oružje. Ovo će biti moguće čim se nađu neophodna sredstva. U nedavnom pojavljivanju na francuskoj televiziji, general Morijon, koji je mnogo meseci upravljao trupama OUN-a u bivšoj Jugoslaviji, rekao je da je hitno potrebno pojačati sredstva za intervencije tih trupa. Mi smatramo da se mir zaista može ponovo uspostaviti u Bosni i Hercegovini ako se poveća broj Plavih šlemova i ako je oružje kojim raspolažu dovoljno snažno da smiri agresore. U međuvremenu, nedostatak odlučnosti i vidljivu neodlučnost članova međunarodne zajednice, zaraćene strane tumače kao garanciju da će proći nekažnjeno.

Iako ovde neću ponavljati trinaest tačaka programa koji je naša Fondacija izradila, ostajem ubeđen da bi se spektakularni rezultati postigli odlučnom primenom onih tačaka koje zagovaraju blokiranje izvora koji snabdevaju zagovornike rata da dopunjavaju svoje zalihe. Rat se ne može voditi bez oružja, municije, goriva i novca. Ako se pobrinemo da se isporuke najzad smanje, ako ne i prekinu, na

jednakim osnovama za sve, videćemo da će rat odmah izgubiti na intenzitetu. Ako se trupe Ujedinjenih nacija pojačaju – kao što moraju - uskoro bi uspostavile mir.

Ništa od ovoga nije izvan mogućnost međunarodne zajednice ako je odlučna da zaustavi ovaj zastareli rat. Sada je vreme da se reaguje. Ako se brzo ne preduzme nekoliko jednostavnih mera, zima koja se bliži nadgledaće smrti hiljada, možda čak i stotina hiljada muškaraca, žena i dece.

Pre nego što počnemo da govorimo o miru moramo da zaustavimo ovaj rat.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Datum: 23. novembar 1993. godine.

Mesto: Stadion Pjer de Kuberten u Parizu.

Događaj: Prijateljska utakmica između francuskog rukometnog tima i tima koga čine igrači iz republika bivše Jugoslavije.

Publika: Francuzi, uključujući neke ključne ličnosti - Žan Mateoli, predsednik Ekonomskog i socijalnog saveta; Gi Brana, potpredsednik Nacionalnog saveta francuskih poslodavaca; Nelson Paju, predsednik Francuskog olimpijskog komiteta; Žan-Pjer Laku, predsednik Francuske rukometne federacije... Bosanci, Makedonci, Crnogorci, Srbi i Slovenci.

*D*ok rat besni na Balkanu, na ovaj način dokazano je da ništa ne uništava volju ljudi da zajedno reaguju, rame uz rame, dok i dalje zadržavaju svoje specifičnosti. Ovakva demonstracija je bila neophodna. Izvedena je sa puno elana od strane sportista koji znaju da će oružje jednoga dana utihnuti i da će narodi morati ponovo da nauče da žive zajedno. Malo je važno, zapravo, što jedino hrvatski igrači nisu mogli da se pridruže ekipi bivše Jugoslavije. Znamo da su pritisci koji su vršeni na njih suviše veliki da bi zanemarili zabranu učestvovanja; i iako osuđujemo krajnje nasilje stava koji su hrvatski lideri usvojili protiv utakmice mira, isto tako znamo da su srca sportista bila sa nama na stadionu Pjer de Kuberten. Reči mržnje i njihove implikacije neće još dugo moći da nadjačavaju glasove onih koji teže miru.

Simboličan gest

Naša Fondacija je odigrala vodeću ulogu u organizaciji ovog susreta. U saradnji sa Francuskom rukometnom federacijom, čiji je predsednik, Žan-Pjer Laku, sredio njihovo učešće, s obzirom da je ovaj susret savršeno odgovarao mirnom i bratskom idealu sporta, Fondacija je radila na tome da doživi neosporan uspeh.

Cilj utakmice nije bio samo da se okupi brojna publika i sakupi prihod kao humanitarna pomoć kojom će se ublažiti patnje civilnih žrtava rata i zime. Trebalo je da pokaže i da slepo nasilje zaraćenih strana na Balkanu nikako nije uništilo duboko ukorenjenu solidarnost koja spaja ljude.

Ja dobro znam, mi dobro znamo, da se Jugoslavija kakva je postojala pre više od pola veka, neće podići iz ruševina. Takođe, znam da kada se mir bude vratio, Bosanci, Hrvati, Makedonci, Srbi, Crnogorci i Slovenci ponovo će uspostaviti normalne odnose. Ne odričući se svoje pripadnosti slobodnim i nezavisnim državama, moraće ponovo da razgovaraju, trguju i upuštaju se u poduhvate, ponovo izgrađuju uništene infrastrukture da bi mogli da komuniciraju kao što su to vekovima činili.

Sasvim nezavisno od ovih neophodnih razmena, moraće da odrede zajedničke ciljeve i izgrade ekonomske i finansijske institucije na isti način kao što su Nemačka, Francuska, Velika Britanija, Italija, Belgija, Luksemburg i Holandija udarile temelje svojih budućih saveza po završetku Drugog svetskog rata. Ovo su neizbežnosti života koji nikada dugo ne prihvata mržnju i isključivost.

Jednoga dana, kada prođu užasna iskušenja kroz koja jugoslovenski narodi prolaze, kada razum konačno prevagne, ljudi će se sećati ovog 23. novembra 1993. godine kada su vrhunski sportisti svetu pokazali, na izglačanom parketu posebno poznate sportske hale, da su ljudi, kao pojedinci, i dalje sposobni da zaborave na svoje nesuglasice i misle samo o svojoj prirodnoj solidarnosti.

Odobrovanje medija

Međunarodna štampa nije napravila grešku. Pozdravila je ovaj susret kao dobar primer. Ključni mediji u Francuskoj, kao što su L'Equipe i Liberation, izveštavali su o različitim aspektima ovog događaja. Ali nisu bili jedini, i želeo bih ovde da istaknem da je događaj u celoj bivšoj Jugoslaviji dobio pozitivne komentare. Naravno, bilo je tu i tamo primedbi onih koji prosperiraju zahvaljujući ratu i koji se i dalje nadaju da će nametnuti isključivost kako bi sačuvali svoju slabu vlast; ali iz svih republika bivše Jugoslavije čuo se žagor nade.

Ovaj događaj je posebno značajan zato što stav medija od početka rata nije uvek bio uzoran, i što su mnogi podržavali najekstremnije stavove. Činjenica da je isti medij, koji je odobravao upotrebu nasilja i opravdavao kriterijume etničke podele, pozitivno ocenio utakmicu odigranu 23. novembra 1993. godine, pokazuje da se nešto menja u umu naroda.

Vidim prvi opipljiv znak da postoji nova nada. Iako ne verujem da će se rat sutra završiti, uveren sam da je ovoga puta stvoren nezaustavljiv impuls i da, pored međunarodnih pregovora u Ženevi, pokret solidarnosti dobija oblik koji će od sada nastaviti da raste.

Nadajmo se da su muzičari, pisci, pesnici, slikari, vajari, filmski i pozorišni glumci inspirisani primerom ovih sportista. Ako odluče da zaborave svoje parohijske svađe i razgovaraju o miru istim glasom, brzo će primorati političke lidere, koji ne mogu da nađu izlaz iz rata, da se uključe u dijalog.

Fondacija za mir i rešavanje kriza je tu, u svakom slučaju, da pozdravi sve one koji veruju u mirnu budućnost Balkana. Podržaće svim svojim sredstvima inicijative za pripremu budućnosti.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Već nekoliko nedelja Beogradom kruži glasina da sam viđen za potencijalnog premijera Srbije, ili čak nove Jugoslavije. Ugledne novinske kuće, kao što su *Borba*, *Politika* i *Vesti*, šire ovu glasinu i pitanja o osnovanosti ove informacije pristižu sa svih strana.

Dugujući istinu onima koji su dovoljno ljubazni da čitaju ovo pismo, smatram da je neophodno da razjasnim da mi niko do sada nije zvanično predložio da u svoje ruke uzmem sudbinu Srbije ili bivše Jugoslavije. Naravno, lično sam čuo glasine koje me se tiču, ali ova, ma koliko snažna, ipak je samo glasina, nejasan žamor koji se prenosi. Primam je k znanju bez izvlačenja zaključka.

Znak vremena

Sasvim iskreno, ne bi mi palo na pamet da komentarišem jedan ovakav nedogađaj, uprkos tome što su ga objavili novinari poznati po svojoj ozbiljnosti, to mi se nije činilo da je indikativno radikalne promene stava.

Svi zapravo znaju moje stavove o jugoslovenskom problemu. Ne samo da su javno izlagani u mnogim javnim i privatnim ustanovama, već su i objavljeni na srpsko-hrvatskom, engleskom, francuskom i ruskom jeziku. Sama činjenica da se moje ime pominje u vezi sa položajem visoke odgovornosti u Beogradu znači da politički program koji je izradila naša Fondacija nije utopija. U početku je bio odbačen sa pogrešnim izgovorom da nije odgovarao realnošću koju je rat stvorio, sada je za mnoge postao prihvatljiv. Neki ljudi, i neki važni ljudi, danas čak smatraju da je ovo jedini program koji može da izvuče bivšu Jugoslaviju iz ćorsokaka u koji je dospela.

Nisam iznenađen ovim preokretom koji je, pre ili kasnije, morao da se desi. Jedino žalim što se desio ovako kasno, u vreme kada rat seje smrt i razaranje, svuda vlada beda i ljudi se suočavaju sa najužasnijim iskušenjima. Da politički lideri nisu bili toliko drski, i da su više poštovali pravdu i zakon, ne bismo morali da čekamo toliko dugo da mudrost prevagne nad strašću.

Kako nisam kandidat za bilo koji položaj i kako nastojim samo da pomognem da moja zemlja postane moderna demokratska nacija, želeo bih isto da iskoristim

priliku koju mi pružaju članci objavljeni u jugoslovenskoj štampi i ukratko pomenem uslove našeg eventualnog učešća u rekonstrukciji zemlje.

Postoji pet uslova:

1. Neposredno i bezuslovno zaustaviti neprijateljstva i organizovati mirovnu konferenciju čiji bi cilj bio praktična primena sledeće četiri tačke.
2. Priznavanje principa na osnovu kojeg se granice republika nastalih iz Jugoslavije ne mogu silom menjati. Ovo važi za sve države, počev od Bosne i Hercegovine, i pretpostavlja odbacivanje nasilja kao političkog sredstva delovanja.
3. Napustiti planove za podelu zasnovanu na etničkim kriterijumima. Takvi planovi su suprotni tradiciji Balkana i istorijskim realnostima. Osim toga, oni su nemoralni i nedemokratski. Graditi mir na njima stvorice uslove za beskonačne serije sukoba koje će na kraju Evropu zapaliti i obojiti u crveno.
4. Podrška međunarodne zajednice, tj. Ujedinjenih nacija, ali i velikih sila koje, na ovaj ili onaj način, imaju pravo na reč u rešavanju jugoslovenskog pitanja: Sjedinjene Američke Države, Rusija, Francuska, Velika Britanija, Nemačka i Italija. Svestrana solidarnost biće neophodna kako bi se zalečile rane koje je naneo rat, na isti način kao što Evropa svoju postratnu bezbednost i uspeh duguje Maršalovom planu.
5. Ukinuti embargo koji stavlja veliki teret na Srbiju i novu Jugoslaviju. Međunarodne sankcije, zapravo, ni na koji način ne smanjuju zanos onih koji koriste nasilje da bi ostali na vlasti. Sankcije pogađaju samo civilno stanovništvo i pothranjuju nacionalistička osećanja. Kao rezultat, one postižu suprotno od željenog efekta - povratak miru.

Služiti da bi se spasilo

Što se mene tiče, nemam nikakvu političku ambiciju; ali očigledno je da neću odbiti ako se od mene jednoga dana zatraži da učestvujem u oživljavanju svoje zemlje, zato što kada je izbio rat i kada sam video Jugoslaviju kako tone u užasnu krizu, dao sam lično obećanje da ću učiniti šta mogu.

Međutim, treba da bude jasno da ću, u slučaju da me pozovu, strogo primenjivati dvostruki program koji je naša Fondacija sastavila: s jedne strane, trinaest tačaka Mirovnog plana¹ koje su predstavljene prošlog leta bivšim šefovima država ili Vlada Sjedinjenih Američkih Država, Francuske, Nemačke i Velike Britanije - Džeraldu Fordu, Valeri Žiskar d'Estenu, Helmutu Šmitu, lordu Kalahanu; i s druge strane, „Predloge za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije“² koje smo objavili pre godinu dana.

Po prvi put u svojoj veoma dugoj istoriji, Srbija se nalazi optužena za zločine protiv čovečnosti. Nema hitnijeg zadatka nego da se Srbija vrati na svoje mesto u hor evropskih nacija. Ako mogu doprineti, na ovaj ili onaj način, ovoj velikoj akciji, učiniću to sa punim entuzijazmom i svom svojom verom.

Istorija se neće zaustaviti na tužnim epizodama sadašnjosti. Daće pravo svima onima koji veruju da demokratija rešava razmirice među ljudima. Nadajmo se da neće dugo čekati da im da za pravo.

Boris Vukobrat

Predsednik

¹ Uporediti sa mojim pismom od 1. avgusta 1993. godine.

² Uporediti sa „Predlozima za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije“, objavljeni u izdanju CopArt.

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*S*astanak NATO šefova država i Vlada, koji je od izuzetne važnosti, održaće se 10. januara u Briselu. Ovaj „samit“, koji je prvobitno trebalo da Atlantsku alijansu otvori novim demokratijama Istočne i Centralne Evrope, biće posvećen, kao što znate, pojačanju političke i vojne saradnje između zemalja članica Alijanse; opravdaće naročito ulogu Unije Zapadne Evrope kao „evropskog stuba“ Atlantske alijanse.

Međutim, isto će se baviti ratom u bivšoj Jugoslaviji. Ovo je od simboličke važnosti i pokazuje u kojoj meri se problemi na Balkanu od sada nalaze u centru međunarodnih briga. Ovo pitanje je jedna od stavki na vrhu agende i sigurno će biti jedno od najvažnijih o kojem će zapadni lideri raspravljati početkom 1994. godine. Posle dve godine nepromišljenog nasilja, svima je zapravo postalo jasno da nastavak rata u bivšoj Jugoslaviji direktno ugrožava mir u Evropi. Pored činjenice da rat uzrokuje nepodnošljive ljudske gubitke i da izaziva ogromnu ekonomsku štetu, on preti da pređe granice bivše Jugoslavije i, na taj način, destabilizuje ceo jug Starog kontinenta. Stručnjaci i političari sada su postali svesni ove činjenice: ako se u novoj godini ne vidi kraj sukoba, biće nemoguće sprečiti njegovo gutanje celog regiona, i verovatno i van njegovih granica.

Jedinstvena prilika

„Samit“ u Briselu sigurno neće čarobnim štapićem vratiti mir u bivšu Jugoslaviju. Ali zato može pokrenuti proces koji će najzad učutkati oružje u Bosni i Hercegovini i drugde.

Zaista je neobično, u stvari, da se šefovi država Evrope i Severne Amerike okupe oko istog stola da bi raspravljali o nekom aktuelnom problemu; i zvaničnost ovog susreta daje posebnu snagu odlukama donetim tokom održavanja. Zaista, proporcije jugoslovenskog pitanja danas su toliko velike da prevazilaze sve ostale probleme. Pošto smo se oslobodili pretnje koju nameće sukob istoka i zapada, zemlje NATO-a znaju da apsolutno moraju da povrate mir na Balkanu ili rizikuju da nikada ne uberu plodove velikog opuštanja između ta dva dela Evrope.

Dakle, ovo je jedinstvena prilika za zapadnu zajednicu da naglas iskaže svoju odlučnost za okončanje rata. Ne udarajući rukom o sto, kao što je to do sada činila ne preduzimajući korake koji bi dokazali njenu odlučnost, već usvajajući političke i vojne mere koje će primorati zaraćene strane da odlože oružje. Ako Sjedinjene Američke Države i velike evropske sile najzad odluče da razgovaraju jednim i istim glasom, niko se u Beogradu, Sarajevu ili Zagrebu neće pretvarati da ne čuje; a ograničenje će postati tako jako da će najekstremniji lideri bivše Jugoslavije biti prinuđeni da popuste.

Kao posmatrač situacije i strana koja učestvuje, ubeđen sam da bi čvrsta deklaracija zemalja Atlantske alijanse, u Briselu, 10. januara, imala za posledicu promenu stava onih koji su đavolski spretni da služe evropskim divergencijama i opozicijama da bi ostvarili svoje ratne ciljeve. Jedna takva deklaracija, naravno, ne bi bila dovoljna da pomiri jugoslovensku braću po oružju, ali bi predstavljala jasno i precizno upozorenje hrvatskim, srpskim i bosanskim liderima; i, povrh svega, vratila bi nadu civilnim žrtvama ovog sukoba iz drugih oblasti. Ova deklaracija označila bi jasan prekid serija tragičnih događaja koji su obeležili poslednje dve godine.

Uloga Rusije

Dozvolite mi da predložim šefovima država i Vlada, koji će se sastati u političkoj prestonici Evrope da ne pokušavaju sami da reše jugoslovenski problem, već da sve učine da bi zadobili aktivnu podršku jedne veoma velike sile koja mora biti deo ovog procesa, mislim na Rusiju.

Rusi su deo slovenskog naroda i oduvek su imali jak uticaj na zemlje ovog regiona, stoga, mogu i moraju igrati odgovarajuću ulogu u pregovorima koji će zaustaviti sukob u bivšoj Jugoslaviji. Ništa trajno i stabilno se ne može postići bez njih, naročito danas kada su se pridružili taboru demokratskih nacija.

Pravi problem leži u tome da ih treba uveriti da je došao trenutak da se nametne mir na Balkanu i, kako bi se to postiglo, potrebno je napraviti neophodne poteze, kako bi se pridružili ostalim evropskim silama.

Ma koliko teška bila njena unutrašnja situacija, Rusija je obavezna da u poslovima Evrope zauzme mesto koje je zbog destruktivne ideologije izgubila. Rusija se ne može držati po strani od velikih problema koji se odvijaju na kontinentu u jeku promene, čiji narodi ponovo uče da žive zajedno posle duge razdvojenosti. I rešavanje jugoslovenskog pitanja je dobra prilika da se uspostavi efikasna saradnja koja će ubuduće biti najbolja garancija za mir.

Iako interesi Rusije nisu baš isti kao interesi Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Francuske ili Nemačke, ne bi trebalo da bude teško utvrditi minimalan program koji bi svi mogli da prihvate. Nepovredivost granica, odbijanje bilo kakve teritorijalne podele zasnovane na etničkim kriterijumima, poštovanje ljudskih prava i odobravanje snagama OUN sredstava koja će im omogućiti da nametnu mir, sve su to odredbe rezolucija koje su Ujedinjene nacije usvojile; sada ih samo treba strogo primeniti.

Najvažnije u sadašnjem trenutku jeste da se zaustave borbe u bivšoj Jugoslaviji i da se prekinu prazne priče. Nema sumnje da je mir nadomak ruke; sada je šansa da se zgrabi i ne ispušta.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*ao što smo videli, na „samitu“ NATO-a u Briselu nije ništa odlučeno. Kao ni na Ženevskoj konferenciji, gde su se pregovori vodili jedan za drugim ne donoseći nikakav rezultat, na „samitu“ nije doneta ni najmanja konkretna odluka. Ovo je dokaz, ako je to uopšte bilo neophodno, da velike sile ne shvataju ozbiljnost problema ili, ako shvataju, da su nesposobne da reaguju zbog nedostatka zajedničke volje.

Suočeno sa tolikom nezainteresovanošću i neefikasnošću, raspoloženje bi bilo potpuno očajno da se nije podigao glas koji je glasno rekao ono što žrtve rata u bivšoj Jugoslaviji romore ili misle: narodi nisu ti koji žele i vode rat, već male grupe ljudi koje je moć motivisala, koji se mogu isticati samo kroz nasilje, teror i proizvoljne radnje.

Taj glas pripada jednom crkvenom čoveku, kardinalu Žan-Mari Litigeru, koji je u nekoliko reči postavio dramu na svoje mesto, kada se pojavio u emisiji Žan-Mari Kavade, na francuskoj televiziji 10. januara.

Odbijanje rata

Šta je to monsinjor Litiger tako mirno i uticajno rekao koristeći jednostavne reči da bi izrazio jednostavnu istinu?

Najpre, rat u bivšoj Jugoslaviji nije etnički sukob, tj. suprotstavljanje naroda koji su odlučili da se međusobno isključe, niti verski rat; s obzirom da je razgovarao sa članovima svih zajednica u bivšoj Jugoslaviji - pravoslavicima, Muslimanima, Jevrejima, katolicima – ubeđen je da ovi narodi nisu izvor ovoga sukoba.

Drugo, da su ambicije i želje nekolicine te koje su od Bosne i Hercegovine napravile opustošenu zemlju.

Najzad, da će se muškarci i žene, oterani sa svoje zemlje, vratiti čim neprijateljstva prestanu, zato što su tu vekovima živeli i ne mogu da zamisle da žive bilo gde drugde.

Kardinal Žan-Mari Litiger je u samo nekoliko reči rekao ono što većina Bosanaca, Hrvata, Makedonaca, Srba i Slovenaca misle. Bez nepotrebnog naglašavanja,

ali sa mirnom izvesnošću, rezimirao je želje i nade nekoliko miliona muškaraca, žena i dece, koji su direktne ili indirektne žrtve rata i koji su izgubili sve osim nade.

Za nas koji iz dana u dan, iz nedelje u nedelju, iz meseca u mesec, pratimo uzaludne razgovore u Ženevi, Briselu i drugde, postoji izvanredan kontrast između dirljivih reči ovog sveštenika i bezuspešne diplomatske farse koju igraju države željne da budu u prvom planu, ali prilično odlučne da ne reaguju. Mogli smo da uporedimo beskorisnu raskoš i ceremoniju zvaničnih sastanaka sa porukom jednog čoveka koji duboko oseća teškoće žrtvovanog naroda i koji izražava svoje saosećanje terminima koji su svima razumljivi.

Nijednog trenutka ne sumnjam da će kardinalove izuzetno umerene reči imati više efekta na duži period nego razgovori između šefova država i Vlada koji okupljeni u Briselu proslavljaju atlantsku solidarnost. Pošto sam imao privilegiju da razgovaram s kardinalom o stvarima u bivšoj Jugoslaviji, mogu Vas uveriti da njegova tuga nije lažna.

Verovanje da je dovoljno izgovoriti nekoliko rečenica pred kamerom da bi se promenio tok istorije očigledno je naivno. Međutim, prilično često, izražavanje uverenja u pravom trenutku dozvoljava da se rodi ideja koja će jednog dana dovesti do odluke. Ne preuveličavajući značaj primedbi monsinjora Litigera, verujem da one najavljuju opšte osvešćivanje kod Evropljana uopšte, i posebno kod Francuza, o nepodnošljivoj prirodi ovog rata.

Verovatno je to još uvek samo vapaj, ali ovaj vapaj lomi uzrujanu tišinu moćnika sveta.

Vrline utopije

U pogledu na ovaj dobar primer, podsetimo se još jednom da nije ozakonjavanje nepravde to što će na kraju dovesti do građanskog rata koji sramoti Evropu.

Ako želimo da rešimo jugoslovenski problem pre nego što zahvati Evropu, neophodne su jasne, logičke odluke: moramo odbiti podelu teritorija na osnovu etničkih kriterijuma i ispravljanje granica silom, tretirati kriminalce - sve kriminalce - po zaslugi, nametnuti mir na terenu i odbaciti prividne akcije, proširiti embargo na sve zaraćene strane i zahtevati poštovanje ljudskih prava i fundamentalnih sloboda.

Iako me budu smatrali utopistom, želim ovde da ponovim da bi bio dovoljan jedan gest koji ukazuje na odlučnost velikih sila - Sjedinjenih Američkih Država, Evropske

unije, Rusije - da na terenu više neće tolerisati nepodnošljivo, da gospodari rata popuste i dozvole da se glas naroda čuje. Napuštene sa svih strane, žrtve ovog bednog rata nemaju hrabrosti da se pobune protiv svojih ugnjetača; ali kada bi imale i najmanji utisak da ih ostatak sveta sluša, suprotstavile bi se onima koji njihova tela koriste kao štit.

U stvari, ne postoji oblik ugnjetavanja koji narod kad tad ne odbaci. Jednostavno zato što ljudi ne mogu dugo da žive, bar u naše doba, bez osnovnih sloboda da žive u miru na zemlji svojih predaka, da razgovaraju sa svojim susedima i misle a da pri tom nisu izloženi diktaturi najjačeg.

Ne znam kako će narodi bivše Jugoslavije uspeti da zbacе tiraniju koja ih pritiska, ali znam da se bliži dan kada će ponovo otkriti ove slobode.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*S*ve dok Evropa nastavlja da traži rešenje jugoslovenske krize prihvatajući da razgovara na bazi nemoralnih i nerealnih principa, doživljavaće neuspeh za neuspehom. Izuzetno je naivno ili potpuno cinično verovati da je moguće okončati rat gazeći najelementarnija prava ljudskog bića, ignorišući volju naroda da živi zajedno kao i do sada i uzimajući u obzir kriterijume etničke podele što je negacija prava i demokratije.

Rezultat takvog pristupa je, u svakom slučaju, danas savršeno jasan: ne samo da se borbe nastavljaju već je međunarodna zajednica, vođena Ujedinjenim nacijama, priznala da je nemoćna da zaraćene strane drži pod kontrolom.

Očigledan konsenzus koji je ujedinio velike sile - Sjedinjene Američke Države, Rusiju, Evropsku uniju – raspao se i, što je još gore, postoji nedostatak dogovora između vojnih šefova i političkih lidera u OUN. Umesto da se smiruje, sukob eskalira i stvara sve dublju podelu između demokratija.

Dva ključna principa

Bila bi neistina reći da nas ovaj razvoj iznenađuje. Od samog početka neprijateljstava ponavljamo da se mir neće vratiti na Balkan sve dok dva fundamentalna principa ne budu potvrđena od svih i priznata kao baza za političko rešavanje.

1. Prvo, poštovanje multietničke i verske prirode država uključenih u sukob.
2. Drugo, odbijanje prisilne promene granica koje je međunarodna zajednica priznala.

Bilo koje direktno ili indirektno kršenje jednog od ova dva principa može samo produžiti sukob, nasilje i pogubljenja. Sa druge strane, bilo koja odluka zasnovana na ovim principima sigurno će promovisati mir.

Kao pažljivi posmatrač tragedije koja se dešava u mojoj zemlji, imam utisak da ove dve istine počinju da uočavaju oni isti ljudi koji stvaraju rat ne obazirući se na ljudska prava. I kada vidim da Beograd i Zagreb zaključuju sporazum kojim se uspostavljaju diplomatski odnosi, kažem sebi da će odbijanje postojanja drugih, što je u korenu ovog rata, možda uskoro ustupiti mesto realnijoj proceni situacije.

Ne verujem da oružje može biti utišano isključivanjem jedne ili druge zaraćene strane iz zajednice nacija i izlaganjem ljudi embargu koji pogađa samo slabe. Od samog početka ovog sukoba u bivšoj Jugoslaviji bio sam uveren da je dijalog jedino sredstvo kojim će se mir povratiti; ne dijalog kakav se danas vodi u Ženevi, zasnovan na ideji isključivosti koju zagovaraju neki gospodari rata za koje bi mir bio najgori mogući scenario, već dijalog između naroda koji vode njihovi pravi predstavnici.

Sat Francuske

Po mom mišljenju, bilo bi dovoljno da neki glas koji izaziva poštovanje danas glasno govori i podseti na dva ključna, gore pomenuta principa, kako bi se situacija potpuno promenila.

Posle dve godine razaranja, jedino još nekoliko ljudi u bivšoj Jugoslaviji i dalje oseća potrebu za borbom. Većina Bosanaca, Hrvata i Srba teži miru, tj. životu na zemlji na kojoj su generacije muškaraca i žena živele ne osećajući želju da jedni druge iskidaju.

Ovaj glas bi mogao da bude glas Francuske. Prvo, zato što je Francuska od samog početka bila najposvećenija zapadna sila u potrazi za mirom. Drugo, zato što je bila sposobna da osudi zločine ne stavljajući istu krivicu na narode i njihove lidere. Najzad, zato što i dalje ima veliki uticaj u regionu, iako ima utisak da je niko ne sluša kada govori o miru.

Pošto su sva predložena rešenja kojim bi se zaustavio rat neuspela, mirovni plan koji je Francuska predložila i koji je zasnovan, kao što smo mi predložili, na postojanju autonomnih multietničkih regiona unutar država koje je priznala međunarodna zajednica i sveopšteg prihvatanja principa o nepribegavanju sili u izmeni granica, najverovatnije bi naišao na odobravanje svih.

Svako je svestan da će se rat uskoro završiti zbog nedostatka boraca; ali svako je, takođe, svestan da je danas najteže naći jezik koji je zajednički zaraćenim stranama. Zaista, ideje garantovanja prava manjinama – tj. svim manjinama - u državama nastalim raspadom Jugoslavije i obavezivanje da se više ne koristi sila da bi se promenile konture ovih zemalja jesu jednostavne ideje koje su svima prihvatljive i koje imaju dodatnu prednost što se savršeno pridržavaju principa demokratije.

Onima koji imaju sumnje o mogućnosti prihvatanja ovakvog programa, rekao bih da će mir na Balkanu biti zasnovan na jednostavnim idejama, ne na nerazumnim planovima koji ne uzimaju u obzir istorijske realnosti.

Neće nam još dugo vremena trebati da shvatimo da je jučerašnja utopija postala jedini realan način da se pristupi i reši problem. I to neće biti prvi put u istoriji da će se san dokazati kao najpraktičnije rešenje naizgled nerešivog problema. Najupečatljiviji prikaz ovoga pokazali su, pre pola veka, oni koji su na vrhuncu Drugog svetskog rata zamislili Evropsku zajednicu.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*N*e znamo koje bi mogle biti posledice NATO vojne intervencije u Bosni i Hercegovini. Međutim, vrlo dobro znamo šta bi neizbežno bio rezultat podele zemlje na osnovu etničkih ili verskih kriterijuma, a još bolje znamo kolika bi se cena platila za ograničavanje rešavanja jugoslovenskog pitanja samo u okviru ove republike.

Već stotinu puta sam rekao šta mislim o rešenju koje bi potvrdilo podelu Bosne, neću se zadržavati na ovoj temi osim da podsetim da je poštovanje granica koje je priznala međunarodna zajednica suštinski preduslov za mir u regionu. Želeo bih, zapravo, da pomenem jedan problem koji po svemu sudeći nikoga ne brine i koji će se pojaviti čim oružja utihnu u bivšoj Jugoslaviji.

Ovaj problem tiče se odnosa između današnjih bratoubilačkih boraca, onda kada Sarajevo bude oslobođeno smrtonosnog zagrljaja koji ga guši i kada Bosna i Hercegovina najzad dobije mir.

Pripremanje posleratnog perioda

Mnogima će, naravno, izgledati neumesno da se postavlja ovo pitanje u trenutku kada ništa nije rešeno i kada je moguća nova eskalacija rata. Ipak sam ubeđen da je upravo sada trenutak da se ovo pitanje ispita.

Pretpostavimo da će razum konačno nadvladati strasti i da će se zaraćena braća u Bosni pomiriti. Pretpostavimo da će se, pošto polože oružje, dogovoriti da dopuste narodu da živi potpuno oslobođen svih okova u društvu koje je ponovo stabilno i sigurno. Šta će se dogoditi?

Bosna i Hercegovina, koja se nalazi u samom središtu bivše Jugoslavije, očigledno neće moći da živi u autarkiji. Na ovaj ili onaj način moraće da razmenjuje dobra koja proizvodi i koja joj nedostaju sa svojim susedima na severu i jugu, istoku i zapadu. Politička sloboda koju će Bosna i Hercegovina uživati biće besmislena ukoliko nije praćena suštinskim slobodama trgovine i kretanja ljudi.

Štaviše, jedna od najozbiljnijih grešaka Oven-Stoltenbergovog plana je u tome što ne postoji nijedna odredba za izlazak Bosne i Hercegovine na Jadransko

more i Savu. Oba ova prirodna puta komunikacionih pravaca su joj neophodna. Povrh toga, iz iskustva znamo da bi stvaranje novih Dancigovih koridora izazvalo beskrajne sukobe.

U svakom slučaju, odnose Bosne i Hercegovine sa Hrvatskom i Srbijom bi u budućnosti trebalo urediti tako da ona može ponovo komunicirati sa ostatkom Evrope. Verujem da postoji samo jedno rešenje ovog fundamentalnog problema. Kada neprijateljstva prestanu, treba da se osnuje zajednica sastavljena od republika bivše Jugoslavije. Ova zajednica će imati jako fleksibilne strukture koje dozvoljavaju da svaka država ima slobodu reagovanja dok promovise trgovinu, što je sama osnova tržišne ekonomije. Nema smisla razdvajati zaraćene strane u Bosni i Hercegovini i ohrabrivati ih na saradnju da bi se pronašlo političko rešenje sukoba ukoliko naponi nisu istovremeno posvećeni organizovanju budućih odnosa na prostoru Jugoslavije.

Današnji svet nam obezbeđuje dovoljno primera složenih entiteta u kojima različiti narodi i nacije zajedno žive u harmoniji, tako da ćemo bez mnogo poteškoća pronaći model strukture takvih odnosa. Međutim, bila bi ozbiljna greška da čekamo dok borbe ne prestanu i mirovni sporazum u Ženevi ili na drugom mestu ne bude potpisan, kako bi ispitali mogućnosti.

Evropski primer

U svakom slučaju mi se čini da ako bi međunarodna zajednica predočila posleratni period sada, to bi ubrzalo kraj rata. Skicirajući čak i jako grub okvir odnosa kakvi bi se uspostavili između bivših zaraćenih strana u bivšoj Jugoslaviji, međunarodna zajednica bi donela novu nadu milionima muškaraca, žena i dece čiji svakodnevni životi su mučenja i koji očajnički žele da vide kraj svoje patnje. Takva nada će bez sumnje biti od velike pomoći prilikom odlučivanja ishoda mirovnih pregovora.

Ratom razorena Evropa odlučila je da gleda u budućnost tek kada se uvaženi glasovi podignu na tu temu i progovore, ali ne više jezikom sukoba već jezikom saradnje. I da ljudi poput Žan Monea nisu predvideli budućnost Evropske zajednice u sred rata, rane se verovatno decenijama ne bi zalečile.

Ako je ovako nešto bilo moguće na vrhuncu Drugog svetskog rata, zašto ne bi bilo moguće i danas na Balkanu? Jaz koji je razdvajao narode stare Evrope sigurno je bio mnogo širi i dublji od onog koji deli zemlje bivše Jugoslavije; pa je ipak prevaziđen.

Naša Fondacija već nekoliko meseci razmišlja o tome šta bi trebalo uraditi sutra da bi se Bosna, Hrvatska, Srbija, ali i Makedonija i Albanija objedinile u jednu istu zajednicu. I ja sam u svojim Predlozima, koji su objavljeni pre godinu dana, napravio šemu jednog takvog projekta. Ove ideje sigurno nisu ni savršene ni idealne; o njima treba da se prodiskutuje, da se kritikuju i dopune, ali mogu da posluže kao osnova za konkretan projekat kojem bi mogle da se priključe sve zainteresovane zemlje.

Ma koliko neobično izgledalo, upravo sada, u miru i tišini, daleko od poprišta borbi, treba razmišljati o budućnosti Balkana. Ukoliko želimo mirnu budućnost moramo da prihvatimo neophodnost da gledamo daleko unapred, ne samo naredne dve ili tri godine i obnovu Bosne i Hercegovine. Ono što treba pripremiti to je narednih pola veka, to jest, onaj dugi period u kojem će se zemlje iz Jugoslavije čvrsto usidriti u Evropskoj uniji i postati jedan od glavnih faktora stabilnosti Južne Evrope.

Sreća budućih generacija zavisi od sposobnosti današnjih ljudi da izgrade čvrstu strukturu zajednice.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*D*va događaja, koja su se desila skoro istovremeno, navela su me da spojim dva pisma naše Fondacije za mesec mart: prvo govori o sporazumu zaključenom u Vašingtonu između Hrvata i Muslimana iz Bosne i Hercegovine; drugo o ofanzivi koju je Grčka pvela protiv Makedonije. Oba ova događaja pozivaju da iznesemo svoje komentare jer se tiču osnovnih aspekata rata u bivšoj Jugoslaviji.

1. Sporazum iz Vašingtona prvi put zvanično priznaje jednu stvarnost koju već dve godine neprekidno opisujemo: izmešanost naroda, zbog čega je svaka podela Bosne i Hercegovine zasnovana na etničkim kriterijumima nemoguća. Nakon više meseci slepog nasilja, desetine hiljada ljudi je mrtvo i ranjeno i neizmerna razaranja su iskaljena, dve zaraćene strane napokon prihvataju da pogledaju istini u lice. Ovo označava priličan napredak kojim nisu oprošteni zločini počinjeni u ime samoubilačke ideologije, ali koji otvara put razumnog i humanog rešenja sukoba.

Pošto su braća u ratu, nakon međusobnih ubijanja, počela da prepoznaju principe o kojima neprestano govorimo, učinimo korak napred u rezonovanju i pogledajmo šta se sada može dogoditi.

Jasno je da Vašingtonski sporazum može trajati samo ako je proširen koncentričnim krugovima i obuhvata čitavu teritoriju bivše Jugoslavije. Ne bi imalo nikakvog smisla ograničiti njegovu primenu samo na regione oko kojih se spore Hrvati i Muslimani, imajući u vidu postojeće stanje na ostalom delu bosanskih i hrvatskih teritorija. Prema tome, potrebno je proširiti njegovu primenu najpre na Srbe iz Bosne i Krajine, potom na Srbe iz Srbije i Crnogorce, i najzad na sve narode bivše Jugoslavije. Tek će se tada mir vratiti na Balkan.

Nije toliko važno kakav će oblik budući entitet imati ili moći da ima. Važnije je da Vašingtonski sporazum, kao prvi ozbiljan pokušaj okončanja rata, označava početak procesa izgradnje zajednice promenljive geometrije u kojoj će države zadržati svoju nezavisnost sarađujući jedna sa drugom i poštujući narode.

Kako bi se održao impuls postupka koji je pokrenut u glavnom gradu Sjedinjenih Država neophodno je ispuniti dva preduslova: prvo, Evropa mora da prizna

neuspeh svog mirovnog plana - Oven-Stoltenbergovog plana - čija bi primena dovela do širenja rata; drugo, zapad mora dozvoliti Rusima da preuzmu na sebe njihovu pravednu ulogu u mirovnom procesu. Zbog tragično loših procena jugoslovenske realnosti evropske sile su znatno doprinele nesreći onih ljudi koje su želele da zaštite. Sada moraju da prime za pregovarački sto, kao partnera sa istim moćima i obavezama, zemlju koja je isto toliko zabrinuta i koja može da vrši moderatorski uticaj na Srbe.

2. Ovo je utoliko potrebnije s obziram da se Evropa nije naročito istakla u odnosu na drugo pitanje koje nas danas zabrinjava, govorim o sramnom ponašanju Grčke prema Makedoniji. Kako atinska objava zatvaranja njenih severnih granica, kako bi izgledala suseda, može da se posmatra ako ne kao kršenje ljudskih prava? Kako demokratske države, koje tvrde da brane prava čoveka i manjina, dozvoljavaju jednoj od njih - trenutnom predsedniku njihove Unije - da donosi pogrešne odluke suprotne svim principima koje one brane?

Niko ne može da ignoriše činjenicu da je priroda makedonske afere užasno štetna. Ako jedna od zemalja Evropske unije sebi jednostrano da za pravo moć da guši drugu zemlju koja joj nije učinila ništa nažao i ako ostale članice samo neuspešno negoduju, Evropi će se jednog dana desiti ono što joj se dogodilo pre šezdeset godina kada je Treći rajh odlučio silom da pokori zemlje u svom okruženju.

Makedonija je priznata od strane međunarodne zajednice; ona zaseda u UN; prihvaćena je zajedno sa Nemačkom, Sjedinjenim Državama, Francuskom, Velikom Britanijom, Italijom i Rusijom; Bela kuća je čak napravila gest postavivši vojnike na njene granice. Neoprostiv je zločin dopustiti ovoj zemlji da je Grčka uguši zbog prepirke oko zastave.

Ako Evropska unija ne uspe da odvrati Grčku od njene namere preostaje joj samo da obaveže Atinu da se odrekne svog članstva. A ako uprkos tome, Grčka bude i dalje uporna u svojoj tragičnoj nameri, međunarodna zajednica, u okviru Ujedinjenih nacija, mora da bude dovoljno hrabra da uzvrat istom merom. Zahtevajući od svojih članica samo poštovanje prava i pravila, koje su demokratske države donele, uspećemo da uspostavimo trajan mir na našoj planeti.

Ovo nesumnjivo zahteva doslednost i hrabrost. To je cena koja narodima obezbeđuje srećan život na zemlji.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Generalno je priznato da je relativni mir koji je uspostavljen u Sarajevu i u većini borbenih zona u Bosni i Hercegovini neizvestan. Njega drži samo jedna nit koja u svakom trenutku nekom nesmotrenošću, nerazumevanjem ili provokacijom može pući.

Prema tome, treba ga učvrstiti pa je neophodno ubediti Beograd da je pravi trenutak da se pronađe razumno rešenje sukoba. Uprkos pritisku koji je na zaraćenim stranama, jugoslovenski problem neće biti rešen dok republike nastale iz bivše Jugoslavije ne sednu za sto i ne utvrde uslove pravičnog sporazuma koji će omogućiti njihovom stanovništvu da živi bez straha da će biti primorano da napusti zemlju svojih predaka. Srbija, naravno, ima o ovome šta da kaže, kao što ima i Hrvatska i Bosna i Hercegovina.

Zajedničko delovanje Sjedinjenih Država i Rusije

Ovo podrazumeva da svi oni koji su uključeni u traženje mirnog rešenja deluju tako da njihove akcije teže zajedničkom rezultatu. Ovo se odnosi na Evropu čije su protivrečne intervencije prečesto pogoršavale situaciju koju su nameravale da reše, ali se pre svega odnosi na dve sile koje danas imaju odlučujući uticaj na zaraćenu braću: Sjedinjene Države i Rusiju.

Jasno mi je da je stanje u Bosni i Hercegovini počelo da se menja kada su Moskva i Vašington pokazali spremnost da okončaju rat. Međutim, njihovo delovanje do sada nije bilo usklađeno kako bi se stvorio sveopšti mirovni plan. Za sada, svako ide svojom stazom i samo se brine da zabeleži poene, što može dovesti do novih kršenja. Rat se ne može završiti samo pričom ili pretnjom; potrebna je zajednička akcija.

Ovo je danas utoliko lakše jer je rešenje očigledno. Navedeno je u sporazumu koji su pre nekoliko dana potpisali Hrvati i Muslimani u Vašingtonu i to je upravo ono rešenje koje dve godine predlažemo: poštovanje granica jugoslovenskih republika koje je priznala međunarodna zajednica, autonomija istorijski definisanih regiona koji sačinjavaju svaku republiku, zaštita etničkih ili verskih manjina, stvaranje zajednice promenljive geometrije koja će objediniti u istu celinu bivše

jugoslovenske republike. Budući da su ova načela zasnovana na zdravom razumu suprotna dosadašnjim planovima, treba jasno reći da je Oven-Stoltenbergov plan nevažeći i više se ne treba na njega pozivati.

Samo tada će se mir vratiti na Balkan. Plan koji mi predlažemo zasnovan je na prirodnim osnovama i logičan je, skladan i ujednačen. Odgovara istorijskim i geografskim zahtevima. A pre svega se podudara sa težnjama građanskog stanovništva koje nije želelo ovaj rat i koje želi da se vrati svojim kućama i svojoj zemlji.

Može biti da ljudi u Sarajevu, Zagrebu i Beogradu još uvek nisu sasvim spremni da prihvate takvo rešenje, ali činjenice će ubrzo ubediti one koji se najviše opiru; i ukoliko se Sjedinjene Države i Rusija svim silama potrude oko ovog plana, rat će uskoro biti samo ružno sećanje.

Povratak individualne imovine

U ovom kontekstu jedan problem će vrlo brzo postati najvažniji: povratak muškaraca, žena i dece koji su pobjegli sa svojih ognjišta u bivšoj Jugoslaviji kako bi utekli ratu.

Prema navedenim podacima u Briselu od strane Evropske unije, trenutno ima 4.500.000 raseljenih ili izbeglih lica koja očekuju kraj rata; 4.500.000 ljudi koji su sve izgubili i koji će pokušati, po uspostavljanju mira, da se vrate u svoje rodne gradove i sela. Ovolika kretanja stanovništva ne mogu se dozvoliti da se jednostavno dogode. Moraju se pažljivo pripremiti kako bi se sprečilo da ovaj povratak prouzrokuje beskrajne sukobe.

U trenutku u kojem živimo, kada je pažnja usmerena na istorijske događaje kao što su podizanje opsade Sarajeva ili pregovori u Vašingtonu ili Moskvi, najpre treba misliti o ovom konkretnom i određenom problemu. Da bi se mir postigao, treba omogućiti milionima ovih ljudi kojima je rat sve odneo, da se ponovo nasele na svoja ognjišta.

Nije potrebno biti stručnjak da bi bio svestan izuzetne složenosti stanja koje može brzo postati eksplozivno, čak i ako su se politički lideri negde dogovorili da izgode svoje razmirice. Evropljani, koji su tokom i nakon Drugog svetskog rata doživeli velika raseljavanja stanovništva, iz iskustva znaju kakve ogromne teškoće donose ovakva pomeranja. Oni sami mogu bolje od bilo koga da procene rizike.

U predstojećim nedeljama treba razmisliti o ovom velikom pitanju ne čekajući da oružja definitivno utihnu u bivšoj Jugoslaviji, predočiti praktična rešenja, stvoriti

u svakom regionu pravni i institucionalni okvir koji će garantovati prava svakog pojedinca i odrediti arbitražna tela koja će rešavati individualne i kolektivne sporove, kako budu nastajali.

Još jednom, predviđajući šta sve može da se dogodi, pružamo miru pravu šansu.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Oni koji su verovali da će se demonstracijom sile NATO-a mir vratiti u Bosnu i Hercegovinu danas vide da je sve to bila iluzija. Ne samo da se borbe nastavljaju u nekoliko područja nego čak postoji ponovna pretnja Sarajevu.

Nažalost, ovo stanje se moglo predvideti i teško je shvatiti kako se ovo nije imalo u vidu od početka. Činjenica je i da jedino formalan dogovor između velikih sila može da nametne zaraćenim stranama da poštuju prekid vatre. Međutim, jasno je da barem jednoj od ovih sila, Rusiji, nije dato da se izjasni u vezi sa vojnom intervencijom da bi se zaštitili ugroženi Plavi šlemovi. Ova situacija je još više iznenađujuća jer je Rusija poslala svoje jedinice u Bosnu i Hercegovinu i bar po tom osnovu je imala pravo da bude konsultovana.

Ova politička greška zaslužuje jedno od prvih mesta na dugom spisku izgubljenih prilika. Ona pokazuje do koje mere su ljudi zadušeni da vrate mir u bivšu Jugoslaviju daleko od stvarnosti situacije na terenu i stoga su nesposobni da obave svoju misiju.

Egoizam velikih sila

U izvesnoj meri može se razumeti da Sjedinjene Države, Evropa i Rusija teže različitim ciljevima po ovom pitanju. Međutim, opasnost od opšte eksplozije na Balkanu je danas toliko velika da razboritost mora da prevlada sebične razloge. Ako se razmotri situacija nešto južno od Bosne, između Grčke i Makedonije, između Albanije i Grčke, može se videti da je još gora eksplozija moguća, ili vrlo verovatna, i to na području gde su etničke i verske strasti na vrhuncu.

U ovom trenutku najvažnije je da se zaustavi rat koji razara Bosnu i Hercegovinu. Svi se u ovome slažu ali niko ne preduzima neophodne mere da bi se postigao cilj. Amerikanci i Evropljani veruju da je dovoljno mahati u vazduhu da bi se utišalo oružje, Rusi veruju da sama činjenica da je bivša Jugoslavija deo slovenskog sveta znači da će se oni slušati kao arbitri. Niko od njih nije na pravom putu i ne mogu se nadati da će rešiti jugoslovenski problem koristeći takav pristup.

Samo konsultacije svih strana, sporazum o ciljevima i sredstvima i jasna želja da se zajedno deluje mogu preokrenuti proces koji trenutno vodi opštem prolongiranju

neprijateljstva između Srba, Hrvata i Muslimana, što može proširiti rat na Kosovo, Makedoniju i Albaniju i čak može označiti početak novog Hladnog rata između istoka i zapada. Ukoliko Sjedinjene Države, Rusija i Evropska unija zaista žele da vrate mir u bivšu Jugoslaviju, njihovi lideri moraju prestati da deluju svako na svoju ruku u korist jedne ili druge strane jer ih ovo samo ohrabruje da nastave sukobe.

Ovo zahteva veliku političku mudrost koja će svakog navesti da prepozna tuđe stanovište i shodno tome postupa. Ako danas prihvatimo da je prioritet okončanje sukoba onda američki, ruski, evropski predstavnici u Bosni i Hercegovini moraju da deluju usaglašeno kako bi uspostavili mir. Istovremeno njihove Vlade moraju jasno da pokažu svoju želju da okončaju rat i upotrebe sva raspoloživa sredstva kako bi uverili zaraćene strane u svoju odlučnost. Dovoljno je učiniti nekoliko poteza da bi se stvorila pogodna klima za konačno obustavljanje neprijateljstva. Ovi potezi ne moraju obavezno da budu spektakularni ali moraju zajednički da se izvrše i moraju precizno da se odnose na određena pitanja umesto na nejasne ideje.

Ono što se danas stavlja na kocku na Balkanu nije samo sudbina bivše Jugoslavije, nego i buduća ravnoteža Južne Evrope, kao i predstojeći odnosi između evropskog i slovenskog sveta. Ulozi su takvi da ako tendencija ka prkosu prevagne nad voljom za saradnjom, čitava Evropa će ponovo dovesti u pitanje svoju sudbinu za još najmanje pola veka.

Napuštanje Oven-Stoltenbergovog plana

U ovom kontekstu jedan od najznačajnijih poteza koji bi mogao i trebalo da se učini jeste prosto napuštanje mirovnog plana koji je sačinjen u Ženevi i poznat kao Oven-Stoltenbergov plan.

Ovaj plan je nerealan i nemoralan zato što potvrđuje podelu Bosne i Hercegovine po etničkim kriterijumima. On nagrađuje one koji su crtali krvave linije između Hrvata, Srba i Muslimana. Može samo da dovede do beskrajne serije tragedija. Napuštanje ovog plana kao osnove za rešavanje jugoslovenskog sukoba neophodan je preduslov za bilo koje ozbiljne pregovore.

Evropljani nastavljaju da zagovaraju primenu ovog plana u Bosni i Hercegovini sa tvrdoglavošću koja pokazuje njihovo neuvažavanje problema. Samim tim sebi zabranjuju da preuzmu neku ulogu u izmirivanju zaraćene braće. Ako se jednog dana mir vrati u Bosnu, biće zasnovan na priznavanju činjenice da su etničke ili verske zajednice previše izmešane da bi veštački bile dodeljene različitim teritorijama.

Nećemo ovde podsećati na predloge koje je naša Fondacija sačinila u vezi sa ovim pitanjem pre više od godinu dana, ali je jasno da vremenom događaji na terenu samo potvrđuju ono što smo mi predlagali. Nezavisne republike nastale raspadom Jugoslavije neće rešiti svoje probleme u neprirodnim etničkim ili verskim podelama. Mir će biti postignut onoga dana kada prihvate činjenicu da su prirodno složeni entiteti i da moraju da uspostave jako decentralizovane političke sisteme. Biće priznato da je mir ponovo uspostavljen kada istorijski regioni bivše Jugoslavije dobiju autonomiju koju su oduvek želeli.

Oven-Stoltenbergov plan predlaže mir zasnovan na kršenju najosnovnijih prava ljudskog bića. On je nedvosmisleno suprotan svim načelima demokratije. Prema tome, on se ne može prihvatiti ni u kom slučaju kao polazište za razumne pregovore. Što pre zapad shvati ovo, tim pre ćemo se uhvatiti u koštac sa pravim problemima.

Ali vreme leti.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*T*ragedija u Goraždu je groteskna ilustracija onoga šta se dešava kada neko pokuša na veštački način da reši ljudski problem. Ova tragedija će se ubrzo ponavljati ako velike sile ostanu pri svojoj želji da obrazuju etničke enklave u Bosni i Hercegovini. Stvaranje takvih enklava zaista može samo da podstakne sukob na terenu. Ohrabruje opsadnike da umnože svoje napade kako bi uspeali i stvorili nepovratnu situaciju dok imaju vremena i podstiče one pod opsadom da izvrnu istinu kako bi dobili međunarodnu javnu podršku.

Istrajavanje u ovome može samo odvesti u opšti zastoj i ovekovečiti rat iako je već jasno dokazano da se silom nikada ne može obezbediti dugotrajno rešenje.

Koliko još ljudi mora da umre da bi se priznala ova činjenica? Koliko još patnji mora da se rodi pre nego što se odustane od politike koja je tako očigledno suprotna istorijskoj i ljudskoj stvarnosti?

Tajna diplomatija

Usred poplave loših vesti koje nas svakodnevno zapljuskuju pojavio se tračak nade za tragediju u Goraždu.

To je najava predstojećeg sastanka na najvišem nivou između Sjedinjenih Država, Rusije, Evropske unije i Ujedinjenih nacija kako bi se pronašlo rešenje jugoslovenske drame. Mi već nekoliko meseci predlažemo takav susret, smatrajući da se samo formalnim dogovorom i usaglašenim akcijama velikih sila može postići prekid oružanih sukoba na Balkanu. Odluka da se održi ovaj sastanak je važan korak u pravom smeru i možemo samo pozdraviti ovaj potez.

Dozvolite nam ipak da kažemo da će ova konferencija imati pozitivan ishod samo ako bude izuzetno pažljivo pripremljena. U konkretnom smislu to znači da se pre njenog održavanja zajednički razmotri kako bi se u osnovi postigao konsenzus, i posebno, da se preliminarni razgovori moraju držati u najvećoj tajnosti.

Opšte je poznato da moćne i dobro organizovane grupe koje deluju u senci od samog početka rata u bivšoj Jugoslaviji vrše pritisak kako bi sabotirale sve pokušaje izmirenja. Ove grupe su jako vešte u zavodjenju, zastrašivanju i drugim konkretnijim

obicima ubeđivanja i tako su sposobne da izopače normalan diplomatski proces. Sprečavaju stručnjake da svoj posao obave u neophodnoj tišini, podbadaju medije pružajući im lažne ili iskrivljene informacije i koriste međunarodnu javnu podršku koju oblikuju da najbolje odgovara njihovim interesima.

U ovom kontekstu pritisaka i dezinformacija jedini način da se dođe do održivog rešenja je da se obezbedi da oni koji su odgovorni za predlaganje Vladama opšteg rešenja više ne budu izlagani ovim pritiscima. Razgovori su do sada vođeni na javnom mestu gde su oni koji su uključeni bili izloženi napadima. Vreme je da javna diplomatija ustupi mesto tajnoj diplomatiji.

Onima, koje će ovakav predlog uvrediti, odvratio bih da u svetu u kome živimo, koji je pod prekomernim uticajem medija, diskrecija može postati glavna vrlina. Ne samo što predstavlja osnovni uslov za bilo koji ozbiljan pregovor, nego je jedini način na koji tako smeli potezi mogu da se učine, bez kojih nikada neće biti trajnog mira na Balkanu.

Što pre je moguće

Dok smo na ovoj temi, želeo bih još jednom da ponovim da kako bi se u bivšoj Jugoslaviji napredovalo u pravcu mira, definitivno se mora odustati od Owen-Stoltenbergovog plana.

Ovaj plan je zasnovan na prihvatanju principa koji je pogrešan, moralno neprihvatljiv i politički opasan - podela Bosne i Hercegovine prema etničkim kriterijumima. Ovaj plan jedino može da baci Balkan u stogodišnji rat. Koristiti ga kao osnovu za rešavanje situacije u bivšoj Jugoslaviji znači odbaciti mir.

Kada se ovaj preduslov ispuni, jer je zaista reč o preduslovu, potrebno je učiniti sve da bi se konferencija održala što je pre moguće. Dalja odlaganja bi samo povećala nove prilike za napad, naglasila patnje civilnog stanovništva i poslužila onima koji žele da prolongiraju rat zarad ličnih interesa.

Ovaj sastanak velike četvorke je imperativ i krajnje je hitan zato što je rat u bivšoj Jugoslaviji isuviše dugo trajao, zato što na jugu Balkana postoje zabrinjavajuće tenzije, zato što se ponovo nad Dalmacijom i Istrom bacaju gramzivi pogledi, i zato što je u ovim borbama jednostavno bilo isuviše mrtvih, ranjenih i raseljenih lica u ovom delu sveta.

Mir više ne može da čeka.

Boris Vukobrat

Predsednik

Gospodinu predsedniku Fransoa Miteranu,
Gospodinu predsedniku Borisu Jeljcinu,
Gospodinu predsedniku Bilu Klintonu,
Gospodinu premijeru Džonu Mejdžoru,
Gospodinu generalnom sekretaru Butros Butros Galiju,
Gospodinu predsedniku Žaku Deloru,

*P*osle dve godine surovog rata koji je uništio Jugoslaviju, opustošio deo Balkana, prouzrokovao na desetine hiljada mrtvih i ranjenih, i primorao milione muškaraca, žena i dece da pobegnu iz svojih domova, vi ste odlučili da preduzmete jedinu akciju koja može da stane na put nasilju - da se sastanete kako biste zaraćenim stranama nametnuli mir.

Vi svakako niste odgovorni za tragediju koja se već dve godine odigrava u bivšoj Jugoslaviji; ali, da ste od samog početka precizno odmerili veličinu problema, da ste, umesto što ste čekali, doneli odluke koje je stanje jasno zahtevalo, da ste pokazali odlučnost umesto što ste isticali svoja neslaganja, neprijateljstva na Balkanu bi odavno bila obustavljena i niko ne bi sanjao da institucionalizuje etničku podelu spornih oblasti. Dajući ekstremistima određene ruke pri otimanju Jugoslavije, vi ste odgovorni što ste dopustili da rat poprimi takve razmere da je Evropa mogla ponovo da gori u plamenu.

Prema tome, dozvolite nama, koji smo od početka neprestano apelovali na vašu intervenciju, da ponovimo osnovna pravila koja bi garantovala povratak mira u bivšu Jugoslaviju ako budu usvojena prilikom vašeg susreta.

Prvo mora da se shvati

Dobro vam je poznato da republike koje su nekada bile u sastavu Jugoslavije a danas se otcepljuju, nisu ustale jedna protiv druge da bi račistile nejasne etničke razmirice koje potiču još od davnih vremena. U ovim republikama živi jedan jedini narod - Južni Sloveni – od kojih 75% govori jedan i isti jezik – srpsko-hrvatski – i koji je već vekovima nastanjen na istom geografskom prostoru – Balkanu. Ovaj narod je različite veroispovesti – pravoslavne, katoličke ili islamske – ali njegova kultura, tradicije i način života su isti. Nikada niko neće moći da u njemu podigne veštačke prepreke, a još manje da ga trajno razdvoji.

Morate, dakle, da napustite neprihvatljivu ideju koja predstavlja osnovu Oven-Stoltenbergovog plana i čija bi primena samo pogoršala krizu umesto da je reši.

Morate prestati da verujete da jugoslovenski narodi više ne žele da žive zajedno kao što su to uvek činili u prošlosti. Ako je kraj komunizma za njih značio silazak u pakao to je samo zato što su pojedini ambiciozni ljudi, gladni moći i bez skrupula želeli da ostvare lične interese u bivšoj Jugoslaviji. Ova grupa ljudi je koristeći mržnju i isključenje kao sredstva za postizanje sopstvenih ciljeva i podizanje sukoba, mržnju i nepravdu pretvorila u političko oružje i iskoristila medije da bi manipulirala informacijama u svoju korist. Oslonivši se na male ekstremističke grupe uspeli su da ostave trag krvavih podela širom zemlje.

Morate shvatiti da jugoslovenski narod, bilo da su u pitanju Hrvati, Bosanci ili Srbi, nije prihvatio razloge onih koji su promovisali isključenje. Iako je u jednom ili drugom trenutku slušao nacionalističke govore koje su mu držali, nikada nije podržavao besmisleni prepirku svojih lidera. Naprotiv, svaki put kada je imao priliku, jugoslovenski narod je izrazio želju da živi u miru u pluralističkom društvu u kojem bi svako mogao da ispoveda veru koju je slobodno izabrao, u mestu u kojem je rođen i gde su njegovi preci živeli pre njega.

Pre svega, nemojte zaboraviti da je rat dobijao na žestini svaki put kada su proučavane nove karte i kada se nameravalo da se mir zasnuje na etničkoj podeli teritorije jedne ili druge jugoslovenske republike.

... a zatim delovati

Ovo je nezaobilazna stvarnost koju treba da priznate da biste ispravili greške počinjene tokom ove dve godine rata. Samo tako se može doći do dugoročnog rešenja sukoba.

Pre nešto manje od godinu dana naša Fondacija je objavila knjigu „Predlozi za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije“ u kojoj je, uz pomoć uglednih međunarodnih stručnjaka, napravila okvir globalnog rešavanja jugoslovenske krize. Molimo vas da uzmete ove predloge kao osnovu za vaš mirovni plan. Oni su istovremeno realni i pravedni zato što ne sadrže ideju etničke podele Bosne i Hercegovine kao i bilo koje druge jugoslovenske republike.

Osnovni principi su jednostavni:

1. Oživeti regione koje je istorija formirala na Balkanu. Oni su autonomni entiteti gde su ranije etničke grupe i vere opstajali jedni pored drugih a da se nisu sukobljavali.

2. Zvanično potvrditi granice jugoslovenskih republika i zatim im omogućiti stvaranje jedne zajednice promenljive geometrije u okviru koje će svaka republika živeti slobodno i nezavisno prenoseći na drugog samo one odgovornosti koje realno ne može da preuzme.
3. Postojanom zajedničkom odlukom, ubediti Srbe da prihvate sporazum zaključen u Vašingtonu između Hrvata i Bosanaca. Ovaj sporazum je prvi korak u dobrom pravcu, ali koji ništa ne može da reši ako nije produžen. Ne smemo, naime, nikada zaboraviti da ogromna većina Srba iz Bosne nisu ekstremisti, i da mnogi od njih žive na teritorijama koje se pogrešno smatraju muslimanskim područjima.
4. Raditi na tome da se ta zajednica može što pre priključiti Evropskoj uniji koja će u budućnosti biti najsigurniji garant mira na Balkanu.

Danas nema preče obaveze nego omogućiti da se četiri miliona Jugoslovena, koje je rat raselio, vrate svojim domovima, i samo plan zasnovan na ova četiri principa može da je ispuni. Vi imate moć i vaša je dužnost da nametnete ovaj plan onima koji se i dalje bore i time krše najosnovnija ljudska prava. Ako to ne učinite, ne samo da ćete biti proglašeni krivim u istorijskom pogledu već ćete se morati suočiti sa ratom koji će progutati čitavu Južnu Evropu.

Prilika koja vam se ukazuje može da obezbedi harmoniju između pravde i mira: možda je poslednja. Nemojte je propustiti.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Sastanak jugoslovenskih intelektualaca, koji se upravo održao u Ženevi, od istorijskog je značaja. Ovi muškarci i žene ne samo da su objavili svoju veru u mir i demokratiju, takođe, nisu oklevali da iznesu svoje uverenje da rešenje sukoba u bivšoj Jugoslaviji leži u toleranciji i poštovanju drugih.

Smatram da Vi, takođe, treba da imate kopiju deklaracije koja je usvojena na konferenciji, zato što je ispravna i zasniva se na idejama koje su nam drage.

DEKLARACIJA

I

„Pod pokroviteljstvom UNESCO-a (Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu), Državnog saveta Republike i Kantona Ženeve, 27. i 30. juna 1994. godine u ovom gradu, na jezeru Lemman, održana je konferencija nezavisnih intelektualaca za mir na prostoru bivše Jugoslavije.“

„Između ostalih, Federiko Major, generalni direktor UNESCO-a, Olivije Vodoz, potpredsednik Državnog saveta Ženeve i Fransoa Fujna, lični predstavnik visokog komesara za izbeglice, obratili su se dvadesetsedmoricu učesnika sastanka koji su došli iz svih delova bivše Jugoslavije.“

II

„Posle vatrene demokratske debate, izražavajući različita mišljenja, učesnici konferencije su se složili u tome da se oružani sukobi na Balkanu moraju što pre i svim mogućim sredstvima zaustaviti, u skladu sa rezolucijama koje je do sada usvojio Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, i da sve osobe kojih se ovo tiče treba bez izuzetka da u ovome učestvuju.“

III

„Smatramo da je mir moguć samo na sledećim osnovama:

- Neprihvatanje promena međunarodno priznatih granica silom ili nametnutim rešenjima.*

- Poštovanje teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine kao demokratske, multinacionalne i multikonfesionalne države, što je dobilo veće značenje od samo lokalnog karaktera i postalo simbol zaštite i očuvanja helsinške Evrope.
- Neprihvatanje demografskih promena koje su ostvarene silom, genocidom, „etničkim čišćenjem“, takozvanim humanitarnim i „dobrovoljnim“ preseljenjem stanovništva, ili bilo kakvim drugim oblikom sile.
- Poništavanje validnosti svih jednostranih akata ili sporazuma o prenosu vlasništva do kojih se došlo nasiljem i prinudom.
- Obezbeđivanje slobodnog i sigurnog povratka izbeglica svojim domovima, imanjima i drugim nadoknadama, i stvaranje neophodnih uslova za slobodan i bezbedan život.
- Ubrzavanje sudskih postupaka protiv ratnih zločina i ratnih kriminalaca, uključujući tretiranje silovanja kao ratnog zločina, uz posebnu zaštitu svedoka i žrtava tokom suđenja kao i kasnije.
- Predlažemo da UNESCO pokrene sudska gonjenja odgovornih za uništavanje svetišta, kulturnih spomenika i prirode.
- Neprihvatanje ovih principa radi uspostavljanja mira na prostoru bivše Jugoslavije stvara opasan presedan za promenu granica silom, osnivanje etnički čistih država kao i ohrabrivanje ekspanzionističke ideologije zasnovane na rasizmu koji podstiče povratak fašizma i nacizma, ne samo u zemljama naslednicama bivše Jugoslavije već i u čitavoj Evropi.“

IV

„Prema tome, konferencija smatra:

- da se mir ne može postići bez međusobnog priznavanja država naslednica bivše Jugoslavije i bez ubrzanja procesa sukcesije;
- da mir nije moguć bez dosledne primene parlamentarne demokratije, prava građana i državljana, prava čoveka, prava individualnih i kolektivnih manjina;
- da je neophodno omogućiti slobodno ponovno uspostavljanje veza između pojedinaca i grupa koje su bile nemoguće usled rata i raspada Jugoslavije;
- da mediji snose, takođe, veliku odgovornost za rat u bivšoj Jugoslaviji. Mir ne bi bilo moguće uspostaviti da ne postoje nezavisni mediji koji tragaju za istinom i ne prihvataju širenje onoga što nacionalistički lideri tvrde da je istina. Sve zabrane i ograničenja na rad novinara, slobodan protok informacija, kulturnu razmenu, bez obzira da li su nametnuti od strane narodnih ili međunarodnih vlasti, u suprotnosti su sa ovim;

- da je neophodno stvoriti i negovati klimu u kojoj međusobno razumevanje i prijateljstvo neće biti politički osuđeno i izmanipulisano;
- da je u cilju što skorijeg završetka rata i smanjenja međusobnih tenzija, neophodno intenzivirati uzajamne kontakte pojedinaca i grupa, kao i aktivnosti nevladinih organizacija;
- da je neophodno ubrzati programe pomoći UNESCO-a, UNICEF-a, SZO-a, UNHCR-a, Evropske unije i onih nevladinih organizacija koje se bave ublažavanjem teških posledica rata čije su žrtve svi društveni slojevi, a posebno žene i deca;
- da jedan od prvih koraka prevazilaženja atmosfere mržnje mora da bude restauracija svih svetilišta, koju treba da obnove oni koji de facto kontrolišu teritorije na kojima su se nalazila ova svetilišta.

Učesnici na ovoj konferenciji su, takođe, izložili brojne druge predloge konkretnog delovanja koji će biti objavljeni u skorijoj budućnosti.“

V

„Posebno je važno istaći da:

- Podržavamo i podstičemo pregovore između predstavnika Republike Hrvatske i Srba sa teritorije koja je pod kontrolom međunarodne zajednice, u cilju iznalaženja miroljubivog i postepenog rešenja, saglasno svim odlukama Saveta bezbednosti UN, poštujući prava čoveka i manjina, kako na teritoriji pod kontrolom hrvatskih vlasti tako i na teritoriji pod kontrolom međunarodne zajednice.
- Podržavamo napore međunarodne zajednice u cilju sprečavanja širenja rata u Makedoniju ili u bilo kom drugom delu bivše Jugoslavije. Predlažemo da se otpočne dijalog između susednih zemalja sa ciljem da se očuva mir i razvije sveopšta saradnja.
- Podržavamo napore u rešavanju problema potencijalne ratne zone na Kosovu na bazi demokratskih principa, uvođenja demokratskih institucija i dijaloga.
- Podržavamo pokušaje u stvaranju realnih osnova za zajednički život u Vojvodini i Sandžaku, demokratskim dijalogom i uz puno poštovanje prava i identiteta svake etničke zajednice koja živi u ovim oblastima.“

VI

„U skladu sa zajednički izraženim mišljenjem, učesnici na nezavisnoj konferenciji o miru u bivšoj Jugoslaviji, koja je održana u Ženevi, odlučili su da preuzmu inicijativu za uspostavljanje stalne konferencije pod pokroviteljstvom UNESCO-a i Republike i Kantona Ženeve kao jedinstvenog nevladinog foruma.

Prema tome, tražimo od svih koji žele da doprinesu što skorijem obustavljanju neprijateljstva i uspostavljanju mira između država nastalih iz bivše Jugoslavije, da se kao pojedinci, grupe, ili nevladine organizacije, aktivno angažuju u širenju ideja za građansko društvo, vladavinu prava i integraciju čitavog prostora bivše Jugoslavije u Evropsku zajednicu.

Učesnici konferencije predlažu da jedan od njihovih sledećih sastanaka bude održan u Sarajevu."

Razume se da naša Fondacija podržava sve inicijative koje su učesnici Ženevske konferencije preduzeli.

Budući da već mesecima težimo nalaženju humanog i pravednog rešenja sukoba koji razdire bivšu Jugoslaviju, i možemo, prema tome, da podržimo samo napore nezavisnih intelektualaca. Takođe, nadamo se da će ih svi muškarci i žene dobre volje podržati.

Boris Vukobrat

Predsednik

SPISAK UČESNIKA

Ivica ČEREŠNJEŠ, predsednik Jevrejske zajednice u Sarajevu
Ivan-Zvonimir ČIČAK, predsednik Helsinki Watch, Zagreb
Biserka GAL, slikar, Pariz
Saša GOLDMAN, filmski producent, Pariz
Jurij GUSTINČIĆ, novinar, Ljubljana
Dušan JOVANOVIĆ, direktor pozorišta, Ljubljana
Zorica JOSIĆ, psiholog, Pariz
Zlatko KRAMARIĆ, gradonačelnik Osjeka
Dušan MAKAVEJEV, filmski režiser, Beograd
Orhideja MARTINOVIĆ, advokat, stručnjak za ljudska prava, Zagreb
Dragoljub NAJMAN, izvršni sekretar Saveta InterAction, bivši zamenik direktora UNESCO-a, Pariz
Aleksandar NENADOVIĆ, novinar, bivši glavni urednik Politike, Beograd
Božo NOVAK, novinar, bivši direktor Vjesnika, Zagreb
Nikola PETROVIĆ-NJEGOŠ, arhitekta, knez Crne Gore
Vladimir RALEV, biznismen, Ženeva-Skoplje
Slobodan SELENIĆ, pisac, član Srpske akademije, Beograd
Rade ŠERBEDŽIJA, glumac, Zagreb-Ljubljana
Dušan SIĐANSKI, profesor na univerzitetu u Ženevi
Kemal SIRBEGOVIĆ, slikar, Pariz
Veton SIROA, novinar, Priština
Gordana SUŠA, novinar, Beograd
Mirko TEPAVAC, bivši ministar, bivši direktor Politike, Beograd
Tibor VARADI, profesor na Univerzitetu u Novom Sadu, nekadašnji ministar u Panićevoj vladi, Beograd
Luka VINCENTIĆ, katolički sveštenik, Zagreb
Dinka VUČKOVIĆ, psiholog, Zagreb
Boris VUKOBRAT, biznismen, predsednik Fondacije za mir i rešavanje kriza, Pariz
Sonja ZORAN, novinar, Ciri

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*ao posmatrači međunarodne scene nemamo nikakve sumnje da obrazovanje Kontakt grupe o Jugoslaviji, koja je sastavljena od Sjedinjenih Država, Rusije, Francuske, Nemačke i Ujedinjenog Kraljevstva najavljuje novi oblik međunarodne saradnje. To je oblik saradnje koji upravo odgovara zahtevima našeg vremena i u okviru koga svaka od velikih sila ima odgovarajuću ulogu jer, zahvaljujući Kontakt grupi, Sjedinjene Države se više ne pojavljuju kao jedini policajac na svetu, Rusija je ponovo zauzela svoje mesto među velikim silama, Nemačka najzad nosi težinu diplomatskog položaja koji je saglasan njenoj ekonomskoj moći, a Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo deluju nezavisno od Evropske unije.

Osim toga, brojni znaci ukazuju na to da se ova institucija sprema da proširi polje svog delovanja izvan jugoslovenske krize. Naviknuta na surove stvarnosti savremenog sveta i dovoljno čvrsta da izbegne nemoć velikih međunarodnih institucija, ona će pre ili kasnije biti pozvana da poveća svoje akcije u korist mira. Dokaz ovoga jeste da već sada raspravlja o svim velikim problemima kriznih područja ove planete.

Drugim rečima, i ovo možemo smatrati pozitivnim, rat koji besni u bivšoj Jugoslaviji doveo je do pojave jedne nove, neformalne institucije, doduše lišene prave moći odlučivanja ali sposobne da izmiri stanovišta velikih sila i pomogne u utvrđivanju zajedničke politike, što je neophodan preduslov za svako koherentno delovanje na terenu.

Naša Fondacija, koja ima za cilj da razmišlja o načinima rešavanja kriza koji su prilagođeni problemima našeg vremena, može samo da pozdravi pojavljivanje ove institucije na međunarodnoj sceni. Na samom početku sukoba u Jugoslaviji ona je istakla da, ako rešenje krize uglavnom zavisi od samih Jugoslovena, dogovor velikih sila – posebno Rusije i Sjedinjenih Država – je neophodan preduslov za svako pregovorima postignuto rešenje.

Poštovati jedinstvo i raznolikost jugoslovenskih naroda

Uznemireni smo što vidimo da Kontakt grupa nije uspela da izbegne praćenje utabane staze i što je prvi korak koji je učinila, u stvari, suprotan njenom cilju. Zar

se ona istovremeno ne zalaže za jedinstvo Bosne i Hercegovine i njenu podelu prema etničkim kriterijumima? Ovo je protivrečnost koja može samo da produži neprijateljstva!

Ipak je jasno da će se posle neuspeha mirovnih planova zasnovanih na ovom istom principu, rat u bivšoj Jugoslaviji završiti tek onda kada međunarodna zajednica odustane od pogubne zamisli da zemlju podeli po etničkim linijama. Ovo je toliko očigledno za svakoga ko poznaje balkansku stvarnost, sa svojom izuzetnom izmešanošću ljudi i vera, da smo zgranuti što vidimo iskusne diplomate kako predlažu rešenja koja nemaju nikakvog izgleda da trajno uspeju.

Može se desiti da međunarodni pritisak privoli Hrvate, Srbe i Muslimane iz Bosne da se tokom nekoliko meseci pretvaraju da prihvataju nametnutu podelu; ali sigurno je da će se pre ili kasnije, više pre nego kasnije, sukob još svirepije rasplamsati.

Već dve godine neprekidno govorimo da će se mir vratiti u bivšu Jugoslaviju onoga dana kada se shvati da je nerealno i opasno pokušavati da se razdvoje narodi koji su jedan isti narod. Polazeći od ovog stanovišta, želim da kažem koliko je skandalozno planirati podelu Bosne koju Bosanci ne žele, koja im je nametnuta od strane nedostojnih lidera i koja je suprotna najosnovnijim principima međunarodnog prava.

Dopustite mi da ovim povodom uzgred ukažem na nedoslednost jedne politike koja se u Ruandi zalaže za povratak izbeglica svojim domovima, a istovremeno zabranjuje Bosancima da se vrate u svoja sela. Ovakva nedoslednost može u vrlo kratkom roku samo da izazove strahoviti nered.

Kontakt grupa će ispuniti svoju ulogu samo ako radikalno promeni politiku da se razlikuje u odnosu na stavove koje su zauzeli njeni prethodnici. Ovo konkretno znači da mora da ima u vidu dva osnovna principa:

1. Bosna je republika čije se jedinstvo i raznolikost mora poštovati: jedinstvo znači poštovanje granica i teritorijalnog integriteta; poštovanje raznolikosti znači poštovanje ljudskog mozaika od kojeg je sastavljena. Ovo je moguće učiniti uvođenjem demokratskog političkog sistema zasnovanog na priznavanju i autonomiji istorijskih oblasti koje je sačinjavaju, politički sistem čija je održivost potvrđena od strane Švajcarske zajedno sa mnogim drugim državama.
2. Bosna ne može da bude izolovana od svojih suseda. Ima suviše političkih, ekonomskih, kulturnih i ljudskih veza sa Hrvatskom, Srbijom i Crnom Gorom da bi sama rešavala sve svoje probleme: a sada se jasno vidi da je Slovenija previše slaba da bi odolela namerama Italije i Makedonija se guši zbog nepodnošljivih

poteza Grčke. Prema tome, u isto vreme uvodeći decentralizovani politički sistem na teritoriji Bosne, postavlja se kao imperativ stvaranje zajednice jugoslovenskih republika, koja je po svom principu i svojim institucijama slična Evropskoj uniji, i koja će jedino obezbediti trajnu zaštitu od spoljnih pritisaka.

Podela Bosne - greška i zločin

Nema ničeg revolucionarnog niti preteranog u ovome i čudim se što partneri Kontakt grupe namerno ne odbace dosadašnje stavove međunarodne zajednice. Odavno je već neosporno dokazano da je podela Bosne istovremeno i greška i zločin: greška je zato što nema nikakvih izgleda da se mir povrati u zemlju, a zločin zato što osuđuje narode na beskrajn sukob.

Samo uvažavanjem zdravorazumskog pravila po kome jedna porodica treba da je u mogućnosti da živi tamo gde su joj živeli preci, bez obzira na etničku pripadnost ili veru, takav mir može da se vrati na Balkan. A treba biti vrlo arogantan ili naivan pa poverovati da će pokušaji velikih sila da nametnu razdvajanje, suprotno najdubljim željama, istoriji, tradiciji i interesima jugoslovenskog naroda, rešiti problem.

Nadajmo se da će se diplomate Kontakt grupe setiti da i najbolje osmišljene političke intrige ne mogu biti nametnute protiv volje naroda.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Pogled čitavog sveta je već tri meseca uperen na užasan egzodus koji je stanovništvo Ruande primoralo na put. Humanitarne organizacije i mediji bez prestanka se smenjuju u objavljivanju nepodnošljivog besa, nasilnog raseljavanja stotina hiljada muškaraca, žena i dece, koje je besmisleni rat isterao iz njihovih domova: slikom, zvukom ili pisano oni opisuju užasno beznađe i fizičku bedu koja je postala sudbina ovog nesrećnog stanovništva.

A ipak, mnogo bliže nama, takoreći susedna vrata, odigrava se ista tragedija na koju izgleda da niko više ne obraća pažnju. Ovo je tragedija 3.800.000 ljudi koji su proterani sa svojih ognjišta u jednoj ili drugoj republici bivše Jugoslavije i koji su predodređeni da greše po Balkanu ili Evropi dok čekaju da se rat završi: 3.800.000 muškaraca, žena i dece, koliko ih je prebrojao Visoki komesarijat za izbeglice Ujedinjenih nacija, za koje se javno mnjenje više ne interesuje, oko televizijskih kamera i mikrofoni radio-stanica sada biraju da ih ignorišu.

Pa ipak, ova ljudska drama se odigrava u samom srcu Evrope, na manje od jednog sata avionom do velikih glavnih gradova Starog kontinenta, na zemlji koja je u svakom pogledu slična onoj po kojoj gaze Francuzi, Nemci, Englezi, Švajcarci - svi ovi narodi čije se demokratije zasnivaju na poštovanju ljudskih prava.

Zašto onda ova nepravda? Zašto ono što u Africi predstavlja sramotu ne potresa nikoga u Evropi? Zar izbeglice i raseljeni Bosanci, Srbi i Hrvati pripadaju drugoj rasi ljudi koji ne zaslužuju poštovanje i saosećanje onih imućnih?

Nepravičan i nepravedan princip

Mi koji nastojimo da govorimo jezikom razuma u ovome vidimo neshvatljivo odstupanje; takođe, što je bez sumnje još gore, vidimo monumentalnu grešku. Kada jedna tragedija na Rihterovoj skali ljudskih katastrofa dostigne takve razmere, nema političkog rešenja koje je može zaustaviti. Svaki plan koji se ne zasniva na vraćanju rasturenih porodica mestu u kojem su nekada živele, unapred je osuđen na propast. A ništa na svetu neće sprečiti žrtve egzodusa da jednoga dana svim sredstvima pokušaju i vrata se svojim domovima.

Zato smo uvek govorili, i nikada se nećemo umoriti od ponavljanja da, ako hoćemo da povratimo mir u bivšu Jugoslaviju, moramo početi sa rešavanjem problema raseljenih lica i izbeglica. I to, ne nastanjujući ih tamo gde ih je izgnanstvo slučajno odvelo, već vraćajući ih tamo gde su rođeni, gde su nekada srećno i u miru živeli, gde su im koreni cvetali. Ljudska bića su društvene životinje koje ne mogu dugo da žive van grupe; ma koliko bili napredni, oni ipak pripadaju svojoj porodici, svome selu, svome zemljištu, svojoj oblasti, svojoj zemlji. I samo oni koji ne znaju ništa o ljudskoj duši vide rešenje sukoba u čupanju iz korena.

Ovim povodom želeo bih da podsetim da se u deklaraciji, koju su prošlog juna u Ženevi potpisali jugoslovenski intelektualci (uporediti sa mojim pismom od 1. jula), pod tačkom 3 zahteva: „slobodan i siguran povratak izbeglica svojim domovima, uključujući odgovarajuće odštete kao i stvaranje uslova neophodnih za bezbedan i slobodan život.“

I, ako moram, reći ću još jednom: upravo iz ovog razloga plan Kontakt grupe za Bosnu i Hercegovinu osuđen je na propast. Odobravanje besmislenog principa etničke podele ove zemlje suprotno je samoj prirodi ljudskih bića. Ne samo da je nerealan, već je i nepravedan. I kao takav, nema nikakvih izgleda da na terenu bude primenjen.

Dokaz ovoga su informacije koje nam pristižu svakodnevno i pokazuju da se „etničko čišćenje“ i dalje sprovodi na terenu uprkos odlukama Kontakt grupe. Jedini način da se rat definitivno završi jeste da se porodicama dopusti da se vrate tamo gde su vekovima živele bez pomisli da se bore jedne protiv drugih. Drugim rečima, treba učiniti upravo suprotno od onoga što predlaže Kontakt grupa i velike sile koje je čine.

Pet principa za mir

Jedan protiv svih, reći ćete mi, ne može biti u pravu.

I te kako može! U čovekovoj prirodi ima snaga, nagona koji su snažniji od emocije, logike, čak i vere. I jedna od tih najjačih snaga, od tih nagona je privrženost rodnoj zemlji. Upravo zato što su to shvatili, dok se sve oko njih rušilo, ljudi poput generala de Gola i Vinstona Čerčila zauzimaju posebno mesto u istoriji svojih zemalja.

Ja svakako ne nameravam da jednoga dana zauzmem isto mesto, ali znam da će budući događaji pokazati da sam u pravu. Mira nikada neće biti u Bosni dokle god međunarodna zajednica bude odobravalala etničku podelu zemlje; nikada neće biti političkog rešenja za balkanski problem dokle god 3.800.000 izbeglica i

raseljenih lica ne dobije dozvolu da se vrate svojim domovima. A da bi se dozvolio taj povratak, mora se sada prihvatiti plan koji je naša Fondacija sačinila pre dve godine.

1. Dozvoliti porodicama da žive tamo gde su im preci živeli i izgradili kuće.
2. Priznati istorijskim regionima Balkana samoupravu koju treba da imaju.
3. Potvrditi granice bivše Jugoslavije, zaštititi ih od agresije, ali obezbediti poštovanje autonomije regiona.
4. Obrazovati novu zajednicu ovih republika koja svakoj daje slobodu odlučivanja dok održavaju povezanost celine.
5. Priključiti ovu zajednicu, u podesnom trenutku, Evropskoj uniji kako bi se garantovala njena dugotrajnost.

Ko bi mogao da negira neoborivu logiku ovih principa?

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Vremenom su sve brojniji glasovi onih koji ustaju protiv plana podele Bosne i Hercegovine na osnovu etničkih kriterijuma. Ovo nisu glasovi obavještenih diplomata ili političara koji su svesni u kakav ćorsokak ulaze jugoslovenske republike i velike sile, već glasovi intelektualaca – pesnika, novinara, akademika – koji ustaju protiv nepopravljive štete koja je nanesena njihovom narodu.

Od samog početka sam osudio podelu zemlje jer je to protivno međunarodnom pravu, suprotno principima demokratije i nepravedno je. Stoga ovde želim da izrazim svoju radost što najzad vidim da se istina postepeno pojavljuje. Takođe, želim da izrazim svoju nadu da će pokret koji se zalaže za poštovanje naroda bivše Jugoslavije dobiti zamah i da će mu se najzad svi pridružiti.

Opasni mitovi

U prilog ovoj tvrdnji navešću članak koji je jedan poznati disident iz bivše Jugoslavije, Mihajlo Mihajlov, nedavno objavio u časopisu *Problemi postkomunizma (Problems of Post-Communism)*, na jesen 1994). Na jednostavan i svima razumljiv način, ovaj tekst objašnjava ono što većina građana bivše Jugoslavije misli, ali ne može ili se ne usuđuje da kaže.

Mihajlov počinje sa sažetom analizom mitova koji, od početka sukoba na Balkanu, utiču na rasuđivanje onih koji pokušavaju, sa najboljim namerama, da obustave neprijateljstva. Ovi mitovi postali su polazna tačka za razrešavanje naše situacije.

„Prvi mit je da krvavi pokolj između Srba i Hrvata je samo početak „vekovnih etničkih sukoba i mržnji“. U stvari, prvi sukobi između Srba i Hrvata izbili su tokom Drugog svetskog rata, sredinom dvadesetog veka.“

„Drugi mit je da je jugoslovenska država bila „veštačka tvorevina“ Versajske konferencije. Zapravo, sve su države veštačke. Jugoslavija je osnovana 1. decembra 1918. godine, nekoliko nedelja pre početka Versajske konferencije.“

„Treći mit govori o postojanju dugog istorijskog prijateljstva, kako etničkog tako i strateškog, između Rusije i Srbije. Ovaj mit redovno koriste mediji širom sveta kako bi objasnili skorašnju rusku politiku u Bosni. Međutim, tokom poslednja dva

veka, Rusija i Srbija su bili pravi saveznici manje od petnaest godina, na početku dvadesetog veka.“

Govoreći o poslednjem mitu, autor objašnjava da kraj diktature nije doveo do krvoprolića. U stvari, jedna diktatura – komunistička, zamenjena je drugom – nacionalističkom.

„Poslednji mit je da je pad diktature doveo do etničkih sukoba. Godine 1987, pre početka demokratizacije, štampa je u svakoj jugoslovenskoj republici sve više i više postajala nacionalistička. U svim republikama, vlasti su imale monopol nad velikim medijima (što je i danas slučaj). I kao što je rekao jedan jugoslovenski pisar: „Pre nego što bilo ko bude ubijen mecima, dotle je već deset puta ubijen rečima.“

Autor objašnjava da korišćenje takvih mitova kao temelj rezonovanja, nikada neće rezultirati trajnim rešenjem za rat koji razara bivšu Jugoslaviju i samo će pasti u ruke onih ljudi koji su zavisili i još uvek zavise od nasilja kako bi nametnuli svoju volju.

„Od samog početka jugoslovenske krize“, piše Mihajlo Mihajlov, „međunarodna zajednica je pokazala nedostatak bilo kakve vizije za rešenje problema. Njen cilj bio je samo da obustavi borbu, što je podrazumevalo nagrađivanje onih koji su se borili za nametanje etničke podele prema svojim uslovima... Protivrečnost između samoopredeljenja i nepovredivosti granica provlačila se kao crvena nit u svim pokušajima međunarodne zajednice.“

U nastavku je data tačna analiza smrtne opasnosti od prihvatanja etničkih ili verskih kriterijuma kao osnove za rešavanje jugoslovenskog sukoba. Ona sadrži ovaj komentar koji treba da bude isklesan zlatnim slovima u zaglavlju svih mirovnih planova:

„Prihvatanje nacionalističke verzije samoopredeljenja, što je danas u praksi stav međunarodne zajednice, na kraju se svodi na prihvatanje genocida.“

Čitaoci ovog pisma svesni su da naša Fondacija već dve godine ponavlja ovu istu istinu. Svako rešenje zasnovano na podeli jedne ili druge republike neminovno će dovesti do nove katastrofe, obnovljenog nasilja i više nepravde. Ignorisanjem ove nesumnjive činjenice, međunarodna zajednica neće vratiti mir na Balkan.

Pet lekcija, pet principa

Sve ovo rečeno je na jasan i razumljiv način tako da članak Mihajla Mihajlova zaslužuje da ovde bude objavljen u celini. U nedostatku prostora, navešću

njegove zaključke zato što otvara raspravu i utvrđuje pet velikih lekcija za čitavo čovečanstvo danas:

1. Čovečanstvo mora da razvije nove principe za političko spasenje multietničkih regiona i mora imati jasnu viziju i politički program za svet koji je postao duboko međuzavisan. Nedostatak takve vizije je osnovni izvor grešaka koje se prave u rešavanju jugoslovenske tragedije.
2. Ideju etnički čistih država treba osuditi, ne na partizanski način niti kao reagovanje na nekakve posebne zločine, već dosledno i principijelno, kao nešto što nije u skladu sa demokratijom.
3. Demokratija je jedina ujedinjujuća sila koja može uspostaviti mir na našoj etnički, nacionalno i verski različitoj planeti. Jugoslavija je svet u malom, vrlo osetljiv prostor gde se velike religije i društveno-etničke linije ukrštaju.
4. Ruska politika na Balkanu ne zavisi od prividnog prijateljstva između Rusije i Srbije, već od odnosa Rusije i zapada. Ako se Rusija i zapad usaglaise oko koherentnog pogleda na svet, onda će se isto tako usaglasiti oko pitanja Balkana. Ako se Rusija i zapad slože samo da bi afirmisali principe samoopredeljenja i nepovredivosti granica, oni će se sukobiti u primeni ovih principa kako na Balkanu tako i drugde.
5. Odsustvo političke volje da se reši balkanski problem, koji je široko primećen, rezultat je nedostatka vizije. Odavde dolazi neumoljiv nedostatak politike i nedostatak jedinstva među zapadnim silama. Nedostatak vizije predstavlja duševnu bolest demokratskog sveta. U ovom smislu, ratovi u bivšoj Jugoslaviji su samo simptom jedne šire bolesti.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Pred kraj ovoga veka, posle dva svetska rata i desetine miliona ljudskih žrtava, Evropa je konačno prihvatila fundamentalan princip nepovredivosti granica. Kako već pola veka živi u miru, uživa u blagostanju koje počiva na unutrašnjoj stabilnosti evropskih zemalja koje su u njenom sastavu.

I onda, zahvaljujući padu komunizma i raspadu sovjetskog bloka, šaćica neodgovornih ljudi krenula je da izmeni evropski poredak prekrajajući granice silom u jednom od najnestabilnijih regiona Starog kontinenta - Balkanu. Ipak daleko od suprotstavljanja takvom poduhvatu, demokratske države su dopustile da se Jugoslavija rasparča pozivajući se na prava naroda na samoopredeljenje, koje je tako opravdavalu takav poduhvat ma kako on bio surov.

Na taj način otvorile su Pandorinu kutiju nacionalizma; svojim uzdržavanjem podržavale su prekomerno nasilje, *de facto* ohrabrivale etničku podelu što je suprotno njihovim najdubljim uverenjima. I posledica je da se s jednog na drugi kraj Evrope bude iredentisti koji ugrožavaju svetski mir i vraćaju stare pretnje za koje se verovalo da će zauvek biti stvari prošlosti.

Posle Grčke Italija

Moguće je da su evropske Vlade mislile da mogu kupiti svoj mir kršeći jedno od najsvetijih pravila demokratije. Ako je to slučaj, ne samo da su se republike bivše Jugoslavije upustile u najluđi građanski rat, nego su se, kao posledica ovog sukoba, susedne sile prepustile bezumnoj nadi da će pomoću ovog sukoba proširiti svoju teritoriju.

Od njih, Grčka je prva poverovala da je pronašla blagovremenu priliku kada će moći da proširi svoje granice ka severu; iznenada, kako je počela da pretil Albaniji i Makedoniju izložila nepravednim ekonomskim merama, ravnoteža na jugu Balkana dovedena je u pitanje. A sada je čak i Italija – koja se tako dobro ponašala - za koju smo mislili da se oslobodila svojih divljih snova – počela da baca pohotan pogled na Istru; mada, po svoj prilici, Italija ne polaže bilo kakva prava na Rijeku, Slovenija i Hrvatska počinju da se pitaju koji su pravi razlozi iza zabrinutosti koja im se ukazuje.

Mi koji pažljivo pratimo razvoj stanja na Balkanu, možemo samo da osudimo takve gramzive italijanske težnje i da upozorimo one kojima bi se, u Rimu ili drugde, prohtelo da ovo ostvare. Takođe, treba da dodamo, da se ništa od svega ovoga danas ne bi desilo da su se velike sile od početka suprotstavile nasilnom menjanju postojećih granica u regionu. Ne ispunivši svoju dužnost kada su to mogle, sada su ostale bez efikasnih sredstava za delovanje na terenu; njihovo zveckanje oružjem ne može da prikrije izuzetnu slabost njihove pozicije naspram odlučnih protivnika koji su uvideli dvosmislenost njihovog stava i koji su sjajno iskoristili njihove nesloge.

Koliko god bilo teško napraviti ovakav preokret, velike sile sada moraju priznati svoj neuspeh, izvući zaključke i promeniti politiku dok još ima vremena. Ukoliko to ne učine, uskoro će naići na daleko opasnije situacije od onih sa kojima se sada suočavaju u bivšoj Jugoslaviji; na severu kao i na jugu Balkana gramzive želje će se tako rasplamsati da će granice popucati i teritorijalne borbe će se proširiti sa jednog na drugi kraj poluostrva.

Za Pakt stabilnosti u Evropi

U intervjuu koji je ovog meseca objavio pariski časopis *Ulozi sveta (Enjux du Monde)*, Eduar Baladir odsečno primećuje da su preduslovi trajnog mira u Evropi nepovredivost granica i poštovanje nacionalnih teritorija. Neophodno je, kaže on, ustanoviti procedure za rešavanje problema koji uključuje susedne zemlje putem pregovora, a ne silom. Kako bi se to postiglo, on zaključuje, osnovno je sastaviti Pakt za stabilnost koji će obavezati nacije sa istoka i zapada, severa i juga ovog kontinenta.

Samo ovakav plan, u stvari, može sačuvati Evropu od sudbine koja joj ide u susret kao rezultat napravljenih grešaka u poslednje dve godine; međutim, on se mora primeniti kako na bivšu Jugoslaviju tako i na Baltičke zemlje, Poljsku, Mađarsku, Rumuniju i, naravno, Italiju. Pošto je Francuska preko svog premijera voljna da se obaveže, mora takođe da odbije, u skladu sa istom logikom, svaki mirovni plan za Balkan koji je zasnovan na povredi postojećih granica; štaviše, mora da predloži zvanično priznavanje teritorijalnog integriteta jugoslovenskih republika, i da se postara da se ovaj princip ispoštuje.

Želeo bih na kraju da kažem da ako je jedna tako velika nacija kao što je Francuska, koja je ostala zemlja slobode i ljudskih prava, prišla u odbranu nepovredivosti istorijski zaveštanih granica, onda će je njeni partneri i saveznici pratiti, i to će pokrenuti proces pregovora koji će pre ili kasnije dovesti do mira.

I to do pravog mira, ne prividnog primirja koje svojim predlozima Kontakt grupa nastoji da uspostavi.

Boris Vukobrat
Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Tragedija u Bihaću ne samo da se mogla predvideti, već se nije mogla izbeći od onog trenutka kada su se velike sile, oličene u Kontakt grupi, pridržavale politike koja je unapred opraštala sva osvajanja. Ova tragedija, nažalost, dokazala je da smo u pravu u pogledu tri suštinske tačke:

1. Svaki mirovni plan koji počiva na podeli Bosne, bez obzira na kriterijum, od početka je osuđen na propast. Samo poštovanjem teritorijalnog integriteta i organizovanjem ove teritorije prema principima koji vladaju zapadnim demokratijama, nasilja se mogu obustaviti, može doći do harmonične koegzistencije različitih zajednica i mogu se stvoriti neophodni uslovi za rekonstrukciju zemlje. Sve dok međunarodna zajednica ostavlja utisak, bio on opravdan ili ne, da je spremna da kupi mir podelom jedne ili druge republike bivše Jugoslavije, samo će doliti ulje na vatru i prouzrokovati dalje tragedije. Kako i može biti drugačije kada svako nastavlja da zahteva više od onoga što ima i ne brine se za želje drugih?
2. Bosna polako postaje seme razdora među onima koji zaista žele da tamo povrate mir. Ne samo da Bosna okreće velike sile jedne protiv drugih, naročito Ruse i Amerikance, već uzrokuje podele u okviru svake Vlade među pristalicama različitih politika. Kao što smo predvideli, rat u bivšoj Jugoslaviji šteti mirovnoj tvorevini koja je stvorena u Evropi posle pada komunizma. On pruža argumente svima onima koji su, kako na istoku tako i na zapadu, nostalgичni za vremenima „Hladnog rata“ i koji međunarodne odnose shvataju u terminima antagonizma pre nego u terminima solidarnosti ili saradnje. Ako se kriza još malo pogorša, vратиće se demoni za koje smo mislili da su prošlost, i to u još zlobnijem obliku.
3. „Libanizacija“ Balkana neizbežan je rezultat *de facto* prihvatanja pokušaja da se granice silom preinače i da se Bosna podeli po etničkim ili verskim kriterijumima. Ono što se upravo dogodilo u Bihaću desiće se ponovo u svim oblastima Evrope gde nacionalističke i verske strasti imaju odrešene ruke. Poučeni iskustvom, ekstremisti svih vrsta neće oklevati da krenu u najopasnije pustolovine, budući da više neće zazirati od reakcija međunarodne zajednice koja se zaplela u svoje protivrečnosti i koja je nesposobna da obezbedi poštovanje prava, pravde i slobode - stubova svake demokratije.

Da činjenice ne potvrđuju sumornu prognozu koju već mesecima ovde ponavljamo, bilo bi nas sramota da još jednom ponovimo da se mir u Bosni ne može odvojiti od teritorijalnog integriteta zemlje. Tragedija u Bihaću, međutim, još jednom dokazuje da je naše rasuđivanje ispravno. Stoga ću još jednom ponoviti zaključke do kojih je naša Fondacija odavno došla.

Mir u bivšoj Jugoslaviji je neodvojiv od jedinstva svake zemlje, od poštovanja njenog teritorijalnog integriteta i njenih granica. Štaviše, on može da se dostigne samo ako postoji pluralistička demokratija koja je zasnovana na tržišnoj ekonomiji, administrativnoj decentralizaciji i regionalnoj autonomiji. Kako bi se normalan život na ovom ratom opustošenom prostoru povratio, svi ljudi moraju da budu u mogućnosti da žive tamo gde su živeli njihovi preci i da rade sa muškarcima i ženama koji nisu istog etničkog porekla niti verskih uverenja, ukoliko je uopšte takva situacija; i naravno, neophodno je na ovaj ili onaj način rekonstituisati jednu zajednicu jugoslovenskih republika, kojoj će Evropska unija istovremeno biti jedan od uzora i garant.

Ako se zaraćenim stranama i onima koji pokušavaju da ih razdvoje nekako ne nametnu ove jednostavne ideje, svet će neminovno pretrpeti velike teškoće i gomilanje grešaka će na kraju dovesti do toga da velike sile ustanu jedna protiv druge.

Da li je previše da tražimo od zapadnih demokratija, koje su dokazale sposobnost svojih političkih i ekonomskih sistema suprotno kolektizmu, da poštuju principe kojima se s punim pravom toliko ponose? Da li stvarno preterujemo ako ih podstičemo da od drugih zahtevaju ono što su sebi propisale, godinama neprekidno unapređujući taj isti sistem?

Uzaludno je verovati da će se jugoslovenski sukob završiti gaženjem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Isto tako je uzaludno misliti da će se jedna globalna kriza izbeći zatvaranjem očiju pred onim što se dešava u Bihaću i drugde. Baš naprotiv, ako samovolja i mržnja prevagnu, rat će se širiti. Ovo je logika nasilja koja se nikad ne zadovoljava postignutim pobedama i koja nastavlja da traži više krvi, više žrtava i više razaranja.

U svakom slučaju, ne očekujte da ćemo ćutati. Poruke koje sa svih strana sveta pristižu u našu Fondaciju dokaz su da se uprkos pojavljivanju, ideje čiji smo mi vesnici, neumorno šire.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*ako nova godina počinje naše misli su okrenute ljudima na Balkanu koje su njihovi lideri osudili na nasilje, bedu i nepravdu, milionima muškaraca, žena i dece koji su bili primorani da napuste svoje domove zbog najbesmislenijeg rata i koji besciljno lutaju putevima Evrope. Neka im 1995. godina ublaži fizičku i duševnu bol, vrati ih svojim domovima i napokon povrati nadu!

Neka ova godine vidi snagu ovoga sveta, oni koji mogu da pomognu u rešavanju jugoslovenskog problema neka preduzmu neophodne mere da utišaju oružje koje se još uvek čuje. U težnji ka ovom cilju neka, takođe, napuste opasne iluzije koje ih inspirišu da promovišu podelu Bosne i Hercegovine na osnovu etničkih ili verskih kriterijuma.

Proizvoljne jednačine

Trenutni antagonizmi očigledno ne mogu da se reše prepisivanjem delove bosanske teritorije jednoj ili drugoj zajednici, već omogućavanjem svakoj porodici da se vrati i živi tamo gde je oduvek živela. Svaki čovek i svaka žena pripadaju određenoj liniji potomaka koja ima sopstvenu istoriju, svoju tradiciju, svoj dom i svoje sećanje. Ne postoji matematička računica koja može uspostaviti ravnotežu različitu od one prethodne - život u svojoj složenosti ne može da se podesi apstraktnim jednačinama koje su stvorili ljudi za pregovaračkim stolom koji ne osećaju stvarnu bol rata na svojoj koži. Pre ili kasnije život će nastaviti da ide normalnim tokom.

I pre ili kasnije život će nametnuti svoj nepokolebiv zakon u Bosni i drugde. Zato verujem da, umesto da se traži stvaranje veštačkih granica kako bi se razdvojili oni koji se bore, bilo bi mudrije da se razmisli kako oni mogu mirno da koegzistiraju na istom geografskom prostoru: da se osmisle institucije koje će im omogućiti da sporove regulišu bez korišćenja oružja, da organizuju sistem ekonomske i finansijske solidarnosti koji će im obezbediti osiguranje u slučaju nezaposlenosti i marginalizacije, da definišu pravila koja će ljudima dozvoliti da upravljaju svojom sudbinom obezbeđujući da će ta moć biti podeljena a ne u rukama ratoborne oligarhije.

Želim da odam priznanje ljudima dobre volje, poput bivšeg predsednika Sjedinjenih Država, Džim Kartera, koji su radili na tome da izdejstvuju primirje usred borbe, ali želim da dodam da, nažalost, takve intervencije neće moći da vrate mir u bivšu Jugoslaviju. Voleo bih, takođe, da ukažem na izuzetnu opasnost da rešenje sukoba koje ne reši problem odnosa između Hrvata i Srba samo će rezultirati još gorom krizom.

Niko više ne sumnja da nakon tri godine nemilosrdnog rata, nijedna spoljna intervencija neće obezbediti rešenje jugoslovenskog problema. Ni Evropska unija, ni Sjedinjene Države, ni Rusija, pa čak ni NATO, posebno, nisu sposobni da naprave predlog koji bi zadovoljio zaraćene strane. Štaviše, treba priznati da je svaki pokušaj da se ovo ostvari, u stvari, imao suprotan efekat i samo pojačao tenziju.

Tajna diplomatija

U ovom kontekstu, sa mog stanovišta, postoji samo jedna mogućnost. Sastanak predstavnika različitih sukobljenih snaga u bivšoj Jugoslaviji mora biti sazvan u najvećoj tajnosti kako bi mogli da iznesu svoje zahteve i pokušaju da dođu do kompromisa koji je prihvatljiv za sve. Zima ima tendenciju da ohladi strasti boraca i zbog toga je pogodno doba za ovakvu vrstu susreta.

Baš na ovaj način su nedavno obustavljene večne borbe. Mislim, naravno, na rat u Libanu, izraelsko-arapski sukob i na rat u Irskoj. Jedino na ovaj način ljudi mogu da postave osnove časnog mira, jer se pregovori održavaju daleko od kamera i zaštićeni su od međunarodne radoznalosti. S obzirom da pregovarači nisu dužni da gestikuliraju kako bi opravdali i najmanji potez, prema tome, mogu otvoreno da govore.

Uzaludno je verovati da spoljne sile mogu vratiti mir u bivšu Jugoslaviju zato što su samo Jugosloveni u poziciji da pronađu kompromis između svojih protivrečnih zahteva. Međutim, spoljne sile mogu da deluju kao posrednici u početnoj fazi pregovora obavljajući ulogu „dobre službe“. To je već značajan doprinos!

Verujem da bi ovakav pristup imao sve izgleda da uspe tamo gde su propale dve godine neplodnih javnih pregovora, jer strasti su se smanjivale kako su se ruševine gomilale. Suočeni sa katastrofalnim stanjem koje je rat stvorio i nemoćni da ispune obećanja na kojima su izgradili svoju vlast, sami lideri su shvatili da postaju zaglibljeni u stogodišnjem ratu čije će se nasilje samo povećavati i iz kojeg niko neće izaći kao pobednik.

Ponos i pritisak međunarodnih medija znače da niko od njih neće učiniti prvi korak. Ali ukoliko imaju mogućnost da razgovaraju oči u oči, ne izlažući se riziku da njihove reči budu odmah ponovljene, preuveličane i iskrivljene, uveren sam da neće propustiti ovu priliku.

Ustupite mesto tajnoj diplomatiji!

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Mesečni časopis *Ulozi sveta (Enjeux du Monde)*, koji se izdaje u Parizu i koji čitaju mnogi političari, objavio je u januarskom broju 1995. godine sledeće:

„Razvoj stanja u Bosni i Hercegovini i neuspeh mirovnog plana koji je predložila Kontakt grupa doveli su do ideje o ponovnom uspostavljanju Jugoslavije u nekom obliku federacije. Ovu ideju je još od početka neprijateljstva zagovarala Fondacija za mir i rešavanje kriza na čijem čelu je biznismen, Boris Vukobrat, i polako osvaja teren zapadnih kancelarija kao i u Rusiji. Ona je suprotna svakoj zamisli podele Bosne na osnovu etničkih ili verskih kriterijuma i predlaže osnivanje federacije sastavljene od postojećih jugoslovenskih republika, od kojih će svaka biti obrazovana u federaciju regiona koji će imati veliki stepen ekonomske i administrativne autonomije. Ovaj projekat bi mogao da posluži kao osnova mirovnom planu koji će Francuska podneti svojim evropskim partnerima prilikom preuzimanja predsedavanja u Uniji, 1. januara.“

Kako bih upotpunio gore navedeno, izdajemo Podsetnik koji je sačinila naša Fondacija i dostavila raznim javnim ličnostima.

Ovaj tekst bi mogao da posluži kao osnova za opšti sporazum kojim bi se povratio mir u bivšu Jugoslaviju.

PODSETNIK

*Kratak pregled predloga i izjava predsednika Fondacije za mir i rešavanje kriza,
Borisa Vukobrata*

I Ciljevi

„Predlozi za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije“ objavljeni su na engleskom jeziku u februaru 1993. godine. Ovi predlozi u glavnim crtama daju devet osnovnih principa.

1. Narodi Jugoslavije moraju da budu u mogućnosti da slobodno odlučuju o svojoj sudbini i obliku vladavine. Oni su žrtve nasilja koje su nad njima vršile

autoritativne i nacionalističke Vlade; oni sami nisu želeli rat već njihovi lideri. Jugoslovenski narodi žarko žele mir, slobodu i samoopredeljenje – to jest demokratiju; demokratija je zaista osnovni princip koji treba da bude osnova za novu zajednicu.

2. Drugi princip je vladavina prava. Zaista, zaštita pojedinca može se potpuno garantovati samo pod vladavinom prava, u kojoj su postupci državnih vlasti podređeni pravu, gde su politički vlastodršci podvrgnuti demokratskoj kontroli, i gde nezavisno sudstvo obezbeđuje poštovanje prava. Organizacija države mora, po mom shvatanju, da bude uređena na suštinskom principu razdvajanja vlasti. Temelji vladavine prava su sloboda, dostojanstvo i zaštita pojedinca. Oni su utvrđeni u međunarodnim konvencijama i u većini Ustava evropskih država. Oni, takođe, moraju postati norme u Ustavima država nove zajednice.
3. Do sada je zaštita prava pojedinca imala privilegovano mesto u političkoj misli. Ali jugoslovenski primer pokazuje koliko je važno pitanje zaštite etničkih grupa i koliko njegovo primenjivanje zahteva konkretna rešenja. Treći princip na kome treba izgraditi novu zajednicu je, prema tome, zaštita etničkih grupa. Demokratske strukture, decentralizacija i podela vlasti, i individualna zaštita ljudskih prava nisu dovoljne da zaštite prava ovih grupa; ova prava moraju da budu utvrđena u Ustavima na svim nivoima vlasti.
4. Četvrti princip koji predlažem kao temelj za novu zajednicu jeste zabrana bilo kog oblika diskriminacije. Svi ljudi moraju da budu jednaki pred očima zakona i niko ne treba da trpi diskriminaciju zbog svoje vere, jezika, boje kože, pola ili kulture.
5. Peti princip je decentralizacija vlasti. Što su građani bliži procesu rešavanja problema, bolje će primeniti svoja demokratska prava a problemi će se brže rešiti. Sve države i regionalne organizacije nove zajednice moraju, prema tome, da budu zasnovane na principu supsidijarnosti. Decentralizacija vlasti će otežati povrede i dovešće do bolje zaštite manjina; primena principa supsidijarnosti će ojačati i ujediniti položaj regiona.
6. Šesti princip je princip lične slobode koji je neodvojiv od ekonomske slobode. Samo privatna svojina i slobodno preduzetništvo, zajedno sa društvenom odgovornošću mogu dovesti do trajnog poboljšanja i stabilizacije ekonomije. Bez minimuma materijalne sigurnosti sloboda je iluzija. Da bi se vratio ekonomski prosperitet, i sa njim poverenje stranih država, mora postojati stabilan politički poredak; ali politička stabilnost nije moguća ako sama ne počiva na individualnoj odgovornosti i inicijativi. Ekonomska sloboda mora, prema tome, da bude utvrđena kao osnovni princip u različitim ustavima.

7. Granice država, onako kako su ih priznale međunarodne organizacije, ne mogu se menjati osim primene međunarodnog javnog prava i poštovanja volje njenog stanovništva. Ovaj sedmi princip mora isto da bude utvrđen u osnovnim tekstovima nove zajednice.
8. Osmi princip je integracija zajednice u Evropu. Ova napredna integracija može se sprovesti samo zaključivanjem međunarodnih sporazuma; ona, takođe, pretpostavlja da se politički i ekonomski sistem nove zajednice zasniva na evropskim institucijama (Savet Evrope, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Evropska konvencija o ljudskim pravima, Evropska zajednica). Ovo podrazumeva da regioni, države i zajednice imaju Ustave koji su zasnovani na gore navedenim principima, kao i odgovarajuća politička i sudska tela. Svaki politički nivo mora, prema tome, da preuzme svoje odgovornosti u odnosu na čitav sistem.
9. Deveti i poslednji princip na kome mora da bude utemeljena nova zajednica jeste princip tržišne privrede. Ne samo da je pokazala svoju efikasnost u odnosu na ekonomske sisteme zasnovane na centralnom planiranju i kolektivizmu, već je suštinski uslov za integraciju buduće zajednice jugoslovenskih republika u Evropsku zajednicu.“

Očigledno je da ovi predlozi nisu formulisani za sadašnjost već za budućnost.

Takođe, treba naglasiti da će se stvaranje zajednice verovatno izvršiti primenom metoda promenljive geometrije, na primer, nekoliko nezavisnih država bi moglo da odluči da osnuje udruženje u oblasti energetike, ili transporta, ili vodoprivrede, itd, dok bi druga grupa država mogla da se složi o učvršćivanju veza u monetarnoj oblasti, spoljnoj trgovini i/ili ulaganju, itd.

15. jula 1993. godine, na zahtev bivšeg predsednika Sjedinjenih Država, Nj.E.g. Džeralda Forda, bivšeg predsednika Republike Francuske, Nj.E.g. Valeri Žiskar d'Estena, bivšeg premijera Velike Britanije, Nj.E. lorda Kalahana od Kardifa i bivšeg kancelara Savezne Republike Nemačke, Nj.E.g. Helmuta Šmita, g. Vukobrat je objavio, u ime Fondacije za mir i rešavanje kriza, Plan za ponovno uspostavljanje mira u bivšoj Jugoslaviji.

Ovaj plan je dostavljen šefovima Sjedinjenih Američkih Država, Rusije, Velike Britanije, Francuske i Nemačke, kao i generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija i predsedniku Komisije Evropske unije.

Plan je, takođe, objavljen i dostavljen štampi.

Tekst plana je sledeći:

„Predloženi plan za ponovno uspostavljanje mira na teritoriji bivše Jugoslavije sadrži sledećih trinaest mera:

1. Potvrda nepovredivosti granica između republika bivše Jugoslavije; sve buduće izmene mogu se ostvariti samo pregovorima pod međunarodnim nadzorom.
2. Zvanična potvrda prava manjina u svim republikama bivše Jugoslavije; ovo podrazumeva odbacivanje bilo kog nasilnog preseljenja stanovništva kao i bilo kakve podele zasnovane na etničkim kriterijumima.
3. Pooštavanje embarga na oružje i municiju svih republika bivše Jugoslavije koje neposredno ili posredno učestvuju u sukobu. Ovaj embargo, koji je izglasan Rezolucijom 724 Saveta bezbednosti UN, nije primenjen. Bivša Jugoslavija je zahvaljujući ratu postala središte svih vrsta trgovine oružja. Uz pomoć ove trgovine zaraćene strane se snabdevaju i omogućeno im je da nastave neprijateljstva. Time je direktno ugrožen mir u Evropi. Cilj ove mere je, prvi korak, da obezbedi da svi jednako poštuju embargo na oružje, uključujući Hrvatsku i Sloveniju.
4. Izolacija Bosne i proširenje misije UNPROFOR-a, kako Hrvati, Srbi i Bosanci ne bi mogli civilnom stanovništvu silom da nametnu etničku podelu koja bi predstavljala opasan presedan za celu Evropu. Ovo bi uključilo pojačavanje već prisutnih trupa UN-a kao i izolaciju bosanske teritorije kako bi bilo nemoguće da se rat spolja podrži iz baza u Hrvatskoj, Srbiji ili Crnoj Gori.
5. Usvajanje nove rezolucije UN-a sa odredbom za proširenje mera Rezolucije 836 na zaštitu civilnog stanovništva, što znači dozvolu za pribegavanje sili u slučaju ugrožavanja civila na teritoriji Bosne i Hrvatske.
6. Promena pasivnog stava UN-a u Krajini u akcije koje su usmerene ka ubrzanju pregovora i zaštite civilnog stanovništva od proizvoljnih pravila ili nasilja milicije; kao posledica, obezbediti slobodu kretanja ljudi i dobara u ovom regionu kao i svuda u bivšoj Jugoslaviji.
7. Zaštita Makedonije sprečavanjem svake spoljne intervencije kojom bi se proširio rat na njenu teritoriju. Ovo podrazumeva jačanje međunarodnih snaga koje su tamo raspoređene.
8. Direktno apelovati na političke lidere u Hrvatskoj (Franjo Tuđman), u Srbiji (Slobodan Milošević), i u Bosni da obustave sukobe. Francuska i Rusija mogu da utiču na Srbiju, Nemačka i Vatikan na Hrvatsku, Sjedinjene Države na Bosnu, Velika Britanija na sve zaraćene strane. Zajednička akcija pet velikih sila i Vatikana bi bez sumnje ubrzalo završetak rata.

9. Prestanak pregovaranja sa političkim liderima za koje je utvrđeno da su krivi za ratne zločine, koji su bez ikakvog mandata i koji su odgovorni za pogubljenja počinjena u Bosni. Ova mera je suštinska kako bi se ponovo uspostavio moralni autoritet Ujedinjenih nacija koje su optužene da su bile predusretljive prema ovim ljudima.
10. Garantovanje slobode štampe u svim republikama bivše Jugoslavije. Ovaj sukob je sve vreme pothranjivan medijskim ratom koji su vodile srpska, hrvatska i bosanska Vlada. Nezavisni mediji treba da se osnaže da slobodno obavestavaju i da budu zaštićeni od mešanja vlasti. Ovo je izvodljivo pružanjem međunarodne finansijske i tehničke pomoći onim medijima koji su zadržali svoju uredničku nezavisnost u republikama bivše Jugoslavije.
11. Osnivanje i funkcionisanje nezavisne radio-stanice negde u Evropi gde joj je sloboda potpuno zagarantovana, koja će se emitovati u pravcu Balkana. Ova radio-stanica bi obezbedila objektivne informacije i vesti o stanju u bivšoj Jugoslaviji. Imala bi pomoć Evropske zajednice i Ujedinjenih nacija.
12. Podrška međunarodne zajednice u pogledu osnivanja i širenja izvan teritorije bivše Jugoslavije međunarodnih izdanja slobodnih medija, namenjenih velikim jugoslovenskim zajednicama koje žive u najvećim evropskim gradovima.
13. Odobravanje inicijative Saveta InterAction koja traži da Evropska zajednica, Rusija i Sjedinjene Američke Države sazovu konferenciju koja će okupiti sve države regiona, kako bi sačinili sporazum koji obavezuje različite strane po pitanju bezbednosti, garantovanja granica, zaštite manjina i ekonomske saradnje.“

Kao što se može videti, posle nešto manje od godinu ipo dana, ovaj plan je i dalje na snazi (izuzev tački 4. i 6.) i još uvek predstavlja cilj koji treba dostići.

Ovde bi trebalo dodati da, mirovni plan Kontakt grupe koji ima za cilj etničku podelu Bosne, treba da se odbaci i zameni proširenjem sporazuma iz Vašingtona. Srbi iz Bosne treba da budu uključeni u Bosansku Federaciju kao i u konfederaciju sa Hrvatskom, dok bi cela Bosanska Federacija trebalo da uđe u konfederaciju sa Srbijom (i Crnom Gorom).

II Opasnosti

Duboko verujemo da ukoliko se ovi predlozi i mirovni plan ne prihvate i ne sprovedu, ozbiljne opasnosti se naziru.

Prva opasnost je proširenje rata koji bi najpre obuhvatio Srbiju i Hrvatsku, raširio se potom na Kosovo, Albaniju, Makedoniju, i na kraju zahvatio Grčku i Tursku.

Druga opasnost je šira u prirodi i već može da se primeti. Tiče se političkih sukoba između država članica NATO koje su stvorile – u vezi pitanja bivše Jugoslavije – najozbiljnija neslaganja u okviru Zapadne alijanse od Drugog svetskog rata.

Treća opasnost je od ponovnog izbijanja sukoba između zapada i istoka, u prilog ovome svedoči činjenica da je povodom pitanja bivše Jugoslavije Rusija stavila prvi veto u Savetu bezbednosti od kraja Hladnog rata.

Sjedinjene Države i Rusija moraju odmah da počnu da podržavaju zvanične razgovore kako bi usvojile zajednički stav u vezi sa važnim pitanjima spoljne politike, posebno Balkana.

III Načini

Rešavanje jugoslovenske krize mora da se pokrene u Beogradu, tamo gde je kriza počela. Beograd ostaje ključ za čitavu bivšu Jugoslaviju. Samo zamenom ili promenom aktuelne politike može se naći rešenje.

Naša je procena da bi svaki pokušaj zamene ili obaranja g. Miloševića izazvao građanski rat u Srbiji. Zbog toga smo za promenu politike Beograda. Ovo se može postići:

- a) odlučnim stavom država članica Kontakt grupe i
- b) radikalnom promenom struktura vlasti u Beogradu.”

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Danas je jasno da se protagonisti jugoslovenske tragedije aktivno pripremaju za novo oružano sukobljavanje čim vremenski uslovi dozvole, to jest, krajem zime. Isto tako je jasno, sa ove tačke gledišta, da trupe Ujedinjenih nacija koje se nalaze na terenu predstavljaju ozbiljnu prepreku obnavljanju neprijateljstava. Iako možemo razumeti strahove hrvatske Vlade koja brine da prisustvo UNPROFOR-a samo služi da održi status quo i da će na kraju dovesti međunarodnu zajednicu pred svršen čin, treba biti svestan da bi ovo povlačenje predstavljalo ogromnu pretnju miru i stabilnosti u Evropi i ostatku sveta. Drugim rečima, rat ne treba da bude opcija.

Svetskom javnom mnjenju mora biti jasno da bi ovo povlačenje imalo dve neposredne posledice:

1. Krvoproliće, u poređenju sa kojim bi masakri u poslednje tri godine izgledali bezazleni. Nagomilavanje oružja na tako malom području kao što je Balkan, gde su interesi političara u regionu takvi da bi rezultat bio gubitak ne desetina, nego stotina hiljada ljudskih života.
2. Proširenje sukoba, i prema severu i prema jugu, što bi ceo region pretvorilo u pakao. Posle Bosne i Hercegovine i Hrvatske, slede Albanija, Grčka i Turska, i, naravno, Srbija i Crna Gora, koje će se naći uvučene u samoubilačke borbe, što bi vodilo do globalizacije sukoba.

Zapadni lideri su svesni ovog dvostrukog izgleda i nastoje da pronađu mirno rešenje jugoslovenskog problema, ali javno mnjenje, koje mediji suviše često obmanjuju, generalno nije svesno ove verovatnoće. Prema tome, shvatanje ovoga biće bolno.

Dva preventivna rešenja

U svetlu ove kritične situacije mislim da treba nedvosmisleno reći da će oklevanje izložiti celu Evropu, pa čak možda i ceo svet, ozbiljnom izbijanju nereda. Politička klima na Istočnom Mediteranu i u slovenskom svetu, naročito u Rusiji, je tako napeta da opšte rasplamsavanje rata na Balkanu bi sigurno moglo da zahvati ova strateška područja.

Da bi se izbegla ovakva lančana reakcija, uveren sam da bi odmah trebalo doneti dve odluke:

1. Rusi i Amerikanci moraju da sednu za isti sto i usaglase se oko zajedničke intervencije. Samo njihova usklađena akcija može zaustaviti pakleni proces koji je pokrenut. Evropska unija sigurno ima ulogu u rešavanju sukoba, ali ništa ne može da učini ako se prethodno Sjedinjene Države i Rusija ne dogovore da zajednički deluju. Ovo je uvek bio preduslov, ali danas je važniji nego ikada, sada kada nasilje ponovo izgleda da je postalo jedini oblik dijaloga između zaraćenih strana.
2. U isto vreme kad se bude ostvario taj sporazum na vrhu, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija mora da odbije zahtev koji je dobio za povlačenje UNPROFOR-a sa mesta gde intervenišu. Ne samo što ima moć da ovo uradi, već ima i dužnost to da uradi, jer održavanje primirja, čak iako je nesigurno i nestabilno, zavisi od zadržavanja trupa na terenu. OUN ima opštu odgovornost po ovom pitanju - vojnu, političku i moralnu - i istorija bi osudila za zločin da je ne preuzme u potpunosti.

Želeo bih da dodam, u tom pogledu, da međunarodno pravo ide u prilog Ujedinjenim nacijama. OUN nisu obavezne da se povinuju naredbama država. Njihov zadatak je da održavaju ili uspostave mir čim takvu odluku donesu najviša tela uz poštovanje pravnih formi. Iz iskustva znamo da organizacija uglavnom igra odlučujuću ulogu. Zar nije, na primer, povlačenjem trupa OUN iz zone intervencije tamo gde su one bile raspoređene, rat između Izraela i Egipta postao neizbežan 1967. godine.

Nema prava bez sankcija

Onima koji kažu da bi takva odluka Saveta bezbednosti bila kršenje međunarodnog prava, možemo odgovoriti da međunarodno pravo kao takvo ne postoji, već je uspostavljeno od strane velikih institucija – sudova, međunarodnih organizacija, arbitražnih sudova i raznih zajednica. Za održavanje snaga Ujedinjenih nacija u ratnim zonama, u bivšoj Jugoslaviji kao i drugde, prema tome, nije potrebno nijedno drugo opravdanje osim jake međunarodne volje.

Želeo bih da dodam da bi odluka doneta radi zadržavanja UNPROFOR-a na terenu, u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, trebalo da bude praćena i zvaničnim upozorenjem svima koji bi mogli da budu u iskušenju da je napadnu. Odsustvo sankcija, kao odgovor na nasilje, nema nikakvu snagu nad zakonima. Osnovno

je da se objasni da bi bilo kakva direktna ili indirektna pretnja Plavim šlemovima izazvala neposrednu odmazdu.

Ova bitna reafirmacija je jedan od argumenata u korist zajedničke inicijative Sjedinjenih Država i Rusije, jer samo ovo zbližavanje će omogućiti da uzvratanje ili prinudne mere budu zaista efikasne. Zato sam se potrudio da ovo stavim na vrh liste sadašnjih prioriteta.

Mir nije nedostižan cilj, ali je vreme da se ozbiljno radi na njegovom povratku i očuvanju.

Boris Vukobrat

Predsednik

INTERNATIONAL
Herald Tribune

U nastavku je dat članak iz *International Herald Tribune*, objavljen u Parizu,
10. februara 1995. godine pod naslovom:

REŠENJE JUGOSLOVENSKOG PITANJA JE JUGOSLAVIJA

Flora Luis

PARIS – Francuski ministar spoljnih poslova, Alen Žipe, sazvao je još jednu međunarodnu konferenciju o Bosni na visokom nivou, koju je opisao kao „poslednji mogući scenario za sve“. Američki Stejt department je neodlučan. Portparol je izjavio da se svi potpuno slažu oko toga da se nešto mora učiniti „ali konferencija bi morala da bude veoma dobro pripremljena“.

I tako u krug – hrvatski ultimatum Ujedinjenim nacijama mogao bi da dovede do novog velikog rata na svojoj teritoriji u aprilu; dogovor kojim je Džimi Karter manje ili više postigao prekid vatre u Bosni ističe do maja; posle toga je usledilo insistiranje vođe većine u Senatu, Boba Dola, da Sjedinjene Države jednostrano ukinu embargo na oružje. Zima je donela delimično olakšanje Sarajevu, ali proleće već nagoveštava obnavljanje neprijateljstava.

U izuzetnim intervjuima, obavljenim sa borcima na frontu, reporter *Le Monda*, Remi Urden, izveštava da oni očekuju da će se rat beskrajno produžiti iako to za njih nema smisla. Neki čak i žele da se to desi. Potom citira Gorana, Srbina iz Bosne: „Zajednički život možemo ponovo uspostaviti samo ako se vratimo staroj Jugoslaviji“.

A najgore od svega jesu reči Damira, dvadesetšestogodišnjeg Srbina rođenog na Palama, sada glavnog gradskog lidera bosanskih Srba, Radovana Karadžića, koji kaže: „Jedino što znam da radim je da ratujem... Ako ubijemo svakog Muslimana na planeti, moraćemo i drugim narodima da objavimo rat kako bismo nastavili da ratujemo... Na frontu nema mržnje, mi smo samo ljudi. Moj posao je da ubijam. Mi smo svi mrtvi već tri godine. Moji drugari i ja volimo ruski rulet, ali stavimo tri metka u pištolj umesto jedan. Sledeći put ću staviti šest. Straha više nema.“

Diplomate ne dospevaju nikuda jer ne nude nikakav podsticaj miru, ništa drugo osim prekrajanja mapa na sve manje i manje delove. Trupe UN nazivaju čuvarima mira, pod pretpostavkom da je dovoljno ljubazno zamoliti borce da obustave sukobe, da su one samo čekale priliku, da će se sve ono što predstoji rešiti kasnije. „Međunarodnoj zajednici“ ponestalo je ideja.

Osim jedne, za koju nije ni pomislila da bilo šta pokuša, ali za koju se neki Jugosloveni svih ovih prokletih godina zalažu. A to je da je naposletku jedino rešenje jugoslovenskog pitanja Jugoslavija, labavija konfederacija od stare federacije ali ipak povezana.

Upravo ovo su Slovenija i Hrvatska zahtevale sve do 1991. godine, kada su odustale od toga i proglasile nezavisnost, što im je donelo rat sa Srbima. Ovo može stvoriti okvir za rešavanje rasparčanosti Bosne, čime se bosanskim Srbima obezbeđuje veza sa Srbijom, a bosanskim Hrvatima sa Hrvatskom, kao i Srbima u hrvatskoj Krajini veza sa Srbijom. Ovim bi se okončala opasna dilema u vezi sa Makedonijom.

Ovo je ideja za koju se Boris Vukobrat, Srbin rođen u Hrvatskoj, a oženjen Muslimankom, već neko vreme zalaže, sve više dobijajući podršku od naroda iz svih republika bivše Jugoslavije. Ona je zasnovana na zahtevu za uspostavljanjem demokratije i tržišne ekonomije u svim državama koje ulaze u njen sastav, garantovanjem prava manjina i lokalnoj autonomiji.

G. Vukobrat je razradio detaljan predlog sa čvrstim argumentima koje sam objasnila u članku koji će izaći u narednom broju magazina *Foreign Policy*. Ovo je ideja čije je vreme došlo budući da su se sve ostale ideje pokazale neizvodljivim i pogubnim; a i zato što jedina odgovara na pitanje: ako rat prestane, šta onda? Bez ikakvog odgovora, rat neće prestati.

U međuvremenu, bosansko pitanje podriva odnose u Zapadnoj Evropi od kojih zavisi budućnost kontinenta, i otežava odnose SAD-a kako sa Evropom tako i sa Rusijom, i to u posebno teškom trenutku. Uobičajena praksa je da se krše ruke, sazove konferencija i kaže da ovako ne može. Ali može, ukoliko ne postoji ozbiljan predlog.

Rat je bio predviđen i nije bio neizbežan. Bila je neophodna energičnost, upornost diplomatije velikih sila da dođu do ovog novog jugoslovenskog rešenja, ali ništa slično onome na šta se uzalud trošilo vreme od početka rata.

Nije tačno da se narodi bivše Jugoslavije ubijaju vekovima, niti da je njihova država bila neka vrsta veštačke, neželjene tvorevine. To su samo opravdanja da bi se odbacila odgovornost da im se pomogne da pronađu izlaz iz dileme. Sami su u to upali, i debelo su platili, ali niko nema koristi od toga što ih ostavlja tamo.

Konferencija g. Žipea će biti korisna, čak i hitna, s obzirom da pokreće ideju o obnavljanju Jugoslavije. Tada Stejt department neće morati besmisleno da mrmrlja da se „nešto mora učiniti“. Imaće šta da radi.

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Pošto nije uspela da ubedi učesnike jugoslovenske tragedije da se najzad slože da obustave neprijateljstva i potraže političko rešenje u sporu, međunarodna zajednica se suočava sa novom tragedijom.

Ne samo što su njihove interventne snage u regionu nemoćne, već se čak pribojavaju da će ih jedna ili druga zaraćena strana uzeti za taoce. Na spisku mogućih scenarija ovo je verovatno najgora stvar koja može da se desi.

Sve što se u toj situaciji može učiniti je pripremiti se za vreme – koje će neminovno doći – kada će ludilo ustupiti mesto pritisku većine i konačno omogućiti zemljama bivše Jugoslavije da uspostave harmoničnu koegzistenciju.

Zaista je tačno da se ništa ne može graditi sve dok se oružje ne utiša, ali još je tačnije da čim se mir vrati u zajednicu regiona biće potrebno da se uspostavi slobodno kretanje ljudi, dobara i kapitala u ovom ogromnom regionu koji obuhvata Balkan i Jugoistočnu Evropu. Naročito u ovom trenutku kada postoji rastuća tendencija ka svetskoj integraciji i kada se globalna razmena povećala za 9% u prethodnim godinama.

Ja sam od onih koji veruju da u savremenom svetu postoji tesna veza između ljudskih prava i tržišne privrede. Sloboda, zapravo, nije deljiva. Ako se podignu veštačke prepreke između zemalja, na ljudskom planu to će neizbežno dovesti do mnogobrojnih povreda sloboda svakog pojedinca. Obratno, ako se uklone prepreke koje ometaju ili brane trgovinu, sloboda pojedinca se istovremeno podstiče. U stvari, ne može biti demokratije u društvu bez demokratije u privredi.

Bez sumnje će biti rečeno da se može misliti samo na ekonomsku rekonstrukciju kada neprijateljstva prestanu. Mi, međutim, čvrsto verujemo da je iz ovog začaranog kruga moguće izaći samo na predlog jedne alternative; i ekonomska logika, u svojoj neumoljivoj racionalnosti, i koja po samoj definiciji ne poznaje granice, može da posluži kao pokretačka snaga koja će dovesti do toga da razum prevlada još jednom. Rat neće trajati zauvek, jer i najgore stvari neminovno imaju kraj. Mora se, dakle, razmišljati o tome kako će ubuduće biti organizovani ekonomski odnosi između republika bivše Jugoslavije i u regionu.

Daleko od toga da je utopija, ovo je suštinski korak do sada jer omogućava da se napravi plan budućih odnosa između zemalja ovog regiona.

Konferencija u Parizu

Radeći na ovom principu naša Fondacija je odlučila da u Parizu okupi pedeset stručnjaka za Balkan i zemlje Jugoistočne Evrope, kako bi raspravili dva osnovna pitanja:

1. Koji su pogodni oblici saradnje koje treba razvijati između zemalja čiji se lideri danas najviše zalažu za potpuno razdvajanje u svim oblastima, kako bi osigurali da prelazak na demokratiju i uspostavljanje tržišne ekonomije budu brzi i potpuni?
2. Koju bi vrstu odnosa trebalo uspostaviti između ovih zemalja i Evropske unije kako bi se njihova integracija u zajednicu petnaest zemalja omogućila u razumnom vremenskom roku, na primer deset ili petnaest godina najviše?

Da bismo odgovorili na ova pitanja pozvali smo ekonomiste, ne samo iz svih republika bivše Jugoslavije nego i iz Albanije i Bugarske, koji dele mišljenje da se mržnjom i nasiljem u svetu nikada ništa trajno ne može izgraditi. Okupljeni tokom tri dana – 7, 8. i 9. juna – u prestižnom okruženju prostorija Ekonomskog i socijalnog saveta Republike Francuske razmenjivaće mišljenja o obnavljanju privrede regiona i priključivanju ovih zemalja Evropskoj uniji.

Iz ove razmene ideja možda neće proizaći projekat sa kojim će se svi složiti, ali barem će u oblastima snage i podudaranja biti primetan i jednog dana će omogućiti da se u regionu izgradi održiva ekonomska zajednica.

Čitaoci ovog pisma svesni su da naša Fondacija više od dve godine radi na stvaranju uslova za jedan takav dijalog. Ubeđeni da će se pre ili kasnije oružani sukobi utišati, ratni huškači udaljiti od vlasti i razum prevladati, mi smo izatkali mrežu bliskih odnosa između ljudi i institucija, čija će nam stručnost jednog dana biti neophodna za obnovu zemalja koje je rat razrušio. I razlog koji mi danas imamo pozvao ih je da javno raspravljaju, suprotno izgledu, klima je pogodna za jedan takav susret.

Otkrivanje stvarnosti

Zašto?

U suštini zato što niko više, bilo u bivšoj Jugoslaviji ili negde drugde, ne veruje da se mir može nametnuti silom. Posle tri godine neprekidnog rata, nečuvenih

nasilja i masovnog razaranja, konačno je dokazano da je oružje nemoćno da razdvoji zaraćene strane; a u glavama mnogih, uzima maha misao koja je prethodno potpuno odbačena, da je došlo vreme da se mir gradi ne na osnovama nekog veštačkog političkog sporazuma, već na opipljivim stvarnostima privrede i trgovine.

Ne tvrdim da će susret u Parizu nekim čudom napraviti mirovni plan koji će biti dovoljno privlačan svim zaraćenim stranama da prestanu da se bore; ali ubeđen sam da ovakva rasprava koja se vodi na ovakvom mestu može stvoriti veliki zamah i otkriti stvarnost koja je bila maskirana oružjem.

Boris Vukobrat

Predsednik

PISMO BROJ 50
1. maj 1995. godine

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*S*vet raskošno slavi pedeset godina od oslobođenja Evrope. Šefovi država i Vlada Starog i Novog sveta putuju od prestonice do prestonice, držeći govore o sećanju, miru i pomirenju, i govoreći o sadašnjosti u drugom planu. Ovo je sadašnjost puna nemira i žestine iz koje izviru pretnje za koje smo se nadali da se nikada neće vratiti ili da su proterane iz našeg neposrednog univerzuma, ali koje se u stvari, veće neko ikada, naziru sa Balkana.

Ono što se juče događalo u Sarajevu, Mostaru, Banjaluci i što se danas dešava u Zapadnoj Slavoniji i Zagrebu, nažalost nije se desilo slučajno. Nije potrebno biti prorok da bi se predvideo ovaj novi preokret u ratu. Od trenutka kada su vodeće nacije odbile da preuzmu neophodne mere kako bi se zaraćenim stranama nametnuo mir, bilo je neizbežno da će kraj primirja značiti izbijanje sve više nepravednog nasilja koje su priželjkivale male grupe i koje je podsticano od strane medija.

Moćnici ovoga sveta, okupljeni u Moskvi na svečanoj komemoraciji, sada samo mogu da razmišljaju o poukama ovog novog neuspeha. Što je još gore, moraju da se pripreme na eskalaciju rata, koja će prvo uključiti humanitarne radnike i interventne snage, zatim volontere i, na kraju, ako ništa ne uspe da skrene tok događaja, vojne kontingente. Sve to je moglo - i još može - da se izbegne odlučnom zajedničkom akcijom, najpre Sjedinjenih Američkih Država i Rusije, a potom Evropske unije i Ujedinjenih nacija. Ali ostaje malo vremena pre nego što sukob poprimi još gori zaokret i proguta ceo Balkan.

U Francuskom ekonomskom i socijalnom savetu

S obzirom da nisam u mogućnosti da utičem na događaje držim se pravca koji sam odredio pre dve godine: moramo da sledimo primer očeva osnivača Evrope koji su se usudili da postave temelje svoje unije dok je na kontinentu besneo rat; i svi oni koji će se sutra suočiti sa teškim zadatkom normalizacije odnosa na prostoru bivše Jugoslavije moraju da se okupe sa održivim planom kao fokusom. Prva faza biće međunarodna konferencija u Parizu na kojoj će učestvovati stručnjaci iz svih republika bivše Jugoslavije, kao i iz Bugarske i Albanije, kako bi proučavali uslove efikasne ekonomske i finansijske saradnje posle uspostavljanja mira.

Ne mogu da budem tako neskroman pa da danas tvrdim da će taj sastanak promeniti tok istorije, ali primetio sam da je već izazvao ogromno interesovanje. Sa svih strana do nas dopiru poruke podrške i ohrabrenja. Sve pozvane ličnosti, od kojih se mnoge nalaze na položajima velike odgovornosti u svojim zemljama, naznačavaju da će biti prisutne u polukružnom amfiteatru Ekonomskog i socijalnog saveta Republike Francuske kada predsednik, g. Žan Mateoli, bude otvorio raspravu. Čak i međunarodne institucije, koje su uglavnom tako tromе, žure da nam pruže svoju podršku. Prema tome, u trenutku kada je produžavanje neprijateljstava u Bosni i Hrvatskoj trebalo da izazove skepticizam i očajanje, dešava se suprotno.

Nova nada

Preterao bih kada bih rekao da me ova situacija iznenađuje. Međutim, moram da priznam da ovaj rezultat prevazilazi moja očekivanja i daje validnost našoj inicijativi. Mir je, bez sumnje, daleko, ali broj onih ljudi koji ga pripremaju neprekidno raste. I sve ukazuje na to da će ovaj pokret postati neodoljiv, prevazilazeći jednu po jednu prepreku koje se pred nas postavljaju.

Nije stvar u tome da se tokom tri dana diskutuje u jednom prestižnom ambijentu pred izabranom publikom, već da se definišu odnosi koji će republikama Jugoistočne Evrope omogućiti da proizvode i slobodno trguju kada oružje bude utihnulo. Postrojenje, saobraćaj, energija, finansije, valuta, investicija – o svakom elementu moderne privrede biće raspravljano 7, 8. i 9. juna. Budući da mir može nastati jedino razmenom, posao koji treba obaviti tokom ova tri dana je sveobuhvatan. I da bi bio dosledan mora da se sprovodi korak po korak, na isti način kao što su radili oni koji su osmislili Evropsku zajednicu još 1943. godine.

Voleo bih, ako mogu, da dodam jednu ličnu primedbu pripremi ovog događaja. Mnogi od naših članova porodice, naši prijatelji i naši poznanici bili su zahvaćeni ratnim vihorom i u svojim srcima i mislima osećaju bol što je njihova zemlja iskidana, opustošena i ponižena. Voleo bih da sam u mogućnosti da ovim muškarcima i ženama, koji nisu ništa uradili da zasluže ovako užasnu sudbinu, pružim taj beskrajno dragocen poklon nade.

Neka sastanak u Paviljonu Ijena dostigne taj cilj i trasira konture mira zasnovanog na radu i razmeni, koji će obezbediti njegovu dugovečnost.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*D*ok su se nama poznati dramatični događaji odvijali u Sarajevu, naša Fondacija, verna onome na šta se obavezala, okupila je ekonomske stručnjake iz balkanskih zemalja i zemalja Jugoistočne Evrope. Tokom tri dana, u amfiteatru Ekonomskog i socijalnog saveta u Parizu i u prisustvu posmatrača iz brojnih zemalja, naši gosti su proučavali aktuelne probleme i ekonomske perspektive sa kojim se region suočava.

Ovo je dokument koji su oni usvojili kao rezultat svog rada.

„Od 7. do 9. juna, pod pokroviteljstvom g. Žana Mateolija, predsednika Ekonomskog i socijalnog saveta Republike Francuske, a na inicijativu Fondacije za mir i rešavanje kriza, uz podršku Komisije Evropske unije, u saradnji sa međunarodnom mrežom „Evropa i Balkan“ Univerziteta iz Bolonje, i uz pomoć mesečnog pregleda Le Monde diplomatique, konferencija je organizovana na temu:

BALKAN I JUGOISTOČNA EVROPA: KOJA JE EKONOMSKA BUDUĆNOST REGIONA?

Naučni direktor konferencije bio je profesor Branko Horvat.

I

- 1. Konferenciji je prisustvovalo 48 učesnika i 13 gostiju iz zemalja regiona i drugih zemalja kojih se tiču ekonomski problemi regiona.*
- 2. Učesnici konferencije izrazili su svoje uverenje da je ekonomski razvoj zemalja regiona jako ugrožen ratom koji besni u jednom delu tog regiona.*
- 3. Učesnici konferencije su izrazili svoje veliko zadovoljstvo što im je pružena mogućnost da se u vreme otežanog komuniciranja sastanu kako bi razmotrili probleme vezane za razvoj, tržišnu privredu, privatizaciju i regionalnu ekonomsku saradnju u Jugoistočnoj Evropi.*
- 4. Konferencija je radila u okviru četiri okrugla stola koji su se bavili sledećim temama:*

- a) *Ekonomska politika, sistem i razvoj;*
- b) *Tržišna ekonomija i privatizacija;*
- c) *Regionalna ekonomska saradnja;*
- d) *Odnosi sa Evropskom unijom.*

5. *U toku konferencije usvojena su dva predloga:*

- a) *da se slične konferencije organizuju i ubuduće, da je poželjno da se svaka konferencija koncentriše na jedan specifičan problem, što bi omogućilo njegovo produblјivanje i detaljniju raspravu;*
- b) *da se, što pre je moguće, organizuje konferencija o rehabilitaciji i ekonomskoj obnovi ratom zahvaćenih ili opustošenih zemalja regiona. Trebalo bi pozvati predstavnike Međunarodnog monetarnog fonda, Ujedinjenih nacija i Evropske unije.*

U petak, 9. juna 1995. godine, konferencija je usvojila završni dokument koji je rezultat debate o glavnim temama koje su razmatrane.

II Ekonomska politika, sistem i razvoj

Izlaganja i rasprave proučavali su probleme makroekonomske stabilnosti, restrukturiranja preduzeća, međunarodne trgovine, politike rada, socijalnih troškova tranzicije i opštih privrednih izgleda.

Govornici su istakli značaj ekonomske politike kao ključne za makroekonomsku stabilnost, s obzirom na njen uticaj na održivi privredni rast. Istaknuto je, takođe, da stabilnost cena mora da bude podržana institucionalnim reformama, privatizacijom i mikroekonomskim restrukturiranjem da bi mogla da izdrži.

Konačno, istaknuto je da se makroekonomska transformacija i stabilnost mogu postići samo ako su praćene privrednim rastom, a ne recesijom.

Učesnici su naglasili značaj restrukturiranja preduzeća u procesu tranzicije. Skrenuli su pažnju na ulogu koju može da ima autonomija preduzeća i na opasnost od državnog intervencionizma. Takođe, izjavili su da uticaj konkurencije i tržišta odlučuju o sposobnosti preduzeća da se prilagode naglim promenama.

Jako je istaknut ključni uticaj međunarodne i međuregionalne trgovine na privredni rast i razvoj. Govornici su ukazali na štetne posledice prekida trgovinskih odnosa i ekonomskog protekcionizma.

Pažnja je isto tako bila fokusirana na socijalne troškove privrednih i političkih promena, i posebno na probleme nezaposlenosti, siromaštva i opšteg pada životnog standarda.

Konačno, ukazano je da ekonomska budućnost zavisi od promena u ekonomskoj politici, čiji bi cilj trebalo da bude stabilnost, privredni rast, sloboda trgovine i društveno blagostanje.

III Tržišna ekonomija i privatizacija

Izlaganja, prilozi i rasprave bavili su se odnosom između makroekonomske stabilnosti i privatizacije u procesu tranzicije, ciljeva i metoda privatizacije, odnosom između prenosa vlasništva i ekonomskog razvoja, industrijske politike i poreskog sistema. Posebna pažnja posvećena je kritičkoj analizi dosadašnjeg procesa prenosa vlasništva.

Učesnici su naglasili potrebu za razvojem tržišnih ekonomskih institucija, liberalizacije ekonomije i privatizacije, posebno potrebe za promocijom slobodnog preduzetništva i konkurencije i otvorenosti privrede.

Takođe, istakli su značaj stabilnog pravnog okvira i preciznog definisanja svih svojinskih prava privatizacije. Opaženo je da je cilj privatizacije, praćen svim promenama u makroekonomskom okruženju, industrijskom politikom i reformama u poreskom i finansijskom sistemu, ekonomski rast i efikasnost.

Učesnici su naglasili veliki značaj razvoja privatnog sektora, učešća zaposlenih na tržištu kapitala i promocije eksternog vlasništva.

IV Regionalna ekonomska saradnja

Mnogi učesnici u raspravi govorili su o potrebi pravljenja realne analize političkih i institucionalnih procesa u Jugoistočnoj Evropi, koja bi služila kao osnova za uspostavljanje liberalnog sistema ekonomske saradnje i kreiranja stabilnog regionalnog okruženja.

Produžavanje međusobne saradnje bio bi dragoceni korak na putu uključivanja ovog regiona u šire međunarodne integracione procese.

Liberalizacija trgovine, zajednički projekti i razvijanje institucija i finansijskih mehanizama koji bi podržavali druge oblike povezivanja smatraju se najboljim polaznim tačkama ponovnog uspostavljanja ekonomskih veza.

Generalno se smatra da će nedostatak resursa (prirodnih, finansijskih, tehnoloških) u novonastalim malim ekonomijama, kao i brojna ograničenja u pristupu evropskim i svetskim tržištima ubuduće igrati značajnu ulogu u približavanju ekonomskih aktera regiona.

Učesnici su uvereni da će Evropska unija igrati glavnu ulogu u procesima regionalne ekonomske saradnje u Jugoistočnoj Evropi, ili sastavljanjem međunarodnog postratnog plana za rekonstrukciju, ili podržavanjem specifičnih evropskih projekata, ili na komercijalnoj osnovi.

V Odnosi sa Evropskom unijom

Jednoglasan stav svih učesnika je da odnosi sa Evropskom unijom predstavljaju veoma značajan faktor ekonomske stabilizacije, razvoja, rekonstrukcije i rasta ekonomske saradnje u Jugoistočnoj Evropi.

Ova diskusija otkrila je da su evropska opcija i postepeno priključivanje evropskim integracionim tokovima jedina realna alternativa kako bi prevazišli nerazvijenost iz prošlosti i nestabilnost koja je u regionu izazvana neekonomskim faktorima.

Učesnici su izrazili svoje uverenje da države Jugoistočne Evrope moraju da traže i nađu svoj model kako bi prilagodile svoje institucije savremenim realnostima, sredstvima sveobuhvatnog procesa regionalne liberalizacije i uspostavljanja bliskih veza sa Evropskom unijom kao i međusobno. Predloženi institucionalni modeli ne smeju biti kruti jer se ceo proces razvoja i saradnje mora zasnivati na principu dobrovoljne akcije.

Od Evropske unije se očekuje da će pokazati svoju privrženost u traženju stabilnosti i sigurnosti u regionu na jasniji i konkretniji način kroz ekonomsku saradnju.

Istovremeno, zemlje Jugoistočne Evrope bi mogle iskoristiti činjenicu da je Evropska unija spremna da podrži i podstiče regionalnu ekonomsku saradnju kako bi stimulisala trgovinu, rast, proizvodnju i zapošljavanje.

Očekuje se da će Evropska unija podržati bilateralne susrete stručnjaka, preduzetnika i bankara radi unapređenja međusobne ekonomske saradnje.

VI

Učesnici su izjavili da je organizacija konferencije bila odlična i izrazili su zahvalnost organizatoru za omogućavanje uspostavljanja slobodnog i kreativnog dijaloga."

Iako ne mislim da konferencija održana u Paviljonu Ijena najavljuje kraj suđenjima koja preovlađuju na Balkanu, nemam nikakve sumnje da je okupljanje stručnjaka iz zemalja regiona kako bi raspravljali o ekonomskoj budućnosti važan korak u dobrom pravcu. I zato mislim da će 7, 8. i 9. jun 1995. godine ostati upamćeni kao datumi od istorijske važnosti u procesu vraćanja mira u ovom delu sveta koji je pogođen tolikom patnjom.

Boris Vukobrat

Predsednik

BALKAN I JUGOISTOČNA EVROPA: KOJA JE EKONOMSKA BUDUĆNOST REGIONA?

NA SVEČANOM OTVARANJU PRISUSTVOVALI SU:

1. MATEOLI Žan - predsednik Ekonomskog i socijalnog saveta Republike Francuske
2. BENAVIDAS Pablo - direktor u Komisiji Evropske unije

LISTA UČESNIKA:

1. ANASTASOV Radoslav - stručnjak, Sofija
2. BABIĆ Stojan - profesor, Beograd
3. BAJEC Jurij - profesor, Beograd
4. BAŠOTA Genc - stručnjak, Priština
5. BJANKINI Stefano - profesor, Bolonja
6. BOGETIĆ Željko - stručnjak, Vašington
7. BOGOEV Ksente - akademik, stručnjak, Skoplje
8. CEROVIĆ Božidar - profesor, Beograd
9. CRNOBRNJA Mihajlo - profesor, Montreal
10. DAVIČO Leon - novinar, Mesri
11. DE L'ARGENTAYE Bertrand - direktor u Komisiji Evropske unije
12. FITI Taki - profesor, Skoplje
13. GLIGOROV Vladimir - profesor, Beč
14. HORVAT Branko - profesor, Zagreb
15. IVANOVIĆ Petar - profesor, Podgorica
16. KALDOR Mari - profesor, Brajton
17. KOŽUL Željka - stručnjak, Ženeva
18. KUMAR Andrej - profesor, Ljubljana
19. LABUS Mirosljub - profesor, Beograd
20. MADŽAR Ljubomir - profesor, Beograd
21. MARJANOVIĆ M. Mirjana - profesor, Skoplje
22. MANCINGER Joze - stručnjak, Ljubljana
23. MILANOVIĆ Branko - stručnjak, Vašington
24. MILOVANOVIĆ Milić - profesor, Beograd
25. MINIĆ Jelica - stručnjak, Beograd
26. MINCOZI Ljuljeta - profesor, Tirana
27. NAJMAN Dragoljub - član Upravnog odbora Fondacije za mir i rešavanje kriza
28. PAPIĆ Žarko - stručnjak, Pariz
29. PETKOVSKI Mihajlo - profesor, Skoplje
30. PETROVIĆ Pavle - profesor, Beograd
31. POPOVIĆ Tomislav - profesor, Beograd
32. POPOVIĆ Dejan - profesor, Beograd
33. POŠARAC Aleksandra - stručnjak, Beograd

34. PRAŠNIKAR Janez - profesor, Ljubljana
35. STANKOVIĆ Fuada - profesor, Novi Sad
36. ŠTIBLAR Franjo - profesor, Ljubljana
37. STOJANOV Dragoljub - profesor, Sarajevo
38. ŠUVAR Stipe - profesor, Zagreb
39. TALKA Mirela - profesor, Tirana
40. UDOVIČKI Kori - stručnjak, Vašington
41. UVALIĆ Milica - profesor, Peruđa
42. VESELINOV Dragan - profesor, Beograd
43. VUJAČIĆ Ivan - profesor, Beograd
44. VUKČEVIĆ Dragan - profesor, Podgorica
45. VUKOB RAT Boris - predsednik Fondacije za mir i rešavanje kriza
46. VUKOTIĆ Veselin - profesor, Podgorica
47. WACHTEL Howard - profesor, Vašington
48. ZUN KO Dubravko - profesor, Zagreb

LISTA GOSTIJU:

1. CALIC Marie-Jeanne, stručnjak
2. DENIĆ Bogdan - profesor
3. GARDNER Hall - profesor
4. INDERMUHLE Jean-Jacques - ambasador, član Upravnog odbora Fondacije za mir i rešavanje kriza
5. JAKOVLIEV Aleksandar N. - član Ruske akademije nauka
6. JAMES Christopher - biznismen
7. MACLEAN, Sir Fitzroy
8. MOROKVASIĆ Mirjana - stručnjak
9. PREVELAKIS Georges - profesor
10. SIRC Ljubo - profesor
11. STAMBUK Herman - biznismen
12. VOLKOV Vladimir K. - član Ruske akademije nauka
13. WIGET Ernst - član Upravnog odbora Fondacije za mir i rešavanje kriza

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*J*ako ni moral ni logika ne idu u korist takvog rešenja, svi do sada izloženi mirovni planovi predloženi da bi se rat okončao u Jugoslaviji manje-više su zasnovani na podeli Bosne i Hercegovine. Takva podela, po definiciji je veštačka jer se narodi koji žive u tom regionu čvrsto prepliću kao delovi pačvorka i na taj način obrazuju neodvojivu celinu.

Dakle, ne postavlja se pitanje da li je projekat kojim se sada diplomate bave pravedan ili nepravedan - on je u svakom slučaju nepravedan - već jednostavno da li je održiv. Zaista, čak i ako kancelarije kojih se to tiče izgleda da veruju da postoji šansa za uspeh, svako duboko u sebi zna da on nije održiv i da će neizostavno prouzrokovati nove tragedije.

Savremeni svet, u stvari, ima dugo i bolno iskustvo sa takvim podelama koje razdvajaju zemlje na dva dela; on zna cenu rezanja veštačkih granica u okviru nacija, ne vodeći nimalo računa o njihovoj geografiji, istoriji, kulturi i tradicijama, koje najčešće traju hiljadama godina. Nemačka, Koreja, Indija, Vijetnam, Irska, Palestina, Kipar bile su - ili su još uvek - duboke rane iz kojih je nastala većina ozbiljnih kriza u drugoj polovini ovoga veka. I da bi se mir vratio u ove zemlje koje su podeljene samo kao rezultat političke ludosti, bilo je neophodno iznova sagraditi ono što su stratezi nepromišljeno uništili.

To je, i uvek će biti, instinkt naroda koji nikada neće dozvoliti da mu se nametnu neprirodne odluke, bez obzira koliko je pritisak veliki. Tako, kao što su se Vijetnam i Nemačka ponovo ujedinili, kao što se Koreja polako ponovo ujedinjuje pred našim očima, Bosna i Hercegovina, čak i Jugoslavija će jednoga dana povratiti svoje jedinstvo. Takva je sila prošlosti; takav je nezadrživ instinkt ljudskih bića.

U međuvremenu, sve one koji nadu za vraćanje mira na Balkan baziraju na podeli Bosne, čekaju dalji problemi u skladištu. Pored činjenice da gaze principe koji formiraju temelj njihovih demokratija i u ime kojih tvrde da intervišu na Balkanu, oni čine dve fatalne greške:

1. Javno priznaju da sila preovlađuje nad zakonom i da međunarodna zajednica nema nikakvu moć.

2. Odobravaju „etničko čišćenje“ kao način rešavanja sukoba i podižu ga na nivo uobičajene Vlade prakse.

Zato što su dopustili da se takva užasna dela izvrše, Evropljani, Amerikanci i Rusi platili su jako visoku cenu tačno pre pedeset godina: pedeset miliona mrtvih, sedamnaest miliona raseljenih lica u Evropi i lične i kolektivne tragedije kakve svet do tada nije upoznao... I na kraju, novi sukob - Hladni rat - koji ih je stavljao jedne nasuprot drugih četrdeset godina. Kada bi se državni danas potrudili da se osvrnu unazad bili bi hrabriji i ne bi se mirili sa prihvatanjem neprihvatljivog kako bi se oslobodili problema koji ne mogu da reše.

Pokušao sam da ove jasne činjenice, kao i neke druge, iznesem u Moskvi i Vašingtonu, prilikom svojih nedavnih poseta Rusiji i Sjedinjenim Američkim Državama, na poziv visokih predstavnika ovih dveju zemalja. Osnova mog rasuđivanja je rad naše Fondacije koja, već skoro tri godine, traži mirno i prirodno rešenje jugoslovenske krize; koristeći ovo pokušao sam da saopštim jednostavnu poruku: podela Bosne i Hercegovine bila bi nepromišljen akt koji bi, pre ili kasnije, zapalio čitavu Evropu. Sjedinjene Američke Države i Rusija mogu, ako ujedine napore, da spreče tu istorijsku grešku i nametnu pravedan mir koji se zasniva na pravu, a ne na kršenju najsvetijih pravila zakona naroda. Ali one moraju da deluju saglasno i da, pre svega, odbiju tolerisanje rešenja koje je suprotno zakonu i moralu.

Kako bih bio siguran da je moja poruka jasna, dostavio sam ljudima sa kojima sam razgovarao dokument sa sledećim osnovnim tačkama:

1. Rešenje jugoslovenskog problema, i generalno problema Balkana, podrazumeva blisku ali prilagodljivu zajednicu država koje ulaze u sastav ovog regiona: Bosna, Hrvatska, Albanija, Makedonija, Srbija, Crna Gora. Ali suštinsko je da se prvo poštuju granice ovih zemalja.
2. Jedino priznavanje i poštovanje ovih granica može da omogući da se više od četiri miliona ljudi koji su ratom raseljeni vrati svojim domovima.
3. Što se tiče Bosne, treba favorizovati pojavljivanje prilagodljive konfederacije priznate u okviru svojih granica. Ovo bi bila multikonfesionalna Bosna u kojoj bi svaki pojedinac mogao slobodno da izabere religiju.
4. Konačno, velike sile koje su uključene u sukob - Sjedinjene Američke Države, Rusija, Evropska unija - moraju da izvrše sav svoj uticaj na zaraćene strane da najzad prihvate traženje mirnog rešenja za svoje sporove i prestanu da huškaju svoje narode jedne protiv drugih.

Nema sumnje da u ovim predlozima ima nečega revolucionarnog, ali nema smisla izrađivati složene planove kada je stvarnost jednostavna. Baš naprotiv, ubeđen sam da ćemo sadašnju jednačinu rešiti jedino ako prestanemo dalje da komplikujemo sadašnju situaciju koja je već dovoljno komplikovana. Pamet i zdrav razum sigurno mogu uspeti tamo gde najbolji stručnjaci nisu.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Odlučni smo da naš glas neće biti pobrkan sa onim akterima i posmatračima koji slave sporazum zaključen u Vašingtonu između Hrvata, Muslimana i Srba. Nije da mi ne pozdravljamo uspeh koji predstavlja taj sporazum u odnosu na rat, nego zato što ostavlja po strani ključni problem koji obavezno mora da se reši kako bi se mir povratio na Balkan - mislim na izbeglice.

Svi stručnjaci se slažu u pogledu brojki: više od četiri miliona ljudi - tj. oko 50% od ukupnog stanovništva Hrvatske i Bosne i Hercegovine – oružjem je proterano iz svojih domova tokom četiri strašne godine koje je bivša Jugoslavija doživela. Ovih četiri miliona muškaraca, žena i dece, koji su izbeglice ili raseljeni, žive u okrutnim i često užasnim uslovima i sanjaju samo o tome da se jednoga dana vrate u svoj dom, svoje selo, svoj kraj. Opasna je iluzija verovati da će se svi ovi ljudi pomiriti sa tim da žive u izgnanstvu koje im je nepravедno nametnuto.

Nove tragedije

Zato ja ne verujem, mi ne verujemo, u dugotrajnost mirovnog plana koji je formulisan u Vašingtonu pod rukovodstvom predsednika Sjedinjenih Američkih Država uz manje-više primoranu saglasnost Evrope i Rusije. Ovaj plan je suštinski zasnovan na etničkoj podeli Bosne i neizbežno će izazvati nove tragedije ako se bude primenjivao u svom sadašnjem obliku. Zato što ne daje rešenje problema izbeglica koje lutaju Balkanom, ili koje su našle nestabilno utočište izvan bivše Jugoslavije, on je osuđen na propast od početka.

Dobro znam da će mi prigovoriti što glasno govorim ono šta diplomate tvrdoglavo odbijaju da priznaju. Ali može li se ostati nem kada demokratije daju legitimitet kršenju najelementarnijih ljudskih prava? I treba li prihvatiti neprihvatljivo pod izgovorom da je prividan mir na Balkanu neophodan za reizbor šefa države, čak i ako je ta država najveća sila na svetu?

Ako se problem izbeglica ne reši pre svih ostalih, neće biti trajnog mira u Bosni, Hrvatskoj ili Srbiji. I jedini način da se on reši je da se raseljenim ljudima obezbedi povratak na ista mesta iz kojih su ratom proterani. Ovo se jedino može ostvariti u političkom sistemu u kojem je brutalna sila zamenjena zakonom i u kojem je svakom pojedincu zagantovana sloboda kretanja.

Pravo stečeno rođenjem

Dajući legitimitet etničkom čišćenju koje je vršeno u bivšoj Jugoslaviji, velike sile veruju da mogu jeftino da kupe mir. U stvarnosti, one samo stvaraju uslove za još gori sukob. Hrvatska već veruje da ima pravo da srpskim građanima oduzima njihovu imovinu uprkos pravu naroda. Manjine koje su prisutne u Bosni već se spremaju da oružjem opravdaju pravo da se vrate svojim domovima, što im je međunarodna zajednica odbila. Već je povećan broj osveta koje se dešavaju na jednom i drugom kraju Bosne bez obzira na veštački sporazum zaključen u Njujorku. Najmanje se može reći da je maslinova grančica koja je ponuđena u Sjedinjenim Američkim Državama suviše udaljena da bi mogla da postane oružje zaraćenih strana na terenu.

Poslednje dve godine nastavljam da pišem, i nastaviću da pišem, da svaki sporazum koji je zasnovan na etničkoj podeli jedne od država bivše Jugoslavije je od početka osuđen na propast. Ne samo da će doneti nove nedaće nego će neizbežno zapaliti čitav Balkan. I prisustvo pedeset hiljada Plavih šlemova, ili čak sto hiljada, neće ništa promeniti u ovakvom stanju stvari. Ljudi su duboko vezani za tlo na kome su rođeni da nikada neće prestati da brane svoja prava na svoju kuću i svoju zemlju. Ako ne uspeju da obezbede poštovanje ovih prava zakonom, oni će uvek pribegavati nasilju, čak i ako to znači polaganje otpada na svoju zemlju. I niko nikada neće moći da odoli ovim prirodnim sklonostima.

Prema tome, pre nego što se uhvatimo u koštac sa problemom institucija buduće bosanske konfederacije, jasan i pravedan odgovor na ovo važno pitanje mora biti pronađen.

Bilo bi bolje uveriti se u ovo dok još ima vremena.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*S*vaki napravljen potez, svaku preduzetu akciju koja doprinosi uspostavljanju mira u bivšoj Jugoslaviji treba svakako ohrabriti i pohvaliti. Ali svaki napravljen potez, svaka preduzeta akcija čiji bi cilj ili ishod bio zaustavljanje sukoba, i koji bi se odrekli kvaliteta mira odobravanjem nepravedne situacije, treba da budu osuđeni - iz moralnih razloga, naravno, ali i iz političkih. Veštačko rešenje jugoslovenskog sukoba bi neizbežno vodilo užasnim novim sukobima.

Međunarodna zajednica je, kako čujemo, spremna da prihvati rešenje zasnovano na podeli Bosne prema etničkim ili verskim kriterijumima. Ako je ova informacija tačna, onda možemo samo da očekujemo da privremeni, fragilni mir bude uspostavljen u bivšoj Jugoslaviji, jer ljudi kojih se to tiče nikada neće prihvatiti odobravanje etničkog čišćenja koje su sve strane, Srbi kao i Bosanci, a posebno, u poslednje vreme Hrvati, mesecima vršili u Bosni i drugde. Jedina šansa za kraj ovog sukoba jednom zauvek je ako muškarcima i ženama koji su ratom proterani iz svojih domova bude omogućeno da se vrate.

Pošto je ovo rečeno, pretpostavimo sada, dok još ima vremena, da Sjedinjene Američke Države, Rusija i Evropa uvide opasnost njihovog sadašnjeg stava i odluče da mir treba da bude zasnovan na omogućavanju izbeglicama da se vrate svojim domovima, na odbijanju svakog oblika etničke ili verske podele, na priznavanju bosanskih granica - kao što mi mesecima zahtevamo. Šta bi još bilo potrebno da mir u bivšoj Jugoslaviji bude trajan?

Pet uslova

Odgovor na ovo suštinsko pitanje je jasan: istinski mir nikada neće doći u bivšu Jugoslaviju sve dok se ne sastavi plan za obnovu i dok međunarodna zajednica ne počne zajedno da deluje kako bi pomogla da se zemlja podigne iz ruševina. Kao što je Maršalov plan omogućio Evropi opustošenoj ratom da popravi štetu najstrašnijeg sukoba u istoriji, jugoslovenski prostor, na isti način i u istom roku može da postane zona prosperiteta. Ono što je čovek uništio, čovek može ponovo da izgradi; osim samog života, naravno.

Ovo ne treba da nas navede da verujemo da velike sile mogu da kupe mir ako na Balkan izruče milijarde dolara. U toj velikoj operaciji – donoseći rođenje prosperitetnog jugoslovenskog prostora - na kojem će privredne i industrijske rane delimično biti zalečene zahvaljujući darežljivosti zapada, ništa ne bi bilo opasnije od otvaranja kreditnih linija bez dodatnih uslova; ovo bi, u stvari, stvorilo nepodnošljivu situaciju koja bi opteretila buduće generacije teretom obnove i moglo bi da dođe do toga da pomoć namenjena državama uništenim ratom kako bi ponovo stale na svoje noge, ode gospodarima rata za njihovu ličnu dobit.

Kada je Evropska banka za obnovu i razvoj osnovana posle pada Berlinskog zida, izričito je navedeno – u članu 1. njene Povelje - da će kredit biti dodeljen jedino onim zemljama koje budu poštovale sledećih pet uslova:

- Uspostavljanje vladavine prava;
- Uvođenje višepartijskog političkog sistema;
- Održavanje slobodnih izbora pod nadzorom međunarodnih posmatrača;
- Poštovanje ljudskih prava;
- Uvođenje tržišne privrede.

Ovih pet uslova nisu novina. Oni su odavno definisani i predstavljaju neku vrstu minimalne garancije kojom se donatori obezbeđuju da će njihov prilog efikasno ići uvođenju političke i ekonomske demokratije tamo gde su nekada snažno vladali diktatura i kolektivizam. U slučaju Jugoslavije primena ovih uslova je utoliko potrebija jer zapadne sile izgleda da su voljne da priznaju kao validne predstavnike ljude koji su iz zaslepljenosti, ambicije ili pohlepe gurnuli svoj sopstveni narod u rat.

Takva jedna greška - jer je reč, kao što sam to već rekao i ponoviću, o greški i to ozbiljnoj – koja može biti ispravljena jedino uvođenjem jako striktnih pravila. Pomoći zemljama bivše Jugoslavije da ponovo stanu na svoje noge svakako predstavlja glavni zadatak; ali novac je beskoristan ukoliko ne služi prvo i najpre demokratiji i njenom obaveznom osloncu, tržišnoj privredi. Jer istina je da politička demokratija ne može da postoji bez ekonomske demokratije.

Izbor pravih ljudi

Verujem da će uskoro doći vreme kada ćemo Jugoslovenima morati da poverimo posao za definisanje i sprovođenje ekvivalenta Maršalovog plana za Balkan pod nadzorom Evropske unije. Sposobnost ovih muškaraca i žena biće odlučujući faktor jer će od njihovog delovanja zavisiti uspeh ili neuspeh programa obnove.

I zato moramo napraviti smisao, kada za to dođe vreme, da se zapitamo kakav je bio stav svake osobe tokom rata.

Danas nije previše rano da se počne razmišljati o tome šta će se dešavati u bivšoj Jugoslaviji kada zaraćene strane najzad prihvate da učukaju svoja oružja. Improvizovan i loše pripremljen mir lišen demokratske osnove osuđen je na neuspeh od početka; ali mir izgrađen na gore pet pomenutih principa, primenjen od strane pravednih muškaraca i žena, zasnovan na striktnom ali pravednom rukovođenju međunarodne pomoći imao bi sve izgleda da traje.

Razmišljajmo o tome, kladimo se na njega.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*M*ir koji se trenutno nazire na Balkanu nikako nije odraz stvarnih želja jugoslovenskih naroda. Međutim, to je i dalje mir, suštinski korak na putu političkog rešavanja sukoba. Štaviše, oblik ovog mira koji je nametnut zaraćenim stranama da ga prihvate, podložan je izmenama koje ga mogu učiniti prihvatljivim.

Prema tome, trebalo bi da pozdravimo i odamo priznanje onima koji su odgovorni - predsedniku Sjedinjenih Američkih Država, Bilu Klintonu, njegovom državnom sekretaru, Vorenu Kristoferu, i pregovaraču, Ričardu Holbruku. Pre jedva dva meseca, ideja o ućutkivanju i zameni nasilja dijalogom, činila se mahnitom optimističnom. Ovaj san postao je stvarnost i onima koji su bili akteri ovog dostignuća sada moramo odati priznanje, iako je rešenje daleko od najboljeg.

Tri istine

Želeo bih da podsetim na tri istine, koje sigurno nije prijatno čuti, u korist onih, posebno Evropljana, koji se žale da im je oduzeta njihova diplomatska pobeda od strane Amerikanaca koji su došli na gotovo.

- Prva je da nisu uspeli tamo gde Sjedinjene Američke Države jesu zato što nisu bili u stanju da izmene tok događaja kada je za to bilo vreme izvršivši pritisak svom snagom. Uprkos njihovoj upornosti i hrabrosti od početka sukoba, njihovi naponi na terenu nisu imali neophodnu diplomatsku podršku. Ovo je upravo ono što razlikuje jednu državu od saveza država. Kada nekadašnja država odluči da se uključi, ona to čini svom svojom snagom i odlučnošću, ali kada kasniji savez država donese tu odluku, retko se dešava da ima neophodnu koheziju da nametne svoje stavove. U ovom događaju, Evropa je pred svetom pokazala da još nije postala velika sila.
- Druga istina je da imaju iskustva u poslovima ove vrste što im daje neospornu efikasnost. Istina je da Sjedinjene Američke Države generalno čekaju duže pre nego što se obavežu, ali kada to prihvate onda je to sa čvrstom rešenošću da uspeju radeći sve što je u njihovoj moći. Evropljani su svesni toga jer ih je američka intervencija na njihovom tlu dva puta spasla od propasti, 1917. i

1944. godine. Prema tome, nije iznenađujuće ako se to desi još jednom u kontekstu rata u bivšoj Jugoslaviji, i Evropljani bi trebalo da iz toga izvuku logične zaključke umesto da se žale.

- Treća i najvažnija istina je da u bivšoj Jugoslaviji ništa još nije konačno. Reći ću čak da je kraj ratovanja samo novi početak. Evropa, u stvari, u rukama ima najjaču kartu - njenu geografsku blizinu, zajedničku istoriju i njene kulturne sličnosti sa jugoslovenskim narodima. Zbog svoje ekonomske i finansijske moći i svog političkog uticaja koji znači da ona može da igra ulogu u izgradnji mira koju Sjedinjene Američke Države ne mogu jer su suviše udaljene od Evrope, a posebno od Balkana. Kada Evropa prevaziđe razlike koje su je sprečile da nametne mir u bivšoj Jugoslaviji, ona će biti u najboljoj poziciji da ostvari pobedu prava uz sigurnost da se odluke donete u Dejtonu ispravno primenjuju, da izbeglice mogu da se vrate u svoje domove i da se ponovo uspostavi pravda. Ipak, jasno je da ono što će se sada događati, dobrim delom zavisi od aktera na terenu.

Naša Fondacija, koja već dve godine ne prestaje da se bori kako bi osigurala pobedu ovih ideja, u potpunosti je pripremljena da pomogne Evropi u ovom poduhvatu.

Balkan i Evropa

Ovo je utoliko tačnije imajući u vidu činjenicu da nezavisne države bivše Jugoslavije žele da budu primljene u Evropsku uniju, s pravom smatrajući da će njihovi ekonomski i socijalni problemi biti lakše rešeni onda kada budu delili prosperitet Unije. Zaista, ne postoji ništa lakše za Evropsku uniju nego da podseti one čiji su bratoubilački sukobi opustošili zemlju da je Evropa demokratska tvorevina i da biti deo te tvorevine podrazumeva poštovanje osnovnih principa: političku slobodu, tržišnu privredu, poštovanje ljudskih prava i prava manjina...

Velika slabost Dejtonskog sporazuma leži u tome što je politički legitimitet dat ljudima koji su namerno izabrali rat da bi ostvarili svoje ambicije, i u sankcionisanju nemoralnih i nepravednih principa kao što je podela teritorije na osnovu etničkih i verskih kriterijuma. U stvari, ove odluke formalno krše duh i poruku sporazuma na kojima se temelji Evropska unija. Za Evropljane je zato veoma jednostavno da podsete one koji žele da se pridruže njihovoj zajednici da jedino poštovanje prava i pravde može to da im omogući.

Sledi da Evropa zahteva od lidera i naroda bivše Jugoslavije da demonstriraju svoju sposobnost da sarađuju i održavaju dobrosusedske odnose, jačajući ekonomske

veze i slobodno kretanje ljudi i dobara, pre nego što postanu deo evropske porodice.

Nemačka, Francuska i Velika Britanija, koje se žale da su ostavljene po strani u mirovnom procesu, sada moraju da shvate da se nalaze u nadmoćnom položaju. Neka ponude svim zemljama bivše Jugoslavije mogućnost da se približe Evropskoj uniji da bi brže zalečile svoje rane, ali treba da iskoriste priliku i zahtevaju od njih usvajanje demokratskih principa bez kojih slobodno društvo ne može da postoji. Prema tome, neophodnost će se postarati da veštačke i opasne podele koje trenutno obrazuju osnovu mirovnih sporazuma budu nekim čudom izbrisane.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Pošto smo bili među prvima koji su pozdravili mir koji je formulisan pre nekoliko meseci, kada su Sjedinjene Američke Države dale sve od sebe kako bi utišale oružje na Balkanu, mi se danas među prvima radujemo što su NATO snage stigle u Bosnu da sprovedu Dejtonski sporazum. Ovo nas, međutim, ne sprečava da kažemo da taj mir, nametnut zaraćenim stranama koje ga nisu želele, može da se pretvori u katastrofu ako se ne gradi na čvrstim osnovama: drugim rečima, ako lideri tri upletene zemlje - Bosne, Hrvatske, Srbije-Crne Gore - ostanu gluvi na težnje svojih naroda.

Mostar, Sarajevo, Istočna Slavonija, Goražde, Prevlaka... toliko crnih tačaka na karti koju su diplomate nacrtale po svom nahođenju. Svaka od ovih tačaka može, u svakom trenutku, da postane varnica za novu rundu nasilja koja rasplamsava rat, čak dok svetsko javno mnjenje veruje da je problem bivše Jugoslavije rešen. I razlog za to je što se mir, koji su zagovarale Sjedinjene Američke Države uz pristanak Evrope i Rusije, zasniva na jako nepravednoj situaciji: nametanje granica podelom prethodno ujedinjene teritorije.

Po mom mišljenju, pregovarači u Dejtonu preuzeli su ogromnu odgovornost u istorijskom pogledu gradeći mir na principu koji je nepravedan, nemoralan i koji, kao takav, neopozivo mora biti osuđen. Međutim, isto mislim da obustava neprijateljstava pruža jedinstvenu priliku da se ponovo izgradi ono što je ljudska glupost uništila; ako je moguće da se, uprkos svemu, izvuče korist od mira čiji je temelj klimav.

Tri predloga

Dakle, naša Fondacija je više nego ikada odlučna da deluje da osigura, pre svega, da ove četiri godine rata ne budu samo uvod za obnovljena nasilja, i drugo, da bivša Jugoslavija najzad dobije šansu da odigra ulogu koju joj je geografija i istorija namenila.

Naši predlozi, imajući u vidu sadašnju situaciju u bivšoj Jugoslaviji, vrte se oko četiri glavne tačke:

1. Dejtonski sporazum je primenjen na takav način da ostavlja malo nade za eventualni povratak izbeglica - onih iz Bosne i Hercegovine, kao i onih iz Krajine. Te izbeglice imaju potencijal da postanu armija nezadovoljnih ljudi, koju bi ekstremisti svih vrsta lako mobilisali obećavajući svakome povratak u svoj dom uz pomoć sile.
2. Potrebno je da države koje su nastale iz bivše jugoslovenske federacije - Bosna, Hrvatska, Makedonija, Srbija-Crna Gora, i čak Slovenija - što pre započnu proces ekonomske reintegracije jer im je to jedino moguće rešenje ogromnih posleratnih problema. Proces reintegracije treba odjednom da obuhvati sistem komunikacije, saobraćaj, energiju, i sve vidove saradnje koji bi vodili ujedinjenju jugoslovenske teritorije, nasuprot trenutnim tendencijama ka odvajanju i podeli. Verovati da svaki od ovih entiteta nema potrebu da razmenjuje dobra, ljude i usluge sa nekim drugima, kada je pre rata ekonomska i socijalna interakcija bila obimna, bila bi fatalna iluzija. Štaviše, ako se Amerikanci i Evropljani nadaju da se pridržavaju kalendara koji su mukotrpno zajedno sastavili u Dejtonu i potvrdili u Parizu, onda će morati da se postaraju da proces postane nepovratan pre kraja ove godine.

Ovaj problem nije lako rešiti kao što to možda izgleda na prvi pogled. Izvesno je da ljudi, žrtve rata, žele da proizvode i slobodno trguju kao što su to nekada činili; ali to nije u interesu njihovih lidera da podstiču ekonomske veze čija bi neposredna posledica bio slom izolacije na kojoj se zasniva njihova moć. Naprotiv, ovo kasnije može samo da ima koristi od držanja njihovih granica sa ostalim zemljama bivše Jugoslavije zatvorenim što je duže moguće.

Važnost koju danas predstavlja ekonomska integracija jugoslovenskog prostora nije manje bitna za mirovni proces koji počinje. Što se integracija bude brže odvijala, to će biti niži račun koji zapad bude plaćao da održi nekonfliktne odnose između bivših zaraćenih strana. Iako je zasnovan na veštačkoj, manihejskoj viziji situacije u bivšoj Jugoslaviji, Dejtonski sporazum može biti korigovan, posebno uspostavljanjem bliskih ekonomskih veza između različitih entiteta koji su proizašli iz rata. Da bi se ovo desilo, međutim, neophodno je delovati veoma brzo i proces integracije učiniti nepovratnim.

3. Treća bitna tačka je informisanje. Svi znamo i slažemo se da je jedno od najmoćnijih oružja koje je korišćeno u skorašnjem ratu bilo dezinformisanje: drugim rečima, reči i slike, pisanje i zvuk korišćeni su da bi se raspirivala mržnja, huškala jedna grupa ljudi protiv druge, manipulisalo istinom, izvrtale činjenice. Većina masakra koji su počinjeni tokom ovih strašnih godina mogu se pripisati

ovom oružju, stručno vođeni od strane onih ljudi koji su naučili da ga koriste kada je komunizam čeličnom pesnicom vladao Jugoslavijom.

Amerikanci su, u stvari, ovo dobro shvatili. Dok njihove NATO trupe zauzimaju položaj na bosanskoj teritoriji, oni uspostavljaju radio-stanicu koja će u regionima Sarajeva i Tuzle emitovati program na engleskom jeziku. Tako, glas slobode, pravičnosti, solidarnosti i tolerancije po prvi put će se čuti od početka neprijateljstava. Naravno, radio kojim upravlja vojska ne može da pretenduje da bude primer objektivnosti, ali u odnosu na prethodnu situaciju, u kojoj se zloupotrebljavalo ili pozivalo na ubistva, predstavlja ogroman napredak.

Signal je dat, i čini nam se neophodnim da uspostavljeni sistemi komunikacije emituju vesti i informacije na srpsko-hrvatskom jeziku, jedinom jeziku koji razume svo civilno stanovništvo; a kasnije, koristeći ovaj sistem kao osnovu, audiovizuelna mreža može da se izgradi, čiji će cilj biti emitovanje informacija koje su pribrane, nepristrasne i proverene. Ukidanje verbalnog i televizijskog ugnjetavanja koje je omogućilo rat je preduslov za institucije onih demokratskih struktura kojima je trajni mir u bivšoj Jugoslaviji neophodan.

4. Četvrta glavna tačka tiče se otvaranja prema Mediteranu. Ima nešto više od mesec dana - od 26. do 28. novembra 1995. godine - u Barseloni je, dvadeset sedam ministara predstavnika petnaest zemalja Evropske unije i dvanaest drugih zemalja koje se nalaze na obalama Mediterana potpisalo sporazum sa ciljem da se u narednih pet godina stvori nova i snažna politička, ekonomska i finansijska zajednica. Pored potvrđivanja svoje solidarnosti i pripadnosti zajedničkoj kulturi, odlučili su da prilože 4,6 milijardi ekija - 6,1 milijardi dolara - razvoju istočnih i južnih granica ovog ogromnog prostora. Ovo je označilo prvi korak u prilagođavanju evropskoj politici koja je, do tada, izgledala skoro isključivo okrenuta ka istoku.

U vreme kada je na Balkanu vladao mir, zemlja koja je tada bila Jugoslavija zauzimala je važno mesto u strateškoj ravnoteži regiona. Na obalama Jadranskog mora, a teritorijalno direktno okrenuta Centralnoj i Istočnoj Evropi, bivša Jugoslavija je bila glavni akter na mediteranskoj sceni. Štaviše, pošto je, opravdano, imala reputaciju da je pristrasna prema svojoj nezavisnosti, uživala je široko poštovanje međunarodne zajednice.

Ova situacija, prirodna posledica zemljine geografske situacije, uništena je ratom naravno. Međutim, bivša Jugoslavija je još uvek na istom mestu na mapi, i razlozi zbog kojih je nezaobilazna sila na Mediteranu čine je neophodnom za ravnotežu

regiona danas. Nezavisne države nastale iz rata moraju da se dogovore da govore kao jedna u novoobrazovanoj saglasnosti evro-mediteranskih nacija. Jer nijedna od njih neće vredeti ako sama nastupi za pregovaračkim stolom. Ali prilike koje su predstavljene na konferenciji u Barseloni suviše su važne da bi ih Bosna, Hrvatska i Srbija-Crna Gora danas ignorisale.

Početak

Mir koji je potpisan u Parizu jedva može biti nazvan pravednim ili razumnim. Ali, svojom zaslugom postoji. Ono što je sada važno shvatiti je da to nije kraj nego početak; uzimajući i dodavajući, praveći neophodne ispravke.

Dva različita scenarija su dostižna u ovom trenutku. Proces integracije Bosne može da bude uspešan ako je praćen reintegracijom - u najširem smislu te reči – drugih delova bivše Jugoslavije, i ovo će omogućiti da se postave osnove za trajni mir u regionu. S druge strane, ako se mir ne ostvaruje tom dinamikom i ako se utvrde veštačke granice, onda možemo očekivati samo dva moguća scenarija: ili će NATO morati da ostavi svoje trupe zauvek u bivšoj Jugoslaviji, ili će novi rat izbiti čim ove trupe napuste tlo bivše Jugoslavije.

Svi se slažu, ali ne šteti podsetiti se: mir se ne može doneti odlukom; on se gradi iz dana u dan. I tako, pošto su velike sile uspele da zaustave razmenu vatre, iskoristimo period koji dolazi za postavljanje temelja jedne nove jugoslovenske zajednice: zajednice slobodnih nacija, kao što je to Evropska unija, koja je sastavljena od visoko autonomnih, geografskih i kulturnih entiteta: regiona.

I na kraju, kako se stvari razvijaju, završiće se onako kako treba: bivša Jugoslavija, nesumnjivo drugačija, ali još uvek živa, postaće grupa nacija na koju se još jednom mora računati.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*roz nekoliko nedelja u Albaniji će se održati opšti izbori koji će sigurno imati veliki značaj kada se uzme u obzir preovlađujuća situacija na Balkanu. Pošto izgleda da se mir opreznim koracima vraća u bivšu Jugoslaviju, uprkos tenzijama koje ostaju na terenu, albansko pitanje mora još da se razmotri. Iako je nasilje sukoba koji je besneo u Bosni i Hercegovini tokom četiri godine možda stavilo u drugi plan, ovo pitanje ipak ostaje čitavo i nerešeno, stvarajući ozbiljnu pretnju koja visi nad celim regionom.

S obzirom da smo svi upoznati sa problemom, uzdržaću se od ulaženja u detalje, ali želeo bih da istaknem da su albanske manjine prisutne u različitim balkanskim zemljama, posebno u Makedoniji i Grčkoj. U okviru Jugoslovenske Federacije, koja obuhvata Srbiju i Crnu Goru, Albanci su veoma prisutni pošto čine većinu stanovništva na Kosovu i manjinu u Crnoj Gori.

Pripremna konferencija

Neki ljudi bi mogli pomisliti da će kraj rata u Bosni dovesti do smanjenja tenzija u tom regionu, tenzija koje su u više navrata u bliskoj prošlosti bile na ivici da izazovu novi teritorijalni, etnički i verski sukob. Ovo pitanje, međutim, nije razmatrano prilikom pregovora kojima su okončana neprijateljstva i, kao posledica, ono ostaje opasno kao nerešeno. Ako želimo trajni mir na Balkanu, ovo je pitanje sa kojim se sada moramo direktno suočiti.

Ako nastavimo da čekamo, s druge strane, videćemo isti tragični scenario koji je - koštao desetine hiljada života u Bosni, oterao četiri miliona muškaraca, žena i dece u egzil, i izazvao beskonačna razaranja - i koji će se ponoviti na Kosovu. Ovo je, naravno, poslednja stvar koju bi neko pozeleo, sada kada se nova nada trajnog mira postepeno ukorenjuje u mislima svih nas.

Naša Fondacija, polazeći od gledišta da bi svako dalje odugovlačenje rešavanja albanskog pitanja značilo moguću lančanu reakciju na Balkanu, predlaže da organizuje međunarodnu konferenciju o budućnosti Kosova. Verujemo da se svetu pruža jedinstvena prilika da preduhitri, da spreči događaje koji će, ukoliko se ništa ne učini, biti neminovni kao i oni događaji koji su potopili bivšu

Jugoslaviju posle 1991. godine. I kako mi u Fondaciji ne vidimo da se nazire bilo kakva inicijativa u tom pravcu, osećamo da je naša dužnost da još jednom napravimo prvi korak.

Naša ideja je da okupimo četrdeset ličnosti iz svih zemalja kojih se tiče albansko pitanje, i da pozovemo stručne predstavnike međunarodne zajednice u cilju njegovog proučavanja na ta dva ili tri dana. Albanski, makedonski, crnogorski i srpski stručnjaci bi upoređivali i suprotstavljali svoja gledišta i predloge o problemu albanske manjine uopšte, i posebno po pitanju Kosova.

Pošto je situacija u regionu takva kakva je, očigledno je da jedna konferencija neće rešiti probleme takvih razmera i sa tako dubokim korenima. Međutim, barem bi omogućila da se uporede mišljenja, da se započne pravi dijalog i time stvori povoljna atmosfera za temeljne rasprave.

Živimo u vremenu kada oživljavanje tradicionalnih sukoba u svakom trenutku može da plane u destruktivnu kataklizmu. U nemogućnosti da preduprede sukobe, međunarodne institucije i velike sile nastoje da, što je moguće bolje, upravljaju sporim procesom koji vodi do mira. Ipak, u vremenu koje je potrebno da se uspostave neophodne procedure arbitraže, broj pojedinačnih i kolektivnih tragedija se samo uvećava. Zato je potrebno naučiti, dok još ima vremena, kako da se spreče tragedije za koje znamo da su neizbežne.

To je ono što želimo da postignemo ovom konferencijom, ne određujući kao svrhu definisanje odredbi jednog ambicioznog sporazuma, već predlažući da se napravi okvir u kojem bi mogli da se organizuju budući pregovori: opis profila učesnika, vremenski plan govora, praktični načini rasprava, mesto i uloga međunarodnih vlasti, traženje odgovarajućih institucija koje bi nadgledale ove pregovore.

Empirijski proces

Čini nam se da bi bilo nepromišljeno čekati duže sa otpočinjanjem diskusije o albanskom pitanju, i pruža nam se istorijska prilika da izbegnemo greške koje su dovele do rata u bivšoj Jugoslaviji. Međutim, iskustvo nam isto govori da je potrebna velika količina pragmatizma ako želimo da izbegnemo da protagonisti drame utvrde pozicije. Postupati empirijski, određivati okvir pregovora, sastavljati liste učesnika buduće međunarodne konferencije, i ispitivati metode koje mogu da doprinesu uspehu pregovora, čini nam se da je staza koju treba pratiti.

Dodao bih u zaključku da je ovaj plan, koji je podnet nekolicini veoma visokih međunarodnih funkcionera zaduženih za jugoslovensko pitanje, naišao na povoljan prijem. Prema tome, nisam jedini koji misli i govori da moramo iskoristiti sadašnja kretanja u korist mira da bi okupili stručnjake za istim stolom i pronašli mirno rešenje albanskog pitanja.

Neka se ovaj apel u ime razuma čuje pre nego što bude suviše kasno!

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*M*ože se desiti da mesečno pismo koje naša Fondacija šalje izazove neku reakciju, i to je sasvim prirodno. Takve reakciju su generalno pozitivne, ali čitaoci ponekad izraze svoje neslaganje sa idejama koje mi branimo. Imamo veliko interesovanje za mišljenja takvih kritika jer nas prisiljavaju da poboljšamo svoje analize i preciziramo stavove.

Takav je slučaj slikara Slobodana Jevtića, koji mi je nedavno upravo uputio jedno dugačko pismo. Želim da citiram odavde jer mi se čini da ono ilustruje određen široko rasprostranjen stav u vezi sa Kosovom i albanskim pitanjem, stav koji bi mogao da ima dramatične posledice, stav protiv koga nastojimo da se borimo.

Teza...

Slede argumenti nekoga ko misli drugačije od nas kao reakcija na pismo iz aprila 1996. godine (br. 57) koje se tiče albanskog pitanja:

„Ja razumem Vašu želju da utičete na promene koje se dešavaju na Balkanu. Ali u Evropi postoje i druga područja tenzije povezana sa nacionalnim, etničkim i ustavnim problemima.

Da li Vam je ikada palo na pamet, na primer, da sazovete „forum intelektualaca“ da bi se razmatralo korzikansko pitanje? Na osnovu čega se francuski „Ustav“ može nametnuti korzikanskom narodu?

Vi svakako znate da „Savoja“, u Francuskoj, želi da bude priznata kao država. Ili mogli biste da se bavite neprimlikama Alzašana ili Baskijaca. A šta tek reći o irskom sukobu koji muči Veliku Britaniju?

U svim ovim regionima Evrope možete naići na situaciju etničkog raslojavanja, ali niko ne pravi ni najmanji napor da se bavi problemom organizujući konferenciju kao što je ova koju predlažete za Kosovo.

Šta nam daje za pravo da se mešamo u probleme Albanaca, Makedonaca, Grka, Srba, Bugara? Da li je reč o pravu najjačeg? Ili da li je to izgovor da se smiri region kako bi se omogućio ulazak američkog kapitala na obalu siromašne Albanije?

Dragi gospodine, na čijoj ste Vi strani? Čini mi se da je sasvim lako otkriti šta se krije iza Vašeg stava: američka transfuzija, makar jedna kap u ovom ekonomskom haosu bi Vas zadovoljila. Ali pogledajte rezultat nepromišljenog mešanja „stranih lica“ (Genšer, Badinter, itd) koji je Jugoslaviju gurnuo u košmar ludila i horora...

Stoga sa strahom vidim Vaš sastanak i Vaše rasprave kako vode komadanju Kosova.

Oprostite mi što ne delim Vaše mišljenje. Ne želim da suviše naprežem svoje rasuđivanje, ali isto imam utisak da po Vama Hrvatska takođe treba da postane „Velika Hrvatska“, muslimanska Bosna „Velika Bosna“, dok Srbija, sa svojih 12 miliona duša ne može da postane velika i ujedinjena.

... i naš odgovor

Moj odgovor na ove argumente sadrži tri tačke koje se međusobno dopunjuju i obrazuju celinu:

1. Postoji velika razlika između korzikanskog, baskijskog ili irskog problema s jedne strane i albanskog problema s druge strane, koja onemogućava svako poređenje između njih: da uprkos nasilju koje separatisti ponekad koriste, u demokratskim zemljama, takvi problemi se redovno stavljaju pred glasače kroz redovne izborne procese koji nepobitno pokazuju da su separatisti manjina. To nije slučaj sa stanovništvom Kosova kome nikada nije pružena prilika da se slobodno izjasni po ovom pitanju. Kada bi na Kosovu stvarno postojala demokratija, ljudi bi već odavno bili konsultovani. Možemo da se nadamo da bi u jednoj demokratiji koja se poštuje, problem etničkog porekla ili promene granica, postao nebitan.
2. Kada naša Fondacija predlaže da organizuje međunarodnu konferenciju o albanskom pitanju, ona nema nameru da ohrabruje stvaranje „Velike Albanije“ komadanjem Srbije, Makedonije i Grčke. Mi samo želimo da sprečimo ponavljanje onoga što se desilo u bivšoj Jugoslaviji uopšte, a posebno u Bosni i Hercegovini.

Organizujući jednu takvu konferenciju mi ne nameravamo da učesnicima obezbedimo već gotova rešenja; niti očekujemo da ćemo doći do čudesnog rešenja posle nekoliko dana diskusije o veoma kompleksnom problemu. Mi samo želimo da stvorimo kontekst u kome će se stručnjaci svih zainteresovanih strana sresti, definisati zajednički pristup problemu i dogovoriti oko metodologije koju zahteva data situacija.

Ne postoji, niti može postojati neko neposredno, jednostavno rešenja albanskog problema. Ali ideja koju je nedavno izneo predsednik Srpske akademije nauka i umetnosti u vezi sa podelom Kosova sadrži klicu prave katastrofe. Bolno iskustvo u Bosni i kontroverzna reagovanja koja je izazvala primena Dejtonskog sporazuma pokazuju da komadanje jednog regiona ili jedne zemlje nikada ne može biti pametno rešenje i da neizbežno vodi novim i beskrajnim sukobima.

3. Neophodno je uključiti velike sile u traženju rešenja za albansko pitanje - za razliku od onoga što se dešava kada je u pitanju korzikanski, baskijski ili irski problem – razlog je što se međunarodna zajednica samo pokreće kada kriza preti da ugrozi međunarodni mir. I to je slučaj sa albanskim pitanjem.

Bila bi ozbiljna greška prepustiti Srbiji da se sama bavi ovim problemom, čak i ako Beograd ne može i ne sme biti ignorisan u traženju pravednog rešenja. Albansko pitanje nije ograničeno samo na Kosovo. Sa različitim intenzitetom nastaje u južnoj Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji i Grčkoj. Dakle, očigledno je da se pitanje Kosova ne može rešiti bez tretiranja celine albanskog problema kako se pojavljuje na Balkanu.

Dodaću da u interesu Beograda nije da pokušava i sam rešava taj problem. Jasno je da se ni Makedonija ni Grčka neće odreći dela svoje teritorije; niti će, štaviše, Albanija pristati na jednu takvu amputaciju njenog dela. Zbog toga lideri u Beogradu rade na traženju rešenja u bliskoj saradnji sa svojim komšijama, oni će steći saveznike a ne protivnike.

Njihov sadašnji stav, međutim, koji se zasniva na odbijanju pregovaranja, znači da traženje rešenja ostaje jednostrano, što je neprihvatljivo za međunarodnu zajednicu. Takav stav može dovesti do pritiska na Srbe, i to bi neminovno nanelo štetu njihovim interesima, primoravajući ih da reše problem Kosova bez uzimanja u obzir albanskog pitanja kao celine.

Što se tiče Albanaca, očigledno je gde njihovi interesi leže: osiguravanjem da, zauzvrat, ne budu uvučeni u krizu gde bi oni bili prve žrtve; da žive slobodno u zemljama u kojima su se trajno naselili, i radeći to bez menjanja postojećih granica – drugim rečima, bez narušavanja političke i teritorijalne stabilnosti regiona koju je bilo tako teško postići.

Najzad, međunarodna zajednica mora biti garant za primenu sporazuma, ohrabrujući sporazume koji će biti zaključeni, pomažući razrešavanju klime nepoverenja koja vlada na Balkanu. Nadajmo se da će ovoga puta biti efikasnija u

sprečavanju novog sukoba, nego u pokušaju da ugasi vatru kada situacija izmakne kontroli.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*ada smo pre četiri godine u Fondaciji za mir i rešavanje kriza izradili koncept za regionalizaciju i integraciju teritorije bivše Jugoslavije, i generalno Balkana, mnogi su ocenjivali da smo utopisti.

Danas, međutim, ova ideja se nalazi u središtu politike koja nastoji da uspostavi trajni mir u tom delu sveta, i pridobila je brojne pristalice - toliko brojne da bismo ponekada poželeli da neke od njih nisu među nama.

Evropski interes

Prilikom njihove posete zemljama regiona, Žak Santer, predsednik Komisije Evropske unije, i Lamberto Dini, predsednik Saveta ministara, odlučno su razgovarali u korist takvog pristupa. Objasnili su da je zasnovan na ubeđenju da put u članstvo Evropske unije zahteva apsolutno poštovanje mirovnih sporazuma i regionalne saradnje, koji će najviše doprineti stabilizaciji Balkana.

Poruka koju su ova dvojica evropskih lidera želeli da saopšte svojim partnerima u dijalogu je da saradnja „ne predstavlja opciju, već nužnost“ i da „svaka individualna strategija ulaska u Evropu ne dolazi u obzir“. „U vašim odnosima sa Evropskom unijom“, rekli su izričito, „ne tražite za sebe povlastice koje niste spremni da priznate ostalim državama regiona“.

U ovom pristupu problemu najviše ohrabruje to što je Evropa izgleda najzad shvatila gde leži njen interes i da se taj interes savršeno poklapa sa interesom naroda bivše Jugoslavije.

Za vreme okruglog stola, koji je nedavno održan u Beogradu, objašnjenje za ovu promenu dali su urednici italijanskog geopolitičkog časopisa *Limes*, Lučo Karačolo i Mišel Koriman, i sami tvorci projekta „Euroslavia“, koji neki smatraju da je identičan našem. „Problem je“, objasnili su, „sprečiti da se jugoslovenska epidemija proširi po Evropi“. Navodeći severnu Italiju i Korziku i naglašavajući da u Evropi danas postoji dobrih četrdeset nerešenih pitanja te vrste, od kojih svaki može da zapali vatru. „Setite se samo“, dodali su, „da je samo pre deset godina Jugoslavija bila najstabilnija i najnaprednija socijalistička zemlja. Ono što je tada izgledalo nezamislivo - krvoproliće - desilo se u srcu Evrope i svakog trenutka može ponovo

da se dogodi negde drugde. Logičan zaključak: regionalni pristup mora biti promovisan u okviru Evropske unije po svaku cenu i na njemu obrazovati stub stabilnosti celog kontinenta.“

Mi već četiri godine samo to i zastupamo.

Nacionalni interes

Ne bih želeo da ponavljam argumente koje je naša Fondacija razvila od svog osnivanja, već da jednostavno podsetim šta se mora učiniti da bi se doneo trajni mir i prosperitet nacijama koje su tako često bile obmanjivane.

Interes naroda i država regiona da usvoje zajednički pristup vezan je za njihov interes da uđu u Evropsku uniju, to jest, da postanu punopravni članovi evropskih institucija. Jasno je da ih Evropa neće prihvatiti sa njihovim svađama, netolerancijom, ratovima, mržnjom i njihovim smrtonosnim virusom razdora. Uzete pojedinačno, države bivše Jugoslavije ne predstavljaju ništa. Uzete zajedno, one znače malo ali ipak imaju izvesnu težinu.

Prvi uslov približavanja Evropi svakako je kraj rata koji je omogućen Dejtonskim sporazumom. U vremenu koje dolazi mir mora biti izgrađen i sva rešenja moraju biti istražena kako bi osigurala da bude trajan. To najpre podrazumeva napuštanje ekstremističkih ideja, nacionalizma i planova za stvaranje „većih“, „etnički čistih“, „nacionalnih“ ili „fundamentalističkih“ država - što se odnosi na Srbiju, kao i na Hrvatsku, Bosnu, Albaniju, Bugarsku, Grčku ili bilo koju drugu državu. Dodajem da oni koji su prouzrokovali nesreću miliona ljudi razdvajajući ih i deleći zemlju, narode i porodice, i koji bi, da su mogli, podelili čak i vazduh koji dišemo, moraju biti smenjeni sa svojih funkcija.

Drugi uslov je da se sve države međusobno priznaju u okviru njihovih međunarodno utvrđenih granica. Ne zato što su te granice dobre ili loše, već zato što njihovo priznavanje predstavlja preduslov za mir i mogu jedino da se menjaju putem pregovora i uz međusobni pristanak. Važnost ovih granica mora biti smanjena otvaranjem slobodnog kretanja ljudi, dobara, kapitala, informacija i ideja.

Pre godinu dana naša Fondacija je organizovala konferenciju u Parizu na temu „Ekonomski razvoj Balkana i Jugoistočne Evrope“. Činjenica da nam je Evropska unija pružila podršku, podvlačeći potrebu da se radi na učvršćivanju ekonomskih veza u regionu, predstavljala jak signal. U završnom dokumentu koji su usvojili najeminentniji stručnjaci iz država bivše Jugoslavije, Albanije i Bugarske, već se

daje nedvosmislen znak kada se kaže: „Obnavljanje međusobne saradnje bi bio značajan korak na putu uključivanja regiona u proces međunarodne integracije“.

Treći uslov je stvaranje konteksta koji formiraju pojedinačna ili kolektivna prava i slobode - koji će dobiti maksimalnu zaštitu - u okviru kojeg će pojedinci i zajednica smatrati da je malo važno kako se zove država u kojoj će živeti, jer će to biti država koja će ih štiti i omogućiti im da se razvijaju u ekonomskom, političkom, kulturnom i socijalnom pogledu.

Implementacija ove ideje

Najveća prepreka na koju nailazi ideja o saradnji i regionalnoj integraciji predstavljaju interesi lidera koji se održavaju na vlasti ne da bi obezbedili blagostanje svojim narodima, ili da bi preuzeli odgovornosti koje uz to idu, već iz ljubavi prema vlasti i koristi koje im ona donosi.

Ideja o reintegraciji zemalja regiona oduvek je bila, a i danas nastavlja da bude, loše prihvaćena od strane lidera balkanskih mini-država. Nju osuđuju predsednici država, visoke diplomate, njihovi savetnici i njihovi propagandisti i zvanični mediji, zato što ona odražava interes naroda i vidi kraj vladavine samovolje.

Lideri balkanskih zemalja shvatili su poruku koju su im uputili evropski lideri. Oni su svesni da u Evropsku uniju neće moći da uđu bez saradnje i regionalne integracije, ali ne žele da naprave takav korak. Razlog za ovo je jasan jer bi ulazak u Evropu podrazumevao usvajanje evropskog koda ponašanja i evropskih standarda, koji podrazumevaju političku i ekonomsku demokratiju, poštovanje ljudskih prava i prava etničkih grupa, slobodu štampe i promene u političkoj vlasti.

Ideje žive i razvijaju se. One mogu isto da postanu realnost. Zato je pitanje „kako“ isto tako važno kao i pitanje „šta“.

Gledano spolja, odgovor na ovo poslednje pitanje podrazumeva zajedničko delovanje svih uticajnih svetskih snaga koje su zabrinute zbog ovoga i koje su obrazovale Kontakt grupu. Gledano iznutra, ono podrazumeva stvaranje političkih sistema zasnovanih na pravnoj državi i poštovanju normi savremenih društava. Činjenica da se zna „ko“ rukovodi je od male važnosti u trenutku kada političar može da se nađe na čelu države ako radi u interesu svih njenih građana.

Danas je najvažnije da ideje prosperiteta, napretka, saradnje i integracije uzimaju maha ne samo u Parizu ili Rimu, već i na onim mestima gde je najbitnije, to jest, u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Banjaluci, Rijeci, Skoplju, Sofiji, Tirani... Pošteno je priznati, međutim, da su ove ideje uvek postojale na ovim mestima i da glas

razuma nikada nije prestao da se čuje - tolerancija nasuprot ekstremizma, saradnja nasuprot sukobljavanja, integracija nasuprot rušenja, izgradnja nasuprot razaranja, napredak nasuprot nazadovanja, stvarnost nasuprot mita, pravda nasuprot nepravde, legitimitet nasuprot despotizma, demokratija nasuprot totalitarizma.

Ekstremne tendencije su svakako bile najjače poslednjih godina, ali je u interesu svih da prevagne umerenost i da se smenjivanje na vlasti institucionalizuje.

Nadam se da će na kraju zdrav razum i ideje poput ovih koje smo razvili dovesti do utvrđivanja zajedničkih interesa, kao što to čine prirodne sile kada obezbeđuju da velike količine voda koje idu niz istu planinu iz hiljadu potoka nađu mesto u koritu iste reke.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Čvrste činjenice su tu. Odbijajući da priznaju tu glavnu istinu, lideri jugoslovenskih republika su bacili svoje narode u rat, međunarodna zajednica je bila u obavezi da reaguje da bi sprečila da se požar proširi na čitav Balkan, i danas žarište i dalje preti da se ponovo zapali.

Činjenice su uprkos tome jednostavne. Mogu se sažeti u rečima američke novinarkе, Flore Luis, kada kaže: „Rešenje jugoslovenskog problema je Jugoslavija“.¹ Drugim rečima, sukob će se zaista završiti kada zaraćena braća prihvate da ponovo uspostave normalne odnose i kada prestanu da veruju da jednim potezom mogu izbrisati više vekova zajedničke istorije.

Najnoviji aspekt ovog pitanja je što glavni pregovarač u mirovnim sporazumima, Amerikanac Ričard Holbruk, sada iskazuje identične poglede. Pošto je favorizovao rešenje koje manje-više odobrava podelu Bosne i Hercegovine - u šta smo se uverili prilikom poslednjih izbora – nije li izjavio po svom povratku u Sjedinjene Američke Države da razvoj ekonomskih odnosa između Beograda i Sarajeva, Zagreba i Banjaluke predstavlja pravi ključ za povratak mira?

Konfederalni pristup

Izgovarajući te reči američki diplomata je samo konstatovao ono što mi ovde ponavljamo već skoro tri godine - mir će se vratiti na Balkan onog dana kada se ljudi i dobra budu ponovo slobodno kretali po jugoslovenskom prostoru. Svako rešenje zasnovano na nekom suprotnom principu unapred je osuđeno na neuspeh i neminovno će prouzrokovati obnavljanje neprijateljstava.

Svestan sam da je sadašnja tendencija u zapadnim krugovima da se dozvoli podela Bosne koju će na terenu garantovati prisustvo velikih snaga NATO-a. Posle IFOR 1 biće IFOR 2, onda IFOR 3 itd... Međutim, iz iskustva znamo šta takva podela ima za posledice. Kipar, Kašmir i dve Koreje su tu kao rak rana da podsete da su nasilje, mržnja između zajednica i politička nestabilnost cena koja se plaća za ove neprirodne podele.

¹ Flora Luis: „Rešenje jugoslovenskog problema je Jugoslavija“ (*The International Herald Tribune*, 10. februar 1995).

U slučaju Bosne, izvesno je da bi primena ovakve formule imala štetnije posledice. Različite veroispovesti se neraskidivo prepliću budući da je većina porodica izmešana i da veštačke granice koje su postavljene ratom ne čine ništa kako bi sprečile različite zajednice da traže da se ponovo pridruže jedna drugoj. Rezultat bi bio niz beskonačnih serija sukoba koji bi primorali zapadne zemlje da tamo zadrže znatne vojne snage.

Najsigurniji način da se stvori beskonačan rat u srcu Evrope je da se ta logika sledi do kraja.

Imajući to u vidu, postoji drugo rešenje, druga grana alternative. To je upravo ono što smo zagovarali od samog početka neprijateljstava u bivšoj Jugoslaviji i što smo mesecima uzalud predlagali. Izgleda, međutim, da najbolji umovi počinju da priznaju da bi to na kraju moglo da bude dobro rešenje i da bi, prema tome, bilo zgodno precizirati njegove okvire.

Sve se zasniva na ideji da jedino ekonomska integracija jugoslovenskog prostora, to jest republika koje su nastale raspadom Jugoslavije, može da postavi trajne osnove mira. Na isti način kao što se to dogodilo u Evropi posle Drugog svetskog rata, sada je neophodno početi sa tkanjem guste mreže ekonomskih, komercijalnih i finansijskih veza između ovih zemalja. Bez traženja da se promene granice koje je međunarodna zajednica priznala ili da se ovi ljude veštački zbliže, neophodno je povratiti tradicionalne tokove razmene, ponovo stvoriti infrastrukture koje omogućavaju takve promene i postepeno definisati zajedničke monetarne instrumente.

Model ovoga već postoji. To je Evropa petnaest zemalja koja se od običnog zajedničkog tržišta pretvorila, posle dugih promena, u ekonomsku zajednicu praćenu političkom unijom, i koja će kroz nekoliko meseci obezbediti jedinstvenu valutu.

Koncentrični krugovi

Što se tiče političke dimenzije, jedina struktura koja je sposobna da sruši granice koje je rat postavio između zajednica i da osigura postojanje različitih veroispovesti i izgradnju održivog ekonomskog prostora, je dvostruka konfederacija - između Bosne i Hrvatske, s jedne strane, i Jugoslavije i Bosne, s druge. Pošto su države naslednice bivše Jugoslavije povezane jedne sa drugima kao koncentrični krugovi to bi dovelo do uspostavljanja stalnih kontakata koji bi brzo otklonili sve izvore sukoba.

Takođe, treba napomenuti da bi takav sistem istovremeno rešio problem odnosa između Hrvatske i Jugoslavije. Dve republike bi mogle da započnu ekonomsku i političku saradnju ili direktno ili preko Bosne, koja bi se ubrzo pokazala plodnom za obe strane.

Čvrste činjenice su, ponavljam, tu. Ako razne Vlade žele da reše ovu naizgled nerešivu jednačinu koju su postavile i ako međunarodna zajednica želi da izbegne dugi niz tragedija i nepotreban trošak, onda se ta staza ovde mora proučiti bez daljeg odlaganja. Zaista, evropsko iskustvo dokazuje da nema spora, ma kako da je star i neumoljiv, koji se ne može umiriti kada ljudi prihvate razmenu dobara i usluga.

Mir kroz trgovinu, trgovina kroz mir – ova metoda je stara koliko i čovečanstvo! Ona je, dakle, oprobana i ispitana.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*F*rancuski institut za međunarodne odnose, koji se ubraja u najcenjenije istraživačke organizacije u Evropi, i Fondacija za mir i rešavanje kriza, u kojoj imam čast da budem predsednik, odlučili su da udruže snage kako bi istražili budućnost Balkana. Oni su udružili svoje resurse i organizovali jednodnevno razmatranje na temu „Sadašnje stanje i perspektive za saradnju u bivšoj Jugoslaviji“, 12. februara u Parizu.

Ova konferencija, koja je bila potpuno privatna, okupila je četrdeset ličnosti, od kojih je skoro polovina došla direktno iz Banjaluke, Beograda, Ljubljane, Podgorice, Prištine, Sarajeva, Skoplja i Zagreba. Konferenciji su zajedno predsedavali Tijeri de Montbrijala, direktor Francuskog instituta za međunarodne odnose, i Dragoljub Najman, član Upravnog odbora naše Fondacije, i ona je omogućila forum za vodeće ekonomiste i politikologe iz bivše Jugoslavije da razmene svoja gledišta o regionu koji trenutno vidi oprezan povratak mira u Bosnu i Hercegovinu, dok se pretnja miru povećava na Kosovu.

Budući da rasprave treba da ostanu poverljive, ne bih mogao da komentarišem izlaganja koja su posebni učesnici imali tokom konferencije. Želeo bih, međutim, da podsetim na četiri glavne teme programa ovog sastanka i da ukratko rezimiram zaključke.

1. **Ekonomska situacija.** Sukob u državama nastalim iz bivše Jugoslavije izazvao je ozbiljnu ekonomsku krizu. Moguće je da će se nastaviti proces „balkanizacije“, što će samo pogoršati situaciju. S druge strane, razvoj prave ekonomske saradnje u regionu verovatno bi omogućio rešavanje problema koji su naizgled nerešivi.
2. **Politička situacija.** Nju karakteriše nemoć demokratskih institucija, sklonost ka etničkoj podeli, kršenje ličnih sloboda, grozno postupanje prema manjinama i nedostatak poštovanja privatne svojine. Jedini način da se napravi napredak na ovom polju je uspostavljanje političke i ekonomske demokratije na prostoru bivše Jugoslavije.
3. **Nacionalno pitanje.** Nacionalizam je koren glavnih potresa koji su se desili u regionu tokom poslednjih pet godina. Da bi se borilo protiv ovog fenomena apsolutno je neophodno obezbediti da se postojeće granice poštuju, da se

primenjuju mirovni sporazumi - posebno Dejtonski sporazum - i da se koriste miroljubiva sredstva za rešavanje međuetničkih problema koji još uvek nisu prevaziđeni (posebno kosovski problem).

4. Regionalna saradnja. Na isti način kako je to bilo uspostavljeno posle Drugog svetskog rata između Francuske i Nemačke, regionalna saradnja će svakako odigrati ključnu ulogu u konačnom pomirenju naroda na ovom prostoru. Ali biće neophodno postupati na pragmatičan način i započeti normalizaciju političkih, ekonomskih i društvenih odnosa u državama koje su nastale raspadom Jugoslavije.

Kao predsednik Fondacije za mir i rešavanje kriza želim da dodam nekoliko ličnih komentara povodom ovog sastanka koji će, u to sam ubeđen, jednoga dana biti smatran važnim datumom u procesu povratka mira na Balkan.

- Dok je Dejtonski sporazum doveo do prestanka neprijateljstava u Bosni i Hercegovini, ništa nije rešeno. Njegovom primenom može proizaći i najbolje i najgore - trajni mir ili etnička podela bivše Jugoslavije, što bi pojačalo nasleđe sukoba. Dakle, treba poboljšati ovaj sporazum odredbama koje će otkloniti potencijalne izvore sukoba.
- Na prvom mestu ovih odredbi je politička demokratija. To jest, uspostavljanje pravne države u državama u kojima, uprkos izgledu, i dalje vlada samovolja vlasti nasleđena iz vremena komunizma. Balkan će se stabilizovati tek onda kad svaka zemlja bude prihvatila presudu o univerzalnom pravu glasa, kad bude garantovala slobodu štampe, poštovala lične i kolektivne slobode i obezbedila nezavisnost zakonodavstva i pravosuđa.
- Zemlje bivše Jugoslavije ne mogu da se nadaju da će ući u Evropsku uniju sve dok među njima vladaju konfliktni odnosi. Zajednica petnaest zemalja bi ih primila, ali nije spremna da bude arbitar u njihovim sporovima i, pre svega, neće prihvatiti nikakvo kršenje vladajućih principa. Ako republike koje su nastale raspadom Jugoslavije žele jednoga dana da postanu punopravni članovi Unije, moraće da prihvate sva njena pravila, posebno demokratiju i tržišnu privredu, i da obezbede čvrste dokaze da bezuslovno pristaju.
- To pretpostavlja da su od sada normalni trgovinski tokovi uspostavljeni među njima. Ekonomisti koji su učestvovali na sastanku 12. februara primetili su da rat nije uništio jugoslovenski ekonomski prostor. Oni su istakli da ukoliko se podignu barijere trgovina će oživeti, povlačeći za sobom odmrzavanje političkih odnosa koji će zauzvrat biti najbolja garancija za mir među bivšim zaraćenim stranama. Primer koji su pružile Nemačka i Francuska još jednom je

tu da demonstrira da ekonomija može brzo da stvori čvrste veze zasnovane na poverenju među glavnim neprijateljima.

- Dakle, umesto da se teži izgradnji mira koji se zasniva na borbi moći, gde bi međunarodna zajednica obavezno morala da bude jemac sredstvima stalnih intervencionih snaga koje bi istovremeno bile i skupe i teške, sada se mora misliti na stvaranje zone slobodne trgovine na Balkanu, koja će biti uvod u političku zajednicu. Ovaj plan je uspešno isproban u Zapadnoj Evropi odmah posle Drugog svetskog rata. Nema razloga da ne da jednako dobre rezultate i u bivšoj Jugoslaviji.

Dobro znam da je pretenciozno rezimirati u nekoliko redova rasprave koje su trajale čitav jedan dan, ali ne verujem da sam izneverio ideje muškaraca i žena koji su učestvovali na ovom sastanku ističući ovih nekoliko različitih tačaka. I srećan sam što se njihova ubeđenja podudaraju sa našim, jer smo tokom skoro pet godina razvijali ove iste argumente u atmosferi opšte ravnodušnosti pa čak i neprijateljstva.

Rat je pomogao da oči počnu da se otvaraju ne samo u bivšoj Jugoslaviji, nego i u Evropi, Sjedinjenim Američkim Državama i Rusiji. Dokaz ovoga postoji u zaključcima koje je usvojio Savet Evropske unije 28. i 29. oktobra prošle godine, svi koji idu u korist pragmatičnom pristupu jugoslovenskom problemu i koji, slučajno ili iz nužde, preuzimaju naše ideje.

Od samog početka smo ovde pisali da će se mir vratiti na Balkan onda kad se politička demokratija bude ujedinila sa ekonomskom demokratijom, kada se trgovinske i finansijske veze koje je rat prekinuo budu u potpunosti povratile, kada stotine hiljada muškaraca i žena koji su proterani iz svojih domova budu bez straha mogli da se vrate tamo gde su oduvek živeli, kada se politička i društvena struktura jugoslovenskih republika ne bude više zasnivala na etničkim podelama, već na istorijskoj i kulturnoj stvarnosti i, najzad, kada prošlost bude služila da se osmisli budućnost, a ne obrnuto.

Blizu je trenutak kad će ove očigledne činjenice steći zakonsku snagu i nametnuti se svima. To je pouka koju sam izvukao iz deset sati rasprave koja se odvijala jednog februarskog dana 1997. godine u srcu francuske prestonice. Da li je zaista potrebno da dodam da u tome vidim klicu radikalne promene u traženju konačnog rešenja jugoslovenskog problema?

Boris Vukobrat

Predsednik

SADAŠNJA SITUACIJA I PERSPEKTIVE SARADNJE U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI

Sastanak su organizovali Francuski institut za međunarodne odnose (IFRI) i Fondacija za mir i rešavanje kriza 12. februara 1997.

LISTA UČESNIKA

Žil ANDREANI, direktor, Centar za analizu i prognozu, Ministarstvo spoljnih poslova
Sofija KLEMAN, Institut za bezbednost Zapadne Evropske unije
Tieri d'MONBRIAL, direktor, IFRI
Hansjörg EIFF, ambasador u OEBS-u, Nemačka delegacija, Beč
Nicole GNESOTTO, istraživač saradnik, IFRI
Pjer GUFRAN, BACM, Ministarstvo odbrane
Jean-Jacques INDERMIIHLE, bivši ambasador Švajcarske
Hans KOŠNIK, bivši administrator Evropske unije za Mostar
Admiral Pjer LAKOST, predsednik, Nacionalni savet Nacionalnog komiteta za povezivanje odbrane, vojske, nacije
René LERAY, šef Centralne službe za planiranje spoljašnjih odnosa, Komisija EU
Žan MATEOLI, predsednik, Ekonomski i socijalni savet Francuske Republike
Filip MORIJON, general
Jean-Paul PIGASSE, pisac i istraživač saradnik
Alain ROUILLARD, zamenik direktora, Odsek za kontinentalnu Evropu, Ministarstvo spoljnih poslova
Irmgard SCHWAETZER, bivši ministar, Bon
Hans STARK, istraživač saradnik, IFRI
Iber VEDREN, advokat, bivši generalni sekretar Predsedništva Francuske Republike
Henri WYNAENDTS, ambasador Holandije u Parizu
Milan BOŽIĆ, profesor, Fakultet prirodnih i matematičkih nauka, Beograd
Leon DAVIČO, specijalni savetnik generalnog direktora UNESCO-a, Ženeva
Vojin DIMITRIJEVIĆ, profesor, Pravni fakultet, Beograd
Vladimir GLIGOROV, istraživač saradnik, Institut za komparativne ekonomske studije, Beč
Branko HORVAT, profesor, direktor, Institut za napredne studije, Zagreb
Mladen IVANIĆ, profesor, Ekonomski fakultet, Banjaluka
Bogomir KOVAČ, profesor, Ekonomski fakultet, Ljubljana
Mirosljub LABUS, profesor, Ekonomski fakultet, Beograd
Zlatko LAGUMDŽIJA, profesor, Ekonomski fakultet, Sarajevo
Dragoljub NAJMAN, član Upravnog odbora Fondacije za mir i rešavanje kriza
Dušan POPOVSKI, bivši ambasador Jugoslavije u Parizu, Skoplje
Žarko PUHOVSKI, profesor, Filozofski fakultet, Zagreb
Nijaz SKENDERAGIĆ, zamenik, Skupština Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo
Stipe ŠUVAR, profesor, Katedra za sociologiju, Filozofski fakultet, Zagreb
Azem VLASI, advokat, Priština
Boris VUKOBRAT, predsednik, Fondacija za mir i rešavanje kriza
Veselin VUKOTIĆ, profesor, Ekonomski fakultet, Podgorica

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*O*d kada je naša Fondacija počela aktivno da učestvuje u traženju rešenja koje će okončati tragediju u koju su lideri država nastalih iz bivše Jugoslavije gurnuli svoje narode, retke su bile prilike kada sam mogao da Vas obavestim o nečemu pozitivnom i ohrabrujućem kao što je to slučaj danas.

Delegacija studentskog pokreta koji se proslavio tokom zime 1996-1997. godine boravila je u Parizu od 28. aprila do 1. maja, na poziv naše Fondacije. Taj boravak se opravdano može upamtiti kao značajan datum, jer je delegacija, koju je činilo šestoro studenata predstavnika pokreta koji su organizovali i vodili proteste, povratila sliku prave Srbije.

Iz tog razloga imena i funkcije ovih mladića i devojaka, koji su predstavili sliku Srbije u budućnosti u francuskoj prestonici, zaslužuju da budu zapisana: Miodrag Gavrilović, predsednik Saveza studenata, osoba koja se nalazila iza četvoromesečnih protesta i predsedavala Inicijativnom odboru; Dušan Vasiljević, zvanični portparol protestnog pokreta, koji se od prvog dana usudio da otvoreno kritikuje režim koji je pokazao odsustvo skrupula pribegavajući izbornoj krađi, i to potvrdio prolivajući krv svog naroda; Aleksa Grgurević, najmlađi među studentima koji je smogao snage da organizuje i koordinira akcije koje su vođene na beogradskim ulicama tokom četiri meseca, bez ikakve finansijske pomoći, koji je danas predsednik nove organizacije koja je nastala iz protesta - Studentske inicijative - koja je spremna, ako bude potrebno, da odmah ponovo nastavi bitku; Nikola Stefanović, koji je bio jedan od lidera studentskih protesta u Nišu, drugom gradu u Srbiji po veličini koji je do tada bio poznat kao uporište g. Miloševića; Aleksandra Molnar, lider studentskog pokreta u Novom Sadu, gradu koji nije pretrpeo veliku izbornu krađu, ali čiji su studenti pokazali visok nivo svesti i solidarnosti; Jelena Urošević, portparol studenata iz Kragujevca, univerzitetskog centra u srcu Srbije.

Prema njihovim rečima, bilo je „čast i zadovoljstvo“ najvišim predstavnicima francuske države i brojnim ličnostima iz studentskog, akademskog i političkog života da pozdrave ove mlade ljude u Parizu. Delegacija, koja je svetu pokazala do sada skrivenu stranu Srbije, susrela se sa francuskim mladim predstavnicima političkih partija i studentskog sindikalnog pokreta. Oni su razgovarali sa

ličnostima kao što su g. Deni Tijinak, gđa. Danijel Miteran, g. Žak Lang, ali takođe i sa predstavnicima institucija kao što su Senat – g. Moris Šuman; Ekonomski i socijalni savet – g. Žan Mateoli, predsednik; Ministarstvo spoljnih poslova; Francuska akademija; Helsinški komitet za ljudska prava; sudovi - g. Luj Edmon Peti, predsednik Advokatske komore i sudija u Evropskom sudu za ljudska prava; Univerzitet u Parizu – gđa. Žandru-Masalu, rektor. Gđa. Žandru-Masalu je prihvatila poziv studenata da dođe u Srbiju samo nedelju dana posle njihove posete Parizu.

Na svim ovim sastancima studenti su pokazali veliku zrelost i dokazali da su svesni svoje odgovornosti. Oni su privukli pažnju svojih sagovornika činjenicom da će u budućnosti biti nemoguće organizovati demokratske proteste bez njih.

Dočeku studenata iz Srbije poklonjena je velika važnost u Parizu, simbolična kao i politička. Ona se ogleda u renomeu francuskih ličnosti koje su primile delegaciju studenata, ali isto i u poruci koja im je preneti. Tako je g. Rujar ukazao svojim sagovornicima da sama činjenica da su pozvani u Ministarstvo spoljnih poslova u Quai d'Orsay dokaz je francuske privrženosti demokratskoj omladini Srbije.

S obzirom na trenutnu situaciju u njihovoj zemlji, konkretni rezultati ove posete su isto tako važni. Tokom njihovih razgovora studenti su istakli da su ciljevi njihove posete bili, pre svega, povratak srpskih studentskih organizacija, razmena studenata i profesora, kao i dostupnost stranih knjiga, razvoj i integrisanje slobode i autonomije Univerziteta, udruživanje studenata iz Srbije u slobodne organizacije koje nisu pod kontrolom režima, čuvanje protestnog duha, uspostavljanje demokratskih i zakonskih normi u društvo - posebno slobode medija i pravednih izbornih uslova, afirmacija principa tržišne privrede, podele vlasti, poštovanja Ustava, zakona i ljudskih prava i, najzad, promena negativne slike srpskih građana u svetu. Oni su, takođe, skrenuli pažnju i na činjenicu da su protesti pokazali da je narod okrenuo leđa g. Miloševiću, ali ni da nema apsolutno poverenje u opoziciju. Prema tome, studenti su postali treća, alternativna sila, što podrazumeva veliku odgovornost, koje su svesni i koju su spremni da preuzmu. Ovaj pristup dao je konkretne rezultate - ne samo da su uspostavljeni kontakti nastavljeni, već je odlučeno da francuski predstavnici dođu u Srbiju kako bi učestvovali na konferencijama koje će organizovati studenti. Predstavnici srpskih studenata su učestvovali na međunarodnoj studentskoj konferenciji u Monpeljeu. Donete su odluke da se sredi razmena studenata, profesora i knjiga, da se organizuje kurs za studente iz Srbije u Francuskoj, i da se uspostavi direktna televizijska veza između studenata iz Srbije i Evropskog suda za ljudska prava.

Budućnost i nada su dve reči koje najčešće upotrebljavam u svojim pismima, ali i u mnogim drugim prilikama u kojima sam nastojao da uradim najbolje što mogu kako bih doprineo traženju mirnog, pravednog i demokratskog rešenja krize koja je prouzrokovala takav preokret u bivšoj Jugoslaviji. Prateći posetu srpskih studenata u Parizu, još sam bolje shvatio u kojoj meri su ove dve reči pravične i, što je još važnije, realne.

Želeo bih da budem ličniji i ovde kažem da sam ponosan zbog onoga što su ovi mladi ljudi dokazali da su u stanju da urade. Oni su dokazali svoju sposobnost da govore, misle i deluju u skladu sa principima demokratskog sveta. Istim principima na kojima mi neumorno radimo da ih podržimo. Čuli smo ove mlade ljude kako brane ne samo iste stavove koje i mi imamo, nego i kako izražavaju duboko razmišljanje o najuzvišenijim idejama na kojima počiva demokratija.

Sve ovo me ohrabruje da u zaključku kažem da budućnost i nada postoje, jače nego ikada. Pošto smo čuli sve što mediji imaju da kažu o ovim studentima, mogli smo sami da vidimo, zahvaljujući našem sastanku u Parizu, da je njihova zasluga u stvari još veća.

Uspeh ove posete i njen simboličan, mada u isto vreme konkretan i čak politički značaj, ohrabruju me da ponovim ono što sam napisao na početku ovog pisma - retke su bile prilike kada sam mogao pozitivno da govorim o situaciji u bivšoj Jugoslaviji i to je dovoljan razlog da ponovim reči koje su od najvećeg značaja u takvoj situaciji - budućnost i nada.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Jedan od osnovnih uzroka krize i rata u bivšoj Jugoslaviji – i koji bi mogao da izazove novu eskalaciju neprijateljstva – je nedemokratska priroda režima koji vladaju u bivšim jugoslovenskim državama, posebno u Srbiji i Saveznoj Republici Jugoslaviji, Hrvatskoj i Bosni. Dejton nam je pokazao da samo zajednička intervencija međunarodne zajednice može da ubedi lidere ovih zemalja da se ponašaju u skladu sa demokratskim pravilima. Kao što je omogućila da se izleče simptomi, međunarodni pritisak ostaje ključ koji će eliminisati uzroke krize. Važan događaj će se upravo odigrati što može da bude zaokret – pozitivan ili negativan – za budući razvoj bivše Jugoslavije. Mislim na srpske predsedničke i parlamentarne izbore koji su predviđeni za 21. septembar 1997. godine.

Međunarodna zajednica može da odigra ključnu ulogu u ovim izborima obezbeđujući zakonitost izborne kampanje i procedura, i osiguravajući da su Albanci sa Kosova prisutni na političkoj sceni. Njihovo prisustvo bi išlo u korist demokratizacije čitave Srbije i bilo bi korak napred na putu traženja rešenja za gorući problem na Kosovu.

Pravedni izbori

U velikoj meri zbog nesloga i nesposobnosti koje su pokazali lideri opozicionih prodemokratskih partija, režim Slobodana Miloševića je ojačao svoje strukture i proširio svoj položaj na političkoj sceni, ali ne i na ekonomskoj i društvenoj. Koristeći metodu preglasavanja u Narodnoj skupštini, režim je uspeo da nametne izborne uslove koji ne ostavljaju nikakvu mogućnost prodemokratskim opozicionim partijama. Dovoljno je reći da izborne komisije kontrolišu isti oni ljudi koji su bili na njihovom čelu tokom opštinskih izbora prošle godine, drugim rečima, oni koji su organizovali izbornu prevaru koja je dovela do masovnih tromesečnih demonstracija. Štaviše, jedan od najvažnijih izbornih zakona koji se odnosi na izborne jedinice promenjen je bez saglasnosti opozicionih partija i, naravno, u korist vladajućeg režima. Što se tiče medija, situacija se nije mnogo poboljšala. Propaganda režima nastavlja da promovise partiju Slobodana Miloševića dok „satanizuje“ opoziciju. Većina naroda je držana u mraku i obasipana lažnim ili zlonamernim informacijama. Prisustvo posmatrača OEBS-a može svakako da

pomogne u garantovanju izbornih procedura, ali ostaje pitanje da li će to biti dovoljno da se zaista obezbedi demokratska kampanja i izbori. Imajući u vidu situaciju, prodemokratska opozicija ostavlja utisak zbunjene i podeljene, gde neke partije najavljuju da će izaći na izbore, a druge da će ih bojkotovati. Međutim, ako želimo da lečimo uzroke a ne simptomi bolesti, pitanje bojkota nije od presudnog značaja. Ako bude bojkota, režim će iskoristiti satelitske partije koje će mu dati legitimitet; ako, sa druge strane, prave opozicione partije - koje nemaju nikakve šanse da pobeđe - izađu na izbore u ovim uslovima, one će biti te koje će režimu pružiti taj legitimitet. U svakom slučaju, neće se postići nikakav napredak na putu demokratije. Prema tome, bitno je obezbediti pravične, demokratske, nepristrasne uslove za sve političke partije i grupe, izbeći bojkot, i pripremiti i organizovati izbore koji će najzad biti realan - a ne samo formalan - korak ka stvaranju demokratskog sistema u Srbiji. Ovo je aspekt koji je izgleda izmakao spoljnim posmatračima i, posebno, sudeći po njihovim zvaničnim izjavama, onima iz Sjedinjenih Američkih Država.

Izbori na Kosovu

Posebno važan faktor ovih izbora – koji je glavni za rešavanje političke krize u Srbiji i bivšoj Jugoslaviji - je pitanje Kosova. Ovo je problem koji nije rešavan od kada je postao javan u drugoj polovini osamdesetih godina, i koji je vremenom postao ozbiljniji i složeniji. Kao posledica brutalne povrede kosovskog ustavnog položaja, situacija u regionu, koja je u prošlosti uživala pravu autonomiju, ostaje neizvesna. Uprkos pokušajima da se obe strane - srpska i albanska – dovedu za isti sto, zajedno sa političkim protivnicima, nijedna rasprava se ne otvara i svaka strana odbija da se pomeri sa svojih nepomirljivih pozicija. Naša Fondacija je pokušavala poslednjih godina u nekoliko navrata – poslednji put početkom ove godine - da uspostavi politički dijalog bez unapred utvrđenih rešenja ili zaključaka; a ipak, iako su obe strane rekle da su generalno spremne, i nalaze da su namere naše Fondacije dobre, nikada nije došlo do susreta predstavnika obe strane. U takvim okolnostima, Albanci i njihove političke partije odlučili su da ne učestvuju na izborima u Srbiji, jer su ubeđeni da im to neće doneti nikakvu korist. Oni veruju da nemaju nikakve šanse da se njihov glas čuje u srpskom Parlamentu, niti očekuju da će ih bilo koja partija razumeti i podržati; radije veruju da bi njihov izlazak na ove izbore samo dao legitimitet Srbiji, čiji je režim zgazio njihova ustavna prava i ni na koji način nije pokazao volju da promeni svoj stav. Albanci predstavljaju većinu stanovništva u ovoj srpskoj pokrajini koja je, danas, praktično pod policijskom i vojnom kontrolom. Iz tog razloga, oni ne prihvataju političku privrženost Srbiji i Jugoslovenskoj Federaciji; oni žele da budu priznati kao Nezavisna Republika

Kosovo. Poslednjih godina, kosovski Albanci su stvorili paralelnu vlast i odbijaju svaku vezu sa zvaničnim državnim institucijama i strukturama. Tako oni redovno bojkotuju izbore na svim nivoima, lokalnom, srpskom ili jugoslovenskom. Albanski bojkot, uprkos tome što mnogi od njihovih argumenata zaslužuju da budu razmotreni, ima nekoliko negativnih posledica:

1. Albanski narod postaje sve više izolovan od države kojoj pripada, u svojoj jakoj želji za sopstvenom nezavisnom državom, što vodi pravo u rat.
2. Režim u Srbiji u tome nalazi stalni izgovor za dalju represiju.
3. Bojkot daje priliku ekstremistima na svim stranama da radikalizuju pitanje Kosova.
4. To automatski znači izbor kandidata koji pripadaju partiji režima na vlasti.

Tako će kao rezultat novog izbornog zakona, Albanci koji ne izađu na glasanje dati ovom režimu 42 mesta od 250 u Parlamentu.

Lečiti uzroke, a ne simptome

Međunarodna zajednica je odlučila da reši problem Kosova utvrđujući poštovanje ljudskih i nacionalnih prava zaista ugnjetanim Albancima na Kosovu kao uslov ponovnog uključenja Srbije u međunarodne institucije i podizanja „spoljnog zida“ sankcija. Istovremeno, jasno se traži rešenje koje će biti nađeno u okviru postojeće države, a ne putem otcepljenja Kosova. Ona je svesna da pokušaji promene granica u bivšoj Jugoslaviji vode u strahote rata u Bosni i zna da bi rat na Kosovu mogao da bude još strašniji, uz opasnost da se proširi na čitav region i da zahvati Albaniju, Makedoniju, Grčku, Bugarsku i Tursku. Lečiti uzroke - nedemokratsku prirodu režima u Srbiji i u Saveznoj Republici Jugoslaviji - nije moguće sve dok se ne reši pitanje Kosova. Iz tog razloga, ako se mogu garantovati pravedni i demokratski izborni uslovi, izuzetno je važno da Albanci i njihove partije izađu na naredne izbore u Srbiji, i dobiju 42 mesta u srpskom Parlamentu. To bi bio korak ka demokratizaciji Srbije i ka rešavanju problema Kosova. Tako bi se stvorila prilika za otvaranje neophodnog dijaloga o političkom i ustavnom statusu regiona. Nadajmo se da će svest o ovoj potrebi prevladati u zvaničnim albanskim i srpskim prodemokratskim opozicionim krugovima, kao i u međunarodnoj zajednici koja treba da uloži sve moguće napore u razmatranju uzroka kako ne bi morala da previja strašne i neizlečive rane, ili da ponovo počne da broji žrtve.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

U intervalu od dve nedelje imao sam priliku da predstavim ideje naše Fondacije u vezi sa konačnim rešavanjem krize u bivšoj Jugoslaviji najvišim političkim rukovodiocima u Vašingtonu i Moskvi.

Visok nivo odgovornosti koju imaju ličnosti sa kojima sam se oba puta sreo i kvalitet njihovih ideja čine da je moja dužnost da Vas detaljno obavestim o tim razgovorima. U trenutku kada velike sile konačno postaju svesne ograničenosti svog delovanja i da je nemoguće da trajno sačuvaju mir na Balkanu, potreba za novim pristupima čini se da je veća nego ikada. Velika pažnja i razumevanje na koje su naišle moje primedbe za mene su dokaz da postoji realan razvoj pristupa velikih sila problemu bivše Jugoslavije.

Jedanaest ključnih tačaka

Moji razgovori u Sjedinjenim Američkim Državama i u Rusiji odnosili su se na sledeća razmišljanja i predloge:

1. Političku situaciju u zemljama bivše Jugoslavije, sa mogućim izuzetkom Slovenije, karakteriše odsustvo nade u ovom trenutku i vizije za budućnost. To se odnosi na narode regiona, kao i na njihove Vlade.
2. Jedini cilj onih koji trenutno drže vlast u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji je da je po svaku cenu zadrže. Rezultat je oživljavanje ultranacionalizma širom bivše Jugoslavije i vraćanje tenzija koje su obeležile 1991-1992-1993. godinu.
3. Opozicione partije, kojih je mnogo, ne predstavljaju prihvatljivu alternativu ni u jednoj republici bivše Jugoslavije. One su, u stvari, potkopane unutrašnjim svađama koje ih čine nesposobnim da efikasno deluju protiv sadašnjih vlasti, koje zauzvrat bez stida koriste njihove podele.
4. Dejtonski sporazum je doveo do ukidanja neprijateljstava u Bosni, ali nije vratio mir na Balkan. Ovaj region, polako ali sigurno ide ka rešenju kiparskog modela, u kojem će zajednice živeti razdvojene međunarodnim snagama koje će morati trajno da ostanu na terenu.
5. Glavni nedostatak Dejtonskog sporazuma, što naša Fondacija nastavlja da ponavlja od njegovog potpisivanja, bilo je jačanje granica koje odobravaju

- etničko čišćenje Bosne, umesto da garantuje zaštitu granica koje je priznala međunarodna zajednica. Ovo zabranjuje uspostavljanje trajnog mira u regionu.
6. Ovo je postalo sve očiglednije jer oružje stalno pristiže u bivšu Jugoslaviju. Dok su napori u toku da se pokupi i uništi zastarelo oružje, sukobljene strane se snabdevaju ultra modernim oružjem, što samo stvara uslove za nove sukobe.
 7. Mir može samo nastati iz obnove bosanskog prethodnog teritorijalnog integriteta, povratka izbeglica u gradove i sela iz kojih su ratom proterani i uspostavljanja prave ekonomske saradnje između Bosne, Hrvatske, Makedonije, Srbije i čak Slovenije.
 8. Takav mir ostaje nezamisliv sve dok lideri u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji, koji su izazvali i vodili rat u bivšoj Jugoslaviji, ostaju na svojim funkcijama. Američki državni sekretar, Medlin Olbrait, nedavno je shvatila prilikom svoje posete Balkanu da cilj ovih lidera nije da se stvore uslovi između njih za miran zajednički život, već da na svaki mogući način ostanu na vlasti.
 9. Zapadne Vlade naglašavaju stabilnost na Balkanu i u tom cilju jačaju poziciju bosanskih, hrvatskih i srpskih lidera. A ipak, samo će dolazak istinske demokratije u republikama bivše Jugoslavije stvoriti uslove za trajnu stabilnost. Budući da sadašnji lideri ne žele da uspostave demokratiju u svojim republikama, plan zapadnih zemalja je osuđen na neuspeh.
 10. Naša Fondacija podvlači činjenicu da ne može biti mira i trajne stabilnosti u bivšoj Jugoslaviji ako oni koji su na vlasti ne uspostave i ne ispoštuju sledeće principe: vladavinu prava, višepartijski sistem, slobodne izbore, slobodu medija, poštovanje ljudskih prava i stvaranje tržišne privrede.
 11. Mi ukazujemo da kada svetske demokratije prihvate odstupanje od ovih principa u nadi da stabilizuju konfliktnu situaciju, one stvaraju povoljne uslove za nove sukobe. O principima demokratije se ne pregovara, na Balkanu isto kao ni u drugim regionima sveta.

Principijelno odobravanje

O ovim različitim tačkama se redom diskutovalo i obično su nailazile na odobravanje ljudi sa kojima sam razgovarao, uprkos njihovim naizgled divergentnim pristupima i interesima. Na početku sukoba koji je Balkan okupao krvlju, naše ideje bile su doživljavane kao utopijske, čak i od onih sa blagonaklonim stavom. Prilikom mojih skorašnjih poseta Vašingtonu i Moskvi,

međutim, postalo je jasno da ih američki i ruski lideri sada smatraju razumnim pristupom za rešavanje ove krize koja pretila stabilnosti u Jugoistočnoj Evropi.

Druga značajna tačka na koju sam skrenuo pažnju ljudima koje sam upoznao je uzaludnost učinjenih napora da se bosanski, hrvatski i srpski lideri ubede da svojim narodima daju slobodu i demokratiju kojoj streme. Sve dok se ne mogu zaobići oni koji su na vlasti, uzaludno je zasnivati zahtev za demokratiju i slobodu medija baš od onih ljudi koji su svoju moć izgradili na autokratiji i ratu. Nažalost, neki nedavni događaji navode me da zaključim da je „realpolitika“, koja je već nanela toliko štete u bliskoj prošlosti, kao i tokom istorije, i dalje jako aktuelna, i da velike sile ponovo nemaju ideja kako da ostvare istinski napredak u demokratizaciji koja bivšoj Jugoslaviji tako očajnički treba.

Sa druge strane, imao sam utisak da sve političke ličnosti koje sam sreo u Moskvi i Vašingtonu polako ali sigurno postaju svesne važne uloge koju bi Albanci sa Kosova (20% stanovništva Savezne Republike Jugoslavije) mogli da odigraju u globalnom rešavanju krize ako učestvuju na parlamentarnim i predsedničkim izborima koji su u Srbiji predviđeni na jesen. Detaljna razmišljanja u vezi sa ovom tačkom izložio sam u svom poslednjem pismu.

Na trećem mestu, još jednom sam podvukao važnost snažnijeg delovanja međunarodne zajednice u pogledu slobode medija. Nikada ne treba zaboraviti štetnu ulogu koju su odigrali mediji a koja je dovela do tragedije u bivšoj Jugoslaviji. Okrutna istina je da je i pre nego što su prve žrtve pogodili meci u bivšoj Jugoslaviji, one su već deset puta pre toga bile ubijene perom novinara. Da bi se suočilo sa ovim fenomenom mora se više učiniti nego proterati ekstremističke medije i ukinuti njihove prenosne stanice. Mora se preduzeti pozitivna akcija kako bi se podržali nezavisni mediji koji preživljavaju najbolje što mogu pod jarmom autoritarnih režima i više pažnje posvetiti tom pitanju u slobodnim medijima zapadnog sveta.

U privremenom zaključku, rekao bih da sam tokom jula 1997. godine postao ubeđen da su Rusi i Amerikanci više nego ikada odlučni da postignu trajno rešenje ove krize. Ne uveličavajući uticaj naše Fondacije, ovo mi daje nadu zahvaljujući naporima koje smo uložili tokom poslednjih pet godina, da smo odigrali izvesnu ulogu u ovoj novoj svesti.

Da li je potrebno da dodam da to jača našu odlučnost da nastavimo putem koji smo odabrali na početku neprijateljstava u bivšoj Jugoslaviji?

Boris Vukobrat

Predsednik

PISMO BROJ 65
januar 1998. godine

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*N*edavno izabrani predsednik Republike Srbije, koji je prethodno bio jugoslovenski ministar spoljnih poslova, Milan Milutinović, je blizak saradnik predsednika Savezne Republike Jugoslavije, Slobodana Miloševića. Konačna pobjeda g. Milutinovića, koja je došla posle nekoliko meseci izborne nedoumice, navela je na razmišljanje o međunarodnom položaju Srbije i Jugoslavije danas i u bliskoj budućnosti. Stoga sam smatrao da bi možda bilo korisno da Vam u ovom pismu pošaljem prevod članka koji sam napisao o ovoj temi za ugledni beogradski dnevni list, *Naša Borba*, koja ga je objavila u svom nedeljnom dodatku 27-28. decembra 1997. godine.

Od tada, Evropska unija je ukinula povoljne uslove trgovine koje je priznala Beogradu i time samo potvrdila moju analizu situacije iz članka pod nazivom:

RUŠENJE IZNUTRA

„Nikada ranije Srbija i Jugoslavija nisu imale gori međunarodni položaj, čak ni u vreme jako ozbiljnih sankcija. I samo u prolazu sam pomenuo nevolju koju je izazvao ovaj užasan međunarodni položaj, pogotovo za one koji žive van svoje zemlje - bivše ili sadašnje Jugoslavije – i koji se sećaju prestiža koji je njihova zemlja nekada uživala širom sveta. Tada su bili ponosni što su Jugosloveni; sada, mada se ne mogu požaliti zbog svojih ličnih izbora, primorani su da se slože sa onima koji svaki razgovor počinju neprijatnim pitanjima i opaskama. Važnije od ovih osećanja, međutim, je pogoršanje svakodnevnog života u Jugoslaviji što je direktan rezultat ovog bolnog položaja, najgoreg u kojoj jedna zemlja danas može da bude. Ipak, retki su oni koji razumeju gravitaciju situacije; ono što izgleda da prevlađuje je varka da je najgore prošlo i da je samo pitanje vremena pre nego što spoljni zid sankcija bude ukinut.

Naprotiv, ovaj zid će ostati sve dok se ne ispune utvrđeni uslovi međunarodne zajednice; postoji, međutim, vrlo stvarna opasnost da će i najčvršće sankcije biti uvedene. Mnogi izgleda zaboravljaju da je Dejtonski sporazum posebno pozvao na ponovno uspostavljanje sankcija ako se u potpunosti ne ispune svi dogovoreni uslovi.

Do sada, međunarodna zajednica, predvođena Sjedinjenim Državama, nije još pribegla ekstremnim merama uglavnom zbog takozvanih razloga „političkog realizma“. Ali ovi razlozi se stalno menjaju i uskoro će prouzrokovati povratak sankcija i njihovih katastrofalnih posledica ako se ne promeni zvanična politika Beograda.

Tokom neizvesnog predizbornog perioda, međunarodna zajednica, donekle zabrinuta mogućnošću dolaska na vlast Vojislava Šešelja, bila je uverena da je sadašnji režim u Beogradu u stanju da sprovede ono što je obećao. Ako je tako, to bi odložilo preduzimanje mera. Ali sada razlog za odlaganje više ne postoji, možemo očekivati da se vrši veći pritisak na Beograd da ispuni neophodne uslove za reintegraciju Jugoslavije u međunarodne, političke, finansijske i druge institucije.

Beograd, međutim, izgleda da uopšte nije voljan da se potčini ovim zahtevima. Jugoslovenski lideri, kao što su to već bezbroj puta pre uradili, insistiraju na pogoršavanju stvari sa besmislenim i nepotrebnim predstavama tvrdoglavosti: kako po pitanju kosovske situacije tako i prilikom napuštanja konferencije u Bonu. Na kraju, kada međunarodna zajednica vidi da nuđenje Beogradu poslovične „šargarepe“ ne vodi nikuda, biće primorana da pribegne ubeđivanju pomoću „štapa“. Ovo predviđanje je dobro utemeljeno i razlozi su jasni. Ne zaboravimo da posle velike neodlučnosti, velike sile su konačno uspele da formiraju Kontakt grupu i da privole balkanske lidere da potpišu mirovni sporazum. I nema sumnje da međunarodna zajednica želi mir u regionu, prvenstveno da bi zaštitila svoje sopstvene interese. Prema tome, da bi sprečila izbijanje nove krize, ona će učiniti sve što je neophodno da privoli sve strane, a posebno Beograd, da ispune ono što zahteva.

Svi smo svesni šta još treba da se uradi. Dejtonski sporazum se mora sprovesti do poslednje tačke. Naravno, bilo je neke početne dvosmislenosti u proklamovanju homogene Bosne koja je onda bila podeljena na dva posebna entiteta. Vremenom, međutim, shvatili smo da međunarodna zajednica nema nameru da uzme u obzir ove entitete kao osnovu za buduću podelu; ona samo služi da ukaže na političke aspiracije i jednaka prava svih ljudi Bosne i njihovih predstavnika. Drugim rečima, Bosna neće biti podeljena i snovi onih koji su hteli da to učine ostaju samo to: snovi koji se polako pretvaraju u noćne more onih koji buncaju da ih ceo svet čuje. Uslovi Dejtonskog sporazuma zahtevaju da svi ratni zločinci budu isporučeni Međunarodnom sudu u Hagu: ovo je izvesnost, i jedina neizvesnost je kako će optuženi tamo biti dovedeni. Ovo se odnosi na srpske „gospodare rata“ u Bosni kao i na one u Jugoslaviji. Oni će biti isporučeni uz dogovor postignut sa državnim vlastima, uz intervenciju NATO snaga u Bosni ili, pokretanjem ekonomskih sankcija prema Beogradu za zločince koji su se sklonili sa ove strane reke Drine.

Sledeća tačka tiče se Kosova, problema koji predstavlja najveću pretnju miru ne samo u Srbiji i Jugoslaviji, nego i na čitavom Balkanu. Bilo kakvo izbijanje borbi na Kosovu će automatski uključiti Albaniju i Makedoniju, neminovno slede Turska, Bugarska i Grčka. To bi značilo sukob između zemalja članica NATO-a i Partnerstva za mir, što međunarodna zajednica ni pod kakvim okolnostima ne može da dozvoli da se desi.

Tvrdoglavost srpske strane u pregovorima po pitanju sukcesije je tolika da je i ser Artur Vots, čovek tipične britanske pribranosti, na kraju izgubio strpljenje i morao da podseti učesnike da pregovori nisu isto što i cenjkanje u suku. Međunarodni lideri postaju još nestrpljiviji: Gonzalesovi predlozi imaju za cilj ništa manje nego uspostavljanje zaista demokratskog sistema, i odluka predsednika Klintona da produži sankcije, dok insistira na priznavanju izborne pobede Mila Đukanovića, dodatni je dokaz da se događaji u Jugoslaviji posmatraju. Ovo nam pokazuje da je svet odlučan da se uveri da su njegovi zahtevi ispunjeni. Odbijanje lidera da priznaju izborni poraz svog štićenika je u suprotnosti sa demokratskim principima; i tako, slučaj Crne Gore je samo još jedna ilustracija antidemokratskog stava beogradskog režima.

Pre nego što pređemo na katastrofalne posledice odbijanja Beograda da se povinuje zahtevima međunarodne zajednice, želeo bih da istaknem da su ovi zahtevi zapravo u interesu same Jugoslavije. Čak i ako nas međunarodna zajednica nije pitala da ispoštujemo sve uslove koji moraju biti ispunjeni, čak i ako nije pretila da će nas pustiti da se suočimo sa potpunom ekonomskom katastrofom ako ne uspemo da se povinujemo njihovim zahtevima, čak i ako nam nije prećeno sankcijama i ako naša ekonomija nije bila u zastoju kao što je sada, sve to što se od nas traži trebalo bi da učinimo zbog sebe samih. Homogena, multietnička Bosna, gde Srbi i svi drugi ljudi harmonično sarađuju između sebe i sa svojim susedima, u interesu je svih, bosanskog kao i srpskog naroda i njihove matične države. Štaviše, izručenje optuženih za ratne zločine sudu u Hagu pomoglo bi da se nacija oslobodi kolektivne krivice.

Problem Kosova zahteva političko rešenje, i ovo je od suštinskog značaja za sam region kao i za njegove stanovnike. Odlaganje u pronalaženju i primeni ovog rešenja samo će rezultirati većim brojem žrtava i kritičnim odvajanjem Kosova i Srbije-Jugoslavije.

Uspostavljanje demokratskog sistema pored i u državi, i politički i ekonomski, po prirodi stvari jedini je put u normalan život. I čak da nije tako, uslovi koje je međunarodna zajednica utvrdila trebalo bi da se poštuju. Štaviše, čak i ako je verovati da se oštrije sankcije neće nametnuti, postojeći spoljni zid sankcija bio bi dovoljan da nas uništi. Naravno, naši sportisti se takmiče po svetu, možemo da uzmemo avion sa surčinskog aerodroma i putujemo po Evropi, imamo pristup uvoznoj robi široke

potrošnje i verovatno se osećamo da se situacija skoro vratila u normalu; ipak, nijedna od ovih stvari ne može mnogo da pomogne privredi koja je već stigla do samog dna.

Bez porasta proizvodnje, bez kapitala, ne može i neće biti novca, bilo da je za sportiste, putovanja ili, još važnije, za uvoz proizvoda neophodnih za puko preživljavanje: nafte, gasa, ili robe široke potrošnje. Beda će, prema tome, nastaviti da raste. Jedini način da se zaustavi ovaj začarani krug je da se poveća proizvodnja, ali to je nemoguće bez ubacivanja kapitala. Međutim, mi nemamo pristup jedinom izvoru kapitala - stranim zajmovima i investicijama - jer oni leže izvan spoljnog zida sankcija koji, po našim državnim zvaničnicima praktično ne postoji. Jedna od mnogih katastrofalnih posledica samoindukovane međunarodne izolacije Srbije i SRJ, mada možda nije očigledna na prvi pogled, je činjenica da se druge zemlje kreću ka tržištima sa kojih će ih kasnije biti nemoguće pomeriti. Zapadni kapital i industrije proizvode robe u rasponu od malih proizvoda kao što je pasta za zube do strateški važnih proizvoda. Proizvođači ovih roba već su se povezali sa partnerima na tržištu Istočne Evrope, i malo je onih koji još nisu potpisali ugovore sa kompanijama u Republici Češkoj, Poljskoj, Mađarskoj, Hrvatskoj ili negde drugde. Međunarodni položaj Srbije i SRJ, prema tome, nikada nije bio gori, čak ni u vreme jako ozbiljnih sankcija, jer su domaće rezerve od tada iscrpljene. Javno mnjenje očigledno nije svesno ove katastrofe, jer da jeste, našli bi način da ih čuju.

Podjednako uznemirava činjenica da režim na vlasti ili nije u stanju ili ne želi da shvati ovu situaciju, inače bi prestao da radi protiv sopstvenih interesa. S obzirom da iz iskustva znamo da ovaj režim jedino brine za lične interese vladajuće oligarhije, to jest, za sopstveni opstanak, moramo zaključiti da radi na sopstvenoj propasti: društvo i država ruše se iznutra; socijalni nemir, nezadovoljstvo vojske, policije, lekara, nastavnika, radnika, penzionera, studenata, i manjinskih grupa - ukratko, nezadovoljstvo svih - raste i nastaviće da raste sve dok ne izbiju ozbiljni sukobi jedne ili druge vrste. Takva situacija jedino može da dovede do nametanja ekstremnih mera i upotrebe nasilja.

Vreme ističe. Ovaj režim treba da shvati da mora da učini što se od njega zahteva zbog sopstvenog interesa, da je to jedini način da spase ne samo svoje građane i njihovu državu, nego i sebe. I konačno, treba da shvati da je to jedini način na koji može malo duže da ostane na vlasti, ili bar da opstane u svetu demokratsko političkog takmičenja.“

Boris Vukobrat
Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*K*ako su prolazili dani, meseci i godine, stavovi koje sam zauzimao u mojim pismima i koje sam i lično i u okviru rada naše Fondacije branio od 1992. godine, pokazali su se kao dobro zasnovani i predstavljaju pravu alternativu preovlađujućoj situaciji u Jugoslaviji. Nedavno sam, međutim, dobio jedno kritički nastrojeno pismo od starog prijatelja, u kome su iskazana određena pitanja, sumnje i čak rezerve u vezi sa našim stavovima. Ovo pismo me je navelo da još jednom ispitam neke od osnovnih principa naših zalaganja i da ih razmotrim na svetlu svakodnevne stvarnosti. Zaključio sam, i ne mogu da sakrijem satisfakciju koju mi pruža da ono za šta smo se zalagali od početka savršeno je opravdano.

U svom pismu moj prijatelj iznosi određeni broj kritika i mislim da bi najbolje bilo uzeti jednu po jednu i pokušati da na njih odgovorim.

Saradnja umesto sukoba

Prvo, autor ovih kritika osporava tačku da je raspad bivše Jugoslavije greška i smatra da to treba da bude priznato kao realnost. „Raspad bivše Jugoslavije“, piše on, „bio je posledica objektivne društvenopolitičke situacije koja je postojala u ovoj zajednici i svaki pokušaj povraćaja u pređašnje stanje mora se smatrati nerealnim“.

Na taj stav bih da odgovorim da, kao prvo, ni ja ni naša Fondacija nikada nismo osporavali pravo naroda na samoopredeljenje niti smo dovodili u pitanje realnost nastanka novih država. Naprotiv, od samog početka zagovarali smo međusobno priznavanje i u vreme kada je ovaj stav od nekih država shvatan kao jako ozbiljan udarac njihovom suverenitetu i od drugih kao veleizdaja.

Drugo, nikada nismo predlagali stvaranje nove Jugoslavije na teritoriji one bivše i nikada nismo promovisali spajanje država nastalih iz njenog raspada. Ono što je naša Fondacija predložila, i dalje smatram najboljim rešenjem, je uspostavljanje bliskih odnosa između republika bivše Jugoslavije, što bi garantovalo saradnju i omogućilo prevladavanje sukoba interesa. Prema tome, predlažemo stvaranje takve asocijacije, organizacije ili unije - a ne države - koja bi omogućila svakoj zemlji da uspostavi veze sa drugima shodno njenim interesima. Da pojednostavim, predlažemo da države nastale raspadom bivše Jugoslavije rade zajedno kao što su

evropske sile to uradile od kraja Drugog svetskog rata, napredujući od Sporazuma o uglju i čeliku do Evropske unije, i rešavajući zajedničke probleme ili sukobe interesa sporazumima i saradnjom, tako izbegavajući sukobe i neprijateljstva.

Smatram, takođe, da raditi zajedno na ovaj način je suštinsko imajući u vidu činjenicu da određeni režimi, nastali raspadom bivše Jugoslavije, daju svoj maksimum da spreče upravo to. Oni ne sumnjaju da će strah na kraju oslabiti njihov uticaj nad ljudima kojima vladaju. Otuda novi Ustav Hrvatske sadrži bezuman komad teksta (član 17. Službenog glasnika) koji nije isprovocirao ni najmanji protest u Evropi, Sjedinjenim Državama ili nekoj drugoj demokratiji:

„Zabranjeno je preduzeti bilo kakvu proceduru sa ciljem stvaranja zajednice između Republike Hrvatske i drugih država putem saveza, gde bi ova zajednica rezultirala, ili mogla da rezultira, ponovnim uspostavljanjem zajedničke strukture jugoslovenske države, ili neke tvorevine balkanske države“.

Želimo da svi znaju da razvoj zajednice slobodnih nacija na Balkanu je upravo ono što nastojimo da postignemo – povezane jedna sa drugom kroz blisku saradnju i poštovanje principa demokratije koje su druge zemlje Evrope nametnule na sebe.

„Želja onih koji vladaju republikama bivše Jugoslavije da ovekoveče svoju vlast sasvim je legitimna“, nastavlja naš kritičar, i tvrdi da „u svim republikama bivše Jugoslavije demokratija je napredna u toj meri da ako su zaista to hteli, njihovi narodi bi se već oslobodili svojih autokrata“.

Jasno je da niko ne može osporiti da je želja onih koji žele da ostanu na vlasti legitimna. Međutim, ono što je u različitom stepenu sporno u bivšim jugoslovenskim republikama je metod koji se koristi da bi se postigao ovaj cilj, i upravo te metode dovodimo u pitanje. Oni se kreću od kontrole i manipulacije medija, do kontrole koje partije vrše preko državnih institucija - uključujući vojsku, policiju i najvažnija preduzeća - čak i do provociranja i rata, sve kako bi se ostalo na vlasti. Najupečatljiviji primer šta sve može da se uradi da bi se ostalo na vlasti je verovatno sadašnja SR Jugoslavija, iako situacija u drugim republikama bivše Jugoslavije nije nužno bolja, jer ni tri meseca protesta u Srbiji, koje je Evropa sa simpatijama gledala, niti izbori u Crnoj Gori, koji su postavili novu garnituru na vlasti, nisu bili dovoljni da se „narod oslobodi autokrata“. Jednostavno to je tako zato što autokrate koriste sva moguća sredstva manipulacije i prinude da spreče neku alternativu na vlasti.

Integritet Bosne

„Nisam siguran da je održavanje teritorijalnog integriteta Bosne najbolje rešenje. Kada ljudi ne žele da žive zajedno, svaki pokušaj da im se nametne zajednički život neminovno proizvodi negativne rezultate. Zbog toga sve više delim Vašu kritiku Dejtonskog sporazuma, ali iz razloga koji su suprotni Vašim“, piše moj korespondent, nagoveštavajući da Dejtonski sporazum nije garantovao integritet Bosne.

Rado bih se složio sa njim da nije pobrkao uzrok i posledicu. U stvari, nije tačno da Bosanci (Bosanci muslimanske vere kao i bosanski Srbi i Hrvati) ne žele da žive zajedno, a još manje je istina da nisu u stanju. Čak i tokom rata, najstrašniji prizori terora smenjivali su se uz međusobno pomaganje, ili čak žrtvovanje drugih, u vreme kada je bilo opasnije pokazati makar i malo samilosti prema pripadniku druge nacije ili vere nego počiniti najgori zločin. U stvarnosti, rat nisu vodili narodi Bosne. Oni su bili primorani da se bore od strane njihovih lidera, koji su koristili medije da izazovu strah, mržnju i potrebu za osvetom. Taj strah i mržnja nisu nikada postojali svojom voljom, i mada su se u pojedinim slučajevima kroz vekove i pojavljivali, uvek su bili veštački izazvani. Kada bi ovo ludilo prošlo, zemlja bi se ponovo vratila na harmoničan život, ne uprkos razlikama, već zahvaljujući njima i zahvaljujući osobinama koje su ljudi delili. Svi pokušaji da se Bosna pocepa, da se podeli, u stvarnosti su vodili u razaranje, patnju i smrt, kao što je to nedavno bio slučaj.

Ideja podele Bosne zaista je posledica želje za opstankom na vlasti oligarhije sva tri bosanska naroda, želje koja je u suprotnosti sa interesima i željama muškaraca i žena iz Bosne, njena tri naroda i tri vere. S druge strane, želja za zaštitom integriteta Bosne nije samo rezultat nekog apstraktnog osećaja pravde, niti čak čiste nostalgije, to je politička potreba iz najmanje tri razloga:

- Prvi je da samo ujedinjena Bosna može sprečiti priznanje i ozakonjenje etničkog čišćenja, koje, kada se jednom uspostavi kao princip, može imati dramatične posledice na međunarodnom nivou.
- Drugi, samo ujedinjena Bosna će omogućiti povratak izbeglica njihovim kućama.
- Treći, u slučaju podele, novi sukob bio bi neizbežan, više nego razoružavanje, tri strane u Bosni bi nastavile da nagomilavaju oružje.

„Kiparizacija Bosne odražava političku realnost“, iznosi naš kritičar povodom povratka izbeglica, dodajući da će biti potrebne još čvršće granice od onih

postojećih između etničkih zajednica ako sve izbeglice budu htele da se vrate svojim kućama.

Ne samo da je ovaj stav nehuman, nego je isto zasnovan na pogrešnoj premisi. Kakva god bila politička realnost, nikada nije nepromenljiva. U stvari, istina je suprotno. Svaka politička realnost je odraz određenog trenutka u vremenu. Dozvoljavajući „kiparizaciju“, to jest podelu Bosne, sprečavajući povratak njenih izbeglica svojim kućama ili stavljajući ih u položaj da razumeju „apsurdnost svojih zahteva“ – jer u tom smislu naš kritičar razmatra ideju povratka izbeglica – bilo bi odobravanje trenutne situacije u bivšoj Jugoslaviji. Ipak, upravo je ta „realnost“ bila u postanku rata i koja, prema tome, mora biti promenjena. To je ta promena za koju se zalažem kroz rad naše Fondacije.

Transformacija političke realnosti, strukturiranje društava i država prema demokratskim principima, poštovanje ljudskih prava i prava nacionalnih manjina, tržišna privreda, sloboda medija, stvaranje društava i država sa otvorenim granicama koje su spremne da sarađuju i da se mešaju i koje su obdarene smenjivim i odgovornim strukturama na vlasti, uspostavljenom vladavinom prava, učešćem u svetskim trendovima, principima regionalizacije i integracije, stvaranjem društava gde bi sve bilo podređeno interesima pojedinaca a ne vlasti - ovo su vrednosti koje podržavam. Činjenica da dnevna realnost ne odgovara na ovu viziju samo je razlog više da pojačamo delovanje koje smo preduzeli da promovišemo promenu.

Primećujem, takođe, da su žalbe koje smo izrekli od početka sukoba, koje su zagovarale ove vrednosti ali nisu naišle na odgovor, na kraju dobile podršku međunarodne zajednice. Danas, u republikama bivše Jugoslavije, postoji sve veći broj pojedinaca, institucija i organizacija čiji je pristup miru zasnovan na samim principima koji obrazuju stubove aktivnosti naše Fondacije.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Želja savremenog sveta da u svim segmentima živi na način koji podrazumeva najviše standarde u Srbiji i savremenoj Jugoslaviji sve je manje dostižna.

Ljudi u ovoj zemlji uskoro će biti lišeni svih važnih informacija iz sveta i iz domaćeg političkog, ekonomskog i društvenog života. Uprkos pokušajima demokratske javnosti i znatnog broja medijskih profesionalaca i javnih ličnosti da omoguće slobodu informisanja i izražavanje različitih mišljenja i stavova, informativni mrak će uskoro potpuno zavladati ukoliko se brzo ne preduzmu neki koraci.

Najnoviji Zakon o javnom informisanju, usvojen od strane Narodne skupštine Republike Srbije, obeležio je novi talas represije protiv nezavisnih medija. Pre ovog Zakona, Vlada Srbije donela je Uredbu kojom se propisuje način izveštavanja medija, što je opravdano neposrednom opasnošću od NATO bombardovanja. Prema Uredbi, prvi korak je zatvaranje redakcija sledećih dnevnih novina: *Naša Borba*, *Danas* i *Dnevni telegraf*. Elektronski mediji nisu prošli ništa bolje. Posle dugotrajnog protesta protiv lokalnih i nezavisnih TV stanica, sledeće radio i TV stanice su dobile zabranu za rad: TV Pirot, Radio City u Nišu, Radio Senta i Radio Indeks. Drugim rečima, režim je iskoristio trenutnu situaciju da izmiri završne račune sa onima koji misle drugačije. Istinitost ove tvrdnje potvrđuje se ranije donetim Zakonom o Univerzitetu, kojim je autonomija ove obrazovne ustanove potpuno potisnuta. Intelektualna elita je došla u situaciju koja ne samo da nije pogodna za naučni i obrazovni rad, već guši i kreativnost i inicijative. Mnogi ugledni univerzitetski profesori i naučni istraživači su lišeni svih mogućnosti da se bave stručnim radom i, štaviše, zarade za život.

Represija nad medijima i protiv svih koji kritikuju aktuelnu vlast traje godinama. Bez ikakvog rešenja za brojna politička, ekonomska, razvojna i druga pitanja, vlasti su počele da potpiruju osećaj ugroženosti unutar svog naroda, što je dovelo do destruktivnog talasa nacionalizma. Taj talas je prvo oterao oko 1500 zaposlenih iz jednog od pokrajinskih TV centara, TV Prištine. Otpušteni su, naravno, isključivo Albanci, koji su proglašeni neprijateljima zbog svoje nacionalne provenijencije. Režim je zatim nastavio da izmiruje račune sa Srbima različitih stavova i ciljne grupe su uvek bili novinari nesrpske nacionalnosti. 1992. godine, Vojislav Šešelj je izašao

u javnost sa imenima oko trideset novinara Radio-televizije Srbije, koje je definisao kao uljeze u nacionalnoj TV kompaniji, a većina njih su bili Hrvati, Muslimani, Makedonci, i pripadnici drugih nacionalnosti. U januaru 1993. godine, među 1100 ljudi koji su otpušteni iz Radio-televizije Srbije, bili su svi novinari sa Šešeljeve liste, a u isto vreme, svi su bili članovi novoformiranog sindikata „Nezavisnost“.

Na desetine novinara televizije Novi Sad bili su primorani da prestanu sa radom, jer su optuženi za zagovaranje autonomije, a isti broj ljudi je morao da napusti Politiku, dnevni list kao i u druge publikacije ove kompanije, nacionalnu agenciju Tanjug i druge redakcije koje su bile direktno pod kontrolom vlasti.

Obećanje režima da će prestati sa progonom nezavisnih medija, koji su radili pod mnogo težim okolnostima, se mnogo puta pokazalo da je samo obmana. Nakon što je „očistila“ sve redakcije koje su bile pod direktnom kontrolom od „prevrtljivih“ novinara, vladajuća oligarhija je nastavila sa svojim najrepresivnijim metodama: zabranama, sudskim procesima, pretnjama, oduzimanjem imovine, drakonskim kaznama, sprečavanjem distribucije novina. Ovim metodama, onemogućen je dalji rad neposlušnih novina.

Cilj ovih mera je očigledan: nijedno drugačije mišljenje ne može dopreti do javnosti. Pod pritiskom kosovskog pitanja, režim ne želi da javnost sazna činjenice, što mnogi mogu da shvate kao potez direktno usmeren protiv interesa sopstvenog naroda. Vladajući režim jednostavno ne zna kako da reši problem mogućeg aktiviranja kosovskog biračkog tela, koje sigurno neće biti naklonjeno njima. Sve to, kao i sve veće nezadovoljstvo vladajućim strukturama, može biti odlučujuće za jesen sadašnjih vlasti.

Najnoviji Zakon o informisanju je, u civilizacijskom smislu, udaljio Srbiju od Evrope i od modernog sveta. Ni prethodni Zakon a ni ceo korpus zakona kojim se uređuje rad medija nije bio na zavidnom nivou, a nisu bili kompatibilni ni sa demokratskim dostignućima najnaprednijih komunikoloških modela.

Do sada je legislativa bila konfuzna a aktuelni zakoni kontradiktorni, što su vlasti koristile u svim prilikama: da podrže medije koji imaju apologetski odnos prema njima, kao i da otežaju ili onemoguće rad onih sa različitim ili kritičkim mišljenjem. U ovom trenutku, rad novinara i njihovih redakcija je onemogućen zato što se za svako slobodoumno ili kritičko mišljenje preti kaznom od 800.000 dinara, što je četiri stotine puta više od prosečne plate novinara.

Svi koji su se borili za slobodno i nezavisno novinarstvo su primorani na autocenzuru, ili da se povuku iz posla i time dovedu u pitanje ionako težak način zarađivanja za

život svojih porodica. Da najnoviji Zakon nije samo pretnja, dokazuju i dve kazne izrečene samo dva dana nakon što je Zakon usvojen. Urednici i novinari iz časopisa *Evropljanin*, dobili su kazne na dve do sada najviše sume, od po 800.000 dinara, i po dve od 400.000 dinara, što je ukupno dva miliona četiri stotine hiljada dinara za samo jednu redakciju.

Ljudima demokratskih principa nije potrebno objašnjavati šta mogu biti posledice takvog stanja. Apsolutna medijska manipulacija i nedostatak tačnih informacija lišavaju ljude osnovnog ljudskog prava, a smanjuju i šanse bilo kakvog civilizacijskog napretka. Tako će se ostvariti ciljevi najmračnijih umova iz najuticajnijih političkih sfera današnje Srbije: kompletno zatvaranje, izolacija od ostatka sveta, kao i prilika da se izmire računi sa takozvanim „neprijateljima“, „izdajnicima“ i „plaćenicima“. Međutim, zlo se ne može izolovati. Ovakva Srbija bi mogla da generiše nove konflikte, ne samo na sopstvenoj teritoriji, već i na Balkanu i u celoj Evropi. Najnovije mere srpskih vlasti dodatno potvrđuju pravi karakter režima Slobodana Miloševića i njegove supruge Mirjane Marković.

Dobro je da demokratski svet reaguje razumno na najnovije represije nad medijima u Srbiji. Ti glasovi međunarodnih aktera, međutim, moraju biti jači. Postoji mnogo glasova, ali svet je jedan.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Period oružanog sukoba u Jugoslaviji je sada završen.

Nadamo se da će ovo doneti trajni mir, jer je završen tragični, desetogodišnji period krize koja je dovela do raspada bivše Jugoslavije, gubitka bezbroj ljudskih života i nezamislive materijalne štete.

Poslednji u nizu oružanih sukoba koji su razorili Balkan - dva ipo meseca kazne izrečene Saveznoj Republici Jugoslaviji zbog godina pogrešno vođene politike - nije učinila ništa da poboljša situaciju u regionu. Naprotiv, nove tragedije su dovele do velikog broja žrtava, izbeglica i razaranja. NATO bombardovanje je dovelo do etničke homogenizacije i, barem u početku, još veće podrške režimu.

Fondacija za mir i rešavanje kriza je istakla neminovnost takvog ishoda u svojim javnim analizama i apelima mnogo pre nego što je akcija NATO-a počela. Mogu li da Vas podsetim na primedbe u pismu predsednika od oktobra 1998. godine a u vezi sa planiranom intervencijom NATO-a:

„Iako je jasno da se nerazumna politika srpskog i jugoslovenskog režima mora osuditi i kazniti na odgovarajući način, upotrebom NATO vojne sile radi bombardovanja ciljeva na jugoslovenskoj teritoriji ne bi se ništa postiglo. To bi bilo kontraproduktivno, jer, pored toga što će stradati mnogi nevini ljudi, pojačaće se nacionalistička homogenizacija naroda kao i njihov animozitet prema međunarodnoj zajednici, nešto što teško treba da se naglašava ikome ko je upoznat sa situacijom i dominantnim mentalitetom u Srbiji. Istovremeno, oni koji se protive opasnoj politici režima bi bili izloženi još većem pritisku, čak i progonu. Teško je predvideti šta će biti sledeći potez svetske diplomatije u takvim okolnostima, dok bi nastavak lokalnog srpsko-albanskog dijaloga mogao biti doveden u pitanje.“

Naša bojazan da upotreba sile neće imati nikakve pozitivne posledice i da će značajno smanjiti prostor potreban za delovanje demokratskih snaga i civilnog društva pokazala se opravdanom. Iako smo godinama ulagali napor da pokažemo kako kosovsko pitanje treba rešiti u okviru balkanskog regiona, kroz demokratski proces i, naravno, bez menjanja postojećih granica, nažalost nismo uspeli da dobijemo podršku kojoj smo se nadali.

Krajem prošle godine, kada su analizirane mogućnosti za rešavanje kosovske krize, napisao sam: „Sve predloge za rešavanje krize koji se zasnivaju na principu domaćeg pravila na Kosovu, pored zakonodavne, sudske i policijske autonomije koja nikako ne može ugroziti teritorijalni integritet Savezne Republike Jugoslavije, treba smatrati opravdanim. Takođe, verujem da bi uvođenje prelaznog i privremenog rešenja, kao privremene faze, trebalo da olakša traženje političkog rešenja za sukobe na Kosovu i otvori mogućnost za pronalaženje trajnog rešenja kada se za to stvore neophodni preduslovi. Ova privremena faza podrazumeva prisustvo međunarodnih snaga koje bi trebalo da održe mir, ali i da nadgledaju političku aktivnost tokom datog perioda.“

Mi sada moramo da pomognemo da se Jugoslavija jednom za svagda nađe na putu ka demokratiji i obnovi. Svet mora da shvati da treba da učestvuje u obnavljanju uslova života koje je međunarodna akcija značajno narušila. Naravno, mnogo toga ostaje da se uradi i u samoj Jugoslaviji. Glavni prioritet je, međutim, politika otvorenosti, tolerancije, poboljšanje međuetničkih odnosa i slobode medija i političke aktivnosti koje će dovesti do stvaranja pravog i efikasnog parlamentarnog sistema. Pojedinci i grupe koji nemaju šta da zamere sebi i koji su još uvek u toku sa situacijom moraju da govore javno, sa većom hrabrošću i čvrstinom. Oni moraju da preduzmu korake u okviru političkih stranaka, nezavisnih organizacija ili čak pojedinačno. Nevladine organizacije, koje okupljaju ličnosti sposobne da izraze sve interese i potrebe civilnog društva, mogu postati pokretačka snaga za promene koje se sada moraju odvijati. Ove institucije moraju da dobiju svu moguću podršku, kako u zemlji, tako i od strane međunarodne zajednice.

U mom pismu predsednika od avgusta 1997. godine naveo sam sledeća zapažanja u vezi sa Kosovom i našim razmišljanjem o demokratizaciji Srbije: „Međunarodna zajednica je odlučila da reši problem Kosova tako što će povratak Srbije međunarodnim institucijama i podizanje sankcija zavisiti od priznavanja i poštovanja ljudskih prava i nacionalnih manjina na Kosovu, koje su ozbiljno ugrožene. Nije moguće baviti se uzrocima, odnosno nedemokratskim karakterom režima u Srbiji i Saveznoj Republici Jugoslaviji, bez prethodnog rešavanja kosovskog problema.“

Ponovno uspostavljanje mira, u skladu sa zahtevima i preporukama međunarodne zajednice, i razmeštanje međunarodnih snaga koje treba da kontrolišu i održavaju mirovni proces obezbeđuju preduslove neophodne za rešavanje problema iz drugog ugla: podstaći i ohrabriti osnovne tendencije ka otvorenom, civilnom društvu i na taj način pružiti potrebnu podršku od strane onih grupa i pojedinaca koji iskreno teže ka demokratiji.

Tako mi pozivamo sve one koji imaju neophodnu moć da doprinesu, na bilo koji način, oporavku Jugoslavije. Sankcije i embargo su se do sada pokazali neefikasnim, kao što je naša Fondacija i upozorila. Prihvatanje Savezne Republike Jugoslavije u međunarodnim organizacijama i institucijama će biti najbolji mogući način podsticanja demokratizacije, što bi omogućilo da se u potpunosti razviju svi oblici potencijala, posebno ljudskog potencijala. To je, bez trunke sumnje, najsigurniji način da zemlja postane deo međunarodne zajednice i jednom za svagda prestane da bude element nestabilnosti.

Razgovor o projektima za obnovu i rekonstrukciju može se čuti u različitim krugovima, od Pakta stabilnosti do novih integracija, od kojih svaki ima za cilj demokratizaciju i modernizaciju Balkana. U vrlo ranoj fazi, posebno krajem juna 1993. godine, u jeku bosanskog rata, naša Fondacija je već dala sugestije koje sada čine osnovu različitih projekata i predloga. I tada kao i nekoliko puta kasnije naglasili smo da je regionalna struktura prirodan okvir za politički, ekonomski i društveni život u tom delu sveta. Ne možemo a da ne čestitamo sebi na tome što su najuticajniji svetski krugovi usvojili ovu ideju.

Naša Fondacija odlučno podržava zahteve demokratskih političkih partija, brojnih nezavisnih organizacija, nezavisnih sindikata i Srpske Pravoslavne Crkve, kao i mnoge druge institucije, ličnosti i obične građane koji traže ostavku Slobodana Miloševića. Zaista, ne može biti prave demokratizacije i razvoja u regionu, dok se Srbija ne oslobodi mračnog političkog režima koji personifikuje njen predsednik. Zato verujemo da je ideja o prelaznoj ekspertskoj Vladi formiranoj od strane onih koji nisu učestvovali u zločinima i kriminalizaciji društva, jedini mogući način da se ovaj desetogodišnji košmar okonča.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

*T*ri meseca je prošlo od okončanja sukoba u jugoslovenskoj federaciji, NATO je prestao da bombarduje Kosovo i Srbiju, i mir je zavladao - barem na prvi pogled - u ovom delu Balkana; tri meseca napora Ujedinjenih nacija da reši brojne probleme koje je iznedrio bratoubilački rat između suprotstavljenih frakcija i da utiče na pomirenje između zajednica koje su podigle oružje jedne na druge.

Kako se intervencija NATO-a može oceniti nakon sto dana, i kakve će posledice neminovno imati u bliskoj budućnosti?

Nemoguće je odgovoriti na ovo pitanje a ne podsetiti se ciljeva koje je postavio NATO, kada je doneta odluka da se oružanom silom zaustave zločini Srba na Kosovu: zaštititi Albance u regionu, destabilizovati režim Slobodana Miloševića, i vratiti mir na Balkan.

Negativan bilans

Ako se pažljivo razmotri situacija, dolazi se do zaključka da su rezultati tromesečne vazdušne intervencije upravo suprotni od onog što je prvobitno planirano.

- Što se tiče Kosova, pre svega, mora da se prizna da NATO nije uspeo da zaštititi Albance u regionu, posle 24. marta bili su izloženi prvo teroru srpske vojske, odnosno milicije, a zatim strahotama vazdušnih napada Alijanse. Nikada ranije oni nisu toliko pretrpeli.

Kosovski Srbi i nealbansko stanovništvo regiona u celini su žrtve sistematskog etničkog čišćenja koje se sprovodi pod ravnodušnim, da ne kažem odobravajućim nadzorom KFOR-a. Time se u potpunosti isključuje - bar za sada - mogućnost izgradnje multietničkog Kosova.

- U samoj Srbiji, intervencija NATO-a očigledno nije destabilizovala Slobodana Miloševića. On ne samo da ostaje na vlasti, već je uspeo da podeli i marginalizuje opoziciju još jednom, ugrabivši priliku da se ponovo postavi kao šampion srpskog jedinstva i nezavisnosti.

Bio je sve uspešniji u tom nastojanju, jer su prve odluke predstavnika Ujedinjenih nacija na Kosovu (uvođenje nemačke marke kao zvanične valute,

transformacija OVK u policiju, selektivna primena Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN-a) u stvari ojačale njegovu poziciju u Srbiji.

Dalje, treba napomenuti da KFOR očigledno mora da ostane na Kosovu nekoliko godina. S jedne strane, nijedna srpska Vlada ne može da se odrekne suvereniteta Srbije nad Kosovom, a s druge, vremenom albanska želja za nezavisnost, ili čak formiranjem „Velike Albanije“, može samo da raste; i konačno, najekstremniji elementi OVK će neminovno postati agresivni.

Kao kruna svega toga, domaća pozicija Slobodana Miloševića je znatno ojačana međunarodnim sankcijama, koje ni na koji način nisu smetale srpskoj nomenklaturi; stanovništvo je, s druge strane, veoma teško pogođeno. Ove mere su samo povećale kontrolu te države nad ekonomijom i dale podsticaj razvoju crnog tržišta, odnosno kriminala. One su takođe omogućile srpskim vlastima da blokiraju napredovanje ka liberalnoj ekonomiji.

- Ako pogledamo Balkan u celini, vidimo da je oružana intervencija NATO-a konačno učinila region nestabilnijim nego ikada ranije. Crna Gora, Makedonija, Vojvodina, Rumunija ili Bugarska - sve ove države su sada pogođene balkanskom krizom, iako su do tada bile pošteđene. Albanija je sada još nestabilnija na domaćem planu nego pre NATO bombardovanja. Dunavske zemlje su teško kažnjene prekidom rečnog saobraćaja. Konačno, teške droge sa Kosova - na prvom mestu heroin - preplavile su Evropsku uniju.

Koje opcije postoje sada?

Ukoliko međunarodna zajednica ima za cilj da ukloni Slobodana Miloševića, kako su u proteklih šest meseci najviši zvaničnici NATO-a ponavljali na svaki mogući način, čini nam se da je važno da se odmah preduzmu sledeći koraci:

1. Ukinuti podršku nacionalističkoj opoziciji u Srbiji u nadi da će na kraju preuzeti vlast, ali, s druge strane, i pojačati podršku nezavisnim sindikatima, nevladinim organizacijama i političkim grupama koji nisu diskreditovani na osnovu saradnje sa režimom ili nacionalističkim strankama. Drugim rečima, osloniti se na elemente građanskog društva i podržati platformu koja je sačinjena uz pomoć naše Fondacije i koju je nedavno usvojilo nekoliko srpskih organizacija kao deo svog programa.
2. Pojačati pritisak protiv pripadnika sadašnje moćne srpske elite i njihovih porodica svim mogućim sredstvima kao što su: vize i putne isprave, studije i kursevi u inostranstvu, bankarski računi van Srbije, itd. Moćnici treba da shvate da su dani nekažnjavanja prošli i da će ubuduće biti odgovorni svom narodu,

kao i međunarodnoj zajednici.

3. Odmah ukinuti embargo i ekonomske sankcije koje su teško pogodile srpski narod, u isto vreme podržati otvaranje Srbije prema spoljnom svetu koliko god je to moguće. Ovo se može uraditi bez mnogo teškoća, olakšavanjem putovanja u inostranstvo, jačanjem podsticaja za osnivanje privatnih preduzeća, borbom protiv crne ekonomije i privrednog kriminala, kao i pomaganjem postepenog uspostavljanja tržišne ekonomije.
4. Pretnje i provokacije Slobodana Miloševića upućene Crnoj Gori treba ozbiljno shvatiti, kako bi se izbegla opasnost od građanskog rata koji bi se tako mogao izazvati.
5. Javno podržati umerene elemente na samom Kosovu, kao što je Ibrahim Rugova; držati na distanci ekstremne pripadnike OVK, sa kojima se svakako treba suočiti, pre ili kasnije. Organizovati povratak srpske zajednice i, generalno, primeniti Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti UN-a na neselektivni način.
6. Na kraju, kada su u pitanju druge zemlje u regionu:
 - Stabilizovati situaciju u Albaniji tako što će se obezbediti neophodna sredstva za rešavanje njenih ekonomskih i finansijskih problema, kao i ojačati autoritet Vlade pružajući joj onu vrstu pomoći koja joj je najviše potrebna;
 - Pružiti podršku Makedoniji masivnom ekonomskom pomoći, očuvati njen integritet i jedinstvo, i pomoći u rešavanju njenog spora sa Grčkom;
 - Konačno, podstaći mađarsku Vladu da sledi umerenu politiku vis-à-vis sa mađarskim nacionalnim manjinama u Rumuniji, Srbiji i Slovačkoj.

Sve ove mere su na raspolaganju državama i Vladama koje rade da bi uspostavile mir na Balkanu. Pre nego što se one mogu sprovesti, međutim, potrebna je jasna i nedvosmislena politička volja. Međutim, to je upravo suština problema.

Boris Vukobrat

Predsednik

Poštovana gospođo,
Poštovani gospodine,

Političke stranke, nevladine organizacije, sindikati, udruženja studenata i srpske ekspertske grupe sastali su se u Beogradu 26. i 27. oktobra na skupu pod nazivom Put do promene. Svi učesnici, koji su predstavljali ukupno 71 organizaciju, usvojili su tekst Osnovnih principa protesta; 48 stranaka ili organizacija je potpisalo Deklaraciju o namerama za saradnju, u kojima su doneti zajednički ciljevi i metode borbe protiv sadašnjeg režima; a jedan broj organizacija je izrazio želju da se pridruži.

Diskusija je bila usmerena na metode zajedničkog delovanja i glavnih demokratskih promena koje treba da se realizuju u budućnosti. Događaju koji je organizovala Fondacija za mir i rešavanje kriza u saradnji sa Ujedinjenim granskim sindikatima „Nezavisnost“ prisustvovali su predstavnici desetak država koje su zadržale diplomatske misije u Beogradu, predstavnik Ujedinjenih nacija, kao i brojni novinari. U samoj Srbiji, skup je dobio veliku medijsku pažnju.

Nema sumnje da ovaj događaj predstavlja tračak nade u dubokoj tami u koju je Srbija upala nakon deset godina vladavine Slobodana Miloševića i NATO bombardovanja. On je jasno ukazao na put kojim se mora krenuti da bi se rešila kriza u Srbiji i vratio mir na Balkan, ali je takođe predskazao pojavu treće političke snage u Srbiji i nagovestio njenu veličinu.

Ko čini ovu treću političku snagu?

Svi oni koji su učestvovali u velikim demonstracijama 1996-1997. godine, koje su dobile svetsku medijsku pokrivenost, deo su ove treće političke snage: građani koji ne glasaju, oni koji glasaju za opoziciju jer žele da svuda bude bolje, nevladine organizacije, nezavisni sindikati, malobrojni intelektualci koji su ostali slobodni, osiromašena srednja klasa, mladi bez budućnosti, studenti koji stalno protestuju, lišeni perspektive uprkos svom obrazovanju, radnici bez zemlje koja bi ih prehranila, farmeri koje država pljačka na svakoj žetvi, nezaposleni i oni koji treba da se njima pridruže, manjine koje se plaše za svoju budućnost, izbeglice iz Krajine, Slavonije, Bosne i sa Kosova, treća generacija emigranata koja se nije zatrovala nacionalizmom u proteklih deset godina. Ali i oni za koje niko ne govori

i kojih se niko ne seća: zaboravljeni, ostavljeni sami sebi; nezadovoljni, većina njih očajni; predstavnici neme većine čiji su politički pogledi tek u začetku. Ujedinjeni u saradnji, oni bi činili pokret za slobodu, front za demokratske promene, novu silu koja bi mogla transformisati lice Srbije.

Zar se seme ove nade ne može već naći u ovom skupu političkih stranaka, nevladinih organizacija, nezavisnih sindikata, udruženja studenata i stručnih grupa?

Kojim metodama će se služiti ova treća politička snaga?

Od njenog osnivanja, dokumenti i pisma Fondacije za mir i rešavanje kriza su potvrdili osnovne principe neophodne za uspostavljanje demokratije i izgradnju građanskog društva u bivšoj Jugoslaviji, na Balkanu, a naročito u Srbiji.

Kao zemlja od koje mir zavisi, Srbija bi trebalo da bude u fokusu naših razmatranja. Decentralizacija i regionalizacija vlasti su osnovni principi koje neprestano zagovaramo. Zaista, u budućnosti neće više država biti ta koja prenosi deo svoje moći na regione kao istorijske i ekonomske jedinice, već će regioni biti oni koji prenose na državu neke od svojih ovlašćenja, u zavisnosti od njihovih potreba i odluka. Ova ekonomska i politička demokratija – kao nedeljiva – biće realizovana po principu odozdo naviše, umesto da bude nametnuta ili opstruirana odozgo prinudnom moći države, medijskom manipulacijom, odnosno mahinacijom političkih stranaka.

Različite populacije će moći da iskažu i usklade svoje potrebe u savršenoj slobodi. Shodno tome, sve moćne političke elite će biti lišene moći i u nemogućnosti da nanese bilo kakvu štetu. Izgradnja civilnog društva onda može početi na teritorijama sada nacionalističkih država – otvoreno anti-demokratskih, kao i onih koje utiču na parlamentarnu fasadu.

Da li je sve ovo ništa više nego utopija? Svakako ne. To je pre politički pragmatizam čiji je realizam dokazan na primeru nekih savremenih država i koji je, u stvari, jedino moguće rešenje za Balkan, sa njegovom ekstremno heterogenom istorijom, narodima, kulturama, veroispovestima i običajima. Na ovaj način, haos suprotstavljenih različitosti bi mogao biti pretvoren u sintezu, polifono bogatstvo.

Zar sve ovo nije najavljeno trenutnim okupljanjem političkih stranaka, nevladinih organizacija, nezavisnih sindikata, udruženja studenata i ekspertskih grupa, i njihovim budućim zajedničkim akcijama?

Da li treća politička snaga može da promeni situaciju u Srbiji?

Najoptimističniji među nama ne usuđuje se da tvrdi da je treća politička snaga u Srbiji konstituisana, niti da nevladine organizacije i nezavisni sindikati mogu preko noći izmeniti stanje. Posebno zato što bi takav projekat naišao na otpor sadašnjeg zločinačkog režima, a da budem iskren, i pojedinih opozicionih stranaka. Proces je, mora se priznati, tek počeo.

Biće potrebno mnogo više truda, volje, energije i političke mudrosti. Ovaj projekat je prvi korak u pravom smeru, prvi korak koji zahteva sledeći predlog.

Poslednjih godina, Evropska unija, Rusija i SAD su pokušale da umanje i reše krizu u bivšoj Jugoslaviji na način koji one smatraju odgovarajućim. Njihovi pokušaji - dovoljno poznati da ih ovde ne treba ponavljati - su se završavali neuspehom. Razni nacionalizmi i manipulacija kulturnom i političkom elitom ne snose isključivu odgovornost za trenutnu situaciju. Put do balkanskog pakla je bio jednako popločan dobrim namerama zapadnih demokratija i političkim konfliktima među njima. Ekonomska cena kolebanja i neznanja, već visoka, uskoro će postati ogromna. Brz i jednostavan način da se izađe iz ovog ćorsokaka je da Evropska unija, SAD i Rusija ulože svu svoju ekonomsku i političku moć u buduće demokratije i da čvrsto podrže stvaranje i delovanje treće političke snage u Srbiji, koja se sada polako i mučno bori za slobodu govora. Zar ovo ne bi bio odlučujući korak u pravom smeru?

Odgovor na ovo pitanje je, očigledno, da. Ali odlučujući korak zavisi od vlasti i javnog mnjenja koje može da utiče na njih. Jednom rečju, zavisi od svih nas.

Boris Vukobrat

Predsednik

Boris Vukobrat rođen je 5. marta 1940. godine u Zagrebu.

Diplomirao je na beogradskom Fakultetu za spoljnu trgovinu. Radio je kao novinar u časopisu *Ekonomska politika*, odakle je otpušten zbog političke nepodobnosti i zbog napisana tri članka o katastrofalnim posledicama odliva mozгова iz Jugoslavije početkom šezdestih godina. Krajem 1965. godine sa suprugom odlazi u Pariz. Tamo živi veoma skromno, radi kao radnik u firmi Renault i istovremeno studira francuski jezik i kulturu na Univerzitetu Sorbona, kao i ekonomiju na Visokoj politehničkoj školi za spoljnu trgovinu u Parizu. Po završetku školovanja zapošljava se u firmu Copechim, gde vremenom dolazi na čelo firme koja postaje jedna od vodećih svetskih kompanija u međunarodnoj trgovini petrolom i petrohemijskim proizvodima.

U poslovanju posebnu pažnju posvećuje trgovačkim odnosima bivšeg SSSR-a i ostalih istočnoevropskih zemalja s Francuskom i drugim zemljama Zapadne Evrope. Za zasluge u unapređenju ekonomskih odnosa Rusije i Francuske, 1983. godine dobija Orden *Chevalier de la Légion d'honneur* i postaje najmlađi stranac – nosilac najveće francuske nagrade za mirnodopske zasluge. Proglašen je dobrotvorom Francuske akademije, što je čast koja se retkima ukazuje. Zajedno sa Butros Butros-Galijem, Đovani Anjelijem i Francuskom akademijom postaje jedan od suosnivača Frankofonskog univerziteta, Univerziteta Senghor u Aleksandriji, 1990. godine. Drugi put, godine 1993, dodeljeno mu je Visoko priznanje *Officier de la Légion d'honneur* iz ličnog fonda predsednika Miterana za mirovna zalaganja u sklopu delovanja Fondacije.

Kako su rasle njegove lične mogućnosti, Boris Vukobrat ulaže u svoju domovinu i osniva predstavništva Copechim u svim glavnim gradovima republika bivše Jugoslavije. Podiže farmu cveća po najvišim svetskim standardima u Konavlima, dokazujući tako da je i u Jugoslaviji moguće poslovati i proizvoditi na najvišem svetskom nivou ukoliko se primenjuju moderna ekonomska i proizvodna načela. Farma je u potpunosti uništena u ratnim razaranjima u okolini Dubrovnika 1991. godine.

Kad je počeo rat u bivšoj Jugoslaviji, Boris Vukobrat je odlučio da učini sve što može da ga zaustavi. Osmislio je koncept nove zajednice bivših jugoslovenskih republika koja bi se zasnivala na načelima regionalizacije i integracije. Projekat je poslao stotinama stručnjaka – politikolozima, ekonomistima, sociolozima, pravnicima, piscima i novinarima – s molbom da ga osnaže svojim idejama. Na osnovu tih predloga i zaključaka s okruglih stolova održanih u cilju unapređenja *Predloga*, kojem je prisustvovalo 40-tak stručnjaka različitih profila, u septembru 1992. godine sačinio je i objavio *Predloge za novu zajednicu republika bivše Jugoslavije*. Ti Predlozi osmišljeni su u okviru Fondacije za mir i rešavanje kriza, koja je u međuvremenu osnovana u Švajcarskoj, kako bi proučavala situaciju u istočnoevropskim zemljama i predlagala rešenja problema nastalih u prelazu iz totalitarizma u demokratiju kao i iz kolektivizma u tržišnu ekonomiju. Projekat je privukao veliku pažnju međunarodne zajednice. Bivši sovjetski predsednik, Mihael Gorbačov, zamolio je Borisa Vukobrata da na temelju tih načela sastavi predlog rešenja krize u bivšem SSSR-u. Fondacija za mir i rešavanje kriza to je i učinila, angažujući grupu najistaknutijih ruskih stručnjaka različitih političkih orijentacija. Predlozi su objedinjeni u knjizi *Predlozi za Rusiju i Zajednicu nezavisnih država*.

Boris Vukobrat je saosnivač i počasni predsednik Asocijacije nevladinih organizacija Jugoistočne Evrope - CIVIS. Asocijaciju CIVIS osnovali su predstavnici nevladinih organizacija iz Srbije i Jugoistočne Evrope 4. juna 2007. godine. CIVIS je aktivan u oblastima međureligijskog dijaloga, promovisanja ljudskih prava i vrednosti civilnog društva, kao i ubrzanja evropske integracije Zapadnog Balkana.